

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Indian Institute, Oxford.

THE MALAN LIBRARY

PRESENTED

BY THE REV. S. C. MALAN, D.D.,

VICAR OF BROADWINDSOR,

January, 1885.

100 A 6.

[The body of the document contains extremely faint and illegible text, likely due to low contrast or scanning quality. The text is scattered across the page and does not form any recognizable words or sentences.]

M. ANNAEI LUCANI
P H A R S A L I A
CUM INDICE RERUM.

AD
OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM
ACCURATE EDITA.

EDITIO STEREO-TYPA.

LIPSIAE
SUNTIBUS ET TYPIS CAR. TAUCHNITIL
1884.

- Quis furor, o cives, quae tanta licentia ferri,
 Gentibus invisis Latium praebere cruorem?
 10 Quumque superba foret Babylon spolianda tro-
 phaeis
 Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta,
 Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
 Heu quantum terrae potuit pelagique parari
 Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextrae,
 15 Unde venit Titan, et nox vbi sidera condit,
 Quaque dies medius flagrantibus aestuat horis,
 Et qua bruma, rigens ac nescia vere remitti,
 Adstringit Scythico glaciale frigore pontum!
 Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,
 20 Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.
 Tunc, si tantus amor belli tibi, Roma, nefandi,
 Totum sub Latias leges quum miseris orbem,
 In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
 At nunc semirutis pendent quod moenia tectis
 25 Urbibus Italiae, lapsisque ingentia muris
 Saxa iacent, nulloque domus custode tenen-
 tur,
 Rarus et antiquis habitator in urbibus errat,
 Horrida quod dumis, multosque inarata per an-
 nos
 Hesperia est, desuntque manus poscentibus arvis,
 30 Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
 Poenus erit: nulli penitus discindere ferro
 Contigit: alta sedent civilis vulnera dextrae.
 Quod si non aliam venturo fata Neroni
 Invenere viam, magnoque aeterna parantur
 35 Regna deis, coelumque suo servire tonanti
 Non nisi saevorum potuit post bella gigantum,
 Iam nihil, o superi, querimus: scelera ipsa nefas
 que
 Hac mercede placent: diros Pharsalia campos
 Impleat, et Poeni saturentur sanguine manes;

- Nec se Roma ferens. Sic, quum, compage soluta,
 Saecula tot mundi suprema coegerit hora,
 Antiquum repetent iterum chaos omnia; mixtis
- 75 Sidera sideribus concurrent: ignea pontum
 Astra petent: tellus extendere litora nolet,
 Excutietque fretum: fratri contraria Phoebe
 Ibit, et, obliquum bigas agitare per orbem
 Indignata, diem poscet sibi: totaque discors
- 80 Machina divulsi turbabit foedera mundi.
 In se magna ruunt: laetis hunc numina rebus
 Crescendi posuere modum; nec gentibus ullis
 Commodat in populum, terrae pelagique poten-
 tem,
 Invidiam Fortuna suam. Tu caussa malorum,
- 85 Facta tribus dominis communis, Roma, nec um
 quam
 In turbam missi *feralia* foedera regni.
 O male concordēs nimiaque cupidine caeci,
 Quid miscere iuvat vires, orbemque tenere
 In medio? Dum terra fretum, terramque levabit
- 90 Aer, et longi volvent Titana labores,
 Noxque diem coelo totidem per signa sequetur.
 Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
 Impatiens consortis erit. Nec gentibus ullis
 Credite, nec longe fatorum exempla petantur.
- 95 Fraternali primi maduerunt sanguine muri.
 Nec pretium tanti tellus pontusque furoris
 Tunc erat: exiguum dominos commisit asyllum.
 Temporis angusti mansit concordia discors;
 Paxque fuit non sponte ducum. Nam sola futuri
- 100 Crassus erat belli medius mora. Qualiter, undas
 Quisecat et geminum gracile mare separat Isthmos
 Nec patitur conferre fretum, si terra recedat,
 Ionium Aegaeo franget mare: sic, ubi, *saeuā*
 Arma ducum dirimens, miserando funere Crassus
- 105 Assyrias Latio maculavit sanguine Carras,

Parthica Romanos solverunt damna furores.
 Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est,
 Arsacidæ: bellum victis civile dedistis.
 Dividitur ferro regnum: populique potentis,
 Quæ mare, quæ terras, quæ totum continet
 orbem, 110
 Non cepit fortuna duos. Nam pignora iuncti
 Sanguinis et diro ferales omine tedas
 Abstulit ad manes, Parcarum, Iulia, saeva
 Intercepta manu. Quodsi tibi fata dedissent
 Maiores in luce moras, tu sola furentes 115
 Inde virum poterat atque hinc retinere parentem,
 Armatasque manus excusso iungere ferro,
 Ut generos mediae soceris iunxere Sabinae.
 Morte tua discussa fides, bellumque movere
 Permissum ducibus. Stimulos dedit aemula virtus. 120
 Tu nova ne veteres obscurent facta triumphos,
 Et victis cedat piratica laurea Gallis,
 Magne, times: te iam series ususque laborum
 Erigit, impatiensque loci fortuna secundi.
 Nec quemquam iam ferre potest Caesarve
 priorem 125
 Pompeiusve parem. Quis iustius induit arma,
 Scire nefas: magno se iudice quisque tuetur:
 Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.
 Nec coiere pares: alter, vergentibus annis
 In senium longoque togæ tranquillior usu, 130
 Dediticit iam pace ducem; famaëque petitor,
 Multa dare in vulgus; totus popularibus auris
 Impelli, plausuque sui gaudere theatri:
 Nec reparare novas vires, multumque priori
 Credere fortunæ. Stat magni nominis umbra: 135
 Qualis frugifero quercus sublimis in agro
 Exuvias veteres populi sacrataque gestans
 Dona ducum: nec iam validis radicibus haerens,
 Pondere fixa suo est: nudosque per aera ramos

- 140 Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbram
 Et quamvis primo nutet casura sub Euro,
 Tot circum silvae firmo se robore tollant,
 Sola tamen colitur. Sed non in Caesare tantum
 Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia virtus
- 145 Stare loco: solusque pudor, non vincere bello.
 Acer et indomitus; quo spes, quoque ira vocasset
 Ferre manum, et numquam temerando parceri
 ferro:
 Successus urgere suos, instare favori
 Numinis: impellens quidquid sibi, summa petenti
- 150 Obstaret, gaudensque viam fecisse ruina.
 Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
 Aetheris impulsi sonitu, mundique fragore
 Emicuit, rupitque diem, populosque paventis
 Terruit, obliqua praestringens lumina flamma,
- 155 In sua templa furit: nullaque exire vetante
 Materia, magnamque cadens, magnamque rever-
 tens
 Dat stragem late, sparsosque recolligit ignes.
 Hae ducibus caussae suberant: sed publica
 belli
 Semina, quae populos semper mersere potentes.
- 160 Namque ut opes mundo nimias fortuna subacto
 Intulit et rebus mores cessere secundis,
 Praedaque et hostiles luxum suasere rapinae:
 Non auro, tectisque modus: mensasque priores
 Aspernata fames: cultus, gestare decoros
- 165 Vix nuribus, rapuere mares: foecunda virorum
 Paupertas fugitur; totoque accersitur orbe,
 Quo gens quaeque perit. Tum longos iungere fines
 Agrorum, et quondam duro sulcata Camilli
 Vomere, et antiquos Curiorum passa ligones
- 170 Longa sub ignotis extendere rura colonis.
 Non erat is populus, quem pax tranquilla iuvaret,
 Quem sua libertas immotis pasceret armis.

Inde irae faciles; et, quod suasisset egestas,
Vile nefas; magnumque decus, ferroque peten-
dum,

Plus patria potuisse sua; mensuraque iuris 175

Vis erat: hinc leges et plchiscita coactae,
Et cum consulibus turbantes iura tribuni:
Hinc rapti fasces pretio, sectorque favoris
Ipse sui populus; letalisque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina Campo: 180
Hinc usura vorax, avidumque in tempora foenus,
Et concussa fides, et multis utile bellum.

Iam gelidas Caesar cursu superaverat Alpes,
Ingentesque animo motus, bellumque futurum
Ceperat. Ut ventum est parvi Rubiconis ad undas, 185

Ingens visa duci Patriae trepidantis imago
Clara per obscuram voltu moestissima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Caesari lacera, nudisque adstare lacertis,
Et gemitu permixta loqui: *Quo tenditis ultra?* 190
Quo fertis mea signa, viri? Si iure venitis,
Si cives, huc usque licet. Tum perculit horror
Membra ducis; riguere comae, gressusque co-
ercens

Languor in extrema tenuit vestigia ripa.

Mox ait: *O magnae qui moenia prospicis urbis* 195

Tarpeia de rupe, Tonans, Phrygiique penates
Gentis Iuleae, et rapti secreta Quirini,
Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba,
Vestalesque foci, summiq; o numinis instar

Roma, fave coeptis. Non te furialibus armis 200
Persequor. En, adsum, victor terraque marique
Caesar, ubique tuus, liceat modo, nunc quoque,
miles.

Ille erit, ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
Inde moras solvit belli, tumidumque per annum
Signa tulit prope. Sicut squalentibus arvis 205

Aestiferae Libyes viso leo cominus hoste
 Subsedit dubius, totam dum colligit iram;
 Mox ubi se saevae stimulavit verbere caudae
 Erexitque iubas, vasto et grave murmur hiatu

- 210 Infremuit: tum torta levis si lancea Mauri
 Haereat, aut latum subeant venabula pectus,
 Per ferrum, tanti securus vulneris, exit.

Fonte cadit modico, parvisque impellitur uno
 Puniceus Rubicon, cum fervida canduit aestas:

- 215 Perque imas serpit valles; et Gallica certus
 Limes ab Ausoniis disterminat arva colonis.
 Tum vires praebebat hiems, atque auxerat und
 Tertia iam gravido pluvialis Cynthia cornu,
 Et madidis Euri resolutae flatibus Alpes.

- 220 Primus in obliquum sonipes opponitur amnem,
 Excepturus aquas: molli tum cetera rumpit
 Turba vado faciles iam fracti fluminis undas.
 Caesar ut adversam, superato gurgite, ripam
 Attigit, Hesperiae vetitis et constitit arvis:

- 225 *Hic, ait, hic pacem temerataque iura relinquo;
 Te, Fortuna, sequor. Procul hinc iam foede
 sunt.*

Credidimus fati. Utendum est iudice bello.
 Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
 Impiger, et torto Balearis verbere fundae

- 230 Orior, et missa Parthi post terga sagitta;
 Vicinumque minax invadit Ariminum. Ignes
 Solis lucifero fugiebant astra relicto,
 Iamque dies primos belli visura tumultus
 Exoritur. Seu sponte deum, seu turbidus Aust

- 235 Impulerit, moestam tenuerunt nubila lucem.
 Constitit, ut capto iussus deponere miles
 Signa foro, stridor lituum, clangorque tubarum
 Non pia concinuit cum rauco classica cornu.
 Rupta quies populi, stratisque excita iuventus

- 240 Deripuit sacris adfixa penatibus arma,

Quae pax longa dabat: nuda iam crate fluentes
 Invadunt clypeos, curvataque cuspide pila,
 Et scabros nigrae morsu rubiginis enses.
 Ut notae fulsere aquilae, Romanaque signa,
 Et celsus medio spectus in agmine Caesar, 245
 Diriguere metu, gelidus pavor occupat artus,
 Et tacito mutos volvunt in pectore questus:
*O male vicinis haec moenia condita Gallis,
 O tristi damnata loco! pax alta per omnes
 Et tranquilla quies populos: nos praeda furentum* 250
*Primaque castra sumus. Melius, Fortuna, dedisses
 Orbe sub Eoo sedem gelidaque sub Arcto,
 Errantesque domos, Latii quam claustra tueri.
 Nos primi Senonum motus, Cimbrumque furentem
 Vidimus, et Martem Libyes, cursumque furoris* 255
*Teutonici. Quoties Romam Fortuna lacessit,
 Hac iter est bellis. Gemitu sic quisque latenti,
 Non ausus timuisse palam: vox nulla dolori
 Credita: sed quantum, volucres cum bruma co-*
ercet,

Rura silent, mediusque tacet sine murmure pon-
tus, 260

Tanta quies. Noctis gelidam lux solverat umbras:
 Ecce faces belli, dubiaeque in praelia menti
 Urgentes addunt stimulos cunctasque pudoris
 Rumpunt fata moras: iustos Fortuna laborat 265
 Esse ducis motus, et caussas invenit armis.
 Expulit ancipiti discordes urbe tribunos
 Victo iure minax iactatis curia Gracchis.
 Hos iam mota ducis vicinaque signa petentes
 Audax venali comitatur Curio lingua:
 Vox quondam populi, libertatemque tueri 270
 Ausus, et armatos plebi miscere potentes.
 Utque ducem varias volventem pectore curas
 Conspexit: *Dum voce tuae potuere invari,
 Caesar, ait, partes, quamvis nolente senatu,*

- Quae sedes erit emeritis? quae rura dabuntur,*
 345 *Quae noster veteranus aret? quae moenia fessis?*
An melius fient piratae, Magne, coloni?
Tollite iampridem victricia, tollite signa:
Viribus utendum est, quas fecimus: arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat: nec numina de-
runt.
- 350 *Nam nec praeda meis, neque regnum quaeritur*
armis:
Detrahimus dominos urbi servire paratae.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit: pietas, patrique penates
Quamquam caede feras mentes animosque tu-
mentes
- 355 *Frangunt; sed diro ferri revocantur amore*
Ductorisque metu. Summi hanc munera pili
Laelius, emeritique gerens insignia doni,
Servati civis referentem praemia quercum:
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
- 360 *Nominis, et ius est veras expromere voces;*
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires,
Conquerimur. Deeratne tibi fiducia nostri?
Dum movet haec calidus spirantia corpora san-
guis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
- 365 *Degenerem patiere togam, regnumque senatus?*
Usque adeo miserum est, civili vincere bello?
Duc age per Scythiae populos, per inhospita Syrtis
Litora, per calidas Libyae sitientis arenas.
Haec manus, ut victum post terga relinqueret
orbem,
- 370 *Oceani tumidas remo compescuit undas:*
Fregit et Arctoo spumantem vertice Rhenum.
Iussa sequi tam posse mihi, quam velle necesse est.
Nec civis meus est, in quem tua classica, Caesar,
Audiero. Per signa decem felicia castris,

PHARSALIA. LIB. I.

Perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos; 375

Pectore si fratris gladium, iuguloque parentis

Condere me iubeas, plenaque in viscera partu

Coniugis, invita peragam tamen omnia dextra;

Si spoliare deos, ignemque immittere templis,

Numina miscebit castrensis flamma Monetæ; 380

Castra super Tusci si ponere Tybridis undas,

Hesperios audax veniam metator in agros.

Tu quoscumque voles in planum effundere muros,

His aries actus disperget saxa lacertis:

Illa licet, penitus tolli quam iusseris urbem, 385

Roma sit. His cunctæ simul adsensere cohortes,

Elatasque alte, quaecumque ad bella vocaret,

Promisere manus. It tantus ad aethera clamor,

Quantus, piniferae Boreas quum Thracius Ossæ

Rupibus incubuit, curvato robore pressæ 390

Fit sonus, aut rursus redeuntis in aethera silvac.

Caesar ut acceptum tam prono milite bellum,

Fataque ferre videt, ne quo languore moretur

Fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes

Evocat, et Romam motis petit undique signis. 395

Deseruere cavo tentoria fixa Lemano,

*Castraque, quæ Vogesi curvam super ardua ru-
pem,*

Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis,

Hi vada liquerunt Isaræ, qui gurgite ductus

Per tam multa suo, famæ maioris in amnem 400

Lapsus, ad aequoreas nomen non pertulit undas.

Solvuntur flavi longa statione Rutheni:

Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,

Finis et Hesperiae, promotio limite, Varus:

Quaque sub Herculeo sacratus numine portus 405

Urget rupe cava pelagus: non Corus in illum

Ius habet, aut Zephyrus: solus sua litora turbat

Circius, et tuta prohibet statione Monoeci.

Quaque patet litus dubium, quod terra fretumque

- 410 Vindicat alternis vicibus, quum funditur ingens
Oceanus, vel quum refugis se fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet,
Destituatque ferens; an sidere mota secundo
Tethyos unda vagæ lunaribus aestuet horis;
- 415 Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctusque ad sidera ducat,
Quaerite, quos agitat mundi labor: at mihi semper
Tu, quaecumque moves tam crebros causa meatus,
Ut superi voluere, late. Tunc rura Nemetis
- 420 Qui tenet, et ripas Aturi, qua litore curvo
Molliter admissum claudit Tarbellius aequor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoste:
Et Biturix, longisque leves Suessionès in armis:
Optimus excusso Leucus Rhemusque lacerto,
- 425 Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis:
Et docilis rector rostrati Belga covini:
Arvernique ausi Latios se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi; nimiumque rebellis
Nervius, et caesi pollutus sanguine Cottæ:
- 430 Et qui te laxis imitantur, Sarmata, braccis
Vangiones: Batavique truces, quos aere recurvo
Stridentes acuere tubae: qua Cinga pererrat
Gurgite: qua Rhodanus raptum velocibus undis
In mare fert Ararim: qua montibus ardua summis
- 435 Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas:
[Pictones immunes subigunt sua rura; nec ultra
Instabiles Turonas circumscita castra coercunt.
In nebulis Meduana tuis marcere perosus
Andus, iam placida Ligeris recreatur ab unda,
- 440 Inclyta Caesareis Genabos dissolvitur alis.]
Tu quoque, laetatus converti praelia, Trevir:
Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti praelate Comatae:
Et quibus immittis placatur sanguine duro

es, horrensque feris altaribus Hesus, 445
 anis Scythicae non mitior ara Dianae.
 oque, qui fortes, animas, belloque peremptas
 us in longum vates dimittitis aevum,
 i securi fudistis carmina, Bardi.
 barbaricos ritus, moremque sinistrum 450
 im, Druidae, positis repetistis ab armis.
 esse deos, et coeli numina vobis,
 s nescire datum: nemora alta remotis
 s lucis. Vobis auctoribus, umbrae
 ritas Erebi sedes Ditisque profundi 455
 regna petunt: regit idem spiritus artus
 io: longae (canitis si cognita) vitae
 aedia est. Certe populi, quos despicit
 Arctos,
 errore suo, quos ille timorum
 is haud urget, leti metus. Inde ruendi 460
 im mens prona viris, animaeque capaces
 et ignavum, rediturae parcere vitae
 cirrigeros bellis arcere Caycos
 ti, petitis Romam, Rhenique feroces
 is ripas, et apertum gentibus orbem. 465
 sar, ut immensae collecto robore vires
 i maiora fidem fecere, per omnem
 ur Italiam, vicinaque moenia complet.
 roque ad veros accessit fama timores,
 ue animos populi, clademque futuram 470
 et velox properantis nuntia belli
 ras solvit falsa in praeconia linguas.
 i, tauriferis ubi se Mevania campis
 t, audaces ruere in certamina turmas
 , et, qua Nar Tiberino illabitur amni, 475
 icas saevi discurrere Caesaris alas:
 omnes aquilas, collataque signa ferentem,
 non uno, densisque incedere castris.
 alem meminere, vident: maiorque, ferusque

- 480 Mentibus occurrit, victoque immanior hoste.
 Hunc inter Rhenum populos Alpesque iacente
 Finibus Arctois, patriaque a sede revulsos
 Pone sequi, iussamque feris a gentibus urbem
 Romano spectante, rapi. Sic quisque pavendi
- 485 Dat vires famae: nulloque auctore malorum,
 Quae finxere timent. Nec solum vulgus inani
 Perculsum terrore pavet: sed curia, et ipsi
 Sedibus exsiluere Patres, invisaeque belli
 Consulibus fugiens mandat decreta senatus.
- 490 Tunc quae tuta petant, et quae metuenda re
 quant,
 Incerti, quo quemque fugae tulit impetus, urgt
 Praecipitem populum, serieque haerentia lon
 Agmina prorumpunt. Credas, aut tecta nefan
 Corripuisse faces, aut iam, quatiente ruina,
- 495 Nutantes pendere domos: sic turba per urbei
 Praecipiti lymphata gradu, velut unica rebus
 Spes foret adfluctis, patrios excedere muros,
 Inconsulta ruit. Qualis, quum turbidus Auste
 Repulit a Libycis immensum Syrtibus aequor
- 500 Fractaque veliferi sonuerunt pondera mali,
 Desilit in fluctus, deserta puppe, magister,
 Navitaque, et, nondum sparsa compage carinae
 Naufragium sibi quisque facit: sic, urbe relicta
 In bellum fugitur. Nullum iam languidus aevum
- 505 Evaluit revocare parens, coniunxve maritum
 Fletibus, aut patrii, dubiae dum vota salutis
 Conciperent, tenuere Lares: nec limine quisqu
 Haesit, et extremo tunc forsitan urbis amatae
 Plenus abit visu: ruit irrevocabile vulgus.
- 510 O faciles dare summa deos, eademque tueri
 Difficiles! Urbem, populis victisque frequente
 Gentibus, et generis, coeat si turba, capacem
 Humani, facilem venturo Caesare praedam
 Ignavae liquere manus. Cum pressus ab hoste

PHARSALIA. LIB. I. 47

ur externis miles Romanus in oris, 515
 exiguo nocturna pericula vallo,
 tus rapti munimine cespitis agger
 t securos intra tentoria somnos:
 tum audito bellorum nomine, Roma,
 ris; nox una tuis non credita muris. 520
 tamen venia est, tantorum danda pavorum:
 io fugiente, timent. Tum, ne qua futuri
 item trepidas mentes levet, addita fati
 manifesta fides, superique minaces
 iis terras impleverunt, aethera, pontum. 525
 obscurae viderunt sidera noctes,
 emque polum flammis, coeloque volantes
 as per inane faces, crinisque timendi
 , et terris nutantem regna cometen.
 a fallaci micuerunt crebra sereno, 530
 as ignis tenso dedit aere formas:
 iculum longo, nunc sparso lamina lampas
 t coelo. Tacitum sine nubibus ullis
 , et Arctois rapiens e partibus ignem,
 sit Latiale caput: stellaeque minores, 535
 num solitae noctis decurrere tempus,
 ium venere diem: cornuque coacto
 .oerbe toto fratrem cum redderet orbe,
 um subita percussa expalluit umbra.
 put medio Titan cum ferret Olympo, 540
 it ardentes atra caligine currus,
 tque orbem tenebris, gentesque coegit
 are diem: qualem, fugiente per ortus
 'hyestaeae noctem duxere Mycenae.
 ox Sicalae laxavit Mulciber Aetnae; 545
 it in coelum flammis, sed vertice pronò
 i Hesperium cecidit latus. Atra Carybdis
 neum fundo torsit mare. Flebile saevi
 ere canes. Vestali raptus ab ara
 et ostendens confectas flamma Latinas 550
 ANUS. B

- Scinditur in partes, gemoque cacumine surg
 Thebanos imitata rogos. Tum cardine tellus
 Subsedit, veteremque, iugis nutantibus, Alpes
 Discussere nivem. Tethys maioribus undis
- 555 Hesperiam Calpen, summumque implevit Atlas
 Indigetes flevisse deos, urbisque laborem
 Testatos sudore Lares, delapsaque templis
 Dona suis, dirasque diem foedasse volucres
 Accipimus; silvisque feras sub nocte relictis
- 560 Audaces media posuisse cubilia Roma.
 Tunc pecudum faciles humana ad murmura
 guae,
 Monstrisique hominum partus numeroque i
 doque
- Membrorum, matremque suus conterruit infar
 Diraque per populum Cumanae carmina vatis
- 565 Vulgantur. Tunc, quos sectis Bellona lacertis
 Saeva movet, cecinere deos: crinemque rotant
 Sanguineum populis ulularunt tristia Galli.
 Compositis plenae genuerunt ossibus urnae.
 Tunc fragor armorum, magnaevae per avia vo
- 570 Audita nemorum: et venientes comminus umbr
 Quique colunt iunctos extremis moenibus agr
 Diffugiunt: ingens urbem cingebat Erinnys,
 Excitens pronam flagranti vertice pinum,
 Stridentesque comas: Thebanam qualis Agave:
- 575 Impulit, aut saevi contorsit tela Lycurgi
 Eumenis: aut qualem iussu Iunonis iniquae
 Horruit Alcides, viso iam Dite, Megaeram.
 Insonuere tubae, et quanto clamore cohortes
 Miscentur, tantum nox atra silentibus umbris
- 580 Edidit. Et medio visi consurgere campo
 Tristia Sullani cecinere oracula manes:
 Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
 Agricolaefracto Marium fugere sepulchro.
 Haec propter placuit Tuscos de more vetu

Acciri vates. Quorum qui maximus aevo	585
Aruns incoluit desertae moenia Lucae,	
Fulminis edoctus motus, venasque calentes	
Fibrarum, et monitus volitantis in aere pennae:	
Monstra iubet primum, nullo quae semine discors	
Protulerat natura, rapi, sterilique nefandos	590
Ex utero fetus infaustis urere flammis.	
Mox iubet et totam pavidis a civibus urbem	
Ambiri, et festo purgantes moenia lustrō,	
Longa per extremos pomoeria cingere fines	
Pontifices, sacri quibus est permissa potestas.	595
Turba minor ritu sequitur succincta Gabino,	
Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos,	
Troianam soli cui fas vidisse Minervam.	
Tunc qui fata deum secretaque carmina servant,	
Et lotam parvo revocant Almone Cybeben:	600
Et doctus volucres augur servare sinistras:	
Septemvirque epulis festis, Titiique sodales:	
Et Salius laeto portans ancilia collo:	
Attollensque apicem generoso vertice Flamen.	
Dumque illi effusam longis amfractibus urbem	605
Circueunt, Aruns dispersos fulminis ignes	
Colligit, et terrae moesto cum murmure condit,	
Datque locis nomen sacris. Tunc admovet aris	
Electa cervice marem. Iam fundere Bacchum	
Cooperat, obliquoque molas inducere cultro:	610
Impatiensque diu non grati victima sacri,	
Cornua succincti premerent cum torva ministri,	
Deposito victum praebebat poplite collum.	
Nec cruor emicuit solitus: sed vulnere largo	
Diffusum rutilo nigrum pro sanguine virus.	615
Palluit adtonitus sacris feralibus Aruns,	
Atque iram superum raptis quaesivit in extis.	
Terruit ipse color vatem: nam pallida taetris	
Viscera tincta notis, gelidoque infecta cruore	
Plurimus adperso variabat sanguine livor.	620

- Cernit tabe iecur madidum : venasque minaces
 Hostili de parte videt. Pulmcnis anhel
 Fibra latet, parvusque secat vitalia limes.
 Cor iacet: et saniem per hiantes viscera rimas
- 625 Emittunt: produntque suas omenta latebras.
 Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis,
 Ecce, videt capiti fibrarum increcere molem
 Alterius capitis: pars aegra et marcida pendet,
 Pars micat et celeri venas movet improba pulsu.
- 630 His ubi concepit magnorum fata malorum,
 Exclamat: *Vix fas, superi, quaecumque monetis
 Prodere me populis: neque enim tibi summe litae
 Iuppiter hoc sacrum: caesique in pectora tauri
 Inferni venere dei. Non fanda timemus:*
- 635 *Sed venient maiora metu. Di visa secudent,
 Et fibris sit nulla fides; sed conditor artis
 Finxerit ista Tages. Flexa sic omina Tuscus
 Involvens, multaque tegens ambage canebat.*
 At Figulus, cui cura deos secretaque coeli
- 640 Nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphi
 Aequaret visu, numerisque moventibus astra,
 Aut hic errat, ait, nulla cum lege per aevum
 Mundus, et incerto discurrunt sidera motu:
 Aut, si fata movent, Urbi generique paratur
- 645 Humano matura lues. Terraene dehiscunt,
 Subsidentque urbes? an tollet fervidus aer
 Temperiem? segetes tellus infida negabit?
 Omnis an infusis miscebitur unda venenis?
 Quod cladis genus, o superi, qua peste paratis
- 650 Saevitiam? Extremi multorum tempus in unum
 Convenere dies. Summo si frigida coelo
 Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
 Deucalioneos fudisset Aquarius imbres,
 Totaque diffuso latuisset in aequore tellus.
- 655 Si saevum radiis Nemeaeum, Phoebe, Leonem
 Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,

Succensusque tuis flagrasset eurribus aether.
Hi cessant ignes: tu, qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelasque peruris,
Quid tantum, Gradive, paras? Nam mitis in alto 660
Iuppiter occasu premitur, Venerisque salubre
Sidus hebet, motuque celer Cyllenius haeret,
Et coelum Mars solus habet. Cur signa meatus
Deseruere suos, mundoque obscura feruntur:
Ensiferi nimium fulget latus Orionis? 665
Imminet armorum rabies: ferrique potestas
Confundet ius omne manu: scelerique nefando
Nomen erit virtus: multosque exibat in annos
Hic furor. Et superos quid prodest poscere finem?
Cum domino pax ista venit. Duc, Roma, malorum 670
Continuam seriem; clademque in tempora multa
Extrahæ, civili tantum iam libera bello.
Terruerant satis hæc pavidam praesagia plebem:
Sed maiora premunt. Nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo: 675
Talis et attonitam rapitur matrøna per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phoebum:
Quo feror, o Pææan? qua me super aethera raptam
Constituis terra? Video Pangææa nivosis
Cana iugis, latosque Aemi sub rupe Philippos. 680
Quis furor hic, o Phoebe, docet: quo tela manusque
Romanæ miscent acies, bellumque sine hoste est?
Quo diversa feror? Primos me ducis in ortus,
Qua mare Lagei mutatur gurgite Nilæ.
Hunc ego, fluminea deformis truncus arena 685
Qui iacet, agnosco: dubiam super æquora Syrtin
Arentemque feror Libyen, quo tristis Erinnyis
Transtulit Emathias acies. Nunc desuper Alps
Nubiferae colles, atque aeriam Pyrenen
Abripimur. Patriæ sedes remeamus in urbis, 690
Impiæque in medio peraguntur bella senatu.
Consurgunt partes iterum, totumque per orbem

*Rursus eo. Nova da mihi cernere litora Ponti,
Telluremque novam: vidi iam, Phoebe, Philippos.*
095 Haec ait: et lasso iacuit defecta furore.

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Prooemium de prodigiis. Melius esse, nulla fieri. 1—15. Describitur turbatus Romae status. Queruntur matronae. 16—42. Queruntur viri. 43—66. Quorum aliquis senior prolisa oratione de superiori bello civili inter Marium Syllamque gesto disserit. 67—233. Interritus tamen his omnibus Brutus, noctu Catonem adit, eumque alloquitur, et quaerit ex eo, quod sit consilium suum. 234—285. Respondet Cato: se Pompeium secuturum, ad idemque Brutum incitat. 286—325. Dum ii colloquuntur inter se, intrat Marcia, quam Cato sibi nuptam, olim Hortensio cesserat. Ea, mortuo Hortensio, iterum Catonis matrimonium petit, in bellum eum secutura. 326—349. Ergo iunguntur statim, praesente Bruto. 350—391. Interea Pompeius in Campaniam cesserat. Describitur Apeninus mons cum fluminibus suis. 392—438. Caesar omnem Italiam occupat. Fugiunt Libo, Thermus, Sylla, Varus, Lentulus, Scipio ex oppidis suis quae tenuerant. 439—477. Domitius Corfinii, ponte rupto fluvioque supra ripam emisso, morari Caesarem conatur. Ille tamen transit flumen; dumque obsidere parat Corfinium, cives Domitium ei tradunt. Quae Caesar libertate donat. At ille mortem sibi praecipit. 478—525. Interim Pompeius suas cohortes alloquitur, proeliumque promittit in posterum diem. 526—595. Non acclamantibus tamen militibus, cedit usque Brundisium. 596—609. Describitur eius oppidi situs. 610—627. Dimittit filium Pompeius in Asiam, ad sollicitandos reges. Ipse in Epirum transire parat. 628—649. Persequitur Pompeium Caesar; mareque praeccludere vallo molitur. 650—679. Pompeius Italiam relinquit. 680—703. Caesar Brundisium intrat. 740—736.

Iamque irae patuere deum, manifestaue belli
Signa dedit mundus: legesque et foedera rerum
Praescia monstrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. Cur hanc tibi, rector Olympi,

Sollicitis visum mortalibus addere curam, 5
 Noscant venturas ut dira per omina clades †
 Sive parens rerum quum primum infœrnia regna
 Materiemque rudem flamma cœdente recepit,
 Finxit in aeternum caussas, qua cuncta coerces, 10
 Se quoque lege tenens, et saecula iussa ferentem
 Fatorum immoto divisit limite mundum:
 Sive nihil positum est, sed Fors incerta vagatur,
 Fertque refertque vices, et habet mortalia casus:
 Sit subitum, quodcumque paras: sit caeca futuri
 Mens hominum fati: liceat sperare timenti. 15
 Ergo ubi concipiunt, quantis sit cladibus orbi
 Constatura fides superùm, ferale per urbem
 Iustitium: latuit plebeio tectus amictu
 Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.
 Tunc questus tenuere suos, magnusque per omnes 20
 Errabat sine voce dolor. Sic funere primo
 Attonitæ tacere domus, quum corpora nondum
 Conclamata iacent, nec mater crine soluto
 Exigit ad saevos famularum brachia planctus:
 Sed quum membra premit fugiente rigentia vita, 25
 Vultusque exanimes, oculosque in morte natantes,
 Nec dum est ille dolor, sed iam metus: incubat
 amens
 Miraturque malum. Cultus matrona priores
 Deposuit: moestaeque tenent delubra catervae.
 Hæ lacrymis sparsere deos, hæ pectora duro 30
 Adfixere solo: lacerasque in limine sacro
 Attonitæ fudere comas: votisque vocari
 Adsuetas crebris feriunt ululatibus aures.
 Nec cunctae summi templo iacuerunt Tonantis:
 Divisere deos: et nullis defuit aris 35
 Invidiam factura parens: quarum unâ madentes
 Scissa genas, planctu viventis atra lacertos,
 Nunc, ait, o miserae contundite pectora matres,
 Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,

- 40 *Et summis servate malis: nunc flere potestas,
Dum pendet fortuna ducum: quum vicerit alter,
Gaudendum est. His se stimulis dolor ipse lacessit.
Nec non bella viri diversaque castra petentes
Effundunt iustas in numina saeva querelas:*
- 45 *O miserae sortis, quod non in Punica nati
Tempora, Cannarum fuimus Trebiaeque iuventus.
Non pacem petimus, superi: date gentibus iras:
Nunc urbes excite feras: coniuret in arma
Mundus: Achaemeniis decurrant Medica Susis*
- 50 *Agmina: Massagetem Scythicus non adliget Ister:
Fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis, et indomitum Rheni caput: omnibus hostes
Reddite nos populis: civile avertite bellum:
Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis*
- 55 *Alter, ad Eoas hic vertat signa pharetras.
Nulla vacet tibi, Roma, manus. Vel perdere nomen
Si placet Hesperium, superi, collapsus in ignem
Plurimus ad terram per fulmina decidat aether.
Saeve parens, utrasque simul partesque ducesque,*
- 60 *Dum nondum meruere, feri. Tantone novorum
Proventu scelerum quaerunt, uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat civilia bella movere,
Ut neuter. Tales pietas peritura querelas
Egerit. At miseros angit sua cura parentes,*
- 65 *Oderuntque gravis vivacia fata senectae,
Servatosque iterum bellis civilibus annos.
Atque aliquis, magno quaerens exempla timori,
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
Quum post Teutonicos victor Libycosque triumphos*
- 70 *Exsul limosa Marius caput abdidit ulva.
Stagna udi texere soli, laxaeque paludes
Depositum, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedere senem, longusque in carcere paedor.
Consul et eversa felix moriturus in urbe*
- 75 *Poenas ante dabat scelerum. Mors ipsa refugit*

pe virum, frustra que hosti concessa potestas
 quinis inuisi. Primo qui caedis in ictu
 igit, ferrumque manu torpente remisit;
 erat immensum tenebroso in carcere lumen
 ribilesque deas scelerum, Mariumque futurum, 80
 ieratque pavens: Fas haec contingere non est
 a tibi: debet multas hic legibus aevi,
 e suam, mortes: vanum depone furorem.
 bet ulcisci deletae funera gentis,
 ic, Cimbri, servate senem. Non ille favore 85
 ninis, ingenti superam protectus ab ira,
 ferus, et Romam cupienti perdere fato
 iiciens. Idem pelago delatus iniquo
 tilem in terram, vacuisque mapalibus actus,
 la triumphati iacuit per regna Iugurthae, 90
 Poenos pressit cineres. Solatia fati
 thago Mariusque tulit: pariterque iacentes
 overe deis. Libycas ibi colligit iras.
 rimum fortuna redit, servilia solvit
 uina: conflato saevas ergastula ferro 95
 ruere manus. Nulli gestanda dabantur
 ia ducis, nisi qui scelerum iam fecerat usum,
 uleratque in castra nefas. Pro fata! quis ille,
 s fuit ille dies, Marius quo moenia victor
 ripuit? quantoque gradu mors saeva cucurrit? 100
 ilitas cum plebe perit: lateque vagatur
 is, et a nullo revocatum est pectore ferrum.
 cruor in templis: multaque rubentia caede
 rica saxa madent. Nulli sua profuit aetas.
 : senis extremum piguit vergentibus annis 105
 ecipitasse diem: nec primo in limine vitas
 ntis miseri nascentia rumpere fata.
 nine quo parvi caedem potuere mereri?
 satis est iam, posse mori. Trahit ipse furoris
 etus: et visum lenti, quaesisse nocentem. 110
 umerum pars magna perit: rapuitque cruentus

- Victor ab ignota vultus cervice recisos,
 Dum vacua pudet ire manu. Spes una salutis,
 Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ.*
- 415 *Mille licet gladii mortis nova signa sequantur,
 Degener o populus, vix sæcula longa decorum
 Sic meruisse viris, nedum breve dedecus ævi,
 Et vitam, dum Sulla redit. Cui funera vulgi
 Flere vacet? Vix te sparsum per viscera, Baebi,*
- 420 *Innumeras intercarpentis membra coronæ
 Discerpisse manus: aut te, præesage malorum
 Antoni, cuius laceris pendentia canis
 Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
 Imposuit. Truncos laceravit Fimbria Crassos.*
- 425 *Sæva Tribunicio maduerunt robora tabo.
 Te quoque neglectum violatæ, Scævola, dextra
 Ante ipsum penetræ deæ, semperque calentes
 Mactavere focos: parvum sed fessa senectus
 Sanguinis effudit iugulo, flammisque pepercit.*
- 430 *Septimus hæc sequitur, repetitis fascibus, annu
 Ille fuit vitæ Mario modus, omnia passo,
 Quæ peior fortuna potest, atque omnibus uso,
 Quæ melior, mensoque, homini quid fata p
 rarenti*
- Iam, quot apud Sacri cecidere cadavera portu*
- 435 *Aut Collina tulit stratas quot porta catervas
 Tunc cum paene caput mundi rerumque potest
 Mutavit translata locum, Romanaque Samnis
 Ultra Caudinas speravit volnera Furcas!
 Sulla quoque immensis accessit cladibus ultor.*
- 440 *Ille quod exiguum restabat sanguinis urbi
 Hausit: dumque nimis iam putria membra recid
 Excessit medicina modum, nimiumque secuta ei
 Qua morbi duxere, manus. Periere nocentes;
 Sed cum iam soli possent superesse nocentes.*
- 445 *Tum data libertas odiis, resolutaque legum
 Frenis ira ruit. Non uni cuncta dabantur,*

*Sed fecit sibi quisque nefas. Semel omnia victor
 Iusserat. Infandum domini per viscera ferrum
 Exegit famulus: nati maduere paterno
 Sanguine. Certatum est, cui cervix-caesa parentis 150
 Cederet: in fratrum ceciderunt praemia fratres.
 Busta repleta fuga, permixtaque viva sepultis
 Corpora: nec populum latebrae cepere ferarum.
 Hic laqueo fauces elisaeque guttura fregit:
 Hic, se praecipiti iaculatus pondere, dura 155
 Dissiluit percussus humo; mortesque cruento
 Victori rapuere suas: hic robora busti
 Exstruit ipse sui, necdum omni sanguine fuso
 Desilit in flammam, et, dum licet, occupat ignes.
 Colla ducum pilo trepidam gestata per urbem, 160
 Et medio congesta foro: cognoscitur illic,
 Quidquid ubique iacet scelerum. Non Thracia
 tantum*

*Vidit Bistonii stabulis pendere tyranni;
 Postibus Antaei Libye: nec Graecia moerens
 Tot laceros artus Pisaea flevit in aula. 165
 Cum iam tabe fluunt, confusaque tempore multo
 Amisere notas, miserorum dextra parentum
 Colligit, et pavido subducit cognita furto.
 Meque ipsum memini caesi deformia fratris
 Ora rogo cupidum, vetitisque imponere flammis, 170
 Omnia Sullanae lustrasse cadavera pacis:
 Perque omnes truncos, cum qua cervice recisum
 Conveniat, quaesisse caput. Quid sanguine manes
 Placatos Catuli referam? cum victima tristes
 Inferias Marius forsitan nolentibus umbris 175
 Pendit, inexploto non fanda piacula busto:
 Cum laceros artus, aequataque vulnera membris
 Vidimus, et toto quamvis in corpore caeso
 Nil animae letale datum, moremque nefandae
 Dirum saevitiae, pereuntis parcere morti.
 Avolsae cecidere manus, exsectaque lingua 180*

- Palpitat, et muto vacuum ferit aëra motu.
 Hic aures, alius spiramina naris aduncas
 Amputat: ille cavis evolvit sedibus orbes,*
 185 *Ultimaque effundit spectatis lumina membris,
 Vix erit ulla fides tam saevi criminis, unum
 Tot poenas cepisse caput. Sic mole ruinae
 Fracta sub ingenti miscentur pondere membra:
 Nec magis informes veniunt ad litora trunci,*
 190 *Qui medio periere freto. Quid perdere fructum
 Iuvat, et, ut vilem, Marii confundere vultum?
 Ut scelus hoc Sullae caedesque ostensa placeret,
 Agnosendus erat. Vidit Fortuna colonos
 Praenestina suos cunctos simul ense recisos,*
 195 *Unius populum pereuntem tempore mortis.
 Tunc flos Hesperiae, Latis iam sola iuventus,
 Concidit, et miserae maculavit ovilia Romae.
 Tot simul infesto iuvenes occumbere leto,
 Saepe famae, pelagique furor, subitaeque ruinae,*
 200 *Aut coeli terraeque lues, aut bellica clades,
 Numquam poena fuit. Densi vix agmina vulgi
 Inter et exsanguis, immissa morte, catervas
 Victores movere manus. Vix caede peracta
 Procumbunt, dubiaque labant cervice: sed illos*
 205 *Magna premit strages: peraguntque cadavera
 partem
 Caedis: viva graves elidunt corpora trunci.
 Intrepidus tanti sedit securus ab alto
 Spectator sceleris: miseri tot millia vulgi
 Non piguit iussisse mori. Congesta recepit*
 210 *Omnia Tyrrhenus Sullana cadavera gurgis.
 In fluvium primi cecidere, in corpora summi.
 Praecipites haesere rates, et strage cruenta
 Interruptus aquis fluxit prior annis in aequor.
 Ad molem statit unda aequens; dum sanguinis alti*
 215 *Vis sibi fecit iter, campumque effusa per omnem,
 Praecipitque ruens Tyberina ad flumina rivo*

*Haerentes adiuvit aquas: nec iam alveus amnem.
Nec retinent ripae, redditque cadavera campo,
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine caeruleum torrenti dividit aequor. 220
Hisne Salus rerum, Felix his Sulla vocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere campo?
Haec rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic stabit civilibus exitus armis.*

*Quamquam agitat graviora metus, multumque
coitur 225*

*Humani generis maiore in praelia damno.
Exsulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Sullae
Praestitit, invisas penitus quam tollere partes. 230
Hos, alio Fortuna, vocas: olimque potentes
Concurrunt. Neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sulla fuit. Sic moesta senectus
Praeteritique memor flebat, metuensque futuri.*

*At non magnanimi percussit pectora Bruti
Terror et in tanta pavidi formidine motus 235*

*Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Helice cum verteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Invenit insomni volventem publica cura
Fata virum casusque urbis, cunctisque timentem; 240
Securumque sui; farique his vocibus orsus:*

*Omnibus expulsae terris olimque fugatae
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma. 245*

*Namque alii Magnum, vel Caesaris arma sequantur:
Dux Bruto Cato solus erit. Pacemne tucri
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
An placuit, ducibus scelerum, populique furentis
Cladibus immixtum, civile absolvere bellum? 250
Quaeque suas rapiunt scelerata in proelia caussae:*

- Hos polluta domus, legesque in pace timendae;
 Hos ferro fugienda fames, mundique ruinas
 Permiscenda fides. Nullum furor egit in arma;
 255 *Castra petunt magna victi mercede: tibi uni*
Per se bella placent? Quid tot durasse per annos
Profuit immunem corrupti moribus aevi?
Hoc solum longae pretium virtutis habebis.
Accipient alios, facient te bella noentem.
- 260 *Ne tantum, o superi, liceat feralibus armis,*
Has etiam movisse manus: nec pila lacertis
Missa tuis caeca telorum in nube ferantur:
Nec tanta in casum virtus eat. Ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. Quis nolet in isto
- 265 *Ense mori, quamvis alieno vulnere labens,*
Et scelus esse tuum? Melius tranquilla sine armis
Otia solus aget, sicut coelestia semper
Inconcessa suo volvuntur sidera lapsus;
Fulminibus propior terrae succenditur aether,
- 270 *Imaque telluris ventos tractusque coruscas*
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deum. Minimas rerum discordia turbat:
Pacem summa tenent. Quam laetae Caesaris aureae
Accipient, tantum venisse in proelia civem?
- 275 *Nam praelata suis numquam diversa dolebit*
Castra ducis Magni. Nimum placet ipse, Catonem
Si bellum civile placet. Pars magna senatus,
Et duce privato gesturus praelia consul
Sollicitant, proceresque alii, quibus addo Catonem
- 280 *Sub iuga Pompeii, toto iam liber in orbe*
Solus Caesar erit. Quod si pro legibus arma
Ferre iuvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neque Pompeii Brutum, nec Caesaris hostem
Post bellum victoris habes. Sic fatum. At illi
- 285 *Arcano sacras reddit Cato pectore voces:*
Summum, Brute, nefas civilis bella, fatumque
Sed quo fata trahunt, virtus secunda sequatur.

Crimen erit superis, et me fecisse nocentem.
Sidera quis mundumque valet spectare cadentem,
Expers ipse metus? quis, cum ruat arduus aether, 290
Terra labet, mixto coeuntis pondere mundi,
Compressas tenuisse manus? Gentesne furorem
Hesperium ignotae, Romanaque bella sequentur,
Deductique fretis alio sub sidere reges,
Otia solus agam? Procul hunc arcete furorem, 295
O superi, motura Dahae ut clade Getasque,
Securo me, Roma cadat. Ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum iubet ipse dolor: iuvat ignibus atris
Inseruisse manus, constructoque aggere busti 300
Ipsum atras tenuisse faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar, Roma, tuumque
Nomen, Libertas, et inanem prosequar umbram.
Sic eat: inimites Romana praecula divi
Plena ferant: nullo fraudemus sanguine bellum. 305
O utinam coelique deis Erebique liceret
Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas?
Devotum hostiles Decium pressere catervae:
Me geminae figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat: cunctis ego pervius hastis 310
Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat sanguis populos: hac caede luat,ur,
Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad iuga cur faciles populi, cur saeva volentes
Regna pati pereunt? Me solum invadite ferro, 315
Me frustra leges et inania iura tuentem:
Hic dabit, hic pacem iugulus, finemque laborum
Gentibus Hesperii: post me regnare volent
Non opus est bello. Quin publica signa ducemque
Pompeium sequimur? nec, si fortuna favebit, 320
Hunc quoque totius sibi ius promittere mundi
Non bene compertum est: ideo me milite vincat,
Ne sibi se vicisse putet. Sic fatur: et acres

- Irarum movit stimulos: juvenisque calorem
 325 Excitat in nimios belli civilis amores.
 Interea, Phoebæ gelidas pollente tenebras,
 Pulsatae sonuere fores: quas sancta reflecto
 Hortensi moerens irrupit Marcia busto:
 Quondam virgo toris melioris iuncta marito:
 330 Mox, ubi, connubii pretium mercesque, soluta est
 Tertia iam soboles, alios fecunda penates
 Impletura datur, geminas ex sanguine matris
 Permixtura domos. Sed postquam condidit urna
 Supremos cineres, miserando conceita vultu,
 335 Effusas laniata comas, concussaque pectus
 Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulchri,
 Non aliter placitura viro, sic moesto profatur:
*Dum sanguis inerat, dum vis matris, peregrini
 Iussa, Cato, et geminos excepti facta maritos.*
 340 *Visceribus lassis, partuque exhausta, revertor
 Iam nulli tradenda viro. Da foedera prioci
 Illibata tori: da tantum nomen inane
 Connubii: liceat tumulo scripsisse, CATONIS
 MARCIA; nec dubium longo quaeratur in aevo,*
 345 *Mutarim primas expulsa, an tradita, taedas.
 Non me lactorum comitem rebusque secundis
 Accipis: in curas venio partemque laborum.
 Da mihi castra sequi: cur tuta in pace reliquam,
 Et sit civili propior Cornelia bello?*
 350 Hæc flexere virum voces, et, tempora quanquam
 Sint aliena toris, iam fato in bella vocante,
 Foedera sola tamen, vanaque carentia paræpe
 Iura placent, sacrisque deos admittere testes.
 Festa coronato non pendent limine sarta;
 355 Infulaque in geminos discurret candida postea,
 Legitimæque faces, gradibusque adclivis æburnæ
 Stat torus, et picto vestes discriminat auro:
 Turritaque premens frontem matrona coram,
 Translata vetuit contingere limina planta.

Non, timidum nuptae leviter tectura pudorem,	360
Lutea demissos velarunt flammea vultus:	
Balteus haud fluxos gemmis adstrinxit amictus,	
Colla monile decens, humerisque haerentia primis	
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.	
Sic, ut erat, moesti servat lugubria cultus,	365
Quoque modo natos, hoc est amplexa maritum.	
Obsita funerea celatur purpura lana;	
Non soliti lusere sales: nec more Sabino	
Excepit tristis convicia festa maritus.	
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.	370
Iunguntur taciti, contentique auspice Bruto.	
Ille nec horrificam sancto dimovit ab ore	
Caesariem, duroque admisit gaudia vultu:	
(Ut primum tolli feralia viderat arma,	
Intonso rigidam in frontem descendere canos	375
Passus erat, moestamque genis increscere barbam.	
Uni quippe vacat, studiisque odiisque carenti,	
Humanum lugere genus) nec foedera prisci	
Sunt tentata tori: iusto quoque robur amoris	
Restitit. Hi mores, haec duri immota Catonis	380
Secta fuit, servare modum, finemque tenere,	
Naturamque sequi, patriaeque impendere vitam;	
Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.	
Huic epulae, vicisse famem; magnique penates,	
Submovisse hyemem tecto: pretiosaque vestis,	385
Hirtam membra super Romani more Quiritis	
Induxisse togam: Venerisque huic maximus usus,	
Progenies; Urbi pater est, Urbique maritus:	
Iustitiae cultor, rigidi servator honesti:	
In commune bonus: nullosque Catonis in actus	390
Subrepsit partemque tulit sibi nata voluptas.	
Interea trepido discedens agmine Magnus,	
Moenia Dardanii tenuit Campana coloni.	
Haec placuit belli sedes, hinc summa moventi	
Hostis in occursum sparsas extendere partes,	395

Tunc Umbris Marsisque ferax, donitusque Sabello 430
 Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
 Indigenas Latii populos, non deserit ante
 Hesperiam, quam cum Scyllaeis clauditur undis,
 Extenditque suas in templa Lacinia rupes,
 Longior Italia, donec confinia pontus 435
 Solveret incumbens, terrasque repelleret aequor.
 At postquam gemino tellus elisa profundo est,
 Extremi colles Siculo cessere Peloro.

Caesar, in arma furens, nullas, nisi sanguine
 fuso,

Gaudet habere vias, quod non terat hoste vacantes 440
 Hesperiae fines, vacuosque irrumpat in agros,
 Atque ipsum non perdat iter, consertaque bellis
 Bella gerat. Non tam portas intrare patentes,
 Quam fregisse, iuvat: nec tam patiente colono
 Arva premi, quam si ferro populetur et igni. 445
 Concessa pudet ire via, civemque videri.
 Tunc urbes Latii dubiae, varioque favore
 Ancipites, quamquam primo terrore ruentis
 Cessurae belli, denso famen aggere firmant
 Moenia, et abrupto circumdant undique vallo: 450
 Saxorumque orbem, et quae supereminus hostem
 Tela petant, altis murorum turribus aptant.
 Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci
 Cum terrore fides: ut cum mare possidet Auster
 Flatibus horrisonis, hunc aequora tota sequuntur: 455
 Si rursus tellus, pulsus laxata tridentis
 Aeolii, tumidis inmittat fluctibus Eurum,
 Quamvis icta novo, ventum tenere priorem,
 Aequora, nubiferoque polus quum cesserit Euro,
 Vindicat unda Notum. Facilis sed vertere mentes 460
 Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
 Gens Hetrusca, fuga trepidi nudata Libonis,
 Iusque sui pulso iam perdidit Umbria Thermo.
 Nec gerit auspiciis civilia bella paternis

ANN. LUCANI

to conversus nomine Sulla.
notae pulsarunt Auximion alae,
uens neglecto inoenia tergo,
ua saxa, fugit. Depellitur arce
culea. Victor cedentibus instat,
acies: solusque ex agmine tanto
et nullas ducentia signa cohortes.
commissae nudatam deseris arcem,
ceriae: quamquam firmissima pubes
: castris, iampridem Caesaris armis
m seducta metu: qua Gallica damna
: Magnus, dumque ipse ad bella vocaret
socero Romani sanguinis usum.
Corfini validis circumdata muris
onent, pugna Domiti: tua classica serv
tus quondam polluto tiro Miloni.
cul immensam campo consurgere nuber
esque acies percussis sole corusco
exit telis, Socii, decurrite, dixit,
ais ad ripas, undaeque immergite ponte
: montanis totus nunc fontibus exi,
e omnes trahere, gurgès, aquas, ut spumeus
: rusa compage, feras. Hoc limite bellu
reat, hac hostis lentus terat otia ripa.
tecipitem cohibete ducem: victoria nobi
: primum stans Caesar erit. Nec plura l
volvitur rapidum nequidquam moenibus
um prior e campis ut conspicit, amne sc
ampi Caesar iter, calida prolatus ab ira
on scitis est, muros latebras quaesisse p
obstruitis campos, fluvioque arcere par
ignavi? Non, si tumido me gurgite Gan
Submoveat, stabit iam flumine Caesar i
Post Rubiconis aquas. Equitum pro
tervae:
te simul pedites: ruiturum adscendi

Haec ubi dicta, levis totas accepit habenas 500
 In campum sonipes: crebroque simillima nimbo
 Trans ripam validi torserunt tela lacerti.
 Ingreditur pulsa fluvium statione vacantem
 Caesar, et ad tutas hostis compellitur arces.
 Et iam moturas ingentia pondera turres 505
 Erigit, et mediis subrepsit vinea muris.
 Ecce, nefas belli, reseratis agmina portis
 Captivum traxere ducem, civisque superbi
 Constitit ante pedes. Voltu tamen alta minaci
 Nobilitas recta ferrum cervice poposcit. 510
 Scit Caesar poenamque peti, veniamque timeri.
Vive, licet nolis, et nostro munere, dixit,
Cerne diem. Victis iam spes bona partibus esto,
Exemplumque mei: vel, si libet, arma retenta;
Et nihil hac venia, si viceris ipse, paciscor. 515
 Fatur: et adstrictis laxari vincula palmis
 Imperat. Heu quanto melius vel caede peracta
 Parcere Romano potuit fortuna pudori;
 Poenarum extremum cui fit, quod castra secutus
 Sit patriæ Magnumque ducem totumque senatum, 520
 Ignosci. Premit ille graves interritus iras,
 Et secum: *Romamne petes, pacisque recessus,*
Degener? In medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras? Rue certus, et omnes
Lucis rumpe moras, et Caesaris effuge munus. 525
 Nescius interea capti ducis, arma parabat
 Magnus, ut immixto firmaret robore partes.
 Iamque secuturo iussurus classica Phoebō,
 Tentandasque ratus motari militis iras,
 Adloquitur tacitas veneranda voce cohortes: 530
O scelerum ultores, melioraque signa secuti:
O vere Romana manus: quibus arma senatus
Non privata dedit, votis deposcite pugnam.
Ardent Hesperii saevis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:

*Iam tetigit sanguis pollutos Caesaris enses.
 Di melius! belli tulimus quod damna priores:
 Coeperit inde nefas. Iamiam, me praeside, Roma
 Supplicium poenamque petat. Neque enim ista
 vocari*

540 *Proelia iusta decet, patriae sed vindicis iram.
 Nec magis hoc bellum est, quam quum Catilina
 paravit*

*Arsuras in tecta faces, sociusque furoris
 Lentulus, exertique manus vesana Cethegi.*

O rabies miseranda ducis! Quum fata Camillis
 545 *Te, Caesar, magnisque velint miscere Metellis,
 Ad Cinnas Mariosque venis? Sternere profecto,
 Ut Catulo iacuit Lepidus, nostrasque secures
 Passus Sicanio tegitur qui Carbo sepulcro,
 Quique feros movit Sertorius exsul Iberos.*

550 *Quamquam, si qua fides, his te quoque iungere,
 Caesar*

*Invideo, nostrasque manus quod Roma furenti
 Opposuit. Parthorum utinam post praelia sospes,
 Et Scythicis Crassus victor remeasset ab oris,
 Ut simili causa caderes, qua Spartacus hostis.*

555 *Te quoque si superi titulis accedere nostris
 Iusserunt, valet in torquendo dextera pilo:
 Ferridus haec iterum circum praecordia sanguis
 Incauit: disces non esse ad bella fugaces,
 Qui pacem potuere pati. Licet ille solutum*

560 *Defectumque vocet, ne vos mea terreat aetas.
 Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
 Quo potuit civem papulus perducere liber,
 Adscendi, supraque nihil, nisi regna, reliqui.
 Non privata cupit, Romana quisquis in urbe*

565 *Pompeium transire parat. Hinc consul uterque,
 Hinc acies statura ducum est. Caesarne senatus
 Victor erit? Non tam caeco trahis omnia cursu,
 Teque nihil, Fortuna, pudet. Multisne rebellis*

um lustris, aetasque impensa labori-
imos? Rheni gelidis quod fugit ab undis, 570
aque vocans incerti stagna profundi;
quaesitis ostendit terga Britannis?
e tumuere minae, quod fama furoris
armatam patriis e sedibus urbem?
ens, non te fugiunt, me cuncta sequuntur: 575
signa tui toto fulgentia ponto,
exactum quam Cynthia conderet orbem,
et metuens pelagi pirata reliquit,
que domum terrarum in sede poposcit.
o per Scythici profugum divortia Ponti 580
um regem, Romanaeque fata morantem,
em, Sulla felicior, ire coegi.
ndi mihi nulla vacat: sed tota tenetur
eis, quocumque iacet sub sole, trophaeis.
victorem gelidas ad Phasidos undas 585
abet: calida medius mihi cognitus axis
, atque umbras nusquam flectente Syene.
mea iura timent, Tethynque fugacem
t Hesperius post omnia flumina Baetis.
itus cognovit Arabs, me Marte feroces 590
i, notique erepto vellere Colchi.
oces mea signa timent: et dedita sacris
ludaea dei, mollisque Sophene.
os, Cilicasque feros, Taurosque subegi.
cero bellum, praeter civile, reliqui? 595
sa ducis nullo partes clamore sequuntur,
aura petunt promissae classica pugnae.
t ipse metum Magnus; placuitque referri
ec in tantae discrimina mittere pugnae
tum fama non visi Caesaris agmen. 600
ut armentis primo certamine taurus
n secreta petit, vacuosque per agros
adversis explorat cornua truncis;
it in pastus, nisi cum cervice recepta

- 605 Excussi placuere tori: mox reddita victor
 Quos libet in saltus comitantibus agmina tauris
 Invito pastore trahit: sic viribus impar
 Tradidit Hesperiam, profugusque per Apula ruri
 Brundisii tutas conscendit Magnus in arcès.
- 610 Urbs est Dictæis olim possessa colonis,
 Quos profugos Creta vexere per aequora puppes
 Cecropiae, victum mentitis Thesea velis.
 Hac latus angustum iam se cogentis in arcum
 Hesperiae tenuem producit in aequora linguam,
- 615 Hadriacas flexis claudit quae cornibus undas.
 Nec tamen hoc arctis immissum faucibus aequor
 Portus erat, si non violentos insula Coros
 Exciperet saxis, lapsasque refunderet undas.
 Hinc illinc montes scopulosae rupis aperto
- 620 Opposuit natura mari, flatusque removit,
 Ut tremulo starent contentae fune carinae.
 Hinc late patet omne fretum, seu vela ferantur
 In portus, Corcyra, tuos, seu laeva petatur
 Illyris Ionias vergens Epidamnos in undas.
- 625 Huc fuga nautarum, cum totas Hadria vires
 Movit, et in nubes abiere Ceraunia, cumque
 Spumoso Calaber perfunditur aequore Sason.
 Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
 Nec licet ad duros Martem convertere Iberos,
- 630 Cum mediae iaceant immensis tractibus Alpes:
 Tum subole ex tanta natum, cui firmior aetas,
 Adfatur: *Mundi iubeo tentare recessus.*
Euphratem Nilumque move, quo nominis usque
Nostri fama venit, quas est vulgata per urbes
- 635 *Post me Roma ducem: sparsos per rura colonos*
Redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges,
Tigranemque meum. Nec Pharnacis arma relin-
quas,
Admoneo, nec tu populos utraque vagantes
Armenia, Pontique feras per litora gentes,

Riphaeasque manus, et quas tenet aequore denso 640

Pigra palus Scythici patiens Maeotica plaustris.

Sed quid plura moror? totos mea, nate, per ortus

Bella ferēs, totoque urbes agitabis in orbe

Pērdomitas: omnes redeant in castra triumphis.

Et vos, qui Latios signatis nomine fastos, 645

Primus in Epirum Boreas agat: inde per arva

Graiorum Macetunque novas adquirite vires:

Dum paci dat tempus hiems. Sic fatur, et omnes

Iussa gerunt, solvuntque cavas a litore puppes.

At numquam patiens pacis, longaeque quietis 650

Armorum, ne quid fati mutare liceret,

Adsequitur generique premit vestigia Caesar.

Sufficerent aliis primo tot moenia cursu

Rapta, tot oppressae depulsis hostibus arces:

Ipsa caput mundi bellorum maxima merces, 655

Roma capi facilis. Sed Caesar in omnia praeceps,

Nil actum credens, cum quid superesset agendum,

Instat atrox: et adhuc, quamvis possederit omnem

Italiam, extremo sedeat quod litore Magnus,

Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto 660

Volt hostes errare freto, sed molibus undas

Obstruit, et latum deiectis rupibus aequor.

Cedit in immensum cassus labor: omnia pontus

Haurit saxa vorax, montesque immiscet arenis.

Ut maris Aegaei medias si celsus in undas 665

Depellatur Eryx, nullae tamen aequore rupes

Emineant, vel si convulso vertice Gaurus

Decidat in fundum penitus stagnantis Averni.

Ergo ubi nulla vado tenuit sua pondera moles,

Tunc placuit caesis innectere vincula silvis, 670

Roboraque immensis late religare catenis.

Tales fama canit tumidum super aequora Xerxem

Construxisse vias, multum cum pontibus ausus,

Europamque Asiae, Sestonque admovit Abydo,

Incessitque fretum rapidi super Hellesponti, 675

Non Eurum Zephyrumque timens, cum vela ratesque

In medium deferret Athon. Sic ora profundum
Arctantur casu nemorum: tunc aggere multo
Surgit opus, longaeque tremunt super aequora
turre.

680 Pompeius tellure nova compressa profundum
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Ut reseret pelagus, spargatque per aequora bellum.
Saepe Noto plenae tensisque rudentibus actae
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis

685 Discussere salo, spatiumque dedere carinis:
Tortaque per tenebras validis ballista lacertis,
Multifidas iaculata faces. Ut tempora tandem
Furtivae placuere fugae: ne litora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina dividat horas,

690 Neu tuba praemonitos perducatur ad aequora
nautas,

Praecipit sociis. Iam coeperat ultima Virgo
Phoebum laturas ortu praecedere Chelas,
Cum taciti solvere rates. Non anchora voces
Movit, dum spissis avellitur uncus arenis:

695 Dum iuga curvantur mali, dumque ardua pinus
Erigitur, pavidi classis siluere magistri:
Strictaque pendentes deducunt carbasa nautae,
Nec quatiunt validos, ne sibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,

700 *Quam retinere vetas, liceat sibi perdere saltem
Italiam.* Vix fata sinunt: nam murmure vasto
Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permixtis aequora sulcis.

Ergo hostes portis, quas omnes solverat urbis

705 Cum fato conversa fides, murisque recepti,
Praecipiti cursu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelagusque dolent contingere classes.
Heu pudor! exigua est fugiens victoria Magnus.

quora limes,
 erberat, unda, 710
 sique paratas
 tiora bello,
 ne Nereus.
 liata carinis:
 Phasidos undas, 715
 ra cautes;
 est montibus Argo,
 mplegas inanem,
 m urgere monebat
 albaque nondum 720
 oribus eripit astris:
 m plaustra Bootae
 guentia coeli,
 alidumque refugit
 us iam, Magne, tenebas 725
 cum super aequora toto
 nari. Lassata triumph
 Cum coniuge pulsus,
 mens in bella penates,
 populis comitantibus, exsul. 730
 sedes longinqua ruinae.
 patrio are sepulchro
 e bus antur arenae:
 ae; p in orbe remoto
 una que tellus 735
 u ser e Magni.

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

Pompeio naviganti in somnio apparet Iulia, dam eius, cruentumque fore bellum praedicat. 1 — lit ad Epirum Pompeius. 36 — 45. Caesar Curit ut ex Sicilia annonam procuret. 46 — 70. Deis tendit. 71 — 97. Romae timor. Senatus Caesar Unus Metellus tribunus se opponit aerarium spo — 133. Minatur ei Caesar. 134 — 140. Cotta A cedendum hortatur. 141 — 152. Aperitur templ umque inde promitur. 153 — 168. Interim Pomz ex Graecia Asiaque cogit, quae recensentur. 169 — sar in Hispaniam iturus ad Massiliam tendit, qua serut Pompeio. 298 — 303. Mittunt Massilien ad illum, civile bellum deprecantes. 304 — 357. C. Massiliam obsidet. 358 — 374. Describuntur mu — 398. Lucum iubet Caesar excindi sacrum, c venientes milites. 399 — 452. Caesar in Hispan. Trebonio mandat oppugnationem. Agger iacitur; accedit ad muros; vinea agitur. 453 — 496. nocte Massilienses hostesque profligant terra. Igitur mari res tentatur. Brutus adest cum classe Navalit fit pugna. Ea per singula facinora uberi tur. 538 — 751. Vincuntur Massilienses, Brutus epadit. 752 — 762.

Propulit ut classem velis cedentibus A
Incumbens, mediumque rates tenuere p
Omnis in Ionios spectabat navita fluctu
Solutus ab Hesperia non flexit lumina ter
Magnus, dum patrios portus, dum li
quam

Ad visus reditura suos, tectumque cacu
Nubibus, et dubios cernit vanescere mc
Inde soporifero cesserunt languida som
Membra ducis. Diri tum plena horror
10 Visa caput moestum per hiantes Iulia t
Tollere, et accenso furialis stare sepul

Elysiis, campoque expulsa piorum
as, inquit, tenebras manesque nocentes
im civile trahor. Vidi ipsa tenentes
as, quaterent quas vestris lampadas armis. 15
ut innumeras puppes Acherontis adusti
in multas laxantur Tartara poenas.
in iunctae dextra properante sorores
t: lassant rumpentes stamina Parcas.
ne lactos duxisti, Magne, triumphos: 20
est mutata toris: semperque potentes
et in cladem fato damnata maritos,
et tepido pellex Cornelia busto.
illa tuis per bella, per aequora signis,
securus liceat mihi rumpere somnos, 25
et vestro vacuum sit tempus amori,
et Caesarque dies, et Iulia noctes.
ethaeae, coniux, obliviam ripae
em fecere tui, regesque silentium
et sequi. Veniam, te bella gerente, 30
acies. Numquam tibi, Magne, per umbras
eos manes generum non esse licebit.
frustra ferro tua pignora. Bellum
civile meum. Sic fata, refugit
et amplexus trepidi dilapsa mariti. 35
ei quamvis cladem manesque minentur,
arma ruit, certa cum mente malorum.
ait, vani terremur imagine visus?
est sensus animis a morte relictum,
ipsa nihil. Titan iam pronus in undas 40
gniferi tantum demerserat orbis,
deesse solet lunae, seu plena futura est,
plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
accessus faciles: legere rudentes,
remis petierunt litora malo. 45
et, ut emissas venti rapuere carinas,
etque fretum classes, et litore solva

- Dux stetit Hesperio, non illum
 Laetificat Magni: queritur quod
 50 Terga ferant hostes. Neque enim
 Praecipiti fortuna viro: nec enim
 Ut bellum differret, erat. Tu
 Expulit armorum, pacique in
 Quoque modo vanos populi c
 55 Gnarus, et irarum causas et
 Annona momenta trahi. Nam
 Sola fames, emittiturque metus
 Volgens alunt. Nescit plebes
 Curio Sicaniis transcendere:
 60 Qua mare tellurem subitis an
 Aut scidit, et medias fecit sibi
 Vis illic ingens pelagi, semper
 Aequora, ne rupti reperant c
 Reliquae Sardiniae etiam quar
 65 Utraque frugiferis est insula
 Nec plus Hesperiam longinq
 Nec Romana magis compleri
 Utere vix gloriatur superat c
 Cum medium nubes Terra c
 70 Effudit magnum Labeo tuba:
 Haec ubi sunt praevia dicit
 Non armata trabem, nec pat
 Tereca post patriam. Pars a
 Gallorum tantum populi c
 75 Quam necesse verum longa p
 Quam parva dicit dicitur. In
 et variis dicitur. Solus et
 Solus et dicitur. Inveniunt
 Perditis et quibus inveniunt
 80 In istam locum cadentes c
 In istam locum cadentes c
 In istam locum cadentes c
 In istam locum cadentes c

Iamque et praecipites superaverat Anxuris
arces,

Et qua Pontinas via dividit uda paludes, 85

Qua sublime nemus, Scythicae qua regna Dianae;

Quaque iter est Latiis ad summam fascibus Albam;

Excelsa de rupe procul iam prospicit urbem,

Arctoi toto non visam tempore belli:

Miraturque suae, sic fatus, moenia Romae: 90

Tene, deum sedes, non ullo Marte coacti

Deserere viri? Pro qua pugnabitur urbe?

Di, melius, quod non Latiis Eous in oras

Nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata velox

Pannonio, Dacisque Getes admixtus: habenti 95

Tam pavidum tibi, Roma, ducem Fortuna pepercit,

Quod bellum civile fuit. Sic fatur, et urbem

Adtonitam terrore subit. Namque ignibus atris

Creditur, ut captae, rapturus moenia Romae,

Sparsurusque deos. Fuit haec mensura timoris: 100

Velle putant, quaecumque potest. Non omina
festa,

Non victas laeto voces simulare tumultu:

Vix odisse vacat. Phoebæ palatia complet

Turba Patrum, nullo cogendi iure senatus,

E latebris educta suis. Non consule sacrae 105

Fulserunt sedes: non proxima lege potestas

Praetor adest: vacuaeque loco cessere curules.

Omnia Caesar erat. Privatae curia vocis

Testis adest. Sedere Patres, censere parati,

Si regnum, si templa sibi, iugulumque senatus, 110

Exsiliūque petat. Melius, quod plura iubere

Erubuit, quam Roma pati. Tamen exit in iram,

Viribus an possent obsistere iura, per unum

Libertas experta virum: pugnaxque Metellus

Ut videt ingenti Saturnia templa revelli 115

Mole, rapit gressus, et, Caesaris agmina rumpens,

Ante fores nondum reseratae constitit aedis.

- (Usque adeo solus ferrum mortemque timere
Auri nescit amor. Pereunt discrimine nullo
120 Amissae leges: sed, pars vilissima rerum,
Certamen movistis, opes) prohibensque rapina
Victorem, clara testatur voce Tribunus:
*Non nisi per nostrum vobis percussa patebunt
Templa latus, nullasque feres nisi sanguine sacro*
- 125 *Sparsas, raptor, opes. Certe violata potestas
Invenit ista deos: Crassumque in bella secutas
Saeva tribunitiae voverunt proelia dirae.
Detege iam ferrum: neque enim tibi turba verenda est,*
- Spectatrix scelerum: deserta stamus in urbe.*
- 130 *Non feret e nostro sceleratus praemia miles:
Sunt quos prosternas populi, quae moenia dones.
Pacis ad exhaustas spoliū non cogit egestas:
Bellum, Caesar, habes. His magnam victor in iram
Vocibus accensus: Vanam spem mortis honestas*
- 135 *Concipis: haud, inquit, iugulo se polluet isto
Nostra, Metelle, manus. Dignum te Caesaris iras
Nullus honos faciet. Te vindice tuta relicta est
Libertas? Non usque adeo permiscuit imis
Longus summa dies, ut non, si voce Metelli*
- 140 *Serventur leges, malint a Caesare tolli.*
Dixerat, et, nondum foribus cedente tribuno,
Acrior ira subit: saevos circumspicit enses,
Oblitus simulare togam. Tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium desistere coepto.
- 145 *Libertas, inquit, populi, quem regna coercent,
Libertate perit; cuius servaveris umbram,
Si, quidquid iubeare, velis. Tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia est haec sola pudoris,
Degenerisque metus, nil iam potuisse negari.*
- 150 *Scius avertat diri mala semina belli.
Damna movent populos, si quos sua iura tuentur.
Non sibi, sed domino gravis est, quae servit, egestas.*

otinus abducto patuerunt templa Metello.
 Inc rupes Tarpeia sonat, magnoque reclusas
 statur sridore fores: tunc conditus imo 155
 uitur templo, multis intactus ab annis
 mani census populi, quem Punica bella,
 sem dederat Perses, quem victi praeda Philippi:
 iod tibi, Roma, fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
 io te Fabricius regi non vendidit auro, 160
 idquid parcorum mores servastis avorum,
 iod dites Asiae populi misere tributum,
 ctorique dedit Minoia Creta Metello,
 iod Cato longinqua vexit super aequora Cypro.
 Inc Orientis opes, captorumque ultima regum 165
 ae Pompeianis praelata est gaza triumphis
 eritur: tristi spoliantur templa rapina;
 umeriorque fuit tunc primum Caesare Roma.
 Interea totum Magni fortuna per orbem
 cum casuras in proelia moverat urbes. 170
 oxima vicino vires dat Graecia bello.
 ocaicas Amphisa manus scopulosaque Cyrrha,
 rnasusque iugo misit desertus utroque.
 eoti coiere duces, quos impiger ambit
 tidica Cephisos aqua, Cadmeaque Dirce, 175
 saeaeque manus, populisque per aequora mittens
 xaniis Alpheos aquas. Tunc Maenala liquit
 cas, et Herculeam miles Trachinius Oeten.
 esproti, Dryopesque ruunt, quercusque si-
 lentes
 onio veteres liquerunt vertice Sellae. 180
 hausit totas quamvis delectus Athenas,
 iguae Phoebea tenent navalia puppes,
 esque potunt veram credi Salamina carinae.
 n dilecta Iovi centenis venit in arma
 eta vetus populis, Cnososque agitare pharetras 185
 cta, nec Eois pelor Gortyna sagittis;
 ne qui Dardaniam tenet Oricon, et vagus altis
 UCANUS. D

LUCANI

mas, et nomine prisco
antes funera Cadmi,
as spumans Apsyrus in
undas,
colunt, quorumque labore
am vomer proscindit Iolcon.
rimo mare, cum rudis Argo
emerato litore gentes,
entis, pelagique furentibus un
tale genus, fatisque per illam
ana ratem. Tunc linquitur Hue
opulum Pholoe mentita bifort
ymon tepido committere Nilo
suetus aves, et barbara Cone
bi perdit aquas, sparsamque pro
ucen unum caput adluit Istri:
et gelido tellus perfusa Caico
mum glebis exilis Arisbe.
unt Pitanen, et quae tua muner
umnatae Phoebos victore Celae
et ripis descendens Marsya r
n Maeandron adit, mixtusque
e ab auriferis tellus exire met
on: qua culta secat non vilior I
quoque signa manus, peritura
bus petiere suis: nec fabula T
nuit, Phrygiique ferens se Ca
dunt Syriae populi, desertus C
elix, (sic fama) Ninos: ventos
taque, et arbusto palmarum di
Tyros instabilis, pretiosaque
as ad bella rates, non flexo lim
erior hand ullis duxit Cynosu
hoenices primi, famae si credi
ansuram rudibus vocem sign
ondum fluminae Memphis c

Noverat: et saxis tantum, volucresque feraeque,
 Sculptaque servabant magicas animalia linguas.
 Deseritur Taurique nemus, Perseaeque Tarsos, 225
 Coryciumque patens exesis rupibus antrum,
 Mallos, et extremae resonant navalibus Aegae:
 Itque Cilix iusta, iam non pirata, carina.
 Movit et Eoos bellorum fama recessus,
 Qua colitur Ganges, toto qui solus in orbe 230
 Ostia nascenti contraria solvere Phoebō
 Audet, et adversum fluctus impellit in Eurum:
 Hic ubi Pellaeus, post Tethyos aequora, ductor
 Constitit, et magno vinci se fassus ab orbe est.
 Quaque ferens rapidum diviso gurgite fontem 235
 Vastis Indus aquis mixtum non sentit Hydaspem.
 Quique bibunt tenera dulces ab arundine succos;
 Et qui tingentes croceo medicamine crinem
 Fluxa coloratis adstringunt carbasa gemmis.
 Quique suas struxere pyras, vivique calentes 240
 Conscendere rogos. — Pro, quanta est gloria genti,
 Iniecisse manum fatis, vitaque repletos,
 Quod superest, donasse deis! — Venere feroces
 Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
 Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten: 245
 Aethera tangentes silvas liquere Coatrae.
 Ignotum vobis, Arabes, venistis in orbem,
 Umbras mirati nemorum non ire sinistras.
 Tum furor extremos movit Romanus Oretas,
 Carmanosque duces, quorum deflexus in Austrum 250
 Aether, non totam mergi tamen adspicit Arcton,
 Lucet et exigua velox ibi nocte Bootes.
 Aethiopumque solum, quod non premeretur ab ulla
 Signiferi regione poli, nisi, poplite lapsō,
 Ultima curvati procederet ungula Tauri. 255
 Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
 Euphrates, quos non diversis fontibus edit
 Paris, et incertum, tellus si misceat amnes,

- Quod potius sit nomen aquis. Sed sparsus in agros
260 Fertilis Euphrates Phariae vice fungitur undae;
 At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
 Occultosque tegit cursus, rursusque renatum
 Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
 Inter Caesareas acies, diversaque signa
265 Pugnaces dubium Parthi tennore favorem,
 Contenti fecisse duos. Tinxere sagittas
 Errantes Scythiae populi, quos gurgite Bactros
 Includit gelido, vastisque Hyrcania silvis.
 Hinc Lacedaemonii, moto gens aspera freno,
270 Heniochi, saevisque affinis Sarmata Moschis.
 Colchorum qua rura secat ditissima Phasis:
 Qua Croeso fatalis Halys, qua vertice lapsus
 Riphaeo Tanais diversi nomina mundi
 Imposuit ripis, Asiaeque et terminus idem
275 Europae, mediae dirimens confinia terrae,
 Nunc huc, nunc illuc, qua flectitur, ampliat orbem.
 Quaque, fretum torrens, Macotidos egerit undas
 Pontus, et Herculeis aufertur gloria metis,
 Oceanumque negat solas admittere Gades.
280 Hinc Essedoniae gentes, auroque ligatas
 Substringens, Arimaspe, comas: hinc fortis Arius
 Longaque Sarmatici solvens ieiunia belli
 Massagetes quo fugit equo: volucresque Geloni.
 Non, cum Memnoniis deducens agmina regnis
285 Cyrus, et effusus numerato milite telis
 Descendit Perses, fraternique ultor amoris
 Aequora cum tantis percussit classibus, unum
 Tot reges habuere ducem. Coiere nec umqt
 Tam variae cultu gentes, tam dissona vulgi
290 Ora. Tot immensae comites missura raina
 Excivit populos, et dignas funere Magni
 Exsequias Fortuna dedit. Non corniger H
Mittere Marmaridas cessavit in arma cat
Quidquid ab occiduis Libye patet arida

Usque Paraetoniàs Eoa ad litora Syrtes. 295
 Acciperet felix ne non semel omnia Caesar,
 Vincendum pariter Pharsalia praestitit orbem.

Ille ubi deseruit trepidantis moenia Romae,
 Agmine nubiferam raptò superevolat Alpem.
 Cumque alii famae populi terrore paverent, 300
 Phocais in dubiis ausa est servare iuventus
 Non Graia levitate fidem, signataque iura,
 Et caussas, non fata, sequi. Tamen ante furorem
 Indomitum duramque viri deflectere mentem
 Pacifico sermone parant, hostemque propinquum 305
 Orant, Cecropiae praelata fronde Minervae:

*Semper in externis populo communia vestro
 Massiliam bellis testatur fata tulisse,
 Comprensa est Latiis quaecumque annalibus aetas.
 Et nunc, ignoto si quos petis orbe triumphos, 310
 Accipe devotas externa in praelia dextras.*

*At si funestas acies, si dira paratis
 Proelia discordes, lacrymas civilibus armis
 Secretumque damus. Tractentur vulnera nulla
 Sacra manu. Si coelicolis furor arma dedisset, 315
 Aut si terrigenae tentarent astra Gigantes,
 Non tamen auderet pietas humana vel armis
 Vel votis prodesse Iovi; sortisque deorum
 Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
 Sciret adhuc coelo solum regnare Tonantem. 320*

*Adde quod innumeræ concurrunt undique gentes,
 Nec sic horret iners scelerum contagia mundus,
 Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
 Sit mens ista quidem cunctis, ut vestra recusent
 Fata, nec haec alius committat proelia miles. 325*

*Cui non conspecto languebit dextra parente?
 Telaque diversi prohibebunt spargere fratres.
 Finis adest rerum, si non committitis illis
 Arma, quibus fas est. Nobis haec summa precandi:
 Terribiles aquilas, infestaque signa relinquant 330*

- Urbe procul, nostrisque velis te credere muris,
 Excludique sinas, admisso Caesare, bellum.
 Sit locus exceptus sceleri, Magnoque tibi que
 Tutus, ut, invictae fatum si consulat urbi,*
- 335** *Foedera si placeant, sit, quo veniatis inermes.
 Vel, cum tanta vocent discrimina Martis Iberi,
 Quid rapidum deflectis iter? Non pondera rerum
 Nec momenta sumus: numquam felicibus armis
 Usa manus, patriae primis a sedibus exsul,*
- 340** *Et post translatas exustae Phocidos arces,
 Moenibus exiguis alieno in litore tuti,
 Illustrat quos sola fides. Si claudere muros
 Obsidione paras, et vi perfringere portas:
 Excepisse faces tectis, et tela parati,*
- 345** *Undarum raptos aversis fontibus haustus
 Quaerere, et effossam sitiennes lambere terram.
 Et, desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
 Foedaque contingi maculato carpere morsu.
 Nec pavet hic populus pro libertate subire,*
- 350** *Obsessum Poeno gessit quod Marte Saguntum.
 Pectoribus rapti matrum, frustra que trahentes
 Ubra sicca fame, medios mittentur in ignes;
 Uxor et a caro poscet sibi fata marito.
 Vulnera miscebunt fratres, bellumque coactis*
- 355** *Hoc potius civile gerent. Sic Graia iuventus
 Finierat: cum, turbato iam prodita voltu,
 Ira ducis tandem testata est voce dolorem:
 Vana movet Graios nostri fiducia cursus.
 Quamvis Hesperium mundi properemus ad axem,*
- 360** *Massiliam delere vacat. Gaudete cohortes:
 Obvia praebentur fatorum munere bella.
 Ventus ut amittit vires, nisi robore densas
 Occurrant silvae, spatio diffusus inani:
 Utque perit magnus nullis obstantibus ignis,*
- 365** *Sic hostes mihi deesse nocet: damnumque putamus
 Armorum, nisi, qui vinci potuere, rebellent.*

*Sed si solus eam, dimissis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. Iam non excludere tantum,*

*Inclusisse volunt. At enim contagia belli
Dira fugant. Dabitur poenas pro pace petita: 370
Et nihil esse meo discetis tutius aevo,
Quam duce me bellum. Sic postquam fatus, ad urbem*

*Haud trepidam convertit iter: tunc moenia clausa
Conspicit; et densa iuvenum vallata corona.*

Haud procul a muris tumulus surgentis in altum 375

Telluris parvum diffuso vertice campum

Explicat: haec patiens longo munimine cingi

Visa duci rupes, tutisque aptissima castris.

*Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem,
Par tumulo, mediisque sedent convallibus arva. 380*

Tunc res immenso placuit statura labore,

Aggere diversos vasto committere colles.

Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem

Clauderet, a summis perduxit ad aequora castris

Longum Caesar opus, fontesque et pabula campi 385

Amplexus fossa, densas tollentia pinnas

Cespitibus, crudaque extruxit brachia terra.

*Iam satis hoc Graiae memorandum contigit
urbi,*

*Aeternumque decus, quod non impulsa, nec ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli 390*

Praecipitem cursum: raptisque a Caesare cunctis,

Vincitur una mora. Quantum est, quod fata tenentur,

Quodque virum toti properans imponere mundo

Hos perdit Fortuna dies! Tunc omnia late

Procumbunt nemora, et spoliantur robore silvae: 395

Ut, cum terra levis mediam virgultaque molem

Suspendant, structa laterum compage ligatam

Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.

- Lucus erat longo numquam violatus ab aevo,
 400 Obscurum cingens connexis aera ramis,
 Et gelidas alte subnotis solibus umbras.
 Hunc non ricolae Panes, nemorumque potentes
 Silvani Nymphaeque tenent, sed barbara ritu
 Sacra deum, structae diris altaribus arae;
- 405 Omnisque humanis lustrata cruoribus arbor.
 Si qua fidein meruit superos mirata vetustas,
 Illis et volucres metuunt insistere ramis,
 Et lustris recubare ferae: nec ventus in illas
 Incubuit silvas, excussa que nubibus atris
- 410 Fulgura: non ullis frondem praebentibus auris,
 Arboribus suus horror inest. Tum plurima nigris
 Fontibus unda cadit, simulacraque moesta deorum
 Arte carent, caesisque extant informia truncis.
 Ipse situs, putrique facit iam robore pallor
- 415 Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
 Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,
 Quos timeant non nosse deos. Iam fama ferebat
 Saepe cavas motu terrae mugire cavernas,
 Et procumbentes iterum consurgere taxos,
- 420 Et non ardentis fulgere incendia silvae,
 Roboraque amplexos circumfluxisse dracones.
 Non illum cultu populi propiore frequentant,
 Sed cessere deis. Medio cum Phoebus in axe est,
 Aut coelum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
- 425 Accessus, dominumque timet deprendere luci.
 Hanc iubet immisso silvam procumbere ferro:
 Nam vicina operi, belloque intacta priore
 Inter nudatos stabat densissima montes.
 Sed fortes tremuere manus, motique verenda
- 430 Maiestate loci, si robora sacra ferirent,
 In sua credebant redituras membra secures.
 Implicitas magno Caesar torpore cohortes
*Ut vidit, primus raptam vibrare bipennem
 Ausus, et seriam ferro proscindere quercum*

<i>Effatur, merso violata in robora ferro:</i>	41
<i>Iam ne quis vestrum dubitet subvertere silvam,</i>	
<i>Credite me fecisse nefas. Tunc paruit omnis</i>	
<i>Imperiis non sublato securâ pavore</i>	
<i>Turba, sed expensa superiorum et Caesaris ira.</i>	
<i>Procumbunt omni, nodosa impellitur ilex,</i>	440
<i>Silvaque Dodones, et fluctibus aptior alnus,</i>	
<i>Et non plebeios luctus testata cupressus,</i>	
<i>Tum primum posuere comas, et fronde carentes</i>	
<i>Admisere diem: propulsaque robore denso</i>	
<i>Sustinuit se silva cadens. Gênuere videntes</i>	445
<i>Gallorum populi! muris sed clausa iuventus</i>	
<i>Exsultat. Quis enim laesos impune putaret</i>	
<i>Esse deos? Servat multos fortuna nocentes:</i>	
<i>Et tantum miseris irasci numina possunt.</i>	
<i>Utque satis caesi nemoris, quaesita per agros</i>	450
<i>Plaustra ferunt: curvoque soli cessantis aratro</i>	
<i>Agricolae raptis annum flere iuvençis.</i>	
<i>Dux tamen, impatiens haesuri ad moenia Martis,</i>	
<i>Versus ad Hispanas acies extremaque mundi,</i>	
<i>ussit bella geri. Stellatis axibus agger</i>	455
<i>rigitur, geminasque aequantes moenia turres</i>	
<i>incipit: hae nullo fixerunt robore terram,</i>	
<i>id per iter longum caussa repserè latentè.</i>	
<i>id tantum nutaret onus, telluris inanes</i>	
<i>percussisse sinus quaerentem erumpere ventum</i>	460
<i>didit, et muros mirata est stare iuventus.</i>	
<i>id tela cadunt excelsas urbis in arces.</i>	
<i>id maior Graio Romana in corpora ferro</i>	
<i>nerat. Neque enim solis excussa lacertis</i>	
<i>id ea, sed tenso ballistae turbine rapta,</i>	465
<i>id unum contenta latus transire, quiescit:</i>	
<i>id scandens perque arma viam, perque ossa, relicta</i>	
<i>id fugit: superest telo post vulnèra cursus.</i>	
<i>id tum quoties ingenti verberis acta</i>	
<i>id tur, qualis rupes, quam vertice montis</i>	470

Abscidit impulsu ventorum adiuta vetustas,
 Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora pressa
 Exanimat: totos cum sanguine dissipat artus.
 Ut tamen hostiles densa testudine muros .

475 Tecta subit virtus, armisque innexa priores
 Arma ferunt, galeamque extentus protegit umbo,
 Quae prius ex longo nocuerunt missa recessu,
 Iam post terga cadunt: nec Graiis flectere iactum,
 Aut facilis labor est longinqua ad tela parati

480 Tormenti mutare modum: sed pondere solo
 Contenti, nudis evolvunt saxa lacertis.
 Dum fuit armorum series, ut grandine tecta
 Innocua percussa sonant, sic omnia teia
 Respuit: at postquam virtus incensa virorum

485 Perpetuam rupit defesso milite cratem,
 Singula continuis cesserunt ictibus arma.
 Tunc adoperta levi procedit vinea terra,
 Sub cuius pluteis, et tecta fronte latentes
 Moliri nunc ima parant, et vertere ferro

490 Moenia: nunc aries suspensio fortior ictu
 Incussus densi compagem solvere muri
 Tentat, et impositis unum subducere saxis.
 Sed super et flammis, et magnae fragmine molis,
 Et sudibus crebris, et adusti roboris ictu

495 Percussae cedunt crates, frustra que labore
 Exhausto fessus repetit tentoria miles.

Summa fuit Graiis, starent ut moenia, votl.
 Ultro acies inferre parant: armisque coruscas
 Nocturni texere faces: audaxque iuventus

500 Erupit: non hasta viris, non letifer arcus,
 Telum flamma fuit, rapiensque incendia ventus
 Per Romana tulit celeri munimina cursu.
 Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
 Ignis agit vires: teda sed raptus ab omni

505 Consequitur nigri spatiosa volumina fumi:
 Nec solum silvas, sed saxa ingentia solvit,

Et crudae putri fluxerunt pulvere cautes.
Procubuit, maiorque iacens adparuit agger.
Spes victis telluris abit, placuitque profundo
Fortunam tentare mari. Non robore picto 510
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, et qualis procumbit montibus, arbor
Conseritur, stabilis navalibus area bellis.
Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis, 515
Stoichados arva tenens. Nec non et Graia iuventus
Omne suum fatis voluit committere robur:
Grandaevosque senes mixtis armavit ephebis.
Accepit non solâ viros, quae stabat in undis,
Classis; et emeritas repetunt navalibus alnos. 520
Ut matutinos spargens super aequora Phoebus
Fregit aquis radios, et liber nubibus aether,
Et posito Borea, pacemque tenentibus Austris,
Servatum bello iacuit mare, movit ab omni
Quisque suam statione ratem, paribusque lacertis 525
Caesaris hinc pubes, hinc Graio remige classis
Tollitur: impulsae tonsis tremuere carinae,
Crebraque sublimes convellunt verbera puppes.
Cornua Romanae classis, validaeque triremes,
Quasque quater surgens exstructi remigis ordo 530
Commovet, et plures quae mergunt aequore pinus,
Multiplies cinxere rates. Hoc robur aperto
Oppositum pelago. Lunata fronte recedunt,
Ordine contentae gemino crevisse liburnae.
Celsior at cunctis Bruti praetoria puppis 535
Verberibus senis agitur, molemque profundo
Invehit, et summis longe petit aequora remis.
Ut tantum medii fuerat maris, utraque classis
Quod semel excussis posset transcurrere tonsis,
Innumerae vasto miscentur in aethere voces: 540
Remorumque sonus premitur clamore: nec ullae
Audiri potuere tubae. Tunc caerulea verrunt,

que in transtra cadunt, et remis pectoribus
 : primum rostris crepuerunt obvia rostra:
 puppim rediere rates, emissaque tela
 era texerunt, vacuumque cadentia pontum
 Et iam diductis extendunt cornua proris,
 Diversaeque rates laxata classe receptae.
 Ut, quoties aestu Zephyris Eurisve repugna
 Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic, ubi pup
 Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
 Quod tulit illa ratis remis, haec repulit aequ
 Sed Graiis habiles pugnamque lacessere pin
 Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
 5 Cursum, nec tarde flectenti cedere clavo.
 At Romana ratis stabilem praebere carinam
 Certior, et terrae similem bellantibus usum
 Tunc in signifera residenti puppe magistr
 Brutus ait: *Paterisne acies errare profundi*
 0 *Artibus et certas pelagi? Iam consere bel*
Phocaeicis medias rostris oppone carinas.
 Paruit, obliquas et praebuit hostibus aln
 Tunc quaecumque ratis tentavit robora
 Ictu victa suo percussa et capta cohaesi
 5 Ast alias manicaeque ligant, teretesque
 Seque tenent remis: tecto stetit aequo
 excussis torquentur tela la
 sculato vulneri

Fractarum subita ratiūm periere ruina.
 Irrita tela suas peragunt in gurgite caedes: 580
 Et quodcumque cadit frustrato pondere ferrum,
 Exceptum mediis invenit vulnus in undis.
 Phocaeis Romana ratis vallata carinis,
 Robore diducto dextrum laevumque tuetur
 Aeque Marte latus: cuius dum pugnat ab alta 585
 Puppe Tagus, Graiumque audax aplustre re-
 tentat,
 Terga simul pariter missis et pectora telis
 Transigitur: medio concurrit pectore ferrum,
 Et stetit incertus, flueret quo vulnere, sanguis,
 Donec utrasque simul largus cruor expulit hastas, 590
 Divisitque animam, sparsitque in vulnera letum.
 Dirigit huc puppim miseri quoque dextra Te-
 lonis,
 Qua nullam melius, pelago turbante, carinae
 Audivere manum: nec lux est notior ulli
 Crastina, seu Phoebum videat, seu cornua lunae, 595
 Semper venturis componere carbasa ventis.
 Hic Latiae rostro compagem ruperat alni:
 Pila sed in medium venere tremantia pectus,
 Avertitque ratem morientis dextra magistri.
 Dum cupit in sociam Gyareus erepere puppim, 600
 Excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
 Adfixusque rati, telo retinente, pependit.
 Stant gemini fratres, foecundae gloria matris,
 Quos eadem variis genuerunt viscera fatis.
 Discrevit mors saeva viros: unumque relictum 605
 Agnorum miseri, sublato errore, parentes,
 Aeternis caussam lacrymis: tenet ille dolorem
 Semper, et amissum fratrem lugentibus offert.
 Quorum alter, mixtis obliquo pectine remis,
 Ausus Romanae Graia de puppe carinae 610
maloccare manum: sed eam gravis insuper ictus
imputat: illa tamen nisu, quo prenderat, haesit,

- Deriguitque tenens strictis immortua nervi
 Crevit in adversis virtus: plus nobilis irae
- 615 Truncus habet: fortique instaurat proelia
 Rapturusque suam procumbit in aequora dea
 Haec quoque cum toto manus est abscesa la
 Iam clypeo telisque carens, non conditur in
 Puppe: sed expositus, fraternaue pectore
- 620 Arma tegens, crebra confixus cusptide per
 Telaque multorum leto casura suorum
 Emerita iam morte tenet. Tum vulnere m
 Effugientem animam lassos collegit in artu
 Membraue contendit toto, quicumque ma
- 625 Sanguine, et hostilem, defectis robore men
 Insiluit, solo nociturus pondere, puppim.
 Strage virum cumulata ratis, multoque cru
 Plena, per obliquum crebros latus accipit i
 At postquam ruptis pelagus compagibus h
- 630 Ad summos repleta foros, descendit in und
 Vicinum involvens contorto vertice pontur
 Aequora discedunt mersa diducta carina,
 Inque locum puppis cecidit mare. Multaque
 Praebuit illa dies varii miracula fati.
- 635 Ferrea dum puppi rapidos manus inserit
 Adfixit Lycidam. Mersus foret ille profun
 Sed prohibent socii, suspensaue crura rete
 Scinditur avulsus: nec, sicut vulnere, sang
 Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis:
- 640 Discursusque animae diversa in membra n
 Interceptus aquis. Nullius vita perempti
 Est tanta dimissa via: pars ultima trunci
 Tradidit in letum vacuos vitalibus artus;
 At tumidus qua pulmo iacet, qua viscera f
- 645 Haeserunt ibi fata diu: luctataque multum
 Hac cum parte viri vix omnia membra tula
 Dum nimium pugnax unius turba carina
 Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit

Qua caret hoste, ratem: congesto pondere puppis
 Versa, cava texit pelagus nautasque carina; 650
 Brachia nec licet vasto iactare profundo,
 Sed clauso periere mari. — Tunc unica diri
 Conspecta est leti facies, cum forte natantem
 Diversae rostris iuvenem fixere carinae.
 Discessit medium tam vastos pectus ad ictus: 655
 Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,
 Quo minus aera sonent. Eliso ventre, per ora
 Eiecat saniam permixtus viscere sanguis.
 Postquam inhibent remis puppes, ac rostra re-
 cedunt,

Defectum in pelagus perfosso pectore corpus 660
 Vulneribus transmisit aquas. — Pars maxima turbae
 Naufraga, iactatis morti oblectata lacertis,
 Puppis ad auxiliū sociae concurrit: at illi
 Robora cum vetitis prensarent altius ulnis,
 Nutaretque ratis populo peritura recepto, 665
 Impia turba super medios ferit ense lacertos:
 Brachia linquentes Graia pendentia puppi,
 A manibus cecidere suis: non amplius undae
 Sustinuere graves in summo gurgite truncos.

Iamque omni fusis nudato milite telis, 670
 Invenit arma furor: remum contorsit in hostem
 Alter: at hi tortum validis aplustre lacertis,
 Avulsasque rotant, excusso remige, sedes.
 In pugnam fregere rates. Sidentia pessum
 Corpora opesa tenent, spoliantque cadavera ferro. 675
 Multi inopes teli, iaculum letale revulsum
 Vulneribus traxere suis, et viscera laeva
 Oppressere manu, validos dum praebeat ictus
 Sanguis, et hostilem cum torserit, exeat, hastam.

Nulla tamen plures hoc edidit aequore clades, 680
 Quam pelago diversa lues. Nam pinguibus ignis
 Adfixis tedis, et tecto sulfure vivax
 Spargitur: at faciles praebere alimenta carinae

- Nunc pice, nunc liquida rapuere ince
 685 Nec flammæ superant undæ: sp
 aequ
 Iam ratibus, fragmenta ferus sibi via
 Hic recipit fluctus, extinguat ut aequ
 Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus
 Mille modos inter leti, mors una tim
 690 Qua coepere mori. Nec cessat naufr
 Tela legunt deiecta mari, ratibusque
 Incertæque manus ictu languente pe
 Exercent. Nunc, rara datur si copia
 Utuntur pelago. Saevus complectitur
 695 Hostis, et implicitis gaudent subside
 4 Mergentesque mori. — Pugna fuit t
 Eximius Phœceus animam servare su
 Scrutarique fretum, si quid mersisset
 Et nimis adfixos unci convellere mor
 700 Adductum quoties non senserat anco
 Hic ubi compressum penitus deduxer
 Victor et incolumis summas remeaba
 Sed se per vacuos credit dum surger
 Puppiibus occurrit, tandemque sub aeq
 705 Hi super hostiles iecerunt brachia re
 Et ratium tenuere fugam. Non perd
 Maxima cura fuit; multus sua volner
 Adfixit moriens, et rostris abstulit ict
 Stantem sublimi Tyrrhenum cul
 710 Lygdamus excussa, Balearis tortor
 Glande petens, solido fregit cava tem
 Sedibus expulsi, postquam cruor om
 Vincula, procumbunt oculi: stat lum
 Adtonitus, mortisque illas putat esse
 715 At postquam membris sensit constar
 Vos, ait, o socii, sicut tormenta solet
 Me quoque mittendis rectum compon
 Egere quod superest animæ, Tyrrhe

rum casus. *Ingentem militis usum
 labet ex magna defunctum parte cadaver: 720
 itis feriere loco. Sic fatus in hostem
 a tela manu, sed non tamen irrita, mittit.
 excipit haec iuvenis generosis sanguinis Argus,
 am non medius descendit in ilia venter,
 itque suo procumbens pondere ferrum. 725
 et diversa victae iam parte carinae
 x Argi genitor; (non ille iuventae
 ore Phocaicis ulli cessurus in armis:
 am aevo robur cecidit, fessusque senecta
 plium, non miles erat;) qui, funere viso, 730
 e cadens longae seniör per transtra carinae
 enit ad puppim, spirantesque invenit artus.
 acrymae cecidere genis, non pectora tundit,
 ntis toto riguit sed corpore palmis.
 ubit, atque oculos vastae obduxere tenebrae, 735
 serum cernens agnoscere desinit Argum.
 aput labens et iam languentia colla,
 patre, levat: vox fáuces nulla solutas
 equitur: tacito tantum petit oscula vultu,
 itque patris claudenda ad lumina dextram. 740
 rpore senex caruit, viresque cruentus
 t habere dolor, *Non perdam tempora, dixit,
 vis permissa deis, iugulumque senilem
 odiam. Veniam misero concede parenti,
 quod amplexus, extrema quod oscula fugi. 745
 um destituit calidus tua vulnera sanguis,
 nimusque iaces, et adhuc potes esse superstes.
 tus, quamvis capulum per viscera missi
 erat gladii, tamen alta sub aequora tendit
 ipiti saltu. Letum praecedere nati 750
 antem animam morti non credidit uni.
 linantiam fata ducum: nec iam amplius anceps
 casus erat: Graefae pars maxima classis
 tur: ast aliae mutato remige puppes
 ANUS.
 E**

- 755 Victores vexere suos: navalia paucae
 Praecipiti tenuere fuga. Quis in urbe parent
 Fletus erat! quanti matrum per litora plancti
 Coniunx saepe sui, confusis vultibus unda,
 Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver!
 760 Accensisque rogis, miseri de corpore trunco
 Certavere patres. At Brutus in aequore vict
 Primus Caesareis pelagi decus addidit armis.

LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Interea Caesar est in Hispania, ubi Afranius et Pet legati praecerant copiis Pompeianis vel potius Romanis risque iunctis. 1—10. Ad Ilerdam res geritur. 11—23. proelium. 24—47. Vers adveniente aquarum sunt fluct inundantur castra. 48—90. Existit fames annonaeque tas. 91—97. Diluvium. 98—120. Denique aquae rece Petreius abijt Ilerda. 121—147. Caesar eum persequens gniam facit. 148—156. Fugientem hostem a tergo iube cipi. 157—166. Castra locantur utrinque et a Pompeian Caesarianis; Agnoscunt se invicem cives, et manus iun et pocula miscent. At Petreius suos abigit, eosque all tur. 167—235. Bellum recipitur. 236—253. Fuga fit Po ianorum Ilerdam versus. 254—262. Praecludit eos Caes. aqua. 264—266. Describitur Pompeianorum aquae in 267—336. Afranius pacem petit a Caesare. 337—362. pax. Recreantur adversarii, militesque, et incolae. 363— Interim Antonius, Caesaris legatus, in ora Dalmatica, nis, obsidetur a Pompeianis. Conantur Caesariani effi noctu ratibus iunctis. Quarum duae evadunt. At interc qui tertia vehuntur, a Pompeianis, semetipsos invicem i ficiunt. 402—581. Curio interim, ex Sicilia ad Bagra fluviu in Africa appellit prope Uticam, edoceturque a eola quodam de regione, deque Herculis ibi contra Ant rebus gestis, deque Scipionis. 582—660. Curio Varum p. 661—714. Contra Iudam pugnat; sed circumventus insidiis, ipse cum copiis perit. 715—798. Apostropha eo rionem. 799—824.

ocul extremis terrarum Caesar in oris
 in saevus agit, non multa caede nocentem,
 na sed fati ducibus momenta daturum.
 ari rector castris Afranius illis
 treius erat: concordia duxit in aequas 5
 ium commune vices, tutelaque valli
 gil; alterno paret custodia signo.
 raeter Latias acies, erat impiger Astur,
 nesque leves, profugique a gente vetusta
 rum Celtae, miscentes nomen Iberis. 10
 Ille tumet modico, lenique excrevit in altum
 e solum tumulo: super hunc fundata vetusta
 t Iberda manu. Placidis praelabitur undis
 erios inter Sicoris non ultimus amnes,
 us ingenti quem pons amplectitur arcu, 15
 nas passurus aquas. At proxima rupes
 tenet Magni: nec Caesar colle minore
 a levat: medius dirimit tentoria gurges.
 cat hinc tellus campos effusa patentes,
 culo pendente modum; camposque coerces, 20
 rapax, vetitus fluctus et litora cursu
 ni pepulisse tuo: nam gurgite mixto,
 raestat terris, aufert tibi nomen Iberus.
 ima dies belli cessavit Marte cruento,
 andasque ducum vires, numerosaque signa 25
 suit. Piguit sceleris; pudor arma furentum
 nuit; patriaeque et ruptis legibus unum
 vere diem. Prono tunc Caesar Olympo
 stem subita circumdedit agmina fossa,
 primae praestant acies, hostemque fefellit, 30
 ope consertis obduxit castra manipulis.
 nova collem subito conscendere cursu,
 edius tutam castris dirimebat Iberdam,
 at. Huc hostem pariter terrorque pudorque
 it; et rapto tumulum prior agmine cepit. 35
 rtus ferrumque locum promittit: at illis

- Ipse locus. Miles rupes oneratus in altas
 Nititur: adversoque acies in monte supina
 Haeret, et in tergum casura, umbone sequentis
 40 Erigitur. Nulli telum vibrare vacabat,
 Dum labat, et fixo firmat vestigia pilo,
 Dum scopulos, stirpesque tenent, atque host
 relicto
 Caedunt ense viam. Vidit lapsura ruina
 Agmina dux, equitemque iubet succedere bello,
 45 Munitumque latus laevo producere gyro.
 Sic pedes ex facili nulloque urgente receptus,
 Irritus et victor, subducto Marte, pependit.
 Hactenus armorum discrimina: cetera bello
 Fata dedit variis incertus motibus aer.
 50 Pigro bruma gelu, siccis Aquilonibus haerens,
 Aethere constricto pluvias in nube tenebat.
 Urebat montana nives, camposque iacentes
 Non duraturae conspecto sole pruinae:
 Atque omnis propior mergenti sidera coelo
 55 Aruerat tellus, hiberno dura sereno.
 Sed postquam vernus calidum Titana recepit
 Sidera respiciens delapsae portitor Helles,
 Atque iterum, aequatis ad iustae pondera Libra
 Temporibus, vicere dies: tunc sole relicto,
 60 Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
 Exclusit Boream, flammisque accepit ab Euro.
 Ille suo nubes quascumque invenit in axe,
 Torsit in occiduum Nabataeis flatibus orbem:
 Et quas sentit Arabs, et quas Gangetica tellus
 65 Exhalat nebulas, quidquid concrescere primus
 Sol patitur, quidquid coeli fuscator Eoi
 Intulerat Corus, quidquid defenderat Indos.
 Incendere diem nubes oriente remotae;
 Nec medio potuere graves incumbere mundo,
 70 Sed nimbos rapuere fuga. Vacat imbris Arcto
 Et notus; in solam Calpen fluit humidus aer.

Hic, ubi iam Zephyri fines et summus Olympi
 Cardio tenet Tethyn, vetitæ transcurrere, densos
 Involvere globos; congestumque aeris atri
 Vix recipit spatium, quod separat aethere terram. 75
 Iamque polo pressae largos densantur in imbres,
 Spissataeque fluunt: nec servant fulmina flammæ,
 Quamvis crebra micent: moriuntur fulgura nimbis.
 Hinc imperfecto complectitur aera gyro
 Arcus, vix ulla variatus luce colorem, 80
 Oceanumque bibit, raptosque ad nubila fluctus
 Pertulit, et cœlo diffusum reddidit aequor.
 Iamque Pyrenæae, quas numquam solvere Titan
 Evaluit, fluxere nives, fractoque madescunt
 Saxa gelu. Tum, quae solitis e fontibus exit, 85
 Non habet unda vias: tam largas alveus omnis
 A ripis accepit aquas. Iam naufraga campo
 Caesaris arma natant, impulsaque gurgite multo
 Castra labant: alto restagnant flumina vallo.
 Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi 90
 Ulla ferunt sulci: tectarum errore viarum
 Fallitur occultis sparsus populator in agris.
 Iamque, comes semper magnorum prima malorum,
 Saeva fames aderat: nulloque obsessus ab hoste
 Miles eget; toto censu non prodigus emit 95
 Exiguam Cererem. Pro lucri pallida tabes!
 Non deest prolato ieiunus venditor auro.
 Iam tumuli collesque latent: iam flumina cuncta
 Candidit una palus, vastaque voragine mersit:
 Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum 100
 Detulit, atque ipsas hausit, subitisque frementes
 Vorticibus contorsit aquas et repulit aestus
 Fortior Oceani. Nec Phoebum surgere sentit
 Nox subiecta polo; rerum discrimina miscet
 Deformis coeli facies, iunctaeque tenebrae. 105
 Sic mundi pars ima iacet, quam zona nivalis
 Perpetuaeque premunt hiemes; non sidera coelo

- Ulla videt, sterili non quidquam frigore gignit,
Sed glacie medios signorum temperat ignes.
- 110 Sic, o summe parens mundi, sic sorte secunda
Aequorei rector facias, Neptune, tridentis:
Et tu perpetuis impendas aera nimbis;
Tu remeare vetes quoscumque emiseric aestus.
Non habeant amnes declivem ad litora cursum,
- 115 Sed pelagi referantur aquis: concussaque tellus
Laxet iter fluvii. Hos campos Rhenus inundet
Hos Rhodanus: vastos obliquent flumina fontes,
Rhiphaeas huc solve nives, huc stagna lacusque
Et pigras, ubicumque iacent, effunde paludes:
- 120 Et miseris bellis civilibus eripe terras.
Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
Plena redit, solitoque magis favere secundi
Et veniam meruere dei. Iam rarior aer,
Et par Phoebus aquis, densas in vellera nubes
- 125 Sparserat, et noctes ventura lucò rubebant:
Servatoque loco rerum, discessit ab astris
Humor, et ima petit quidquid pendebat aquarum
Tollere silva comas, stagnis emergere colles
Incipiunt, visoque die durescere valles.
- 130 Utque habuit ripas Sicoris, camposque reliquit,
Primum cana salix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, caesoque inducta iuvenco
Vectoris patiens tumidum superenatat amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusoque Britannus
- 135 Navigat Oceano: sic cum tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus transiecta manus festinat utrinque
Succisum curvare nemus; fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
- 140 Imposuit: medios pontem distendit in agros.
Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
*Spargitur in sulcos, et scisso gurgite rivis
Dat poenas maioris aquae. Postquam omnia fat*

Caesaris ire videt, celsam Petreius Herdam
 Deserit: et noti diffusus viribus orbis, 145
 Indomitos quaerit populos, et semper in arma
 Mortis amore feros, et tendit in ultima mundi.

Nudatos Caesar colles, desertaque castra
 Conspiciens, capere arma iubet: nec quaerere
 & pontem,

Nec vada, sed duris fluvium superare lacertis. 150

Paretur: rapuitque ruens in proelia miles,
 Quod fugiens timuisset, iter. Mox uda receptis
 Membra fovent armis, gelidosque a gurgite cursu
 Restituunt artus, donec decresceret umbra,
 In medium surgente die. Iamque agmina summa 155
 Carpit eques, dubiique fugae pugnaeque tenentur.

Adtollunt campo geminae iuga saxea rupes
 Valle cava media. Tellus hinc ardua celsos
 Continuat colles: tutae quos inter opaco
 Anfractu latuere viae: Quibus hoste potito 160

Faucibus, emitti terrarum in devia Martem
 Inque feras gentes, Caesar videt. *Ite sine ullo
 Ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum,
 Et faciem pugnae, vultusque inferte minaces:
 Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:* 165
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.

Dixit, et ad montes tendentem praevenit hostem.
 Illic exiguo paullum distantia vallo
 Castra locant. Postquam spatio languentia nullo
 Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus, 170

Et fratres natosque suos videre, patresque;
 Depremsum est civile nefas: tenere parumper
 Ora metu: tantum nutu motoque salutant
 Ense suos. Mox ut stimulis maioribus ardens
 Rupit amor leges, audet transcendere vallum 175

Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
 Hospitis illo ciet nomen; vocat ille propinquum:
 Admonet hunc studiis consors puerilibus aetas:

- Nec Romanus erat, qui non agnoverat hoster
 180 Arma rigant lacrymis, singultibus oscula rump
 Et, quamvis nullo maculatus sanguine, miles,
 Quae potuit fecisse, timet. Quid pectora pul
 Quid, vesane, gemis? fletus quid fundis inane
 Nec te sponte tua sceleri parere fateris?
 185 Usque adeone times, quem tu facis ipse timend
 Classica dent bellum; saevos tu negligē cant
 Signa ferant; cessa: iam iam civilis Erinny.
 Concidet, et Caesar generum privatus amabit
 Nunc ades, aeterno complectens omnia nexu,
 190 O rerum mixtique salus, Concordia, mundi,
 Etsacer orbis amor: magnum nunc saecula no
 Venturi discrimen habent. Periere latebrae
 Tot scelerum: populo venia est erepta nocen
 Agnovere suos. Pro numine fata sinistro,
 195 Exigua requie tantas argentia clades!
 Pax erat, et miles, castris permixtus utrisque
 Errabat: duro concordēs cespitē mensas
 Instituunt, et permixto libamina Baccho
 Gramineis fluxere focis: iunctoque cubili
 200 Extrahit insomnes bellorum fabula noctes:
 Quo primum steterint campo, qua lancea dex
 Exierit. Dum, quae gesserunt fortia, iactant
 Et dum multa negant, quod solum fata peteb
 Est miseris renovata fides, atque omne futurū
 205 Crevit amore nefas. Nam postquam foedera p
 Cognita Petreio, seque et sua tradita venum
 Castra videt, famulas scelerata ad proelia dex
 Excitat, atque hostes turba stipatus inermes
 Praecipitat castris, iunctosque amplexibus er
 210 Separat, et multo disturbat sanguine pacem.
 Addidit ira ferox moturas proelia voces:
*Immemor o patriae, signorum oblite tuorum,
 Non potes hoc caussae, miles, praestare senati
 Adsertor victo redeas ut Caesare? certe*

Ut vincare potes. Dum ferrum, incertaque fata, 215
Quisque fluat multo non deerit vulnere sanguis,
Ibitis ad dominum? damnataque signa feretis?
Utque habeat famulos nullo discrimine Caesar
Exorandus erit? ducibusquodque vita petenda est.
Numquam nostra salus pretium mercesque ne- 220

fandae

Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt. Trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in aequor 225
Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas umquam pro pace daretur.
Hostes nempe meos scelere iurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
Vestra fides, quod pro caussa pugnantibus aequa 230
Et veniam sperare licet. Pro dira pudoris
Foedera! nunc toto fatorum ignarus in orbe,
Magne, paras acies, mundique extrema tenentes
Sollicitas reges, cum forsitan foedere nostro
Iam tibi sit promissa salus. Sic fatur, et omnes 235
Concussit mentes, scelerumque reduxit amorem.
Sic ubi desuetae silvis in carcere clauso
Mansuevere ferae, et vultus posuere minaces,
Atque hominem didicere pati: si torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabiesque furorque 240
Admonitaeque tument gustato sanguine fauces:
Fervet, et a trepido vix abstinet ira magistro.
Itur in omne nefas: et quae Fortuna, deorum
Invidia, caeca bellorum in nocte tulisset,
Fecit monstra fides: inter mensasque torosque, 245
Quae modo complexu foverunt pectora, caedunt.
Et quamvis primo ferrum strinxere gementes,
Ut dextrae iusti gladius dissuasor adhaesit,
Dum feriunt, odere suos, animosque labantes

- 250 Confirmant ictu. Fervent iam castra tumultu
 [Et scelerum turba: rapiuntur colla parentum
 Ac velut occultum pereat scelus, omnia monst
 In faciem posuere ducum: iuvat esse nocentes
 Tu Caesar, quamvis spoliatus milite multo.
- 255 Agnoscis superos. Neque enim tibi maior in a
 Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos undis
 Massiliae, Phario nec tantum est aequore gest
 Hoc siquidem solo-civilis crimine belli
 Dux caussae melioris eris. Polluta nefanda
- 260 Agmina caede duces iunctis committere castr
 Non audent, altaeque ad moenia rursus llerda
 Intendere fugam. Campos eques obvius omni
 Abstulit, et siccis inclusit collibus hostem.
 Tunc inopes undae praerupta cingere fossa
- 265 Caesar avet, nec castra pati contingere ripas,
 Aut circum largos curvari brachia fontes.
 Ut lethi videre viam, conversus in iram
 Praecipitem timor est. Miles, non utile clau
 Auxillum, mactavit equos: tandemque coactus
- 270 Spe posita damnare fugam, casurus in hostes
 Fertur. Ut effuso Caesar decurrere passu
 Vidit, et ad certam devotos tendere mortem:
*Tela tene iam, miles, ait, ferrumque ruenti
 Subtrahere: non ullo constet mihi sanguine bellu*
- 275 *Vincitur haud gratis, iugulo qui provocat hosti
 En sibi vilis adest invisae luce iuventis,
 Iam damno peritura meo. Non sentiet ictus,
 Incumbet gladiis, gaudebit sanguine fuso.
 Deserat hic fervor mentes, cadat impetus amo*
- 280 *Perdant velle mori.* Sic deflagrare minaces
 Incassum, et vetito passus languescere bello,
 Substituit merso dum nox sua lumina Phoebos.
 Inde ubi nulla data est miscendi copia Martis,
 Paullatim cadit ira ferox, mentesque tepescun
- 285 *Saucla maiores animos ut pectora gestant, -*

Dum dolor est ictusque recens, et mobile nervis
 Conamen calidus praebet cruor, ossaque nondum
 Adduxere cutem: si conscius ensis adacti
 Stat victor, tenuitque manus, tunc frigidus artus
 Adligat atque animum subducto robore torpor, 290
 Postquam sicca rigens adstrinxit vulnera sanguis.
 Iamque inopes undae, primum tellure refossa,
 Occultos latices, abstrusaque flumina quaerunt:
 Nec solum rastris durisque ligonibus arva,
 Sed gladiis fodere suis: puteusque cavati 295
 Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
 Non se tam penitus, tam longe, luce relicta,
 Merserit Assyrii scrutator pallidus auri.
 Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,
 Aut micuere novi, percusso pumice, fontes: 300
 Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
 Aut impulsa levi turbatur glareâ vena.
 Tunc exhausta super multo sudore iuventus
 Extrahitur, duris silicum lassata metallis.
 Quoque minus possent siccos tolerare vapores, 305
 Quaesitae fecistis aquae. Nec languida fessi
 Corpora sustentant epulis, mensasque perosi
 Auxilium fecere famem. Si mollius arvom
 Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
 Exprimit ora super. Nigro si turbida limo 310
 Colluvies immota iacet, cadit omnis in haustus
 Certatim obscoenos miles: moriensque recepit,
 Quas nollet victurus, aquas: ritumque ferarum
 Distentas siccant pecudes, et lacte negato,
 Sordibus exhausto sorbetur ab ubere sanguis. 315
 Tunc herbas frondesque terunt, et rore madentes
 Destringunt ramos: ac si quos palmite crudo,
 Arboris aut tenera succos pressere medulla.
 O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
 Fontibus immixto stravit per rura veneno. 320
 Hos licet in fluxivos sanien tabemque ferarum.

- Pallida Dictaëis, Caesar, nascentia saxis
 Infundas aconita palam, Romana iuventus
 Non decepta bibet. Torrentur viscera flamma,
 325 Oraque sicca rigent squamosis aspera lingua.
 Iam marcent venae, nulloque humore rigatus
 Aeris alternos angustat pulmo meatus,
 Rescisoque nocent suspiria dura palato
 Pandunt ora tamen, nocturnumque aera captant.
 330 Exspectantimbres, quorum modo cuncta natabant
 Impulsu, et siccis voltus in nubibus haerent.
 Quoque magis miseros undae ieiunia solvant,
 Non super arentem Meroen, Cancrique sub axe,
 Qua nudi Garamantes arant, sedere: sed inter
 335 StagnantemSicorim,et rapidumdeprensus Iberum
 Spectat vicinos sitiens exercitus amnes.
 Iam domiti cessere duces: pacisque petendae
 Auctor damnatis supplex Afranius armis,
 Semianimes in castra trahens hostilia turmas,
 340 Victoris stetit ante pedes. Servata precanti
 Maiestas non fracta malis, interque priorem
 Fortunam casusque novos, gerit omnia victi,
 Sed ducis, et veniam seguro pectore poscit:
Si me degeneri stravissent fata sub hoste,
 345 *Non deerat fortis rapiendo dextera leto:*
At nunc sola mihi est orandae causa salutis,
Dignum donanda, Caesar, te credere vita.
Non partis studiis agimur nec sumsimus arma
Consiliis inimica tuis. Nos denique bellum
 350 *Invenit civile duces, caussaequè priort,*
Dum potuit, servata fides. Nil fata moramur:
Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur post terga relictis.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
 355 *Nec ferrum, lassaeque manus. Hoc hostibus unum,*
Quod vincas, ignosce tuis. Nec magna petuntur.
Otia des fessis, vitam patiaris inermes

77
stra putes: neque enim felicibus armis
annata decet, partemque triumphis
re tui: turba haec sua fata peregit.
360
us, victos ne tecum vincere cogas.

que usum belli poenamque remittit.
365
ustae placuerunt foedera pacis,
decurrit miles ad amnes;
s, permissaque flumina turbat.

itis subitarum tractus aquarum
us vacuis discurrere venis,
tque animam: nec fervida pestis
370
id morbus egens iam gurgite plenis

375
poscit aquas. Mox robora nervis,
viris. O prodiga rerum
tam parvo contenta paratu,

erra pelagoque ciborum
et lautae gloria mensae,
vo liceat producere vitam,
380
petat. Non erigit aegros

sus consule Bacchus:
e bibunt: sed gurgite puro
385
populis fluviisque Ceresque.

gerunt. Tunc, arma relin-
quens
pectore tutus
390
arum liber, in urbes

donata pace potitos!
im librasse lacertis
n, frustra que rogasse
empe usis Marte secundo
tot in orbe labores:
et successibus anceps,
fundendus in omnes
ot sua fata sequendus

- Felix, qui potuit, mundi nutante ruina,
 Quo iaceat iam scire loco. Non proelia fessos
 395 Ulla vocant, certos non rumpunt classica somnos
 Iam coniux, natiq̄ue rudes, et sordida tecta,
 Et non deductos recipit sua terra colonos.
 Hoc quoque securis oneris fortuna remisit,
 Sollicitus menti quod abest fāvor. Ille salutis
 400 Est auctor, dux ille fuit. Sic proelia soli
 Felices nullo spectant civilia voto.
 Non eadem belli totum fortuna per orbem,
 Constitit: in partes aliquid sed Caesaris ausa est
 Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas,
 405 Et tepidum in molles Zephyros excurrit iadar.
 Illic bellaci confisus gente Curetum,
 Quos alit Hadriaco tellus circumflua ponto,
 Clauditur extrema residens Antonius ora,
 Cautus ab incursu belli, si sola recedat,
 410 Expugnat quae tuta, fames. Non pabula tellus
 Pascendis submittit equis, non proserit ullam
 Flava Ceres segetem: spoliabat gramine campus
 Miles, et adtonso miseris iam dentibus arvo
 Castrorum siccas de cespite vulserat herbas.
 415 Ut primum adversae socios in litore terrae
 Et Basilum videre ducem: nova furta per aequo
 Exquisita fugae. Neque enim de more carinas
 Extendunt, puppesque levant, sed firma gerendi
 Molibus insolito contexunt robora ductu.
 420 Namque ratem vacuae sustentant undique cupae
 Quarum porrectis series constricta catenis
 Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
 Nec gerit expositum telis in fronte patenti
 Remigium: sed, quod trabibus circumdedit ac
 quor,
 425 Hoc ferit, et taciti praebet miracula cursus,
 Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undae
 Tunc freta servantur, dum se declivibus undis

- Hic Opiterginis moles onerata colonis
 Constitit: hanc omni puppes statione solutas
 Circumeunt: alii rupes ac litora complent.
- 465 Volteius tacitas sensit sub gurgite fraudes;
 Dux erat ille ratis, frustra qui vincula ferro
 Rumpere conatus, poscit spe proelia nulla,
 Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
 Hoc tamen in casu, quantum depresso valebat,
- 470 Effecit virtus: inter tot millia captas
 Circumfusa rati, et plenam vix inde cohortem,
 Pugna fuit, non longa quidem. Nam condidit atra
 Nox lucem dubiam, pacemque habuere tenebras.
 Tunc sic adtonitam, venturaque fata pavem-
 tem
- 475 Rexit magnanima Volteius voce cohortem:
*Libera non ultra parva quam nocte iuventus,
 Consulite extremis angusto tempore rebus.
 Vita brevis nulli superest, qui tempus in illa
 Quaerendae sibi mortis habet: nec gloria laeti*
- 480 *Inferior, iuvenes, admoto occurrere fato.
 Omnibus incerto venturae tempore vitae,
 Par animi laus est, et quos speraveris annos
 Perdere, et extremae momentum abrumpere lucis,
 Accersas dum fata manu. Non cogitur ullus*
- 485 *Velle mori. Fuga nulla patet: stant undique
 nostris
 Intenti iugulis cives. Decernite letum,
 Et metus omnis abest: cupias, quodcumque neces-
 se est.*
- Non tamen in caeca bellorum nube cadendum est,
 Aut, cum permixtis acies sua tela tenebris*
- 490 *Involvunt, conserta iacent cum corpora campo,
 In medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
 Nos in conspicua sociis hostique carina
 Constituere dei. Praebebunt aequora testes,
 Praebebunt terrae, summis dabit insula saxia:*

<i>ibunt geminae diverso e litore partes.</i>	495
<i>quod nostris magnum et memorabile fati- plum, Fortuna, paras. Quaecumque per aeuum</i>	
<i>uit monumenta fides, servataque ferro te pietas, transibit nostra iuventus, ne suis pro te gladiis incumbere, Caesar,</i>	500
<i>arum scimus: sed non maiora supersunt nis, tanti quae pignora demus amoris. lit nostrae multum sors invida laudi, non cum senibus capti natisque tenemur. itos sciat esse viros, timeatque furentes,</i>	505
<i>rti faciles animos, et gaudeat hostis lures haesisse rates. Tentare parabunt ribus, turpique volent corrumpere vita. iam, quo plus habeat mors unica famae, stant veniam, iubeant sperare salutem:</i>	510
<i>l, cum calido fodiemus viscera ferro, rasse putent. Magna virtute merendum est, ut, amissis inter tot millia paucis, lamnum clademque vocet. Dent fata re- cessum,</i>	
<i>antque licet: vitare instantia nolim.</i>	515
<i>ri vitam, comites, totusque futurae agor stimulis: furor est. Agnoscere solis ssum est, quos iam tangit vicinia fati, osque dei celant, ut vivere durent, esse mori. Sic cunctas sustulit ardor</i>	520
<i>am mentes iuvenum: cum sidera coeli ncis voces oculis humentibus omnes erent, flexoque Ursae temone paverent cum fortes animos praecepta subissent, are diem. Nec segnis mergere ponto</i>	525
<i>erat astra polus: nam sol Ledaeva tenebat , vicino cum lux altissima Cancro est: Thessalicas urgebat parva sagittas.</i>	
<i>ANUS.</i>	

- Detegit orta dies stantes in rupibus Istros,
 530 Pugnacesque mari Graia cum classe Liburnos.
 Tentavere prius suspensio vincere bello
 Foederibus, fieret captis si dulcior ipsa
 Mortis vita mora. Stabat devota iuventus,
 Damnata iam luce ferox, securaque pugnae
 535 Promisso sibi sine manu: nullique tumultus
 Excussere viris mentes ad summa paratas:
 Innumerasque simul pauci terraque marique
 Sustinuere manus: tanta est fiducia mortis.
 Utque satis bello visum est fluxisse cruoris,
 540 Versus ab hoste furor: primus dux ipse carina
 Volteius iugulo poscens iam fata relecto,
Ecquis, ait: iuvenum est, cuius sit dextra cruor?
Digna meo, certaue fide per vulnera nostra
Testetur se velle mori? Nec plura locuto
 545 Viscera non unus iamdudum transigit ensis.
 Collaudat cunctos: sed eum, cui vulnera prima
 Debebat, grato moriens interficit ictu.
 Concurrunt alii, totumque in partibus unis
 Bellorum fecere nefas. Sic semine Cadmi
 550 Emicuit Dircaea cohors, ceciditque suorum
 Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen;
 Phasidos et campis insomni dente creati
 Terrigenae, missa magicis e cantibus ira,
 Cognato tantos compleverunt sanguine sulcos:
 555 Ipsaque, inexpertis quod primum fecerat herbi
 Expavit Medea nefas. Sic mutua pacti
 Fata cadunt iuvenes: nimiumque in morte virori
 Mors virtutis habet: pariter sternuntque
 duntque
 Vulnere letali: nec quemquam dextra fefellit,
 560 Cum feriat moriente manu. Nec vulnus adactis
Debetur gladiis: percussum est pectore ferrum
Et iugulis pressere manum. Cum sorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natusque parenti;

Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
 Exegere enses. Pietas ferientibus una, 565
 Non repetisse, fuit. Iam latis viscera lapsa
 Semianimes traxere foris, multumque cruoris
 Infudere mari. Despectam cernere lucem,
 Victoresque suos vultu spectare superbo,
 Et mortem sentire iuvat. Iam strage cruenta 570
 Conspicitur cumulata ratis: bustisque remittunt
 Corpora victores, ducibus mirantibus, ulli
 Esse ducem tanti. Nullam maiore locuta est
 Ore ratem totum discurrens fama per orbem.
 Non tamen ignavae post haec exempla virorum 575
 Percipient gentes, quam sit non ardua virtus
 Servitium fugisse manu. Sed regna timentur
 Ob ferrum, et saevis libertas uritur armis:
 Ignoratque datos, ne quisquam serviat, enses.
 Mors, utinam pavidos vitae subducere nolles, 580
 Sed virtus te sola daret!

Non segnior illo
 Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in arvis.
 Namque rates audax Lilybaeo litore solvit
 Curio: nec forti velis Aquilone recepto
 Inter semirutas magnae Carthaginis arces, 585
 Et Clupeam, tenuit stationis litora notae:
 Primaque castra locat cano procul aequore, qua se
 Bagrada lentus agit, siccae sulcator arenae.
 Inde petit tumulos, exesasque undique rupes,
 Antaei quae regna vocat non vana vetustas. 590
 Nominis antiqui cupientem noscere causas,
 Cognita per multos docuit rudis incola patres.
 Nondum post genitos Tellus effeta gigantes,
 Terribilem Libycis partum concepit in antris.
 Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon, 595
 Aut Tityus Briareusque ferox: coeloque pepercit,
 Quod non Phlegraeis Antaeum sustulit arvis.
 Hoc quoque tam vastas cumulavit munere vires

- Terra sui foetus, quod, cum teligero parentem,*
 600 *Iam defecta vigent renovato robore membra.*
Haec illi spelunca domus: latuisse sub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
Ad somnos non terga ferae praebere cubile
Adsuerunt, non silva torum: viresque resumit
 605 *In nuda tellure iacens. Periere coloni*
Arvorum Libyes: pereunt quos adpulit aequor,
Auxilioque diu virtus non usa cadendi,
Terrae spernit opes: invictus robore cunctis,
Quamvis staret, erat. Tandem vulgata cruenti
 610 *Fama mali, terras monstria aequorque levantem*
Magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
Ille Cleonaei protecit terga leonis,
Antaeus Libyci. Perfudit membra liquore
Hospes, Olympiacae servato more palaestrae.
 615 *Ille parum fidens pedibus contingere matrem,*
Auxilium membris calidas infundit arenas.
Conseruere manus, et multo brachia nexu.
Colla diu gravibus frustra tentata lacertis:
Immotumque caput fixa cum fronte tenetur.
 620 *Miranturque habuisse parem. Nec viribus uti*
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhausitque virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, et gelidus fesso de corpore sudor.
Tunc cervix lassata quati: tunc pectore pectus
 625 *Urgeri: tunc obliqua percussa labare*
Crura manu. Iam terga viri cedentia victor
Adligat, et medium, compressis ilibus, arctat:
Inguinaque insertis pedibus distendit, et omnem
Explicuit per membra virum. Rapit arida tellu
 630 *Sudorem: calido complentur sanguine venae.*
Intumuerunt tori, totosque induruit artus,
Herculeosque novo laxavit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto:
Nec sic Inachis, quamvis rudis esset, in undis

- Desectam timuit reparatis anguibus hydram.* 635
Confluxere pares, telluris viribus ille,
Ille suis. Numquam saevae sperare novercae
Plus licuit. Videt exhaustos sudoribus artus
Cervicemque viri siccam, qua ferret Olmpum.
Utque iterum fessis iniecit brachia membris, 640
Non expectatis Antaeus viribus hostis,
Sponte cadit, maiorque, accepto robore, surgit.
Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus
Egeritur; tellusque viro luctante laborat.
Ut tandem auxilium tactae prodesse parentis 645
Alcides sensit: standum est tibi, dixit, et ultra
Non credere solo, sternique vetabere terra.
Haerebis pressis intra mea pectora membris:
Huc Antaeae cades. Sic fatus, trastulit alte
Nitentem in terras iuvenem. Morientis in artus 650
Non potuit nati Tellus submittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu: terrisque dix non credidit hostem.
Hinc aevi veteris custos, famosa vetustas,
Miratrixque sui signavit nomine terras. 655
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,
Poenum qui Latiis revocavit ab arcibus hostem,
Scipio. Nam sedes Lybica tellureposito
Haec fuit. En, veteris cernis vestigia valli.
Romana hos primum tenuit victoria campos. 660
 Curio laetatus, tamquam fortuna locorum
 Bella gerat, servetque ducum sibi fata priorum,
 Felici non fausta loco tentoria ponens,
 Indulsit castris, et collibus abstulit omen,
 Sollicitatque feros non aequis viribus hostes. 665
 Omnis Romanis quae cesserat Africa signis,
 Tunc Vari sub iure fuit: qui, robore quamquam
 Confisus Latio, regis tamen undique vires
 Excivit Libycae gentis, extremaque mundi
Signa suum comitata Iubam. Non fusior ulli 670

- Terra fuit domino: qua sunt longissima regna,
 Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
 Terminat: a medio confinis Syrtibus Hammon.
 At qua lata iacet vasti plaga fervida regni,
- 675 Distinet Oceanum, zonaeque exusta calentis
 Sufficiunt spatio. Populi tot castra sequuntur:
 Autololes, Numidaeque vagi, semperque paratus
 Inculto Gaetulus equo: tunc concolor Indo
 Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
- 680 Marmaridae volucres, aequaturusque sagittas
 Medorum, tremulum cum torsit missile, Mazax:
 Et gens, quae nudo residens Massylia dorso
 Ora levi flectit frenorum nescia virga:
 Et solitus vacuis errare mapalibus Afer
- 685 Venator, ferrique simul fiducia non est,
 Vestibus iratos laxis operire leones.
 Nec solum studiis civilibus arma parabat,
 Privatae sed bella dabat Iuba concitus irae.
 Hunc quoque, quo superos humanaque polluit
 anno,
- 690 Lege tribunicia solio depellere avorum
 Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
 Dum regnum te, Roma, facit. Memor ille doloris
 Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
 Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
- 695 Et quod Caesareis numquam devota iuventus
 Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis
 Exploratus erat, Corfini captus in arce,
 Infidusque novis ducibus, dubiusque priori,
 Fas utrumque putat. Sed postquam languida segni
- 700 Cernit cuncta metu, nocturnaue munia valli
 Desolata fuga, trepida sic mente profatur:
*Audendo magnus tegitur timor: arma capessam
 Ipse prior: campum miles descendat in aequum,
 Dum meus est: variam semper dant otia mentem.*
- 705 *Eripe consilium pugna: cum dira voluntas*

*Ense subit presso, et galeae texere pudorem,
Quis conferre duces meministi? quis pendere causas?*

*Qua stetit, inde favet: veluti fatalis arenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos; odere pares. Sic fatus, apertis 710
Instruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.*

*Nam pepulit Varum campo, nudataque foeda
Terga fuga, donec vetuerunt castra, cecidit.
Tristia sed postquam superati proelia Vari 715
Sunt audita Iubae: laetus, quod gloria belli*

*Sit rebus servata suis, rapit agmina furtim,
Obscuratque suam per iussa silentia famam;
Hoc solum metuens, incautus ab hoste timeri.
Mittitur, exigua qui proelia prima lacessat, 720
Eliciatque manu, Numidis a rege secundus,
Ut sibi commissi simulator Sabura belli.*

*Ipse cava regni vires in valle retentat:
Aspidas ut Pharias cauda sollertior hostis
Ludit, et iratas incerta provocat umbra: 725*

*Obliquusque caput vanas serpentis in auras
Effusae tuto comprehendit guttura morsu
Letiferam citra saniem: tunc irrita pestis
Exprimitur, faucesque fluunt pereunte veneno.*

Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque 730

*Non exploratis occulti viribus hostis,
Carlo nocturnum castris erumpere cogit,
Ignotisque equitem late discurrere campis.*

*Ipse sub aurorae primos excedere motus
Signa iubet castris, multum frustra que rogatus, 735*

*Ut Libycas metuat fraudes, infectaque semper
Punica bella dolis. Leti fortuna propinqui
Tradiderat fati iuvenem: bellumque trahebat
Auctorem civile suum. Super ardua ducit
Saxa, super cautes, abrupto limite, signa:*

- Cum procul e summis conspecti collibus hostes
 Fraude sua cessere parum, dum colle relicto
 Effusam patulis aciem committeret arvis:
 Ille fugam credens, simulatae nescius artis,
- 745 Ut victor, medios aciem proiecit in agros.
 Tunc primum patuere doli, Numidaeque fugaces
 Undique completis clauserunt montibus agmen.
 Obstupuit dux ipse simul, perituraque turba.
 Non timidi petiere fugam, non proelia fortes:
- 750 Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
 Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frenos
 Ora terens, spargitque iubas, et subrigit aures,
 Incertoque pedum pugnat non stare tumultu.
 Fessa iacet cervix. Fumant sudoribus artus,
- 755 Oraque proiecta squalent arentia lingua:
 Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus
 urguet:
 Et defecta gravis longe trahit illa pulsus:
 Siccaque sanguineis durescit spuma lupetis.
 Iamque gradum neque verberibus stimulisque
 coacti,
- 760 Nec, quamvis crebris iussi calcaribus, addunt.
 Vulneribus coguntur equi. Nec profuit ulli
 Cornipedis rupisse moras: neque enim impetas
 illis
 Incursusque fuit: tantum profertur ad hostes,
 Et spatium iaculis oblato vulnere donat.
- 765 At vagus Afer equos ut primum emisit in agmen
 Tunc campi tremuere sono: terraque soluta,
 Quantus Bistonio torquetur turbine pulvis,
 Aera nube sua textit, traxitque tenebras.
 Ut vero in pedites fatum miserabile belli
- 770 Incubuit: nullo dubii discriminis Martis
 Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnae
 Mors tenuit. Neque enim licuit procurrere contra.
 Et miscere manus. Sic undique septa. tentant.

Comminus obliquis, et rectis eminus hastis
Obruitur: non vulneribus, nec sanguine, solum 775
Telorum nimbo peritura, ac pondere ferri.
Ergo acies tantae parvum spissantur in orbem:
Ac, si quis metuens medium correpsit in agmen,
Vix impune suos inter convertitur enses.
Densaturque globus, quantum pede prima relato 780
Constrinxit gyros acies. Non arma movendi
Iam locus est pressis: stipataque membra teruntur:
Frangitur armatum colliso pectore pectus.
Non tam laeta tulit victor spectacula Maurus,
Quam fortuna dabat: fluvios non ille cruoris, 785
Membrorumque videt lapsum, et ferientia terram
Corpora: compressum turba stetit omne cadaver.
Excitet invisas dirae Carthaginiis umbras
Inferiis fortuna novis: ferat ista cruentus
Hannibal et Poeni tam dira piacula manes. 790
Romanam, superi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, votisque senatus.
Africa nos potius vincat sibi. Curio fusas
Ut vidit campis acies, et cernere tantas
Permisit clades compressus sanguine pulvis, 795
Non tulit adflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam: ceciditque in strage suorum
Impiger ad letum, et fortis virtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forum-
que,
Unde tribunicia plebeius signifer arce 800
Arma dabas populis? quid prodita iura senatus,
Et gener atque socer bello concurrere iussi?
Ante iaces, quam dira duces Pharsalia confert,
Spectandumque tibi bellum civile negatum est.
Has urbi miserae vestro de sanguine poenas 805
Nempe datis: luitis iugulo sic arma, potentes?
Felix Roma quidem, civesque habitura beator,
Si libertatis superis tam cura placeret,

- Quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
 810 Pascit aves, nullo contactus Curio busto.
 At tibi nos (quando non proderit ista silere,
 A quibus omne aevi senium sua fama repellit.)
 Digna damus, iuvenis, meritaë praeconia vitae.
 Haud alium tanta civem tulit indole Roma,
 815 Aut cui plus leges deberent recta sequenti.
 Perdita tunc urbi nocuerunt saecula, postquam
 Ambitus, et luxus, et opum metuenda facultas
 Transverso mentem dubiam torrente tulerunt:
 Momentumque fuit mutatus Curio rerum,
 820 Gallorum captus spoliis, et Caesaris auro.
 Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense
 Sulla potens, Mariusque ferox, et Cinna cruentus,
 Caesareaeque domus series: cui tanta potesta,
 Concessa est? emere omnes, hic vendidit urbem.

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

Sub initio anni consules in Epiro in exercitu Pompeii commitia habent. 1—14. Lentulus patres alloquitur hortaturque ut Pompeium iubeant esse ducem. Id quod fit. 15—49. Deinde reges, qui auxilia miserant, laudati. 50—64. Appius Pompeianus consulit oraculum Delphicum, quod diu siluerat. 65—70. Describitur oraculum. 71—123. Aperitur templum. Pythia dehortatur. 124—140. Adigitur tamen ut tripodam conscendat. 141—162. Furores eam invadit. Eloquentur oraculum ab Appio ipso ante Pharsalicam pugnam in Euboea insula mortuuro. 163—197. Apostrophe ad oraculum. 198—208. Exit sacerdos templo, animamque humanam recipit. 209—224. Apostrophe ad Appium. 225—236. Interim redux ex Hispania Caesar, deprehendit milites ad pacem inclinantes, bellumque pertaesos, et tumultuantes idcirco. 237—296. Caesar interritus, 297—318. eos alloquitur, minaturque. 319—364. Mutatur militum animus. 365—378. Caesar Brundisium eos mittit, ibique classem parare iubet. 374—380. Ipse Romam it, rursus

*ordinat. 381—402. Inde Brundisium, media hiems. 403—
 . Confirmat milites. 410—423. Traiicit fretum, adque
 laeentem appellit in Epiro. 424—460. Dein ad Dyrrhachium
 tra fiunt. 461—475. Caesarem moratur, ne pugna statim
 ; Antonius, Brundisii relictus, hiemeque ne eam sequeretur
 editus. 476—503. Caesar decernit solum Brundisium navi-
 e. Ergo ad litus it. Ibi cymbam deprehendit, eiusque domi-
 i Amyclam quendam ex somno excitat, promissisque magnis
 sit, ut secum fretum transiiciat. Tempestat fit. Timet
 ta. Confirmat eam Caesar. 504—593. Describitur tempe-
 . Ad Italiam appellit Caesar. 594—617. Redeuntem deinde
 carpunt milites, quod se reliquerit. 618—700. Transiiciunt
 ndusio reliquas copiae. 701—721. Pompeius uxorem Cor-
 am Lesbum dimittit, quo tuta sit a bello. Alloquitur eam.
 —759. Illa respondet. 760—790. Cornelia conscendit na-
 . 791—801. Lesbum navigat. 802—815.*

c alterna duces bellorum vulnera passos
 Macetum terras, miscens adversa secundis,
 vavit fortuna pares. Iam sparserat Aemo
 ima nives, gelidoque cadens Atlantis Olympo :
 tabatque dies, qui dat nova nomina fastis, 5
 ique colit primus ducentem tempora Ianum.
 m tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
 usul uterque vagos belli per munia Patres
 cit Epirum. Peregrina ac sordida sedes
 manos cepit proceres: secretaque rerum 10
 spes in externis audivit curia tectis.
 m quis castra vocet tot strictas iure secures,
 t fasces? Docuit populos venerabilis ordo,
 a Magni partes, sed Magnum in partibus esse.
 primum moestum tenuere silentia coetum, 15
 atulus excelsa sublimis sede profatur:
*lote si dignum Latia, si sanguine prisco
 bur inest animis, non qua tellure coacti,
 amque procul tectis captae sedeamus ab urbis
 nite: sed vestrae faciem cognoscite turbae: 20
 nctaque iussuri primum hoc decernite, Patres,
 ad regnis populisque liquet, nos esse senatum.*

*Nam, vel Hyperboreae plaustrum glaciale sub
ursae,*

- Vel plaga qua torrens, claususque vaporibus axis*
 25 *Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles,
 Si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
 Imperiumque comes. Tarpeia sede perusta
 Gallorum facibus; Veiosque habitante Camillo,
 Illic Roma fuit. Non unquam perdidit ordo*
 30 *Mutato sua iura solo. Moerentia tecta
 Caesar habet, vacuasque domos, legesque silentet,
 Clausaque iustitio tristi fora. Curia solos
 Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.
 Ordine de tanto quisquis non exulat, hic est.*
 35 *Ignaros scelerum, longaque in pace quietos
 Bellorum primus sparsit furor: omnia rursus
 Membra loco redeunt. En tatis viribus orbis
 Hesperiam pensant superi: iacet hostis in undis
 Obrutus Illyricis: Libyae squalentibus arvis*
 40 *Curio Caesarei cecidit pars magna senatus.
 Tollite signa, duces: fatorum impellite cursum:
 Spem vestram praestate deis: fortunaque tantos
 Det nobis animos, quantos fugientibus hostem
 Causa dabat. Nostrum exhausto ius clauditur
 anno:*
 45 *Vos, quorum finem non est censura potestas,
 Consulite in medium, Patres, Magnumque iubete
 Esse ducem. Laeto nomen clamore senatus
 Excipit: et Magno fatum patriaeque suumque
 Imposuit. Tunc in reges populosque merentes*
 50 *Sparsus honos, pelagique potens Phoebeia donis
 Exornata Rhodos, gelidique inculta iuventus
 Taygeti: fama veteres laudantur Athenae:
 Massiliaeque suae donatur libera Phocis.
 Tunc Sadalen, fortemque Cotyn, fidumqu'
 arma*

55 Deiotarum, et gelidae dominum Bhasis

collaudant: Libyamque iubent, auctore senatu,
 ceptifero parere iuba. Pro tristia fata!
 in tibi, non fidae gentis dignissime regno,
 fortunaë, Ptolemaee, pudor, crimenque deorum,
 ingere Pellaeo pressos diademate crines 60
 ermissum. Saevum in populos, puer, accipis ensem:
 atque utinam in populos! Donata est regia Lagi;
 accessit Magni iugulus: regnumque sorori
 reptum est, soceroque nefas.

Iam turba soluto
 rma petit coetu. Quae cum populique ducesque 65
 asibus incertis, et caeca sorte pararent,
 olus in ancipites metuit descendere Martis
 ppius eventus: finemque expromere rerum
 ollicitat superos, multosque obducta per annos
 elphica fatidici reserat penetralia Phoebi. 70

Hesperio tantum, quantum submotus Eoo
 ardine, Parnasus gemino petit aethera colle,
 ons Phoebos Bromioque sacer: cui numine
 mixto

lphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
 c solum, fluctu terras mergente, cacumen 75
 icuit, pontoque fuit discrimen, et astris.
 quoque vix summam seductus ab aequore
 rupem

deras, unoque iugo, Parnase, latebas.
 r ibi expulsæ, premeret cum viscera partus,
 is, adhuc rudibus Pæan Pythona sagittis 80
 cuit, cum regna Themis tripodasque teneret.
 lit Pæan vastos telluris hiatus

um spirare fidem, ventosque loquaces
 are solum, sacris se condidit antris,
 itque adyto, vates ibi factus, Apollo. 85
 s latet hic superum? quod numen ab æ-

there pressum
 r caecis inclusum habitare cavernas?

Quis terram coeli patitur deus, omnia cursum
 Aeterni secreta tenens, mundique futuri
 90 Conscius, ac populis sese proferre paratus,
 Contactusque ferens hominum, magnusque,
 Sive canit fatum, seu, quod iubet ille, canendo

Fit fatum? Forsan terris inserta regendis,
 Aere libratum vacuo quae sustinet orbem,
 95 Totius pars magna Iovis Cirrhaea per antra
 Exit, et aethereo trahitur connexa Tonanti.
 Hoc ubi virgineo conceptum est pectore numen,
 Humanam feriens animam sonat, oraque vatis
 Solvit; ceu Siculus, flammis urgentibus Aetnam,
 100 Undat apex: Campana fremens ceu saxa vaporat
 Conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus.
 Hoc tamen expositum cunctis, nullique n-
 gatum

Numen, ab humani solum se labe furoris
 Vindicat. Haud illic tacito mala vota susurro
 105 Concipiunt. Nam, fixa canens, mutandaque n-
 Mortales optare vetat: iustisque benignus
 Saepe dedit sedem totas mutantibus urbes,
 Ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
 Ut Salaminiacum meminit mare: sustulit i-
 110 Telluris sterilis, monstrato fine: resolvit
 Aera tabificum. Non ullo saecula dono
 Nostra carent maiore deum, quam Delphi
 Quod siluit, postquam reges timuere fut-
 Et superos vetuere loqui. Nec, voce ne
 115 Cyrrhaeae moerent vates; templique fi-
 Iustitio. Nam si qua deus sub pectora
 Numinis aut poena est mors immatura
 Aut pretium: quippe stimulo fluctuqu-
 120 Concutiunt fragiles animas. Sic tem-
 Immotos tripodas, vastaeque silent

s Hesperii scrutator ad ultima fati
 tat. Iussus sedes laxare verendas
 es, pavidamque deis immittere vatem,
 ios circum latices, nemorumque recessus . 125
 onoen errore vagam, curisque vacantem
 puit, cogitque fores irrumpere templi.
 e terrifico metuens consistere Phoebas,
 rere ducem noscendi ardore futura
 fraude parat. *Quid spes, ait, improba veri* 130
omano, trahit? Muto Parnasus hiatus
rui, pressitque deum: seu spiritus istas
xit fauces, mundique in devia versum
iter: seu barbarica cum lampade Python
in immensas cineres abiere cavernas, 135
oebi tenuere viam: seu sponte deorum
et silet, fatique sat est arcana futuri
no longaevoe vobis commissa Sibyllae:
ean, solitus templis arcere nocentes,
vibus solvat, nostro non invenit aevo. 140
 ei patuere doli, fecitque, negatis
 ibus, metus ipse fidem. Tum torta priores
 it vitta comas, crinesque in terga solutos
 la Phocaica complectitur infula lauro.
 ntem dubiamque premens in templa sa-
 cerdos 145

t. Illa pavens adyti penetrabile remoti
 cum, prima templorum in parte resistit:
 deum simulans, sub pectore ficta quieto
 refert, nullo confusae murmure vocis
 ctam sacro mentem testata furore, 150
 aequè laesura ducem, cui falsa canebat,
 tripódas, Phoebique fidem. Non rupta tre-
 menti

sono, nec vox antri complere capacia
 ens spatium, nulloque horrore comarum
 se lauras, immotaque culmina templi, 155

- Securumque nemus, veritam se credere Phoebæ
 Prodiderant. Sentit tripodas cessare, furensque
 Appius: *Et nobis meritas dabis, impia, poenas,
 Et superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,*
 460 *Deque orbis trepidi tanto consulta tumultu
 Desinis ipsa loqui.* Tandem conterrita virgo
 Confugit ad tripodas, vastisque abducta cavernis
 Haesit, et insueto concepit pectore numen,
 Quod non exhaustae per tot iam saecula rupis
 465 Spiritus ingessit vati; tandemque potitus
 Pectore Cirrhaeo, non umquam plenior artus
 Phoebados irrupit Paeon: mentemque priorem
 Expulit, atque hominem toto sibi cedere iussit
 Pectore. Bacchatur demens aliena per antrum
 470 Colla ferens, vittasque dei, Phoebæaque sarta,
 Erectis discussa comis, per inania templi
 Ancipiti cervice rotat, spargitque vaganti
 Obstantes tripodas, magnoque exaestuat igni,
 Iratum te, Phoebæ, ferens. Nec verbere solo
 475 Uteris et stimulis, flammasque in viscera mergis.
 Accipit et fraenos: nec tantum prodere vati,
 Quantum scire, licet. Venit aetas omnis in unam
 Congeriem: miserumque premunt tot saecula pe-
 ctus.
- Tanta patet rerum series, atque omne futurum
 480 Nititur in lucem: vocemque potentia fata
 Luctantur: non prima dies, non ultima mundi.
 Non modus Oceani, numerus non deerat arenae.
 Talis in Euboico vates Cumana recessu,
 Indignata suum multis servire furorem
 485 Gentibus, ex tanta fatorum strage superba
 Excerpsit Romana manu. Sic plena laborat
 Phemonoe Phoebæ, dum te, consultor operi
 Castalia tellure dei, vix invenit, Appi,
Inter fata diu quaerens tam magna latentem.
 490 *Spumosa tunc primum rabies vespina per ora*

Effluit, et gemitus, et anhelus clara meatu
 Murmura: tunc moestus vastis ululatus in antris,
 Extremaeque sonant, domita iam virgine, voces:
 EFFUGIS INGENTES, TANTI DISCRIMINIS
 EXPERS,
 BELLORUM, O ROMANE, MINAS: SOLUSQUE
 QUIETEM 195
 EUBOICI VASTA LATERIS CONVALLE TE-
 NEBIS.

Caetera subpressit, faucesque obstruxit Apollo.
 Custodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,
 Tuque potens veri, Paeon, nullumque futuri
 A superis celate diem, suprema ruentis 200
 Imperii, caesosque duces, et funera regum,
 Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
 Cur aperire times? An nondum numina tantum
 Decrevit nefas? et adhuc dubitantibus astris
 Pompeii damnare caput, tot fata tenentur? 205
 Indicis an gladii facinus, poenasque furoris,
 Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
 Et pergat fortuna, taces?

Tunc pectore vatis
 Impactae cessere fores, expulsaque templis
 Consiluit: perstat rabies; nec cuncta locutae, 210
 Tem non emisit, superest deus. Illa feroces
 Rquet adhuc oculos, totoque vagantia coelo
 Minna, nunc vultu pavido, nunc torva minaci:
 T numquam facies: rubor igneus inficit ora,
 Entesque genas: nec, qui solet esse timenti, 215
 Ribilis sed pallor inest: nec fessa quiescunt
 La: sed ut tumidus Boreae post flamina pontus
 Sa gemit; sic muta levant suspiria vatem.
 Que a luce sacra, qua vidit fata, refertur
 Ulgare iubar, mediae venere tenebrae. 220
 Sit Stygiam Paeon in viscera Lethen,
 Aperet secreta deum. Tunc pectore verum

- Fugit, et ad Phoebi tripodas redierē futura:
 Vixque resecta cadit.— Nec te vicinia leti
- 225 Territat ambiguis frustratum sortibus, Appi:
 Iure sed incerto mundi, subsidere regnum
 Chalcidos Euboicae, vana spe rapte, parabas.
 Heu demens, nullum belli sentire fragorem,
 Tot mundi caruisse malis, praestare deorum
- 230 Excepta quis morte potest? Secreta tenebis
 Litoris Euboici, memorando condite busto,
 Qua maris angustat fauces saxosa Carystos,
 Et timidis infesta colit qua numina Rhammus,
 Arcatus rapido fervet qua gurgite pontus,
- 235 Euripusque trahit, cursum mutantibus undis,
 Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulin.
 Interea domitis Caesar remeabat Iberis,
 Victrices aquilas alium laturus in orbem:
 Cum prope fatorum tantos per prospera cursus
- 240 Avertere dei. Nullo nam Marte subactus,
 Intra castrorum timuit tentoria ductor
 Perdere successus scelerum: cum paene fideles
 Per tot bella manus, satiatae sanguine, tandem
 Destituere ducem: seu moesto classica pailum
- 245 Intermissa sono, claususque et frigidus ensis
 Expulerat belli, furias: seu, praemia miles
 Dum maiora petit, damnat causamque ducemque,
 Et scelere imbutos etiam nunc vendicat enses.
 Haud magis expertus discrimine Caesar in ullo est,
- 250 Quam non e stabili, tremulo sed culmine cuncta
 Despiceret, staretque super titubantia fultus:
 Tot raptis truncus manibus, gladioque relictus.
 Paene suo, qui tot gentes in bella trahebat,
 Scit non esse ducis strictos, sed militis, enses.
- 255 Non pavidum iam murmur erat, nec pectore ti
 Ira latens: nam quae dubias constringero me:
 Causa solet, dum quisque pavet, quibus:
 timori est,

Seque putat solum regnorum iniusta gravari,
 Haud retinet. Quippe ipsa metus exsolverat audax
 Turba suos. Quidquid multis peccatur, inultum est. 26
 Effudere minas: *Liceat discedere, Caesar,*
A rabie scelerum. Quaeris terraque marique
His ferrum iugulis, animasque effundere viles
Quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri
Eripuit: partem duris Hispania bellis: 265
Pars iacet Hesperia: totoque exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuvat Arctois, Rhodano Rhenoque subactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
Cepimus expulso patriae cum tecta senatu, 270
Quos hominum, vel quos licuit spoliare deorum?
Imus in omne nefas, manibus ferroque nocentes,
Paupertate pii. Finis quis quaeritur armis?
Quid satis est, si Roma parum? Iam respice canos,
Invalidasque manus, et inanes cerne lacertos. 275
Usus abit vitae, bellis consumsimus aevum:
Ad mortem dimitte senes. En, improba vota:
Von duro liceat morientia cespite membra
onere, non anima globam fugiente ferire,
tque oculos morti clausuram quaerere dextram; 280
oniugis illabi lacrymis, unigue paratum
ire rogam. Liceat morbis finire senectam.
t praeter gladios aliquod sub Caesare fatum.
id, velut ignaros ad quae portenta paremur,
trahis? Usque adeo soli civilibus armis 285
vicimus cuius sceleris sit maxima merces?
actum est bellis, si nondum comperit istas
via posse manus. Nec fas, nec vincula iuris
audere vetant. Rheni mihi Caesar in undis
erat, hic socius. Facinus quos inquinat, ae-
quat. 290
quod ingrato meritorum iudice virtus
perit. Quidquid gerimus, fortuna vocatur.

*Nos fatum sciat esse suum. Licet omne deorum
Obsequium speres: irato milite, Caesar,*

295 *Pax erit. Haec fatus, totis discurrere castris
Cooperat, infestoque ducem deposcere vultu.*

*Sic eat, o superi, quando pietasque fidesque
Destituunt, moresque malos sperare relictum est;
Finem civili faciat discordia bello.*

300 *Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!
Fata sed in praecipuus solitus dimittere Caesar,
Fortunamque suam per summa pericula gaudens
Exercere, venit: nec, dum desueviat iram,
Exspectat: medios properat tentare furores.*

305 *Non illis urbes, spoliandaque templa negasset,
Tarpeiamque Iovis sedem, matresque senatus,
Passurasque infanda nurus. Vult omnia certo
A se saeva peti, vult praemia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens sana timetur.*

310 *Non pudet, heu Caesar, soli tibi bella placere,
Iam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave ius erit? ipse per omne
Fasque nefasque rues? Lassare, et discere sine armis
Posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.*

315 *Saeve, quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
Bellum te civile fugit. Stetit aggere fulti
Cespitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Non metuens: atque haec ira dictante profatur:*

Qui modo in absentem vultu dextraque furebas,

320 *Miles, habes nudum promptumque ad vulnere pectus.
Hic fuge, si belli finis placet, ense relicto.
Detegit impelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantumque fugam meditata iuventus,
Ac ducis inricti rebus lassata secundis.*

325 *Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:
Invenient haec arma manus, vobisque repulsis,
Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
Anne fugam Magni tanta cum classe sequantur*

*ias gentes, nobis victoria turbam
bit, impulsi tantum quae praemia belli* 330

*st, et vestri rapta mercede laboris,
eros nullo comitetur vulnere currus?
specta, senes, exhaustaque sanguine turba
is nostros, iam plebs Romana, triumphos.
is an cursus vestrae sentire putatis* 335

*um posse fugae? veluti, si cuncti minentur
ia, quos miscent pelago, subducere fontes,
rgis ablatis unquam descenderet aequor,
uncrescit, aquis. An vos momenta putatis
disse mihi? Numquam sic cura deorum* 340

*nit, ut vestrae morti, vestraeque saluti
vacent. Procerum motus haec cuncta se-
quuntur.*

*um paucis vivit genus. Orbis Iberi
et Arctoi nostro sub nomine miles,
io certe fugeres duce. Fortis in armis* 345

*eis Labienus erat: nunc, transfuga vilis,
uce praelato terras atque aequora lustrat.
elior mihi vestra fides, si bella nec hoste
ce me geritis. Quisquis mea signa relin-
quit,*

impeianis tradit sua partibus arma, 350
*umquam volt esse meus. Sunt ista profecto
castra deis, qui me committere tantis,
si mutato voluerunt milite, bellis.*

*uantum Fortuna humeris iam pondere fessis
tur onus! Sperantes omnia dextras* 355

*iare datur, quibus hic non sufficit orbis.
rte mihi bella geram: discedite castris,
e nostra viris ignavi signa Quirites.
ecos, quibus haec rabies auctoribus arsit,
caesar, sed poena tenet. Procumbite terrae: 360
mque caput, feriendaque tendite colla.
quo solo stabunt iam robore castra,*

*Tiro rudis, specta poenas, et discere ferire,
Discere mori.* Tremuit saeva sub voce minantis

265 Volgus iners: unumque caput tam magna in
ventus

Privatum factura timet: velut ensibus ipsis
Imperet, invito moturus milite ferrum.

Ipsae pavet, ne tela sibi dextraque negentur
Ad scelus hoc, Caesar: vicit patientia saevi

370 Spem ducis, et iugulos, non tantum praestitit
enses.

Nil magis, adsuetas sceleri quam perdere mentes
Atque perire timet. Tam diro foederis ictu
Parta quies, poenaeque redit placata iuventus.

Brundisium decimis iubet hanc adtingere castris,

375 Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquusque Taras, secretaque litora Leucae,
Quas recipit Salapina palus, et subdita Sipus
Montibus: Ausoniam qua torquens frugifer oram
Dalmatico Boreae, Calabroque obnoxius Austro

380 Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Ipsae petit trepidam tutus sine milite Romam
Iam doctam servire togae: populoque precanti
Scilicet indulgens, summum dictator honorem
Contigit, et laetos fecit se consule fastos.

385 Namque omnes voces, per quas iam tempore tantum
Mentimur dominis, haec primum reperit aetas,
Qua, sibi ne ferri ius ullum Caesar abesset,
Ausonias voluit gladiis miscere secures.
Addidit et fasces aquilis, et nomen inane

390 Imperii rapiens, signavit tempora digna
Moesta nota. Nam quo melius Pharsalicus annus
Consule notus erit? Fingit sollemnia campus,
Et non admissae dirimit suffragia plebis,
Decantatque tribus, et vana versat in urna.

395 *Nec coelum servare licet: tonat augure surdo*

Et laetae iurantur aves, bubone sinistro.
 Inde perit primum quondam veneranda potestas
 Ipris inops: careat tantum ne nomine tempus,
 Menstruus in fastos distinguit saecula consul.
 Nec non Iliacae numen quod praesidet Albae, 400
 Haud meritum Latio sollemnia sacra subacto,
 Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
 Inde rapit cursus, et, quae piger Appulus arva
 Deseruit rastris, et inertis tradidit herbae,
 Ocior et coeli flammis et tigride foeta 405
 Transcurrit: curvique tenens Minoia tecta
 Brundisii, clausas ventis brumalibus undas
 Invenit, et pavidas hiberno sidere classes.
 Turpe duci visum, rapiendi tempora belli
 In segnes exisse moras, portuque teneri, 410
 Cum pateat tutum vel non felicibus aequor.
 Expertes animos pelagi sic robore complet:
*Fortius hiberni status coelumque fretumque,
 Cum coepere, tenent, quam quos incumbere certos
 Perfida nubiferi vetat inconstantia veris.* 415
*Nec maris anfractus, lustrandaque litora nobis,
 Sed recti fluctus, soloque Aquilone secandi.
 Hic utinam summi curvet carchesia mali,
 Incumbatque furens, et Graia ad moenia perfleret,
 Ne Pompeiani Phaeacum e litore toto* 420
*Languida iactatis comprehendant carbasa remis:
 Rumpite, quae retinent felices vincula proras.
 Iam dudum nubes et saevas perdimus undas.*
 Sidera prima poli, Phoebos labente sub undas,
 Exierant, et luna suas iam fecerat umbras: 425
 Cum pariter solvere rates, tortosque rudentes
 Laxavere sinus: et flexo navita cornu
 Obliquat laevo pede carbasa, summaque pandens
 Suppara velorum perituras colligit auras.
 Ut primum levior propellere lintea ventus 431
Incipit, exiguumque tument, mox reddita malo

- In mediana cecidere ratem: terraque relicta
 Non valet ipsa sequi puppes, quae vexerat, aura
 Aequora lenta iacent: alto torpore ligatae
- 435 *Pigrius immotis haesere paludibus undae.*
 Sic stat iners Scythicas adstringens Bosphorus
 undas
- Cum, glacie retinente, fretum non impulit Ister,
 Immensumque gelu tegitur mare: comprimit unda,
 Deprendit quascunque, rates: nec pervia velis
- 440 *Aequora frangit eqes, fluctuque latente sonantem*
Orbita migrantis scindit Maeotida Bessi.
 Saeva quies pelagi, moestoque ignava profundo
 Stagna iacentis aquae: veluti deserta rigente
 Aequora natura cessant, pontusque, vetustas
- 445 *Oblitus servare vices, non com meat aestu,*
Non horrore tremit, non solis imagine vibrat.
 Casibus innumeris fixae patuere carinae.
 Illinc infestae classes et inertia tonsis
 Aequora moturae, gravis hinc languore profundi
- 450 *Obsessis ventura fames. Nova vota timori*
Sunt inventa novo, fluctus nimiasque precari
Ventorum vires, dum se torpentibus unda
Excutiat stagnis, et sit mare. Nubila nusquam,
Undarumque minae: coelo languente, fretoque,
- 455 *Naufragii spes omnis abit. Sed nocte fugata*
Laesum nube dies iubar extulit, imaque sensim
Concussit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
 Inde rapi coepere rates, atque aequora classem
 Curva sequi, quae iam vento fluctuque secundo
- 460 *Lapsa Palaestinas uncis confixit arenas.*
 Prima duces vidit iunctis consistere castris
 Tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apso
 Circueunt ripis. Apso gestare carinas
 Caussa palus, leni quam fallens egerit unda.
- 465 *At Genusum nunc sole nives, nunc imbre soluta*
Praecipitant: neuter longo se gurgite lassat.

Expertus cessisse deo: fluctusque, verendos
Classibus, exigua sperat superare carina.

Solverat armorum fessas nox languida curas

- 505 Parta quies miseris, in quorum pectora somno
Dat vires fortuna minor. Iam castra silebant,
Tertia iam vigiles commoverat hora secundos:
Caesar sollicito per vasta silentia gressu
Vix famulis audenda parat: cunctisque relictis,
- 510 Sola placet Fortuna comes. Tentoria postquam
Egressus, vigilum somno cedentia membra
Transiluit, questus tacite quod fallere posset.
Litora curva legit, primisque invenit in undis,
Rupibus exesis hærentem fune, carinam.
- 515 Rectorem dominumque ratis secura tenebat
Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
Sed sterili iunco, cannaque intexta palustri,
Et latus inversa nudum munita phaselo.
Haec Caesar bis terque manu quassantia tectum
- 520 Limina commovit. Molli consurgit Amyclas,
Quem dabat alga, toro. *Quisnam mea naufragus,*
inquit,
Tecta petit? aut quem nostrae Fortuna coegit
Auxilium sperare casae? Sic fatus, ab alto
Aggere, iam tepidae sublato fune favillae,
- 525 Scintillam tenuem commotos pavit in ignes:
Securus belli: praedam civilibus armis
Scit non esse casas. O vitae tuta facultas
Pauperis, angustique lares! o munera nondum
Intellecta deum! Quibus hoc contingere templis,
- 530 Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu,
Caesarea pulsante manu? Tum poste reclusa,
Dux ait: *Exspecta votis maiora modestis,*
Spesque tuas laxa, iuvenis. Si, iussa secutus;
Me vehis Hesperiam, non ultra cuncta carinas
- 535 *Debebis, manibusve inopem duxisse senectam.*

Angustos opibus subitis implere Penates.
 Sic fatur: quamquam plebeio tectus amictu,
 Indocilis privata loqui. Tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto. 540
Nam sol non rutilas deduxit in aequora nubes,
Concordesque tulit radios. Noton altera Phoebi,
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoque exhaustus medio, languensque recessit,
Spectantes oculos infirmo lumine passus: 545
Lunaque non gracili surrexit lucida cornu,
Aut orbis medii puros exesa recessus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit, vultu sub nubem tristis ituro. 550
Sed mihi nec motus nemorum, nec litoris ictus,
Nec placet incertus, qui provocat aequora, Delphin:
Aut siccum quod mergus amat, quodque ausa
volare
Ardea sublimis, pennae confisa natanti;
Quodque caput spargens undis, velut occupet im-
brem, 555
Instabili gressu metitur litora cornix.
Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,
Haud dubitem praebere manus: vel litora tangam
Iussa, vel hoc potius pelagus flatusque negabunt.
 Haec fatus, solvensque ratem, dat carbasa ventis: 560
 Ad quorum motus non solum lapsa per altum
 Aera dispersos traxere cadentia sulcos
 Sidera: sed summis etiam quae fixa tenentur
 Astra polis, sunt visa quati. Niger inficit horror
 Terga maris: longo per multa volumina tractu 565
 Aestuat unda minax, flatusque incerta futuri
 Turbida testantur conceptos aequora ventos.
 Tunc rector trepidae fatur ratis: *Adspice, saevum*
Quanta paret pelagus. Zephyros intendat, an
Euroa,

- 570 *Incertum est. Puppim dubius ferit undique pontus.
Nubibus et coelo Notus est: si murmura ponti
Consulimus, Cori verrunt mare. Gurgite tanto,
Nec ratis Hesperias tanget, nec naufragus, oras.
Desperare viam et vetitos convertere cursus,*
- 575 *Sola salus. Liceat vexata litora puppe
Prendere, ne longe nimium sit proxima tellus.
Fisus cuncta sibi cessura pericula Caesar,
Sperne minas, inquit, pelagi, ventoque furenti
Trade sinum. Italiam si coelo auctore recusas,*
- 586 *Me pete. Sola tibi caussa haec est iusta timoris,
Vectorem non nosse tuum, quem numina nunquam
Destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur,
Cum post vota venit. Medias per rumpe procellas,
Tutela secure mea. Coeli iste fretique,*
- 585 *Non puppis nostrae, labor est: hanc Cassares
pressam
A fluctu defendet onus. Nec longa furori
Ventorum saevo dabitur mora: proderit undis
Ista ratis. Ne flecte manus: fuge proxima vela
Litora: tum Calabro portu te crede potitum,*
- 590 *Cum iam non poterit puppi nostraeque saluti
Altera terra dari. Quid tanta strage paretur,
Ignoras? Quaerit pelagi coelique tumultu
Quid praestet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avulsit laceros, percussa puppe, rudentes*
- 595 *Turbo rapax, fragilemque super volitantia malum
Vela tulit: sonuit victis compagibus alnus.
Inde ruunt toto congesta pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo,
Core, movens aestus: iam te tollente furebat*
- 600 *Pontus, et in scopulos totas erexerat undas:
Occurrit gelidus Boreas, pelagusque retundit:
Et dubium pendet, vento cui pareat, aequor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, et undas
Torsit; et abstrusas penitus vada fecit arena.*

Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suumque 605
In fluctus Cori frangit mare: motaque possunt
Aequora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cèssasse minas: non imbribus atrum
Aeolii iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes 610
Defendisse suas violento turbine terras;
Sic pelagus mansisse loco. Non parva procellis
Aequora rapta ferunt: Aegeas transit in undas
Tyrrhenum: sonat Ionio vagus Hadria ponto.
Ah quoties frustra pulsatos aequore montes 615
Obruit illa dies! quam celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! Non illo litore surgunt
Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumque coercens
Monstriferos agit unda sinus. Sic rector Olympi 620
Cuspide fraterna lassatum in saecula fulmen
Adiuvit, regnoque accessit terra secundo,
Cum mare convolvit gentes, cum litora Tethys
Noluit ulla pati, coelo contenta teneri.
Nunc quoque tanta maris moles crevisset in astra, 625
Ni superum rector pressisset nubibus undas.
Non coeli nox illa fuit: latet obsitus aer
Infernae pallore domus, nimisque gravatus
Deprimitur, fluctusque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt 630
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.
Tunc superum convexa fremunt, atque arduus
axis
Insonuit, motaque poli compage laborant.
Extimuit natura chaos: rupisse videntur
Concordes elementa moras, rursusque redire 635
Nox manes mixtura deis. Spes una salutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantus Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur; tantum nautae videre trementes

- 640 Fluctibus e summis praeceps mare: cumque
 mentes
 Rursus hiant undae, vix eminent aequore malus.
 Nubila tanguntur velis, et terra carina.
 Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenas
 Exhaustum in tumulos, omnisque in fluctibus u
 da est.
- 645 Artis opem vicere metus: nescitque magister,
 Quam frangat, cui cedat aquae. Discordia pos
 Succurrit miseris, fluctusque evertere puppim
 Non valet in fluctus: victum latus unda repelle
 Erigit, atque omni surgit ratis ardua vento.
- 650 Non humilem Sasona vadis, non litora curvae
 Thessaliae saxosa pavent, oraeque malignos
 Ambraciae portus: scopulosa Ceraunia nautas
 Summa timent. Credit iam digna pericula Caes
 Fatis esse suis. *Tantusne evertere, dixit;*
- 655 *Me superis labor est: parva quem puppe sedenti
 Tam magno petiere mari? Si gloria leti
 Est pelago donata mei, bellisque negamur;
 Intrepidus, quamcunque datis mihi, numina, ma
 tem:*
- Accipiam. Licet ingentes abruperit actus*
- 660 *Festinata dies fati; sat magna peregi.
 Arctos domui gentes: inimica subegi
 Arma metu: vidit Magnum mihi Roma secundum
 Iussa plebe tuli fasces per bella negatos.
 Nulla meis aberit titulis Romana potestas.*
- 665 *Nesciet hoc quisquam, nisi tu, quae sola meorum
 Conscia votorum es, me; quamvis plenus honorum
 Et dictator eam Stygias et consul ad umbras,
 Privatum, Fortuna, mori. Mihi funere nulli
 Est opus, o superi: lacerum retinete cadaver*
- 670 *Fluctibus in mediis: desint mihi busta regumque
 Dum metuar semper, terraque expecter ab eis
 Haec fatum decimus, dictu mirabile, fluctus.*

Ia cum puppe levat; nec rursus ab alto
 e defecit pelagi, sed pertulit unda,
 osisque angusta vacant ubi litora saxis, 675
 uit terrae. Pariter tot regna, tot urbes
 namque suam, tacta tellure, recepit.
 d non tam remeans Caesar iam luce pro-

pinqua,
 tacita sua castra fuga, comitesque fefellit.
 nfusa duci flevit, gemituque suorum, 680
 i ingratis incessit turba querelis :

*o, dure, tulit virtus temeraria, Caesar?
 tae nos viles animas in fata relinquens,
 i spargenda dabas tua membra procellis?
 ot in hac anima populorum vita salusque* 685

*at, et tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
 ia est voluisse mori. Nullusne tuorum
 sit comitum, fatis non posse superstes
 vis? Cum te raperet mare, corpora segnis
 a.sopor tenuit. Pudet, heu! Tibi causa
 petendae* 690

*fuit Hesperiae? visum est, committere quem-
 quam
 aevo, crudele, mari? Fors ultima rerum
 nios casus, et prona pericula mortis*

ipitare solet: mundi iam summa tenentem 695
*isisse mari! Tantum quid numina lassas?
 it ad belli summam favor iste laborquo
 nae, quod te nostris impegit arenis?*

*usus placuere deum, non rector ut orbis,
 ominis rerum; sed felix naufragus esses?* 700
iactantes, discussa nocte, serenus

*essit cum sole dies, fessumque tumentes
 osuit pelagus, ventis patientibus; undas.
 on Hesperii lassatum fluctibus aequor
 lere duces, purumque insurgere coelo
 urum pelagus Boream, solvere carinas,* 705

- 640 Fluctibus e summis praeceps mareede:
 Rursus hiant undae, vix eminentaequ
 Nubila tanguntur velis, et tere tenoret
 Nani pelagus, qua parte see puppes.
 Exhaustum in tumulos, rllente, relin
 que volatuante, figuras.
- 645 Artis opem vicere meotus altior alas:
 Quam frangat, cui rae glomerantur in
 Succurrit miserisae glomerantur in
 Non valet in flusis litera pennis.
 Erigit, atque rante die, violentior aer
- 650 Non humileruit, Phoebeo concitus ortu,
 Thessaliafrustra tentati litora Lissi,
 Ambracique tenent, nudas Aquilonibus
 SummBoreae iam portum fecerat Aus
 Fatircollatis in robur Caesaris armi
- 655 *M*videns duri Magnus discrimina Ma
Tcastris instare suis: seponere tutum
Tedecrevit onus, Lesboque remotan
Teprocul a saevi strepitu, Cornelia, belli
 Occulere. Heu quantum mentes domina
 aequas
 iusta Venus! Dubium trepidumque ad p
 Magne,
 Te quoque fecit amor: quod nolles stare su
- 730 Fortunae, quo mundus erat, Romanaque fa
 Coniux sola fuit. Mentem iam verba parat
 Destituunt, blandaeque iuvat ventura trahe
 Indulgere morae, et tempus subducere fati
 Nocte sub extrema, pulso torpore quietis,
- 735 Dum fovet amplexu gravidum Cornelia cur
 Pectus, et aversi petit oscula grata mariti:
 Humentes mirata genas, percussaque caeci
 Vulnere, non audet flentem deprendere Ma
 Ille gemens, *Vita non nunc mihi dulcior, v*

Cum taedet vitae, laeto sed tempore, coniux, 7
Venit moesta dies, et quam nimiumque parumque
Distulimus: iam totus adest in proelia Caesar.
Cedendum est bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit. Desiste preces tentare: negari
Iam mihi: non longos a me pati recessus. 745
Praecipites aderunt casus: properante ruina,
Summa cadunt. Satis est audisse pericula Magni:
Meque tuus deceptus amor, civilia bella
Si spectare potes. Namque iam, Marte parato,
Securos cepisse pudet cum coniuge somnos, 750
Eque tuo, miserum quatiunt cum classica mundum,
Surrexisse sinu. Vereor civilibus armis
Pampeium nullo tristem committere damno.
Tutior interea populis, et tutior omni
Rege, late, positamque procul fortuna mariti 755
Non tota te mole premat. Si numina nostras
Impulerint acies, maneat pars optima nostri;
Sitque mihi, si fata premant victorque cruentus,
quo fugisse velim. Vix tantum infirma dolorem
epit, et adtonito cessere e pectore sensus. 760
andem vix moestas potuit proferre querelas:
il mihi de fati thalami superisque relictum est,
agne, queri: nostros non rumpit funus amores,
c diri fax summa rogi; sed sorte frequenti, 765
beique nimis careo dimissa marito.
itis ad adventum rumpamus foedera tedeae:
cemus socerum. Sic est tibi cognita, Magne,
'ra fides? credisne aliquid mihi tutius esse,
m tibi? non olim casu pendemus ab uno?
tinibus me, saeve, iubes, tantaeque ruinas 770
item praestare caput? segura videtur
ibi, cum facias etiam nunc vota, perisse?
im servire malis, sed morte parata,
uar ad manes; feriat dum moesta remotas
procul terras, vivam tibi nempe superates. 775

- Adde, quod adsuecisti fati, tantumque dolorem,
 Crudelis, me ferre doces. Ignosce fatenti:
 Posse pati, timeo. Quod si sunt vota, deisque
 Audior, eventus rerum sciet ultima coniux.*
- 780 *Sollicitam rupes, iam te victore, tenebunt,
 Et puppim, quae fata ferat tam laeta, timebo.
 Nec solvent audita metus mihi prospera belli,
 Cum, vacuis proiecta locis, a Caesare possim
 Vel fugiente capi. Notescent litora clari*
- 785 *Nominis exsilio, positaque ibi coniuge Magni,
 Quis Mitylenaeas poterit nescire latebras?
 Hoc precor extremum, si nil tibi victa relinquunt
 Tutius arma fuga, cum te commiseris undis,
 Quolibet infaustam potius deflecte carinam:*
- 790 *Litoribus quaerere meis. Sic fata, relictis
 Exsiluit stratis amens, tormentaue nulla
 Vult differre mora. Non moesti pectora Magni
 Sustinet amplexu dulci, non colla tenere:
 Extremusque perit tam longi fructus amoris:*
- 795 *Praecipitantque suos luctus: [neuterque recedens
 Sustinuit dixisse, vale:] vitamque per omnem
 Nulla fuit tam modesta dies. Nam cetera damna
 Durata iam mente malis, firmaque tulerunt.
 Labitur infelix, manibusque excepta suorum*
- 800 *Fertur ad aequoreas, ac se prosternit, arenas,
 Litoraue ipsa tenet, tandemque illata carinae est.
 Non sic infelix patriam portusque reliquit
 Hesperios, saevi premerent cum Caesaris arma.
 Fida comes Magni vadit duce sola relicto,*
- 805 *Pompeiumque fugit. Quae nox sibi proxima venit,
 Insomnis. Viduo tum primum frigida lecto,
 Atque insueta quies uni, nudumque, marito
 Non haerente, latus. Somno quam saepe gravata
 Deceptis vacuum manibus complexa cubile est,*
- 810 *Atque oblita fugae quaesivit nocte maritum!
 Nam, flammae quamvis tactas urgente medullas,*

Non iuvat in toto corpus iactare cubili:
 Servatur pars illa tori. Caruisse timebat
 Pompeio: sed non superi tam laeta parabant.
 Instabat, miseræ Magnum quæ redderet hora. 815

LIBER SEXTUS.

ARGUMENTUM.

*Caesar, frustra provocato ad pugnam Pompeio, ad Dyr-
 rhachium it. 1—14. Pompeius iter ei praeccludit. 15—18. De-
 scribitur oppidi situs. 19—28. Caesar obsidionem molitur ca-
 stellaque exstruit. 29—63. Qua re animadversa, Pompeius fa-
 cit eruptiones, ut distrahat Caesaris copias. 64—79. Fames
 oritur et lues in Pompeii exercitu. 80—105. Item fames in
 Caesaris. 106—117. Pompeius castellum aliquod oppugnat,
 ac paene expugnasset, nisi defensum esset a Scaeva, forti viro,
 cuius egregie factum enarratur. 118—262. Repulsus hac parte
 Pompeius alia castella aggreditur, capitque unum eorum. 263
 —289. Caesar recipere illud conatur. Sed frustra. 290—313.
 Ergo in Thessaliam it, eoque eum sequitur Pompeius. 314—
 332. Describitur Thessaliae situs. 333—412. Uterque castra
 locant, copiis trepide rerum exitum spectantibus. 413—419.
 Inter Pompeianos erat Sextus, Magni filius. Is, magicorum
 arcanorum studiosus, futura scire avens, spreto verioribus ora-
 culis, veneficas Thessaliae adit. 420—434. Quarum artes de-
 scribuntur. 435—505. Earum una Erichtho, reliquarum more
 spreto, urbes fugit, desertaque incolit, cadavera inquirens lace-
 ransque et ad suas artes adhibens. 506—569. Ergo eam Sextus
 cum comitibus noctu investigat, invenitque sedentem et nullam
 carmine caedem Thessaliae precantem. 570—588. Alloquitur
 eam, rogatus, ut, quid futurum sit, ex mortuo aliquo se scien-
 tem faciat. 589—603. Respondet illa, se facturam quod ro-
 gaverit. 604—623. Ergo eligit sibi unum ex cadaveribus. Id
 unco trahitur ad caveam veneficae. 624—641. Describitur lo-
 cus, et ornatus Erichtho. Pavet Sextus. 642—658. Confirmat
 eam Erichtho. 659—666. Efficit illa, arte et carminibus, ut
 reviviscat cadaver. 667—761. Iubet illud Erichtho fata elo-
 qui. 762—774. Ergo eloquitur, et infausta quidem et omnino
 Romanis et imprimis Pompeiis. 775—820. Quo facto demum
 Erichtho, rogo incenso, cadaver demum mori patitur, Sextum-
 que, ad castra redeuntem, comitatur. 821—830.*

ANN. LUCANI

astra duces, pugnae iam mente pro
pinqui,
agis, admotaque comminus arma,
n videre dei, capere omnia Caesar
iorum spernit, Martemque secundum
genero fati debere recusat.
mundo votis petit omnibus horam,
quae cuncta ferat. Placet alea fati
n mensura caput. Ter collibus omnes
turmas, et signa minantia pugnam,
numquam Latiae se deesse ruinae.
ad nullos exciri posse tumultus
am generum, sed clauso fidere vallo,
ovet, tectusque via dumosa per arva
hii praeceps rapiendas tendit ad arces.
r aequoreo praecepit limite Magnus,
e vocat collem Taulantius incola Petra
castris, Ephyreaque moenia servat,
ns tutam vel solis turribus urbem.
is hanc veterum, nec moles structa tue
isque labor, facilis, licet ardua tollat,
vel bellis, vel cuncta moventibus anni
dimen habet, nullo quassabile ferro,
i sedemque loci. Nam clausa profu
praecipiti scopulisque vomentibu
quor,
debet, quod non est insula, colli.
es ratibus sustentant moenia caute
ne furens rapido cum tollitur Aus
domosque quatit, spumatque in c
pontus.
avidam belli rapuit spes improba
s, ut vastis diffusum collibus hos
ignarum, ducto procul aggere
erras oculis: nec cespite tu

Contentus fragili subitòs ad tollere muros,
Ingentes cautes, avulsaque saxa metallis,
Graiorumque domos, direptaque moenia transfert. 35
Exstruitur, quod non aries impellere saevus,
Quod non ulla queat violenti machina belli.
Franguntur montes, planumque per ardua Caesar
Ducit opus: pandit fossas, turritaque summis
Disponit castella iugis, magnoque recursu 40
Amplexus fines, saltus, nemorosaque tesqua,
Et silvas, vastasque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castraque Caesareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant, 45
Illic mersa suos: operumque ut summa revisat,
Defessus Caesar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos ad tollat fabula muros,
Adscribatque deis: fragili circumdata testa
Moenia mirentur refugi Babylonia Parthi. 50
En, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes.
Assyriis quantum populis telluris Eoae
Sufficit in regnum, subitum bellique tumultu
Raptum clausit opus. Tanti periere labores.
Tot potuere manus adiungere Seston Abydo, 55
Ingestoque solo Phryxeum elidere pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longae flexus donare Maleae,
Aut aliquem mundi, quamvis natura negasset,
In melius mutare locum. Coit area belli: 60
Hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes:
Hic et Thessalicae clades, Libycaeque tenentur.
Aestuatur angusta rabies civilis arena.
Prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium: veluti mediae qui tutus in arvis 65
Sicaniae rabidum nescit latrare Pelorum:
Aut vaga cum Tethys, Rutupinaque litora ferrent,
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.

- Ut primum vasto septas videt aggere terras:
- 70 Ipse quoque a tuta deducens agmina petra
 Diversis spargit tumulis, ut Caesaris arma
 Laxet, et effuso claudentem milite tendat.
 At tantum septi vallo sibi vindicat agri,
 Parva Mycenaeae quantum sacrata Dianae
- 75 Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma:
 Quoque modo, Romae praelapsus moenia, Tybris
 In mare descendit, si nusquam torqueat anem.
 Classica nulla sonant, iniussaque tela vagantur:
 Et fit saepe nefas, iaculum tentante lacerto.
- 80 Maior cura duces niiscendis abstrahit armis.
 Pompeium exhaustae praebenda ad pabula terrae,
 Quae currens obtrivit eques, gradibusque citatis
 Ungula frondentem discussit cornea campum.
 Belliger adtonsis sonipes defessus in arvis,
- 85 Advectos cum plena ferant praesepia culmos,
 Ore novas poscens moribundus labitur herbas,
 Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
 Corpora dum solvit tabes, et digerit artus,
 Traxit iners coelum fluidae contagia pestis
- 90 Obscuram in nubem. Tali spiramine Nesis
 Emittit Stygium nebulosis aera saxis,
 Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
 Inde labant populi, coeloque paratior unda
 Omne pati virus duravit viscera coeno.
- 95 Iam riget atra cutis, distentaque lumina rumpit:
 Igneaque in vultus, et sacro fervida morbo
 Pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.
 Iam magis atque magis praeceps agit omnia fatum:
 Nec medii dirimunt morbi vitamque necemque,
- 100 Sed languor cum morte venit: turbaque cadentum
 Aucta lues, dum mixta iacent incondita vivis
 Corpora. Nam miseros ultra tentoria cives
 Spargere, funus erat. Tamen hos minuere labores
 A tergo pelagus, pulsusque Aquilonibus aer,

- Litoraque, et plenae peregrina messe carinae. 105
 At liber terrae spatiosis collibus hostis
 Aere non pigro, nec inertibus angitur undis:
 Sed patitur saevam, veluti circumdatus arcta
 Obsidione, famem. Nondum surgentibus altam
 In segetem culmis, cernit miserabile vulgus 110
 In pecudum cecidisse cibos, et carpere dumos,
 Et foliis spoliare nemus, letumque minantes,
 Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.
 Quae mollire queunt flamma, quae frangere morsu,
 Quaeque per abrasas utero dimittere fauces, 115
 Plurimaque humanis ante hoc incognita mensis
 Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
 Ut primum libuit raptis evadere claustris
 Pompeio, cunctasque sibi permittere terras:
 Non obscura petit latebrosae tempora noctis, 120
 Et raptum furto, soceri cessantibus armis,
 Dedignatur iter: latis exire ruinis
 Quaerit, et impulso tures confringere vallo,
 Perque omnes gladios, et qua via caede paranda
 est.
 Opportuna tamen valli pars visa propinqui, 125
 Quam Minuti castella vocant, et confraga densis
 Arboribus dumeta tegunt. Huc pulvere nullo
 Proditus agmen agit, subitusque ad moenia venit.
 Tot simul e campis Latiae fulsere volucres:
 Tot cecinere tubae. Ne quid victoria ferro 130
 Deberet, pavor adtonitos confecerat hostes.
 Quod solum valuit virtus, iacuere perempti,
 Debuerant quo stare, loco: qui vulnera ferrent
 Iam deerant, nimbusque ferens tot tela peribat.
 Tum piceos volvunt immissae lampades ignes: 135
 Tum quassae nutant tures, lapsumque minantur:
 Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
 Iam Pompeianae celsi super ardua valli
 Exierant aquilae: iam mundi iura patebant.

- 140 Quem non mille simul turmis, nec Caesare toto
 Auferret Fortuna locum, victoribus unus
 Eripuit, vetuitque capi: seque arma tenente,
 Ac nondum strato, Magnum vicisse negavit.
 Scaeva viro nomen: castrorum in plebe merebat
- 145 Ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo
 Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
 Propius ad omne nefas, et qui nesciret, in armis
 Quam magnum virtus crimen civilibus esset.
 Hic ubi quaerentes socios, iam Marte relicto,
- 150 Tuta fugae cernit, Quo vos pavor, inquit, abegit
 Impius, et cunctis ignotus Caesaris armis?
 [O famuli turpes, servum pecus, absque cruore]
 Terga datis morti? Cumulo vos deesse virorum
 Non pudet et bustis, interque cadavera quaeri?
- 155 Non ira saltem, iuvenes, pietate remota,
 Stabitis? E cunctis, per quos erumperet hostis,
 Nos sumus electi. Non parvo sanguine Magni
 Ista dies ierit. Peterem felicior umbras
 Caesaris in vultu. Testem hunc Fortuna negavit
- 160 Pompeio laudante, cadam. Confringite tela
 Pectoris incursu, iugulisque retundite ferrum.
 Iam longinqua petit pulvis, sonitusque ruinae,
 Securasque fragor concussit Caesaris aures.
 Vincimus, o sorii; veniet, qui vindicet arcus,
- 165 Dum morimur. Movit tantum vox illa furorem,
 Quantum non primo succendunt classica cantu:
 Mirantesque virum, atque avidi spectare, se-
 quuntur
 Scituri iuvenes, numero deprensa locoque,
 An plus quam mortem virtus daret. Ille ruenti
- 170 Aggere consistit, primumque cadavera plenis
 Turribus evolvit, subeuntesque obruit hostes
 Corporibus: totaque viro dant tela ruinas:
 Roboraque et moles hosti seque ipse minatur.
 Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto

trudit muris, et valli summa tenentes 175
 putatense manus: caput obterit, ossaque saxo,
 mâle defensum fragili compage cerebrum
 sipat: alterius flamma crinesque genasque
 cendit; strident oculis ardentibus ignes.
 primum, cumulo crescente, cadavera murum 180
 juavere solo: non segnior extulit illum
 tus, et in medias iecit super arma catervas,
 am per summa rapit celerem venabula pardum.
 nc densos inter cuneos compressus, et omni
 llatus bello vincit, quem respicit, hostem. 185
 ique hebes, et crasso non asper sanguine mucro
 arcussum Scaevae frangit, non volnerat ho-
 stem.]

rdidit ensis opus, frangit sine vulnere membra.
 um tota petit moles, illum omnia tela:
 lla fuit non certa manus, non lancea felix, 190
 rque novum Fortuna videt concurrere, bellum
 ue virum. Fortis crebris sonat ictibus umbo,
 galeae fragmenta cavae compressa perurunt
 mpora: nec quidquam nudis vitalibus obstat
 n, praeter stantes in summis ossibus hastas. 195
 id nunc, vesani, iaculis levibusque sagittis
 rditis haesuros numquam vitalibus ictus?
 nc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
 ruat, aut vasti muralia pondera saxi:
 nc aries ferro, ballistaeque limine portae 200
 nmoveat. Stat non fragilis pro Caesare murus,
 mpeumque tenet. Iam pectora non tegit armis,
 veritus credi clypeo, laevaue vacasse,
 t culpa vixisse sua, tot vulnere belli
 us obit, densamque ferens in pectore silvam, 205
 a gradibus fessis, in quem cadat, eligit hostem.
 ir pelagi monstris. Libycae sic bellua terrae,]
 Libycus densis elephas oppressus ab armis
 me repercussum squalenti missile tergo

- 210 Frangit, et haerentes, mota cute, discutit ha
 Viscera tuta latent penitus, citraque cruore
 Confixae stant tela ferae: tot facta sagittis,
 Tot iaculis, unam non explent vulnera morti
 Dictaæa procul ecce manu Gortynis arundō
- 215 Tēditur in Scaevam, quae, voto certior om
 In caput atque oculi laevum descendit in orb
 Ille moras ferri, nervorum et vincula rumpit
 Adfixam vellens oculo pendente sagittam
 Intrepidus, telumque suo cum lumine calcat
- 220 Pannonis haud aliter, post^oictum saevior, ut
 Cum iaculum parva Libys amentavit habena
 Se rotat in vulnus: telumque irata receptum
 Impetit, et setum fagientem circuit hastam.
 Perdiderat vultum rabies: stetit imbre crue
- 225 Informis facies: laetus fragor aethera pulsa
 Victorum: maiora viris e sanguine parvo
 Gaudia non faceret conspectum in Caesare vu
 Ille, tegens alta suppressum mente dolorem,
 Mitis, et a vultu penitus virtute remota,
- 230 *Parcite, ait, cives: procul hinc avertite bella
 Collatura meae nil iam sunt vulnera morti:
 Non eget ingestis, sed vulsis pectore telis.
 Tollite, et in Magni viventem ponite castris:
 Hoc vestro praestate duci: sit Scaeva relicti*
- 235 *Caesaris exemplum potius, quam mortis homi
 Credidit infelix simulatis vocibus Aulus,
 Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
 Membraque captivi pariter laturus, et arma
 Fulmineum mediis excepit faucibus ense.*
- 240 Incaluit virtus: atque una caede reffectus
*Solvat, ait, poenas, Scaevam quicumque suba
 Speravit: pacem gladio si quaerit ab isto
 Magnus, adorato submittat Caesare signa.
 An similem vestri, segnemque ad fata putast*
- 245 *Pompeii vobis minor est, caussaeque senatus,*

Quam mihi mortis amor. Simul haec effatur, et
altus

Caesareas pulvis testatur adesse cohortes.
Dedecus hic belli Magno crimenque remisit,
Ne solum totae fugerent te, Scaeva, catervae: 250
Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso
Vires pugna dabat. Labentem turba suorum

Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet:
Ac veluti inclusum perfosso in pectore numen,
Et vivam magnae speciem virtutis adorant:
Telaque confixis certant evellere membris, 255

Exornantque deos, ac nudum pectore Martem
Armis, Scaeva, tuis. Felix hoc nomine famae,
Si tibi durus Iber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
Non tu bellorum spoliis ornare Tonantis 260
Templa potes, non tu laetis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum virtute parastil!

Nec magis hac Magnus castrorum parte re-
pulsus

Intra claustra piger, dilato Marte, quievit,
Quam mare lassatur, cum se tollentibus Euris 265
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, seramque sibi parat unda ruinam.
Hinc vicina petens placido castella profundo

Incurso gemini Martis rapit: armaque late
Spargit, et effuso laxat tentoria campo: 270
Mutandaeque iuvat permissa licentia terrae.

Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
Excurret ripas, et totos concutit agros:
Succubuit si qua tellus, cumulumque farentem
Undarum non passa, ruit: tunc flumine toto 275

Transit, et ignotos aperit sibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. Vix proelia Caesar
Senserat, elatus specula quae prodidit ignis.

- 280 Invenit impulsos, presso iam pulvere, mur
 Frigidaque ut veteris deprendit signa ruin
 Accendit pax ipsa loci, movitque furorem
 Pompeiana quies, et victo Caesare, somni
 Ire vel in clades properat, dum gaudia tur
- 285 Torquato ruit inde minax: qui Caesaris a
 Segnius haud vidit, quam malo nauta tres
 Omnia Circaeæ subducit vela procellae:
 Agminaque interius muro brevior recepti
 Densius ut parva disponderet arma corona
- 290 Transierat primi Caesar munimina val
 Cum super e totis emisit collibus agmen,
 Effuditque acies obseptum Magnus in hos
 Non sic Aetnaeis habitans in vallibus horri
 Enceladum, spirante Noto, cum tota cavei
- 295 Egerit, et torrens in campos defluit Aetna
 Caesaris ut miles glomerato pulvere victu
 Ante aciem, caeci trepidus sub nube timor
 Hostibus occurrit fugiens, inque ipsa pave
 Fata ruit. Totus mitti civilibus armis
- 300 Usque vel in pacem potuit cruor: ipse fu
 Dux tenuit gladios. Felix ac libera, legum
 Roma fores iurisque tui, vicisset in illo
 Si tibi Sulla loco. Dolet heu, semperque d
 Quod scelerum, Caesar, prodest tibi sum
 rum,
- 305 Cum genero pugnassee pio. Pro, tristia fa
 Non Uticae Libye clades, Hispania Munda
 Flessset, et infando pollutus sanguine Nilus
 Nobliius Phario gestasset rege cadaver:
 Nec Iuba Marmaricas nudus pressisset are
- 310 Poenorumque umbras placasset sanguine
 Scipio: nec sancto caruisset vita Catone.
 Ultimus esse dies potuit tibi, Roma, malori
 Exire e mediis potuit Pharsalia fati.
 Deserit adverso possessam numine sed

ar, et Emathias lacero petit agmine terras. 315
 i secuturum soceri, quacumque fugasset,
 avere suo comites devertere Magnum
 atu: patrias sedes, atque hoste carentem
 niam peteret. *Numquam me Caesaris, inquit,*
mplo reddam patriae, numquamque videbit 320
issi dimisso redeuntem milite, Roma.
eriam potui, motu surgente, tenere,
llem patriis aciem committere templis,
edio pugnare foro. Dum bella relegem,
emum Scythici transcendam frigoris orbem, 325
ntesque plagas. Victor tibi, Roma, quietem
iam, qui, ne premerent te proelia, fugi?
otius, bello ne quid patiaris in isto,
caesar putet esse suam. Sic fatus, in ortus
 beos convertit iter, terraeque secutus 330
 a, qua vastos aperit Candavia saltus,
 igit Emathiam, bello quam fata parabant.
 hessaliam, qua parte diem brumalibus horis
 llit Titan, rupes Ossaea coercet.
 per summa poli Phoebum trahit altior aestas, 335
 n opponit radiis nascentibus umbras.
 edios ignes coeli, rabidique Leonis
 itiale caput nemorosus submovet Othrys.
 pit adversos Zephyros et Iapyga Pindus,
 aturato praecidit vespere lucem. 340
 metuens imi Borean habitator Olympi
 ntem totis ignorat noctibus Arcton.
 inter montes media qui valle premuntur,
 etuis quondam latuere paludibus agri,
 ina dum campi retinent, nec pervia Tempe 345
 :aditus pelagi: stagnumque implentibus unum
 cere cursus erat. Postquam discessit Olympo
 :ulea gravis Ossa manu, subitaeque ruinam
 it aquae Nereus: melius mansura sub undis,
 this, aequorei regnum Pharsalos Achillis, 350

Eminet, et, prima Rhoeteia litæ
 Quæ tetigit, Phylacæ, Pteleosque
 Flebile Pieridum; Trachin, p
 Lampados Herculeis fortis Me
 355 Atque olim Larissa potens: ul
 Nunc super Argos arant: veter

Monstrat Echionias: ubi quæ

Colla caputque ferens supremo
 Questa, quod hoc solum nato r
 360 Ergo abrupta palus multos dis
 Purus in occasus, parvi sed gul
 Ionio fluit inde mari: nec forti
 Labitur avectæ pater Isidis, et
 Paene gener crassis oblimat Ec
 365 Et Meleagream maculatus sanq
 Euenos Calydonæ secat. Ferit
 Maliacas Sperchios aquas: et
 Irrigat Amphrysos famulantis]
 Quique nec humentes nebulas, r
 370 Aera, nec tenues ventos suspir
 Et quisquis, pelago per se non
 Peneo donavit aquas: it gurgit
 Apidanos: nunquamque celer,

Accipit Asopos cursus, Phoenis
 375 Solus, in alterius nomen cum v
 Defendit Titaresus aquas, laps
 Gurgite Penei pro siccis utitur
 Hunc fama est Stygiis manare]
 Et capitis memorem, fluvii cont
 380 Nolle pati, superumque sibi ser
 Ut primum emissis patuerur
 Pinguis Boebicio discessit vom
 Mox Lelegum dextra pressum d

**Aeolidae, Dolopesque solum fregere coloni,
Et Mangnetes equis, Minyae gens cognita remis. 385**

Illic semiferos Ixionidas Centauros

Foeta Pelethroniis nubes effudit in antris.

Aspera te Pholoes frangentem, Monyche, saxa,

Teque sub Oetaeo torquentem vertice vulsas,

Rhoete ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos: 390

Hospes et Alcidae magni, Phole: teque per amnem

Improbe Lernaeas vector passure sagittas:

Teque senex Chiron, gelido qui sidere fulgens

Impetis Aemonio maiorem Scorpion arcu.

Hac tellure feri micuerunt semina Martis. 395

Primus ab aequorea percussis cuspede saxis

Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,

Exiuit; primus chalyben frenosque momordit,

Spumavitque novis Lapithae domitoris habenis.

Prima fretum scindens Pagasaeo litore pinus 400

Terrenum ignotas hominem proiecit in undas.

Primus Thessalicae rector telluris Itonos

In formam calidae percussit pondera massae,

Fudit et argentum flammis, aurumque moneta

Fregit, et immensis coxit fornacibus aera. 405

Illic, quod populos scelerata impegit in arma,

**Divitias numerare datum est. Hinc maxima ser-
pens**

Descendit Python, Cyrrhaeaeque fluxit in arva:

Unde et Thessalicae veniunt ad Pythia laurus.

Impius hinc prolem superis immisit Aloeus, 410

Inseruit celsis prope se cum Pelion astris,

Sideribusque vias incurrens abstulit Ossa.

Hac ubi damnata fatis tellure locarunt

Castra duces: cunctos belli praesaga futuri

Mens agitat, summique gravem discriminis horam 415

Adventare palam est. Propius iam fata moveri,

Degeneres trepidant animi, peioraque versant:

Ad dubios pauci, praesumpto robore, casus

Spemque metumque ferunt.— Turbae sed mixtus
inerti

- 420 Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllaeis exsul grassatus in undis,
Polluit aequoreos Siculus pirata triumphos,
Qui stimulante metu fati praenosceret cursus,
Impatiensque morae, venturisque omnibus aeger,
- 425 Non tripodas Deli, non Pythia consulit antra,
Nec quaesisse libet, primis quid frugibus altrix
Aere Iovis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura coeli
Servet, et Assyria scrutetur sidera cura,
- 430 Aut si quid tacitum, sed fas, erat. Ille superis
Detestanda deis saevorum arcana magorum
Noverat, et tristes sacris feralibus aras,
Umbrarum Ditisque fidem: miseroque liquebat,
Scire parum superos. Vanum saevumque fu-
rorem
- 435 Adiuvat ipse locus, vicinaque moenia castris
Haemonidum, ficti quas nulla licentia monstri
Transierit; quarum, quidquid non creditur, ars est
Thessala quin etiam tellus herbasque nocentes
Rupibus ingenuit, sensuraque saxa canentes
- 440 Arcanum feralis Magos. Ibi plurima surgunt
Vim factura deis. Et terris hospita Colchis
Legit in Haemoniis, quas non advexerat, herbas.
Impia tot populis, tot surdas gentibus aures
Coelicolum dirae convertunt carmina gentis.
- 445 Una per aethereos exit vox illa recessus,
Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, coelique volubilis umquam
Avocat. Infandum tegit cum sidera murmur,
Tunc Babylon Persea licet, secretaque Memphis
- 450 Omne vetustorum solvat penetrale Magorum:
Abducit superos alienis Thessalis aris.
Carminis Thessalidum dura in praecordia fluxit

Non fatis adductus amor: flammisque severi
 Illicitis arsere senes. Nec noxia tantum
 Pocula proficiunt: aut cum turgentia succo 455
 Frontis amaturae subducunt pignora fetae.
 Mens, hausti nulla sanie polluta veneni,
 Excantata perit. Quos non concordia mixti
 Adligat ulla tori, blandaeque potentia formae,
 Traxerunt torti magica vertigine fili. 460
 Cessavere vices rerum: dilataque longa
 Haesit nocte dies: legi non paruit aether.
 Torpuit et praeceps, audito carmine, mundus:
 Axibus ut rapidis impulsos Iuppiter urgens
 Miratur non ire polos. Nunc omnia complent 465
 Imbribus, et calido producunt nubila Phoebus:
 Et tonat ignaro coelum Iove. Vocibus isdem
 Humentes late nebulas, nimbosque solutis
 Excussere comis. Ventis cessantibus, aequor
 Intumuit: rursus vetitum sentire procellas 470
 Conticuit, turbante Noto: puppimque ferentes
 In ventum tumuere sinus. De rupe pependit
 Abscisa fixus torrens: amnisque cucurrit,
 Non qua pronus erat. Nilum non extulit aestas:
 Maeander direxit aquas: Rhodanumque morantem 475
 Praecipitavit Arar: submisso vertice montes
 Explicuere iugum. Nubes suspexit Olympus:
 Solibus et nullis Scythicae, cum bruma rigeret,
 Dimaduere nives. Impulsam sidere Tethyn
 Repulit Haemonidum, defenso litore, carmen. 480
 Terra quoque immoti concussit ponderis axem,
 Et medium vergens titubavit nisus in orbem.
 Tantae mollis onus percussum voce recessit,
 Prospectumque dedit circumlabentis Olympi.
 Omne potens animal leti, genitumque nocere, 485
 Et pavet Haemonias, et mortibus instruit artes.
 Has avidae tigres, et nobilis ira leonum
 Ore fovent blando: gelidos his explicat orbes,

- Inque pruinoso coluber distenditur arvo.
 495 Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:
 Humanoque cadit serpens adflata veneno.
 Quis labor hic superis, cantus herbasque se-
 quendi,
 Sprennendique timor? cuius commercia pacti
 Obstrictos habuere deos? Parere necesse est,
 495 An iuvat? ignota tantum pietate merentur,
 An tacitis valuere minis? Hoc iuris in omnes
 Est illis superos, an habent haec carmina certum
 Imperiosa deum, qui mundum cogere, quicquid
 Cogitur ipse, potest? Illic et sidera primum
 500 Praecipiti deducta polo: Phoebique serena
 Non aliter, diris verborum obsessa venenis,
 Palluit, et nigris, terrenisque ignibus arsit,
 Quam si fraterna prohiberet imagine tellus,
 Inserirerque suas flammis coelestibus umbras.
 505 Et patitur tantus cantu deprensa labores
 Donec suppositas propior despumet in herbas.
 Hos scelerum ritus, haec dirae carmina gentis
 Effera damnarat nimiae pietatis Erichtho,
 Inque novos ritus pollutam duxerat artem.
 510 Illi namque nefas urbis submittere tecto
 Aut laribus ferale caput: desertaque busta
 Incolit, et tumulos expulsis obtinet umbris,
 Grata deis erebi. Coetus audire silentum,
 Nosse domos Stygias, arcanaque Ditis operi
 515 Non superi, non vita vetat. Tenet ora profanae
 Foeda situ macies, coeloque ignota sereno
 Terribilis Stygio facies pallore gravatur,
 Impexis onerata comis. Si nimbus, et atrae
 Sidera subducunt nubes, tunc Thessala nudis
 520 Egreditur bustis, nocturnaue fulgura captat.
 Semina foecundae segetis calcata perussit,
 Et non letiferas spirando perdidit auras.
 Nec superos orat, nec cantu supplica numen

Auxiliare vocat, nec fibras illa litantis
 Novit: funereas aris imponere flammās 525
 Gaudet, et accenso rapuit quae tura sepulcro:
 Omne nefas superi prima iam voce precantis
 Concedunt, carmenque timent audire secundum.
 Viventes animas, et adhuc sua membra regentes,
 Infodit busto: fatis debentibus annos 530
 Mors invita subit: perversa funera pompa
 Retulit a tumulis: fugere cadavera letum.
 Fumantes iuvenum cineres, ardentiaque ossa
 E mediis rapit illa rogis, ipsamque, parentes
 Quam tenuere, facem: nigroque volantia fumo 535
 Feralis fragmenta tori, vestesque fluentes
 Colligit in cineres, et olentes membra favillas.
 Ast ubi servantur saxi, quibus intimus humor
 Ducitur, et tracta durescunt tabe medullae
 Corpora; tunc omnes avidè desaevit in artus, 540
 Immersitque manus oculis, gaudetque gelatos
 Effodisse orbes, et siccae pallida rodit
 Excrementa manus: laqueum nodosque nocentes
 Ore suo rupit: pendentia corpora carpsit,
 Abrasitque cruces: percussaque viscera nimbis 545
 Vulsit, et incoctas admisso sole medullas.
 Insertum manibus chalybē, nigramque per artus
 Stillantis tibi saniem, virusque coactum
 Sustulit, et, narvo morsus retinente, pependit.
 Et quodcumque iacet nuda tellure cadaver, 550
 Ante feras volucresque sedet: nec carperē mem-
 bra
 Vult ferro manibusque suis, morsusque luporum
 Expectat, siccis raptura a faucibus artus.
 [Nec cessant a caede manus, si sanguine vivo
 Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto.] 555
 Nec refagit caedes, vivum si sacra cruorem,
 Extaque fanerese poscunt trepidantia mensae:
 Vulnere sic vestris, non, qua natura vocabat,

- Extrahitur partus, calidis ponendus in aris,
 560 Et quoties saevis opus est ac fortibus umbris,
 Ipsa facit manes: hominum mors omnis in usu
 Illa genae florem primaevo corpore vulsit,
 Illa comam laeva morienti abscidit ephebo.
 Saepe etiam caris cognato in funere dira
 565 Thessalis incubuit membris: atque oscula fig
 Truncavitque caput, compressaque dentibus
 Laxavit: siccoque haerentem gutture linguam
 Praemordens, gelidis infudit marmura labris,
 Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbra
 570 Hanc ut fama loci Pompeio prodidit: alta
 Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
 Sub nostra tellure diem: deserta per arva
 Carpit iter. Fidi scelerum, suetique ministri
 Effractos circum tumulos ac busta vagati
 575 Conspexere procul praerupta in caute sedent
 Qua iuga devexus Pharsalica porrigit Aemus.
 Illa magis magicisque deis incognita verba
 Tentabat, carmenque novos fingebat in usum.
 Namque timens, ne Mars alium vagus iret in
 bera,
 580 Emathis et tellus tam multa caede careret;
 Pollutos cantu, dirisque venifica succis
 Conspersos, vetuit transmittersse bella Philipp
 Tot mortes habitura suas, usuraque mundi
 Sanguine: caesorum truncare cadavera regu
 585 Sperat, et Hesperiae cineres avertere gentis,
 Ossaque nobilium, tantosque acquirere mane
 Hic ardor, solusque labor, quid corpore Magi
 Proiecto rapiat, quos Caesaris involet artus.
 Quam prior adfatur Pompeii ignava propago:
 590 O decus Haemonidum, populis quae pandere fess
 Quaeque sua ventura potes divertere cursu,
 Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem
 Quem belli Fortuna paret. Non ultima turba

- Pars ego Romanae: Magni clarissima proles,*
Vel dominus rerum, vel tanti funeris heres. 595
Mens dubiis perculsa pavet, rursusque parata est
Certos ferre metus. Hoc casibus eripa iuris,
Ne subiti caecique ruant. Vel numina torque,
Vel tu parce deis, et Manibus exprime verum.
Elysias resera sedes, ipsamque vocatam, 600
Quos petat e nobis, Mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor est: dignum, quod quaerere cu-
res,
Vel tibi, quo tanti praeponderet aequa fati.
Impia vulgatae laetatur nomine famae
Thessalis, et contra: Si fata minora moveres, 605
Pronumerat, o iuvenis, quos velles, inquit, in actus
Invitos praebere deos, Conceditur arti,
Unam cum radiis presserunt sidera mortem,
Inseruisse moras: et, quamvis fecerit omnis
Stella senem, medios herbis abrumpimus annos. 610
At simul a prima descendit origine mundi
Causarum series, atque omnia fata laborant
Si quidquam mutare velis, unoque sub ictu
Stat genus humanum: tunc, Thessala turba fa-
temur,
Plus fortuna potest. Sed si praenoscere casus 615
Contentus, facilesque aditus multique patebunt
Ad verum: tellus nobis, aetherque, chaosque,
Aequoraque, et campi, Rhodopeiaque saxa loquen-
tur.
Sed pronum, cum tanta novae sit copia mortis,
Emathiis unum campis ad tollere corpus, 620
Ut modo defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce sonent: nec, membris sole perustis,
Uribus incertum feratis strident umbra.
ixerat: et noctis geminatis arte tenebris,
Oestum tecta caput squalenti nube, pererrat 625
Urpura caesorum, tumulis projecta negata.

- Continuo fugere lupi, fugere revulsis
 Unguibus impastae volucres, dum Thessalavatem
 Eligit, et gelidas leto scrutata medullas
 630 Pulmonis rigidi stantes sine vulnere fibras
 Invenit, et vocem defuncto in corpore quaerit.
 Fata peremptorum pendunt iam multa virorum,
 Quem superis revocasse velit. Si tollere totas
 Tentasset campis acies, et reddere bello,
 635 Cessissent leges erebi: monstroque potenti
 Extractus Stygio populus pugnasset Averno.
 Electum tandem traiecto gutture corpus
 Ducit, et, inserto laqueis feralibus unco,
 Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadaver
 640 Victurum: montisque cavi, quem tristis Erichtho
 Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.
 Haud procul a Ditis caecis depressa cavernis
 In praeceps subsedit humus: quam pallida pronis
 Urget silva comis, et nullo vertice coelum
 645 Suspiciens, Phoebos non pervia taxus opacat.
 Marcentes intus tenebrae, pallensque sub antris
 Longa nocte situs; numquam, nisi carmine factum,
 Lumen habet. Non Taenareis sic faucibus aer
 Sedit iners, moestum mundi confine latentis,
 650 Ac nostri: quo non metuant emittere manes
 Tartarei reges. Nam quamvis Thessalavates
 Vim faciat fati, dubium est, quod traxerit illos
 Adspiciat Stygias, an quod descenderit, umbras.
 Discolor, et vario furialis cultus amictu
 655 Induitur, vultusque aperitur, crine remoto,
 Et coma vipereis substringitur horrida sertis.
 Ut pavidos juvenis comites, ipsumque trementem
 Conspicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
 660 *Iam nova, iam vera reddetur vita figura,*
Ut quamvis pavidi possint audire loquentem.

*Si vero Stygiosque lacus, ripamque sonantem
 Ignibus ostendam, si me praesente videri
 Eumenides possent, villosaque colla colubris
 Cerberus excutiens, et vincti terga Gigantes; 665
 Quis timor, ignavi, metuentes cernere manes?*

Pectora tunc primum ferventi sanguine supplet
 Vulneribus laxata novis: taboque medullas
 Abluit: et virus large lunare ministrat.
 Huc quidquid fetu genuit natura sinistro 670
 Miscetur. Non spuma canum, quibus unda timo-
 ri est,

Viscera non lyncis, non dirae nodus hyaenae
 Defuit, et cervi pasti serpente medulla:
 Non puppim retinens, Euro tendente rudentes,
 In mediis echeneis aquis, oculique draconum, 675

Quaeque sonant feta tepefacta sub alite saxa:
 Non Arabum volucer serpens, innataque rubris
 Aequoribus custos pretiosae vipera conchae:
 Aut viventis adhuc Libyci membrana cerastae,
 Aut cinis Eoa positi Phoenicis in ara. 680

Quo postquam viles, nec habentes nomina pestes
 Contulit: infando saturatas carmine frondes,
 Et, quibus os dirum nascentibus inspuit, herbas
 Addidit, et quidquid mundo dedit ipsa veneni:
 Tunc vox, Lethaeos cunctis pollentior herbis 685

Excantare deos, confudit murmura primum
 Dissona, et humanae multum discordia linguae.
 Latratus habet illa canum, gemitumque luporum:
 Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
 Quod stridunt ululantque ferae, quod sibilat anguis, 690
 Exprimit, et planctus illisae cautibus undae,
 Silvarumque sonum, fractaeque tonitrua nubis.

Tot rerum vox una fuit. Mox cetera cantu
 Explicat Haemonio, penetratque in Tartara lingua:
*Eumenides, Stygiumque nefas, poenaeque nocen- 695
 tum:*

- Et Chaos innumeros avidum confundere mundos:
 Et rector terrae, quem longa in saecula torquet
 Mors dilata deum: Styx et, quos nulla moratur
 Thessalis Elysios: coelum, matremque perosa
 700 Persephone, nostraeque Hecates pars ultima, per
 quam
 Manibus et mihi sunt tacitas commercia linguae:
 Ianitor et sedis laxae, qui viscera saevo
 Spargis nostra cani: repetitaque fila sorores
 Tracturæ: tuque o flagrantis portitor undas
 705 Iam lassate senex ad me redeuntibus umbris:
 Exaudite preces, si vos satis ore nefando
 Pollutoque voco, si nunquam hæc carmina fibris
 Humantis ieiunæ cano, si pectora plena
 Saepè dedi, et lavi calido prosecta cerebro:
 710 Si quis, quum vestris caput extaque lancibus, in-
 fans,
 Imposui, victurus erat: parete precanti.
 Non in Tartareo latitantem poscimus antro,
 Aduetamque diu tenebris, modo luce fugata
 Descendentem animam: primo pallentis hiatus
 715 Haeret adhuc Orci. Licet hæc exaudiat herbas
 Ad manes ventura semel. Ducis omnia nato
 Pompeiana canat nostri modo militis umbra,
 Si bene de vobis civilia bella merentur.
 Hæc ubi fata caput spumantiaque ora lavavit
 720 Adspicit adstantem prolecti corporis umbram,
 Exanimes artus, invisaque claustra timentem
 Carceris antiqui. Pavet ire in pectus apertum,
 Visceraque, et ruptas letali vulnere fibras.
 Ah miser, extremum cui mortis munus iniquæ
 725 Eripitur, non posse mori. Miratur Eriethe
 Has fati licuisse moras, irataque morti
 Verberat immotum vivo serpente cadaver:
 Perque cavas terræ, quas egit carmine, ripas
 Manibus illatrat, regni que silentia rupit:*

Tisiphone, vocisque meae secura Megaera, 730
Non agitis saevis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? Iam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiasque canes in luce superna
Destituum: per busta sequar, per funera custos:
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis. 735
Teque deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
Ostendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
Eloquar, immenso terrae sub pondere quae te
Contineant, Ennaea, dapes, quo foedere moestum 740
Regem noctis ames, quae te contagia passam
Noluerit revocare parens. Tibi, pessime mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cavernis,
Et subito feriere die. Paretis? an ille
Compellendus erit, quo numquam terra vocato 745
Non concussa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibusque suis trepidam castigat Erinnyen,
Indespecta tenet vobis qui Tartara; cuius
Vos estis, superi; Stygias qui peierat undas?
Protinus adstrictus caluit cruor, atraque fovit 750
Vulnera, et in venas extremaque membra cu-
currit.
Percussae gelido trepidant sub pectore fibrae:
Et nova desuetis subrepens vita medullis,
Miscetur morti. Tunc omnis palpitat artus:
Tenduntur nervi: nec se tellure cadaver 755
Paulatim per membra levat, terraque repulsum
est,
Erectumque simul. Distento lumina rictu
Nudantur. Nondum facies viventis in illo,
Iam morientis erat. Remanet pallorque rigorque;
Et stupet illatus mundo. Sed murmure nullo 760
Ora adstricta sonant. Vox illi, linguaque tantum
Responsura datur. Dic, inquit Thessala, magna,
Quod iubeo, mercede mihi: nam vera locutum

- Immunem toto mundi praestabimus aeva*
 765 *Artibus Haemoniis: tali tua membra sepulchro,*
Talibus exuram Stygio cum carmine silvis,
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti, vixisse iterum: nec verba, nec herbas
Audebunt longae somnum tibi solvere Lethes,
- 770 *A me morte data. Tripodas vatesque deorum*
Sors obacura decet: certus discedat, ab umbris
Quisquis vera petit, duraeque oracula mortis
Fortis adit. Ne parce, precor. Da nomina rebus.
Da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.
- 775 *Addidit et carmen, quo, quidquid consulit, um-*
bram
Scire dedit. Moestum, fletu manante, cadaver,
Trista non equidem Parcarum stamina, dixit,
Respexi, tacitae revocatus ab aggere ripae:
Quod tamen e cunctis mihi noscere contigit um-
bris,
- 780 *Effera Romanos agitat discordia manes,*
Impiisque infernam ruperunt arma quietem.
Elysias alii sedes, ac Tartara moesta
Diversi liquere duces: quid fata parent,
Hi fecere palam. Tristis felicibus umbris
- 785 *Vultus erat. Vidi Decios, natumque, patremque,*
Lustrales bellis animas, flentemque Camillum,
Et Curios; Sullam de te, Fortuna, querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem. Maior Carthaginis hostis,
- 790 *Non servituri moeret Cato fata nepotis.*
Solum te, consul depulsis prime tyrannia
Brute, pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, fractisque catenis
Exsultat, Mariique truces, nudisque Cothegi.
- 795 *Vidi ego laetantes, popularia nomina, Drusus;*
Legibus immodicos, ausosque ingentis Gracchos
Aeternis chalybum nodis, et carcere Ditis

*strictae plausere manus, camposque piorum
 nit turba nocens. Regni possessor inertis
 lentes aperit sedes, abruptaque saxa* 800
*erat, et durum vinculis adamantæ, paratque
 nam victori. Refer hæc solatia tecum,
 iuvenis, placido manes patremque domumque
 spectare sinu, regnique in parte serena
 ipseo servare locum. Nec gloria parvas* 805
*icitet vitæ: veniet, quæ misceat omnes
 a duces. Properate mori, magnoque superbis
 iuvnis e parvis animo descendite bustis,
 Romanorum manes calcate deorum.
 in tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,* 810
*teritur, et ducibus tantum de funere pugna est.
 fatum ne quaere tuum cognoscere: Parcae,
 reticente, dabunt: tibi certior omnia vates
 canet Siculis genitor Pompeius in arvis:
 quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,* 815
*is iubeat vitare plagas, quæ sidera mundi.
 opam miseri, Libyamque, Asiamque timete:
 tribuit tumulos vestris Fortuna triumphis.
 miseranda domus, toto nihil orbe videbis
 ius Emathia. Sic postquam fata peregit,* 820
*et vultu moestus tacito, mortemque reposcit.
 minibus magicis opus est herbisque, cadaver
 cadat, et nequeunt animam sibi reddere fata,
 sumto iam iure semel. Tum robore multo
 truit illa rogum: venit defunctus ad ignes:* 825
*ensa iuvenem positum strue linquit Erichtho,
 idem passa mori: Sextoque ad castra parentis
 omnes: et coelo lucis ducente colorem,
 non ferrent tutos intra tentoria gressus,
 sua tenere diem densas nox praestitit umbras.*

LIBER SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Nocte ante pugnam Pompeius inani somnii specie luditur. 1—44. Orto sole, cupidus pugnae militibus, 45—61. ipsoque Cicerone hortante, 62—85. Magnus, quamquam invitus, signum pugnae dat. 86—125. Milites se parant. 126—150. Prodigia narrantur. 151—184. Populi meliunt. 185—191. Vates quidam in Italia superiore praedicat pugnam ea ipsa die inter Pomp. et Caesarem pugnari. 192—213. Describitur Pompeii acies. 214—234. Laetus eam conspicit Caesar, 235—249. militesque suos alloquitur. 250—330. Arripiunt arma. 331—334. Pompeius alloquitur suos. 337—382. Conqueritur postea de funesto Romae bello, deque amissa per pugnam Pharsalicam libertate Romana. 383—459. Primum pugnam inchoat Crastinus Caesarianus. 460—473. Describitur furor pugnantium. 474—505. Caesar Pompeianos ab latere adoritur. Pelluntur Pompeii equites, e barbaris populis collecti. 506—544. Centrum tamen resistit, ubi Romani. 545—550. Abhorret poeta ab descriptione pugnae. 551—556. Caesar suos hortatur. 557—585. Brutus in exercitu Pompeii. 586—596. Cadunt patricii; cadit Domitius. 597—616. Horret queriturque pugnam poeta. 617—646. Fugit Pompeius equo. 647—680. Apostrophe ad eum. 681—711. Pompeius Larisam venit; deus pergit in fuga. 712—727. Caesar castra Pompeii occupat. 728—786. Inhumata iacent cadavera. 787—824. Ferae ad dapes veniunt. 825—846. Apostrophe et lamenta. 847—872.

Segnior Oceano, quam lex aeterna vocabat,
 Luctificus Titan numquam magis aethera contra
 Egit equos, currunque, polo rapiente, retorrit:
 Defectusque pati voluit, raptaque labores
 5 Lucis: et adtraxit nubes, non pabula flammis,
 Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.

At nox, felicitis Magno pars ultima vitae,
 Sollicitos vana decepit imagine somnos.

Nam Pompeiani visus sibi sede theatri

10 Innumeram effligem Romanae cernere plebis,
 Ad tollique suum laetis ad sidera nomen

us, et plausu cuneos certare sonantes.
 erat populi facies clamorque faventis,
 cum iuvenis, primique aetate triumph
 lomitas gentes, quas torrens ambit Iberus, 15
 acumque fugax Sertorius impulit arma,
 re pacato, pura venerabilis aequae,
 currus ornato, toga, plaudente senatu,
 adhuc Romanus eques. Seu sine bonorum
 venturis ad tempora laeta refugit: 20
 per ambages solitas contraria visis
 inata quies, magni tulit omnia planctus:
 stito patrias ultra tibi cernere sedes,
 omam Fortuna dedit. Ne rumpite somnos,
 orum vigiles, nullas tuba verberet aures. 25
 ina dira quies, et imagine mœsta diurna
 ue funestas acies feret, undique bellum.
 pares somnos populi, noctemque beatam?
 x, si te vel sic tua Roma videret.
 essent utinam superi patriaeque tibi que 30
 , Magne, diem, quo fati certus uterque
 mum tanti fructum caperetis amoris.
 lut Ausonia vadis moriturus in urbe:
 sti semper de te sibi conscia voti
 celus haud umquam fatis haerere putavit, 35
 dilecti tumulum quoque perdere Magni.
 ixtio flessset luctu, iuvenisque, senexque,
 usque puer: lacerasset, crine soluto,
 ra femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
 quoque, tela licet paveant victoris iniqui, 40
 et ipse licet Caesar tua funera, flebunt:
 um tura ferunt, dum laurea sarta Tonanti.
 eri, quorum gemitus edere dolorem,
 non pleno pariter planxere theatro!
 at astra iubar, cum mixto murmure turba 45
 orum fremuit, fatisque trahentibus orbem,
 petit pugnae. Miseri pars maxima vulgi

- Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!*
Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum partisq; ruina
Casurum est, feriat: neque enim victoria Magno
 120 *Laetior. Aut populis invisum, hac clade peracta,*
Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
Omne malum victi, quod sors feret ultima rerum,
Omne nefas victoris erit. Sic fatur, et arma
 Permittit populis, frenosque furentibus ira
- 125 *Laxat: et ut victus violento navita Coro*
Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur. Trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animique truces sua pectora pul-
 sant
- Ictibus incertis. Multorum pallor in ore*
 130 *Mortis venturae est, faciesque simillima fato.*
Advenisse diem, qui fatum rebus in aevum
Conderet humanis, et quaeri, Roma quid esset,
Illo Marte, palam est. Sua quisque pericula nescit,
Adtonitus maiore metu. Quis litora ponto
 135 *Ohruta, quis summis cernens in montibus aequor,*
Aetheraque in terras, deiecto sole, cadentem,
Tot rerum finem, timeat sibi? Non vacat ullos
Pro se ferre metus: urbi Magnoque timetur.
Nec gladiis habuere fidem, nisi cautibus asper
 140 *Exarsit mucro. Tunc omnis lancea saxo*
Erfigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
Auget eques stimulos, frenorumque aptat habenas.
Si liceat superis hominum conferre labores,
 145 *Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantas,*
Martius incaluit Siculis incudibus ensis:
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
Spiculaque extenso Paeon Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in aegida crines,
 150 *Palleneae Iovi mutavit fulmina Cyclopa*

n tamen abstinuit venturos prodere casus
 : varias Fortuna notas. Nam Thessala rura
 n peterent, totus venientibus obstitit aether:
 que oculis hominum fregerunt fulmina nubes:]
 versasque faces, immensoque igne columnas, 155
 trabibus mixtis avidos Typhonas aquarum
 tulit, atque oculos, ingesto sulfure, clausit.
 cussit cristas galeis, capulosque solutis
 rfudit gladiis, ereptaque pila liquavit,
 thereoque nocens fumavit sulfure ferrum. 160
 c non innumero cooperta examine signa,
 tque revulsa solo, maiori pondere pressum
 niferi mersere caput, rorantia fletu,
 que ad Thessaliam Romana et publica signa.
 motus superis discussa fugit ab ara 165
 urus, et Emathios praeceps se iecit in agros;
 llaque funestis inventa est victima sacris.
 At tu, quos scelerum superos? quas rite vocasti
 menidas, Caesar? Stygii quae numina regni,
 ernalumque nefas, et mersos nocte furores? 170
 pia tam saeve gesturus bella litasti?
 n dubium, monstrisne deum, nimione pavori
 ediderint: multis concurrere visus Olympo
 ndus, et abruptis mergi convallibus Aemus,
 lere nocturnas belli Pharsalia voces, 175
 : per Ossaeam rapidus Boebeida sanguis:
 que vicem vultus tenebris mirantur opertos,
 pallere diem, galeisque incumbere noctem,
 : functosque patres, et cunctas sanguinis umbras
 te oculos volitare suos. Sed mentibus unum 180
 oc solamen erat, quod voti turba nefandi
 nscia, quae patrum iugulos, quae pectora fratrum
 erabat, gaudet monstris mentisque tumultu,
 que omen scelerum subitos putat esse furores.
 Quid mirum, populos, quos lux extrema ma-
 nebat, 185

le, cum prima, quae tum fuit optima bello,
 rta legione datur: tibi, numine pugnax
 io, Domiti, dextri frens tradita Martis. 220
 lli robur belli fortissima densant
 a, quae Cilicum terris deducta tenebat
 , miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
 ta fluvios, et stagna undantis Enipei,
 docum montana cohors, et largus habenis 225
 :us ibat eques. Sicci sed plurima campi
 'chae regesque tenent magnique tyranni,
 omnis Latio quae servit purpura ferro.
 t Libye Numidas, et Creta Cydonas
 Ituraeis cursus fuit inde sagittis: 230
 ruces Galli, solitum prodistis in hostem:
 ignaces commovit Iberia cetras.
 victori gentes, et sanguine mundi
 Magne, semel, totos consume triumphos.
 forte die Caesar, statione relicta, 235
 etum raptus moturus signa, repente
 icit in planos hostem descendere campos,
 unque videt votis sibi mille petitum
 is, in extremos quo mitteret omnia casus.
 quippe morae, flagransque cupidine regni, 240
 rat exiguo tractu civilia bella
 :um damnare nefas. Discrimina postquam
 tare ducum, supremaque proelia vidit,
 um et fati sensit nutare ruinam,
 oque in ferrum rabies promptissima paulum 245
 it, et casus audax spondere secundos
 stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
 agni sperare sinunt. Formidine mersa,
 t. Hortando melior fiducia vulgo:
 idor mundi, rerum fortuna mearum, 250
 adest toties optatae copia pugnae.
 is est votis: iam fatum accersite ferro.
 ibus vestris, quantus sit Caesar, habetis.

- Haec est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas*
 255 *Promissam memini, cuius spe movimus arma,*
In quam distulimus vetitos remeare triumphos.
Haec eadem est, hodie quae pignera, quosque
penates
Reddat, et merito faciat vos Marte colonos.
Haec, fato quae teste probet, quis iustius arma
 260 *Sumserit: haec acies victum factura nocentem est.*
Si pro me patriam ferro flammisque petistis,
Nunc pugnat, truces, gladiosque exsolvit culpa.
Nulla manus, belli mutato iudice, pura est.
Non mihi res agitur, sed vos ut libera sitis
 265 *Turba, precor, gentes ut ius habeatis in omnes.*
Ipse ego privatae cupidus me reddere vitae,
Plebeiaque toga modicum componere civem:
Omnia dum vobis liceant, nil esse recuso.
Invidia regnate mea. Nec sanguine multo
 270 *Spem mundi petitis: Grauis delecta iuventus*
Gymnasiis aderit, studioque ignava palaestrae,
Et vix arma ferens, et mixtae dissona turbae
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum. Civilla paucae
 275 *Bella manus facient: pugnae pars magna levabit*
His orbem populis, Romanumque obteret hostem.
Ite per ignavas gentes, famosaque regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum:
Sitque palam, quas tot duxit Pompeius in urbem
 280 *Curribus, unius gentes non esse triumphi.*
Armeniosne movet, Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emptum minimo vult sanguine
quisquam
Barbarus, Hesperiiis Magnum praeponere rebus?
Romanos odere omnes, dominoque gravantur,
 285 *Quos novere, magis. Sed me Fortuna meorum*
Commisit manibus, quorum me Gallia testem
Tot fecit bellis. Cuius non militis enssem

icam? coelumque tremens cum lancea transit,
 e non fallar, quo sit vibrata lacerto.
 si signa duces numquam fallentia vestrum 290
 icio, faciesque truces, oculosque minaces:
 is. Videor fluvios spectare cruoris,
 tosque simul Reges, sparsumque senatus
 s, et immensa populos in caede natantes.
 ea fata moror, qui vos in tela ruentes 295
 us his teneo. Veniam date bella trahenti:
 epido: haudumquam vidi tam magna daturos
 prope me superos: camporum limite parvo
 us a votis. Ego sum, cui Marte peracto,
 populi regesque tenent, donare licebit. 300
 s poli motu, quo coeli sidere verso,
 alicae tantum, superi, permittitis orae?
 ierces hodie bellorum, aut poena paratur.
 ireas spectate cruces, spectate catenas,
 put hoc positum rostris, effusaque membra 305
 rumque nefas, et clausi proelia campi.
 duce Sullano gerimus civilia bella.
 i cura movet. Nam me secura manebit
 quaesita manu: fodientem viscera cernet
 ea, qui nondum victo respexerit hoste. 310
 uorum curas abduxit ab aethere tellus,
 musque labor, vincat, quicumque necesse
 putat in victos saevum destringere ferrum,
 te suos cives, quod signa adversa tulerunt,
 redit fecisse nefas. Pompeius in arcto 315
 na vestra loco, vetita virtute moveri,
 tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum
 amen hoc oro, iuvenes, ne caedere quisquam
 s terga velit: civis, qui fugerit, esto.
 um tela micant, non vos pietatis imago 320
 nec adversa conspecti fronte parentes
 roveant: vultus gladio turbate verendor-
 nis infesto cognata in pectora ferro

- Ibit, seu nullum violabit vulnere pignus,*
 325 *Ignoti iugulum tamquam scelus impetat hostia.*
Sternite iam vallum, fossasque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non sparsa manipulis.
Parcite ne castris: vallo tendetis in illo,
Unde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
 330 *Caesare, quemque suum munus trahit, armaque*
raptim
Sumpta viris. Celeres capiunt praesagia belli,
Calcatisque ruunt castris: stant ordine nullo,
Arte ducis nulla; permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni soceros, totidemque petentes
 335 *Urbis regna suae funesto in Marte locasses,*
Non tam praecipiti ruerent in praelia cursu.
Vidit ut hostiles in rectum exire catervas
Pompeius, nullasque moras permittere bello,
Sed superis placuisse diem: stat corde gelato
 340 *Attonitus: tantoque duci sic arma timere*
Omen erat. Premit inde metus, totumque per
agmen
Sublimi provectus equo: Quem flagitat, inquit,
Vestra diem virtus, finis civilibus armis,
Quem quaesistis, adest. Totas effundite vires;
 345 *Extremum ferri superest opus, unaque gentes*
Hora trahit. Quisquis patriam carosque penates,
Qui subolem ac thalamos, desertaque pignora
quaerit,
Ense petat: medio posuit deus omnia campo.
Causa iubet melior superos sperare secundos:
 350 *Ipsi tela regent per viscera Caesaris, ipsi*
Romanas sancire volent hoc sanguine leges.
Si socero dare regna meo mundumque pararent,
Praecipitare meam fatis potuere senectam.
Non iratorum populis urbique deorum est
 355 *Pompeium servare duce. Quae vincere possent.*
Omnia contulimus. Subiere pericula clari

- Sponte viri, sacraque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reducesque Camillos
Temporibus, Deciosque caput fatale voventes,
Hinc starent. Primo gentes oriente coactae, 360
Innumeraeque urbes, quantas in proelia numquam
Excivere manus. Toto simul utimur orbe.
Quidquid signiferi comprehensum limite coeli
Sub Noton et Borean hominum sumus, arma mo-
vemus.*
- Nonne superfluis collectum cornibus hostem 365
In medium dabimus? Paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore catervae
Bella gerent. Caesar nostris non sufficit armis.
Credite pendentes e summis moenibus urbis
Crinibus effusis hortari in proelia matres. 370
Credite grandaevum, vetitumque aetate senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos:
Atque ipsam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc est populus, populumque fu-
turum*
- Permixtas adferre preces. Haec libera nasci, 375
Haec vult turba mori. Si quis post pignora tanta
Pompeio locus est, cum prole et coniuge supplex,
Imperii salva si maiestate liceret,
Volverer ante pedes. Magnus, nisi vincitis, exsul,
Ludibrium soceri, vester pudor, ultima fata 380
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam servire senex. Tam moesta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanaque virtus
Erigitur; placuitque mori, si vera timeret.*
- Ergo utrimque pari concurrunt agmina motu 385
Irarum: metus hos regni, spes excitat illos.
Hae facient dextrae, quidquid non expleat aetas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Ut vacet a ferro. Gentes Mars iste futuras
Obruet, et populos aevi venientis in orbem 390*

- Erepto natale feret. Tunc omne Latinum
 Fabula nomen erit: Gabios, Veiosque, Coramque
 Pulvere vix tectae poterunt monstrare ruinae,
 Albanosque lares, Laurentinosque penates
 395 Rus vacuum, quod non habitet, nisi nocte coacta,
 Invitus, questusque Numam iussisse, senator.
 Non aetas haec carpsit edax, monumentaque rerum
 Patria destituit: crimen civile videmus,
 Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta est
 400 Humani? Toto populi qui nascimur orbe,
 Nec muros implere viris, nec possumus agros.
 Urbs nos una capit: vincto fossore coluntur
 Hesperiae segetes: stat tectis putris avitis
 In nullos ruitura domus: nulloque frequentem
 405 Cive suo Romam, sed mundi faece repletam,
 Cladis eo dedimus, ne tanto in tempore bellum
 Iam posset civile geri. Pharsalia tanti
 Causa mali. Cedent, feralia nomina, Cannae,
 Et damnata diu Romanis Allia fastis.
 410 Tempora signavit leviorum Roma malorum:
 Hunc voluit nescire diem. Pro tristia fata!
 Aera pestiferum tractu, morbosque fluentes,
 Insanamque famem, permissasque ignibus urbes,
 Moeniaque in praeceps laturos plena tremores
 415 Hi possent explere viri, quos undique traxit
 In miseram Fortuna necem, dum munera longi
 Explicat eripiens aevi, populosque ducesque
 Constituit campis: per quos tibi, Roma, ruenti
 Ostendat, quam magna cadas. Quo latius orbem
 420 Possedit, citius per prospera fata cucurrit.
 Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
 Te geminum Titan procedere vidit in axem.
 Haud multum terrae spatium restabat Eoae,
 Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret aether,
 425 Omniaque errantes stellae Romana viderent.
 Sed retro tua fata tulit par omnibus annis

nathiae funesta dies. Hac luce cruenta
 fectum, ut Latios non horreat India fasces,
 et vetitos errare Dahas in moenia ducat,
 armaticumque premat succinctus consul ara-
 trum: 430

iod semper saevas debet tibi Parthia poenas,
 iod fugiens civile nefas, redituraque numquam
 bertas, ultra Tigrim, Rhenumque recessit,
 et toties nobis iugulo quaesita, vagatur,
 armanum Scythicumque bonum, nec respicit
 ultra 435

soniam: vellem, populis incognita nostris,
 ulturis ut primum laevo fundata volatu
 omulus infami complevit moenia luco,
 que ad Thessalicas servisses, Roma, ruinas.
 Brutis, Fortuna, queror. Quid tempora legum 440
 imus, aut annos a consule nomen habentes?
 lices Arabes, Medique, Eoaque tellus,
 iam sub perpetuis tenuerunt fata tyrannis.
 et populis, qui regna serunt, sors ultima nostra
 est,

ios servire pudet. Sunt nobis nulla profecto 445
 imina: cum caeco rapiantur secula casu,
 entimur regnare Iovem. Spectabit ab alto
 there Thessalicas, teneat cum fulmina, caedes?
 ilicet ipse petet Pholoen, petet ignibus Oeten,
 meritaque nemus Rhodopes, pinusque Mi-
 mantis: 450

ssius hoc potius feriet caput? Astra Thyestae
 pulit, et subitis damnavit noctibus Argos:
 et similes fratrum gladios patrumque gerenti
 essaliae dabit ille diem? Mortalia nulli
 nt curata deo. Cladis tamen huius habemus 455
 ndictam, quantam terris dare numina fas est.
 illa pares superis facient civilia divos:
 dminibus manes, radiisque ornabit, et astris,

- Inque dedm templis iurabit Roma per umbras.
 460 Ut rapido cursu fati suprema morantem
 Consumsere locum: parva tellure diremti,
 Inde manus spectant, vultusque agnoscere quaerunt,
 Quo sua pila cadant, aut quae sibi fata minentur,
 Facturi quae monstra forent. Videre parentes
 465 Frontibus adversis, fraternaque comminus arma,
 Nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
 Pectora constrinxit: gelidusque in viscera sanguis
 Percussa pietate coit: totaque cohortes
 Pila parata diu tensis tenuere iacertis.
 470 Di tibi non mortem, quae cunctis poena paratur,
 Sed sensum post fata tuae dent, Crastine, morti,
 Cuius torta manu commisit lancea bellum,
 Primaque Thessallam Romano sanguine tinxit.
 O praeceps rabies, cum Caesar tela teneret,
 475 Inventa est prior ulla manus! Tunc stridulus aer
 Elisus lituis, conceptaque classica cofau:
 Tunc ausae dare signa tubae: tunc aethera tendit,
 Extremique fragor convexa irrupit Olympi,
 Unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
 480 Excepit resonis clamorem vallibus Aemus,
 Peliacisque dedit rursus geminare cavernis:
 Pindus agit fremitus, Pangaeaue saxa resultant,
 Oetaeaeque gemunt rupes: vocesque furoris
 Expavere sui tota tellure relatas.
 485 Spargitur innumerum diversis missilo votis.
 Vulnere pars optat, pars terrae figere tela,
 Ac puras servare manus. Rapit omnia casus,
 Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
 Sed quota pars cladis iaculis ferroque volanti
 490 Exacta est? Odiis solus civilibus ensis
 Sufficit, et dextras Romana in viscera ducit.
 Pompeii densis acies stipata catervis,
 Iunxerat in seriem nexis umbonibus arma.

xque habitura locum dextras ac tela movendi,
 nstiterat, gladiosque suos compressa timebat. 495
 accipiti cursu vesanum Caesaris agmen
 densos agitur cuneos: perque arma, per hostem
 aerit iter. Qua torta graves lorica catenas
 pponit, tutoque latet sub tegmine pectus,
 ic quoque perventum est ad viscera: totque
 per arma 500
 tremum est, quod quisque ferit. Civilia bella
 ia acies patitur, gerit altera: frigidus inde
 at gladius; calet omne nocens a Caesare ferrum.
 c Fortuna diu rerum tot pondera vertens,
 stulit ingentes fato torrente ruinas. 505
 Ut primum toto diduxit cornua campo
 mpeianus eques, bellique per ultima fudit:
 arsa per extremos levis armatura maniplos
 sequitur, saevasque manus immittit in hostem.
 ic quaeque suo miscet gens proelia telo: 510
 manus cunctis petitur crübr: inde sagittae,
 le faces et saxa volant, spatioque solutae
 ris, et calido liquefactae pondere glandes.
 unc et Ituraei, Medique Arabesque, soluto
 cu turba minax, nusquam rexere sagittas: 515
 d petitur solus, qui campis imminet aer.
 le cadunt mortes: sceleris sed crimine nullo
 ternum maculant chalybem; stetit omne co-
 actum
 :ca pila nefas: ferro subtexitur aether,
 xque super campos telis conserta pependit. 520
 um Caesar metuens, ne frons sibi prima labaret
 cursu, tenet obliquas post signa cohortes:
 que latus belli, qua se vagus hostis agebat,
 mittit subitum, non motis cornibus, agmen.
 memores pugnae, nulloque pudore timendi 525
 accipites fecere palam, civilia bella
 n bene barbaricis unquam commissa catervis.

- Ut primum sonipes transfixus pectora ferro
 In caput effusi calcavit membra regentis :
 530 Omnis eques cessit campis, glomerataque pubes
 In sua conversis praeceps ruit agmina fraenia.
 Perdidit inde modum caedes, ac nulla secuta est
 Pugna: sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
 Nec valet haec acies tantum prosternere, quantum
 535 Inde perire potest. Utinam, Pharsalia, campis
 Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
 Pectora; non alio mutantur sanguine fontes,
 Hic numerus totos tibi vestiatur ossibus agros:
 Aut si Romano compleri sanguine mavis,
 540 Istis parce precor: vivant Galataeque, Syrique,
 Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,
 Armenii, Cilices: nam post civilia bella
 Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes
 It timor, et fatis datus est pro Caesare cursus.
 545 Ventum erat ad robur Magni, mediasque catervas.
 Quod totos errore vago perfuderat agros,
 Constitit hic bellum, fortunaque Caesaris haesit.
 Illic non regum auxiliis collecta iuventus
 Bella gerit, ferrumque manus movere rogatae:
 550 Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
 Hic furor, hic rabies, hic sunt tua crimina, Caesar.
 Hanc fuge, mens, belli partem, tenebrisque relin-
 que,
 Nullaque tantorum discat me vate malorum,
 Quam multum bellis liceat civilibus, aetas.
 555 Hae potius pereant lacrymae, pereantque que-
 relae.
 Quidquid in hac acie gesisti, Roma, tacebo.
 Hic Caesar, rabies populis, stimulusque furorum,
 Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum
 It vagus, atque animis ignes flagrantibus addit;
 560 Inspicit et gladios, qui toti sanguine manent,
 Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,

Vivat, et, ut Bruti procumbat victima, regnet.

Hic patriae perit omne decus: iacet aggere
magno

Patricium campis non mixta plebe cadaver.

Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum

600 Pugnacis Domiti; quem clades fata per omnes

Ducebant. Nusquam Magni Fortuna sine illo

Succubuit: victus toties a Caesare, salva

Libertate perit: tunc mille in vulnere laetus

Labitur, ac venia gaudet caruisse secunda.

605 Viderat in crasso solventem sanguine membra

Caesar, et increpitans; *Iam Magni deseris arma,*

Successor Domiti; sine te iam bella geruntur.

Dixerat: ast illi suffecit pectora pulsans

Spiritus in vocem, morientiaque ora resolvit.

610 *Non te funesta scelerum mercede potitum,*

Sed dubium fati, Caesar, generoque minorem

Adspiciens, Stygias Magno duce liber ad unbras

Et securus eo: te sacro Marte subactum,

Pompeioque graves poenas nobisque daturum,

615 *Cum morior, sperare licet.* Non plura locutum

Vita fugit, densaeque oculos pressere tenebrae.

Impendisse pudet lacrymas in funere mundi

Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem

Quaerere, letiferum per cuius viscera vulnus

620 Exierit; quis fusa solo vitalia calcet;

Ore quis adverso, demisso faucibus ense,

Expulerit moriens animam; quis corruat ictu,

Quis steterit, dum membra cadunt: quis pectore
tela

Transmittat, vel quos campis affixerit hasta:

625 Quis cruor emissis perruperit aera venis,

Inque hostis cadat arma sui: quis pectora fratris

Caedat, et, ut notum possit spoliare cadaver,

Abscisum longe mittat caput: ora parentis

Quis laceret, nimiaque probet spectantibus ira,

niugulat, non esse patrem. Mors nulla querela 630
 a sua est, nullosque hominum lugere vacamus.

istas habuit pugnae Pharsalia partes,

aliae clades: illic per fata virorum,
 populos hic Roma perit: quae militis illic,
 hic gentis erat: sanguis ibi fluxit Achaeus, 635

icus, Assyrius: cunctos haerere cruores
 unus, campisque vetat consistere, torrens.

is ab hac acie, quam quod sua saecula ferrent,
 is habent populi: plus est, quam vita salusque,
 perit: in totum mundi prosternimur aevum. 640

tur his gladiis omnis, quae serviet, aetas.
 ima quid suboles, aut quid meruere nepotes

gnum nasci? Pavidum num gessimus arma?
 nus aut iugulos? Alienam poena timoris
 stra cervice sedet. Post praelia natis 645

minum, Fortuna, dabas, et bella dedisses.
 Magnam transisse deos, Romanaque fata

erat infelix: tota vix clade coactus
 inam damnare suam. Stetit aggere campi
 us, unde omnes sparsas per Thessala rura 650

iceret clades, quae bello obstante latebant.
 celis sua fata peti, tot corpora fusa,

tam multo pereuntem sanguine vidit.
 sicut mos est miseris, trahere omnia secum
 a iuvat, gentesque suae miscere ruinae: 655

atiae post se vivat pars maxima turbae,
 nuit dignos etiam nunc credere votis
 colas, volvitque sui solatia casus:

ite, ait, superi, cunctas prosternere gentes:
 te potest mundo, Romaque superstite, Magnus 660
 miser. Si plura iuvant mea vulnera, coniux

mihi, sunt nati; dedimus tot pignora fati.
 ine parum est bello, si meque meosque
 is? exiguae clades sumus, orbe remoto?

- 665 *Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?*
Iam nihil est, Fortuna, meum. Sic fatur: et arma,
 Signaque, et adflictas omniam parte catervas
 Circuit, et revocat matura in fata ruentes,
 Seque negat tanti. Nec deerat robur in enses
- 670 *Ire duci, iuguloque pati, vel pectore letum:*
 Sed timuit strato miles ne corpore Magni
 Non fugeret, supraque ducem procumberet orbis:
 Caesaris aut oculis voluit subducere mortem,
 Nequidquam. Infelix, socero spectare volenti
- 675 *Praestandum est ubicumque caput. Sed tu quo-*
que, coniunx,
 Caussae fugae, vulsusque tui: fatisque probatam
 est
 Te praesente mori. Tum Magnum concitus auferit
 A bello sonipes, non tergo tela paventem,
 Ingentesque animos extrema in fata ferentem.
- 680 *Non gemitus, non fletus erat, salvaque verendus*
 Maiestate dolor, qualem te, Magne, decebat
 Romanis praestare malis. Non impare vultu
 Adspicis Emathiam: nec te videre superbum
 Prospera bellorum, nec fractum adversa videbunt.
- 685 *Quamque fuit laeto per tres infida triumphos,*
 Tam misero Fortuna minor. Iam pondere fati
 Deposito securus abis: nunc tempora laeta
 Respexisse vacat: spes numquam implenda re-
 cessit.
- Quis fueris, nunc scire licet. Fuge praelia dira,
 690 *Ac testare deos, nullum, qui perstet in armis,*
 Iam tibi, Magne, mori: ceu flebilis Africa damnis,
 Et ceu Munda nocens, Pharioque a gurgite clades,
 Sic et Thessalicae post te pars maxima pugnae.
 Non iam Pompeii nomen populare per orbem,
- 695 *Nec studium belli: sed par, quod semper habemus,*
 Libertas et Caesar erunt: teque inde fugato
 Ostendit moriens, sibi se pugnasse, senatus.

Nonne iuvat pulsum bellis cessisse, nec istud
 Perspectasse nefas? Spumantes caede catervas,
 Respice turbatos incursu sanguinis amnes, 700
 Et soceri miserere tui. Quo pectore Romam
 Intrabit, factus campis felicior istis?
 Quidquid in ignotis solus regionibus exsul,
 Quidquid sub Phario positus patiēre tyranno;
 Crede deis, longo fatorum crede favori, 705
 Vincere peius erat. Prohibe lamenta sonare,
 Flere veta populos; lacrymas luctusque remitte.
 Tam mala Pompeii, quam prospera, mundus
 adoret.

Adspice securus vultu non supplice reges:
 Adspice possessas urbes, donataque regna, 710
 Aegyptum, Libyamque: et terras elige morti.

Vidit prima tuae testis Larissa ruinae
 Nobile, nec victum fatis caput. Omnibus illa
 Civibus effudit totas per moenia vires:
 Obvia, ceu laeto, praemittunt munera flentes: 715
 Pandunt templa, domos: socios se cladibus optant.
 Scilicet immenso superest ex nomine multum,
 Teque minor solo: cunctas impellere gentes
 Rursus in arma potes, rursusque in fata redire.
 Sed, quid opus victo populis aut urbibus? inquit: 720
 Victori praestate fidem. Tu, Caesar, in alto
 Caedis adhuc cumulo patriae per viscera vadis:
 At tibi iam populos donat gener. Avehit inde
 Pompeium sonipes: gemitus lacrimaeque sequun-
 tur:

Plurimaque in saevos populi convicia divos. 725
 Nunc tibi vera fides quaesiti, Magne, favoris
 Contigit, ac fructus. Felix se nescit amari.

-Caesar ut Hesperio vidit satis arva natare
 Sanguine, parcendum ferro manibusque suorum
 Iam ratus, ut viles animas perituraque frustra 730
 Agmina permisit vitae. Sed castra fugatos
 LUCANUS. L

- Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem:
 Protinus hostili statuit succedere vallo,
 Dum Fortuna calet, dum conficit omnia terror,
- 735 Non veritus, grave ne fessis ac Marte subactis
 Hoc foret imperium. Non magno hortamine miles
 In praedam ducendus erat: *Victoria nobis
 Plena, viri, dixit: superest pro sanguine merces,
 Quam monstrare meum est: neque enim donare
 vocabo,*
- 740 *Quod sibi quisque dabit. Cunctis en plena metallis
 Castra patent: raptum Hesperii e gentibus aurum
 Hic iacet, Eoasque premunt tentoria gazas.
 Tot regum Fortuna simul Magnique coacta
 Exspectat dominos: prospera praecedere, miles,*
- 745 *Quos sequeris: quascumque tuas Pharsalia fecit,
 A victis rapiantur opes. Nec plura locutus,
 Impulit amentes aurique cupidine caecos,
 Ire super gladios, supraque cadavera patrum,
 Et caesos calcare duces. Quae fossa, quis agger*
- 750 Sustineat pretium belli scelerumque petentes!
 Scire volant, quanta fuerint mercede nocentes.
 Invenere quidem spoliato plurima mundo
 Bellorum in sumtus congestae pondera massae:
 Sed non implevit cupientes omnia mentes.
- 755 *Quidquid fodit Iber, quidquid Tagus extulit, auri,
 Quod legit dives summis Arimaspus arenis
 Ut rapiant, parvo scelus hoc venisse putabunt.
 Cum sibi Tarpeias victor desponderit arces,
 Cum spe Romanae promiserit omnia praedae:*
- 760 *Decipitur, quod castra rapit. Capit impia plebes
 Cespite patricio somnos: vacuumque cubile
 Regibus infandus miles premit: inque parentum,
 Inque toris fratrum posuerunt membra nocentes:
 Quos agitat vesana quies, somnique furentes*
- 765 *Thessalicam miseri versant in pectore pugnam.
 Invigilat cunctis saevum scelus, armaque tota*

Mente agitant, capuloque manus absente moventur.

Ingemuisse putes campos, terramque nocentem
 Inspirasse animas, infectumque aera totum
 Manibus et superam Stygia formidine noctem. 770

Exigit a miseris tristes victoria poenas,
 Sibilaque et flammam infert sopor: umbra perempti
 Civis adest: sua quemque premit terroris imago.
 Ille senum vultus, iuvenum videt ille figuras:
 Hunc agitant totis fraterna cadavera somnis: 775

Pectore in hoc pater est: omnes in Caesare manes.
 Haud alios, nondum Scythica purgatus in ara,
 Eumenidum vidit vultus Pelopeius Orestes:
 Nec magis adtonitos animi sensere tumultus,
 Cum fureret, Pentheus, aut, cum desisset, Agave. 780

Hunc omnes gladii, quos aut Pharsalia vidit,
 Aut ultrix visura dies, stringente senatu,
 Illa nocte premunt: hunc infera monstra flagellant.
 Heu quantum poenae misero mens conscia donat,
 Quod Styga, quod manes, ingestaque Tartara
 somnis, 785

Pompeio viventē, videt! Tamen omnia passo
 Postquam clara dies Pharsalica damna retextit,
 Nulla loci facies revocat feralibus arvis

Haerentes oculos. Cernit propulsa cruore
 Flumina, et excelsos cumulis aequantia colles 790

Corpora, depressos in tahem spectat acervos,
 Et Magni numerat populos: epulisque paratur

Ille locus, vultus ex quo faciesque iacentur.
 Agnoscat. Iuvat Emathiam non cernere terram

Et lustrare oculis campos sub clade lucentes: 795

Fortunam superosque suos in sanguine cernit.
 Ac ne laeta furens scelerum spectacula perdat,

Invidet igne rogi miseris, coeloque nocenti
 Ingerit Emathiam. Non illum Poenus humator
 Consulis, et Libyca succensae lampade Cannae

- Compellunt, hominum ritus ut seruet in hostes
 Sed meminit nondum satiata caedibus ira,
 Cives esse suos. Petimus non singula busta,
 Discretosque rogos: unum da gentibus ignem:
- 805 Non interpositis urantur corpora flammis.
 Aut generi si poena iuvat, nemus exstrue Pindi:
 Erige congestas Oetaeo robore silvas,
 Thessalicam videat Pompeius ab aequore flam-
 mam.
- Nil agis hac ira: tabesne cadavera solvat,
 810 An rogos, haud refert: placido natura receptat
 Cuncta sinu, finemque sui sibi corpora debent.
 Hos, Caesar, populos si nunc non usserit ignis,
 Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.
 Communis mundo superest rogos, ossibus astra
- 815 Mixturus. Quocumque tuam Fortuna vocabit,
 Hae quoque eunt animae. Non altius tibi in auras,
 Non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
 Libera Fortunae mors est: capit omnia tellus
 Quae genuit: coelo tegitur, qui non habet urnam:
- 820 Tu, cui dant poenas inhumato funere gentes,
 Quid fugis hanc cladem? quid olentes describis
 agros?
- Has trahe, Caesar, aquas: hoc, si potes, utere coelis:
 Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
 Eripiunt, camposque tenent victore fugato.
- 825 Non solum Haemonii funesta ad pabula belli
 Bistonii venere lupi, tabemque cruentae
 Caedis odorati Pholoen liquere leones.
 Tunc ursi latebras, obsceni tecta domosque
 Deseruere canes, et quidquid nare sagaci
- 830 Aera non sanum, motumque cadavere sensit.
 Iamque diu volucres civilia castra secutae
 Conveniunt. Vos, quae Nilo mutare soletis
 Threicias hyemes, ad mollem serius austrum
 Istis, aves. Numquam tanto se vulture coelum

Induit, aut plures presserunt aera pennae, 835
 Omne nemus misit volucres, omnisque cruenta
 Alite sanguineis stillavit roribus arbor.
 Saepe super vultus victoris, et impia signa
 Aut cruor, aut alto defluxit ab aethere tabes,
 Membraque deiecit, iam lassis unguibus, ales. 840
 Sic quoque non omnis populus pervenit ad ossa,
 Inque feras discerptus abit: non intima curant
 Viscera, nec totas avidae sorbere medullas:
 Degustant artus. Latiae pars maxima turbae
 Fastidita iacet: quam sol nimbique diesque 845
 Longior Emathiis resolutam miscuit arvis.

Thessalia infelix quo tanto crimine tellus
 Laesisti superos, ut te tot mortibus unam,
 Tot scelerum fatis premerent? Quod sufficit
 aevum,

Immemor ut donet belli tibi damna vetustas? 850
 Quae seges infecta surget non decolor herba?
 Quo non Romanos violabis vomere manes?
 Ante novae venient acies, scelerique secundo
 Praestabis, nondum siccos hoc sanguine, campos.
 Omnia maiorum vertamus busta licebit, 855
 Et stantes tumulos, et qui radice vetusta
 Effudere suas, victis compagibus, urnas:
 Plus cineram Haemoniae sulcis telluris aratur,
 Pluraque ruricolis feriuntur dentibus ossa.
 Nullus ab Emathio religasset litore funem 860
 Navita, nec terram quisquam movisset arator,
 Romani bustum populi: fugerentque coloni
 Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
 Nullusque auderet pecori permittere pastor
 Vellere surgentem de nostris ossibus herbam: 865
 Ac, velut impatiens hominum, vel solis iniqui
 Limite, vel glacie, nuda atque ignota iaceres,
 Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
 ?superi, liceat terras odisse nocentes.

870 Quid totum premitis, quid totum solvitis orbem?
Hesperiae clades, et flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, et Leucas pueros fecere Philippos.

LIBER OCTAVUS.

ARGUMENTUM.

Pompeius in fuga ad litus maris devenit. 1—34. Conscendit cymbam, eamque Lesbum dirigi iubet, ubi Cornelia uxor; cuius animi status describitur. 35—49. Appellit ad Lesbum Pompeius. 50—71. Solatur uxorem. 72—85. Respondet Cornelia. 86—105. Mitylennaei Pompeium ad se invitant. 106—127. Illi eos laudat. 128—146. Abit tamen Lesbo cum Cornelia, iugentibus incolis. 147—158. Pompeius nocte in navi sedens loquitur cum gubernatore, quem iubet vitare Thessaliam Italianaque, ceterum navis cursum Fortunae committere. 159—201. Sole orto cum assequuntur et Sextus filius, et alii proceres amicique. 202—209. Ex his legat Deioturum ad Orientis populos, auxilia conquistum. 210—238. Ille igitur, servili habitu indutus, ascendit et navi in litus Asiae. 239—243. Pompeius praenavigat Ephesum, Samum, Rhodum, Pamphylium, Taurum. 244—255. In Cilicia alloquitur comites suos, solatur, suadetque, ut secum ad Parthos Eoasque gentes profisciscantur. Nam Aegyptiorum fidem aut Maurorum esse suspectam. 256—327. Illi renuunt, respondetque Lentulus, hortans ut Aegyptum eat. 328—455. Ergo Cyprum tendit. Inde transiecto mari, Pharon praenavigat, et ad Pelusium adpellit. 456—466. Ibi audit, regem in propinquo adesse; ergo flectit iter. Rex autem de Pompeii adventu comperit; ergo concilium convocat. 467—475. In eo concilio Pothinus suadet regi, ut interimat Pompeium. 476—535. Ergo Ptolemaeus Achillam ablegat. 536—538. Apostrophe poetae. 539—560. Achilles parva rate ad Pompeii navem accedens, invitat eum nomine regis, suadetque, ut ratem suam conscendat. Solus ergo conscendit. 561—595. Ibi cum confodiunt Septimius et Achilles. 596—620. Postrema Pompeius facit verba. 621—636. Conqueritur, facinore viso, Cornelia, fugiente navi. 637—662. Septimius Pompeii caput abcidit, Achillaeque tradit. 663—675. Apostrophe. 676—711. Reliquum cadaver in mare proiectum servat Cordus, qui ex insula Cypro Pompeianum secutus erat, in litusque adfert, ibique comburit, deinde sepelit ossa, lapidemque imponit cum inscriptione. 712—793. Apostrophe de Pompeii fato, deque Aegypto, illiusque tumulo. 794—872.

Iam super Herculeas fauces, nemorosaque Tempe,
 Haemoniae deserta petens dispendia silvae,
 Cornipedem exhaustum cursu, stimulisque ne-
 gantem

Magnus agens, incerta fugae vestigia turbat,
 Implicitasque errore vias. Pavet ille fragorem 5

Motorum ventis nemorum; comitumque suorum,
 Qui post terga ferit, trepidum laterique timentem
 Exanimat. Quamvis summo de culmine lapsus,
 Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
 Seque, memor fati, tantae mercedis habere 10

Credit adhuc iugulum, quantum pro Caesaris ipse
 Avulsa cervice daret. Deserta sequentem

Non patitur tutis fatum celare latebris
 Clara viri facies. Multi Pharsalica castra
 Cum peterent, nondum fama prodente ruinas, 15

Occursu stupuere ducis; vertigine rerum
 Adtoniti: cladisque suae vix ipse fidelis
 Auctor erat. Gravis est Magno, quicumque ma-
 lorum

Testis adest. Cunctis ignotus gentibus esse
 Mallet, et obscuro tutus transire per orbem 20

Nomine: sed longi poenas Fortuna favoris
 Exigit a misero, quae tanto pondere famae
 Res premit adversas, fatisque prioribus urget.
 Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
 Actaque lauriferae damnat Sullana iuventae. 25

Nunc et Corycias classes, et Pontica signa
 Deiectum meminisse piget. Sic longius aevum
 Destruit ingentes animos, et vita superstes
 Imperio. Nisi summa dies cum fine bonorum
 Adfuit, et celeri praevertit tristia leto, 30

Dedecori est Fortuna prior. Quisquamne secundis
 Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
Litora contigerat, per quae Peneius amnis,

- Emathia iam clade rubens, exibat in aequor.
35 Inde ratis trepidum, ventis et fluctibus impar,
 Flumineis vix tuta vadis, evexit in altum:
 Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, sinusque
 Leucadii. Cilicum dominus, terraeque Liburnae,
 Exiguam vector pavidus correpsit in alnum.
- 40** Conscia curarum secreta in litora Lesbi
 Flectere vela iubes, qua tum tellure latebas
 Moestior, in mediis quam si, Cornelia, campis
 Emathiae stares. Tristes praesagia curas
 Exagitant: trepida quatitur formidinae somnus:
- 45** Thessaliam nox omnis habet: tenebrisque remotis
 Rupis in abruptae scopulos, extremaque curvis
 Litora, prospiciens fluctus: nutantia longe
 Semper prima vides venientis vela carinae,
 Quaerere nec quidquam de fato coniugis audes.
- 50** En ratis, ad vestros quae tendit carbasa portus,
 Quid ferat, ignoras: sed nunc tibi summa pavoris
 Nuntius armorum tristis rumorque sinister.
 Victus adest coniux: quid perdis tempora luctus?
 Cum possis iam flere, times. Tunc, puppe pro-
 pinqua,
- 55** Prosiluit, crimenque dedum crudele notavit,
 Deformem pallore ducem, vultusque prementem
 Canitie, atque atro squalentes pulvere vestes.
 Obvia nox miserae coelum lucemque tenebris
 Abstulit, atque animam clausit dolor: omnia nervis
- 60** Membra relicta labant: riguerunt corda, diuque
 Spe mortis decepta iacet. Iam, fune ligato
 Litoribus, lustrat vacuas Pompeius arenas.
 Quem postquam famulae propius videre fideles,
 Non ultra gemitus tacitos incessere fata
- 65** Permiserere sibi, frustra que ad tollere terra
 Semianimem conantur heram: quam pectore
 Magnus
Ambit, et adstrictos refovet complexibus artus.

Coeperat in summum revocato sanguine corpus
 Pompeli sentire manus, moestamque mariti
 Posse pati faciem: prohibet succumbere fati 70
 Magnus, et immodicos castigat voce dolores:

*Nobile cur robur Fortunae vulnere primo,
 Femina, tantorum titulis insignis avorum,
 Frangis? Habes aditum mansurae in saecula
 famae:*

Laudis in hoc sexu non legum iura nec arma, 75

*Unica materia est coniux miser. Erige mentem,
 Et tua cum fati pietas decertet, et ipsum,
 Quod sum victus, ama: nunc sum tibi gloria maior,
 A me quod faeces et quod pia turba senatus
 Tantaque discessit regum manus: incipe Magnum 80*

*Sola sequi. Deformis, adhuc vivente marito,
 Summus, et augeri vetitus dolor: ultima debet
 Esse fides, lugere virum. Tu nulla tulisti
 Bello damna meo. Vivit post proelia Magnus,
 Sed fortuna perit: quod defles, illud amasti. 85*

*Vocibus his correpta viri, vix aegra levavit
 Membra solo, tales gemitu rumpente querelas:
 O utinam in thalamos invisi Caesaris issem
 Infelix coniux, et nulli laeta marito!*

* *Bis nocui mundo: me pronuba ducit Erinnyis, 90
 Crassorumque umbrae, devotaque manibus illis
 Assyrios in castra tuli civilia casus:*

*Praecipitesque dedi populos, cunctosque fugavi
 A causa meliore deos. O maxime coniunx,
 O thalamis indigne meis, hoc iuris habebat 95*

*In tantum fortuna caput! Cur impia nupsi,
 Si miserum factura fui? Nunc accipe poenas,
 Sed quas sponte luam. Quo sit tibi mollius aequor,
 Certa fides regum, totusque paratior orbis, 100
 Sparge mari comitem. Mallet felicibus armis
 Dependisse caput: nunc clades denique lustra,
 Magne, tuas. Ubicumque iaces, civilibus armis*

- Nostros ulta toros, ades huc, atque exigo poenas,
Iulia, crudelis, placataque pellice caesa,*
- 105 *Magno parce tuo. Sic fata, iterumque refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina solvit
In lacrimas. Duri flectuntur pectora Magni,
Siccaque Thessalia confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenaeum pleno iam litore vulgus*
- 110 *Adfatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit, tanti pignus servasse mariti,
Tu quoque devotos sacro tibi foedere muros,
Oramus, sociosque lares dignare vel una
Nocte tua: fac, Magne, locum, quem cuncta re-
visant*
- 115 *Saecula; quem veniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt moenia victo.
Omnia victoris possunt sperare favorem:
Haec iam crimen habent. Quid, quod iacet insula
ponto,
Caesar eget ratibus? Procerum pars magna coibit*
- 120 *Certa loci. Noto reparandam est litore bellum.
Accipe templorum cultus, aurumque deorum:
Accipe, si terris, si puppibus ista iuventus
Aptior est: tota, quantum valet, utere Lesbo.
[Accipe: ne Caesar rapiat, tu victus habeto.]*
- 125 *Hoc solum crimen merita bene detrahe terrae,
Ne nostram videre fidem felixque secutus,
Et damnasse miser. Tali pietate virorum
Laetus, in adversis, et mundi nomine gaudens,
Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe*
- 130 *Gratius esse solum, non parvo pignore vobis
Ostendi. Tenuit nostros hac obside Lesbos
Adfectus: hic sacra domus, carique penates,
Hic mihi Roma fuit. Non ulla in litora puppim
Ante dedi fugiens, saevi cum Caesaris iram*
- 135 *Iam scirem meritam, servata coniuge, Lesbos,
Non veritus tantam veniae committere vobis*

*Materiem. Sed iam satis est fecisse nocentes:
 Fata mihi totum mea sunt agitata per orbem.
 Heu nimium felix aeterno nomine Lesbos!
 Sive doces populos regesque admittere Magnum, 140
 Seu praestas mihi sola fidem. Nam quaerere cer-*
tum est,

*Fas quibus in terris, ubi sit scelus. Accipe, numen,
 Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorum.
 Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
 Non intrare suos, infesto Caesare, portus, 145
 Non exire vetent. Dixit, moestamque carinae
 Imposuit comitem. Cunctos mutare putares
 Tellurem patriumque solum: sic litore toto
 Plangitur, infestae tenduntur in aethera dextrae:
 Pompeiumque minus, cuius Fortuna dolorem 150
 Moverat, ast illam, quam toto tempore belli
 Ut civem videre suam, discedere cernens
 Ingemuit populus: quam vix, si castra mariti
 Victoris peteret, siccis dimittere matres
 Iam poterant oculis: tanto devinxit amore 155
 Hos pudor, hos probitas, castique modestia vultus,
 Quod submissa nimis, nulli gravis hospita turbae,
 Stantis adhuc fati vixit quasi coniuge victo.*

*Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
 Nec quibus abscondit, nec si quibus exeret orbem, 160
 Totus erat: vigiles Pompeii in pectore curae
 Iunc socias adeunt Romani foederis urbes,
 Et varias regum mentes, nunc invia mundi
 Qua super nimios soles Austrumque iacentis.
 Nepe labor moestus curarum, odiumque futuri 165
 Projicit fessos incerti pectoris aestus,
 Ceteramque ratis de cunctis consulit astris:
 De notet terras; quae sit mensura secandi
 Jovis in coelo; Syriam quo sidere servet:
 Quotus in plastro Libyam bene dirigat ignis. 170
 Iam ad haec fatur taciti servator Olympi:*

- Signifero quaecumque fluunt labentia coelo,
 Numquam stante polo, miseros fallentia nautas
 Sidera non sequimur: sed qui non uergitur undis*
- 175 *Axis innociduus, gemina clarissimus Arcto,
 Ille regit puppes. Hic cum mihi semper in altum
 Surget, et instabit summis minor Ursa ceruchis;
 Bosporon et Scythiae curvantem litora pontum
 Spectamus. Quidquid descendet ab arbore summa*
- 180 *Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur,
 In Syriae portus tendit ratis. Inde Canopus
 Excipit, Australi coclo contenta vagari
 Stella, timens Borean: illa quoque perge sinistra,
 Trans Pharon, in medio tanget ratis aequore
 Syrtes.*
- 185 *Sed quo vela dari, quo nunc pede carbassa tendi
 Nostra iubes? Dubio contra cui pectore Magnum,
 Hoc solum toto, respondit, in aequore serua,
 Ut sit ab Emathiis semper tua longius oris
 Puppis, et Hesperiam pelago coeloque relinquant:*
- 190 *Cetera da ventis. Comitem pignusque recepisti
 Depositum: tunc certus eram, quae litora vellem;
 Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
 Iusto vela modo pendentia cornibus aequis
 Torsit, et in laevum puppim dedit, utque secaret,*
- 195 *Quas Samiae cautes, et quas Chios asperat, undas,
 Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
 Aequora senserunt motus, aliterque secante
 Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
 Mutavere sonum. Non sic moderator equorum,*
- 200 *Dexteriore rota laevum cum circuit axem,
 Cogit inoffensae currus accedere metae.
 Ostendit terras Titan, et sidera textit.
 Sparsus ab Emathia fugit quicumque procella,
 Adsequitur Magnum: primusque a litore Lesbii*
- 205 *Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
 Nam neque deiecto fatis, acieque fugato*

Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
Terrarum dominos, et scepra Eoa tenentes
Exsul habet comites. Iubet ire in devia mundi
Dciotarum, qui sparsa ducis vestigia legit. 210
Quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
Qua Romanus erat, superest, fidissime regum,
Eoam tentare fidem, populosque bibentes
Euphraten, et adhuc securum a Caesare Tigrim.
Ne pigeat Magno quaerentem fata, remotas 215
Medorum penetrare domus, Scythicosque recessus,
Et totum mutare diem, vocesque superbo
Arsacidæ perferre meas: Si foedera nobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantem,
Per vestros obstricta magos, implete pharetras, 220
Armeniosque arcus-Geticis intendite nervis:
Si vos, o Parthi, peterem cum Caspia claustra,
Et sequerer duros aeterni Martis Alanos,
Passus Achaemeniis late discurrere campis,
In tutam trepidos numquam Babylona coegi: 225
Arva super Cyri, Chaldaei que ultima regni,
Qua rapidus Ganges, et qua Nysaeus Hydaspes
Accedunt pelago, Phoebi surgentis ab igne
Ium propior, quam Persis, eram: tamen omnis
vincens
Sustinui nostris nos tantum deesse triumphis: 230
Solus et e numero regum telluris Eoae,
Ex aequo me Parthus adit. Nec munere Magni
Stant semel Arsacidæ. Quis enim post vulnera
cladis
Assyriae iustas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis 235
Excedat claustris vetitam per saecula ripam,
Zeugmaque Pellaeum. Pompeio vincite, Parthi;
Vinci Roma volet. Regem parere iubenti
Ardus non piguit, positisque insignibus aulae
Egreditur, famuli raptos indutus amictus. 240

- In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
 Quanto igitur mundi dominis securius aevum
 Verus pauper agit! Dimisso in litora rege,
 Ipse per Icariae scopulos, Ephesonque relinquens,
 245 Et placidi Colophona maris, spumantia parvae
 Radix saxa Sami: spirat de litore Coe
 Aura fluens: Gnidon inde fugit, claramque relin-
 quit
 Sole Rhodon, magnosque sinus Telmessidos undae
 Compensat medio pelago. Pamphylia puppi
 250 Occurrit tellus: nec se committere muris
 Ausus adhuc ullis, te primum, parva Phaseli,
 Magnus adit. Nam te metui vetat incola rarus,
 Exhaustaeque domus populis; maiorque carinae,
 Quam tua, turba fuit. Tendens hinc carbasa rursus
 255 Iam Taurum, Tauroque videt Dipsunta cadentem.
 Crederet hoc Magnus, pacem cum praestitit
 undis
 Et sibi consultum? Cilicum per litora tutus
 Parva puppe fugit: sequitur pars magna senatus
 Ad profugum collecta ducem: parvisque Celendris,
 260 Qua portu mittitque rates recipitque Selinus,
 In procerum coetu tandem moesta ora resolvit
 Vocibus his Magnus: *Comites bellique fugaeque,*
Atque instar patriae, quamvis in litore nudo,
In Cilicum terra, nullis circumdatus armis
 265 *Consultem, rebusque novis exordia quaeram,*
Ingentes praestate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladesque receptas
Excutere. An Libycae Marium potuere ruinas
 270 *Erigere in fasces, plenis et reddere fastis:*
Me pressum leviore manu Fortuna tenebit?
Mille meae Graio volvuntur in aequore puppes,
Mille duces: sparsit potius Pharsalia nostras,
Quam subvertit, opes. Sed me vel sola tueri

na potest rerum, toto quas gessimus orbe, 275
 nomen, quod mundus amat. Vos pendite regna
 ribus, atque fide, Libyen, Parthosque, Pharos-
 que,

aenam Romanis deceat succurrere rebus.
 ego curarum, proceres, arcana mearum
 promam, mentisque meae quo pondera vergant. 280

as Niliaci nobis suspecta tyranni est.

ta quippe fides robustos exigit annos.
 ic anceps dubii terret sollertia Mauri:
 mque memor generis Carthaginis impia proles
 ninet Hesperiae, multusque in pectore vano est 285

nnibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
 Numidas contingit avos: iam supplice Varo
 umuit, viditque loco Romana secundo.
 are agite, Eoum, comites, properemus in or-
 bem.

vidit Euphrates ingentem gurgite mundum, 290
 spiaque immensos seducunt claustra recessus,
 polus Assyrias alter noctesque diesque
 rtit, et abruptum est nostro mare discolor unda,
 canusque suus. Regnandi sola voluntas.

lsior in campis sonipes, et fortior arcus; 295
 e puer aut senior letales tendere nervos
 znis, et a nulla mors est incerta sagitta.

imi Pellaeas arcu fregere sarissas,
 etraque Medorum sedem, murisque superbam
 syrias Babylona domos. Nec pila timentur 300

stra nimis Parthis, audentque in bella venire,
 perti Scythicas, Crasso pereunte, sagittas.

icula nec solo spargunt fidentia ferro;
 ridula sed multo saturantur tela veneno.
 ilnera parva nocent, fatumque in sanguine sum- 305
 mo est.

utinam non tanta mihi fiducia saevis
 vet in Arsacidis! Fatis nimis aemula nostris

*Fata movent Medos, multumque in gente doo-
rum est.*

- Effundam populos alia tellure revulsos,*
 310 *Excitosque suis immittam sedibus ortus.*
Quod si nos Eoa fides et barbara fallunt
Foedera; vulgati supra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. Non regna precabor,
Quae feci; sed magna feram solatia mortis
 315 *Orbe iacens alio, nihil haec in membra cruento,*
Nil socerum fecisse pie. Sed cuncta revolvens
Vitae fata meae, semper venerabilis illa
Orbis parte fui: quantus Maeotida supra!
Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu!
 320 *Quas magis in terras nostrum felicibus actis*
Nomen abit, aut unde redit maiore triumpho?
Roma, fave coeptis: quid enim tibi laetius umquam
Praestiterint superi, quam, si civilia Partho
Milite bella geras, tantam consumere gentem,
 325 *Et nostris miscere malis? Cum Caesaris arma*
Concurrant Medis, aut me Fortuna necesse est
Vindicet, aut Crassus. Sic fatus, murmure sentit
Consilium damnasse viros: quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis et nobilitate dolendi
 330 *Praecessit, dignasque tulit modo consule voces:*
Siccine Thessalicae mentem fregere ruinas?
Una dies mundi damnavit fata? secundum
Emathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
 335 *Parthorum Fortuna pedes? Quid, transfuga mundi,*
Terrarum notos tractus coelumque perosus,
Adversosque polos alienaque sidera quaeris,
Chaldaeos culture deos, et barbara sacra,
Parthorum famulus? Quid caussa obtenditur
armis
 340 *Libertatis amor? Miserum quid decipis orbem,*
Si servire potes? Te, quem Romana regentem

*Horruit auditu, quem captos ducere reges
 Vidit ab Hyrcanis, Indoque a litore, etis,
 Deiectum fatis, humilem fractumque videbit,
 Extolletque animos Latium vesanus in orbem, 345
 Se simul, et Romam, Pompeio supplice, mensus?
 Nil animis, fatisque tuis effabere dignum:
 Exiget, ignorans Latiae commercia linguae,
 Ut lachrymis se, Magne, roges. Patimurne pudoris
 Hoc vulnus, clades ut Parthia vindicat ante 350
 Hesperias, quam Roma suas? Civilibus armis
 Elegit te nempe ducem. Quid vulnera nostra
 In Scythicos spargis populos, cladesque latentes?
 Quid Parthos transire doces? Solatia tanti
 Perdit Roma mali, nullos admittere reges, 355
 Sed civi servire suo. Iuvat ire per orbem
 Ducentem saevas Romana in moenia gentes,
 Signaque ab Euphrate cum Crassis capta se-
 quentem?
 Qui solus regum, fato celante favorem,
 Defuit Emathiae, nunc tantas ille lacesset 360
 Auditi victoris opes, aut iungere fata
 Tecum, Magne, volet? Non haec fiducia genti est.
 Omnis in Arctois populus quicumque pruinis
 Nascitur, indomitus bellis, et mortis amator.
 Quidquid ad Eoos tractus, mundique teporem 365
 Labitur, emollit gentes clementia coeli.
 Illic et laxas vestes, et fluxa virorum
 Velamenta vides. Parthus per Modica rura,
 Sarmaticos inter campos, effusaque plano
 Tigridis arva solo nulli superabilis hosti est 370
 Libertate fugae: sed non, ubi terra tumebit,
 Aspera concondet montis iuga; nec per opacas
 Fella geret tenebras incerto debilis arcu,
 Nec franget nando violenti vorticis amnem,
 Nec tota in pugna perfusus sanguine membra 375
 Exiget aestivum calido sub pulvere solem.*

- Non aries illis, non ulla est machina belli:
 Haud fossas implere valent: Parthoque sequente
 Murus erit, quodcumque potest obstare sagittas.*
 380 *Pugna levis, bellumque fugax, turmaeque va-
 gantes,
 Et melior cessisse loco, quam pellere, miles.
 Illita tela dolis, nec Martem cominus unquam
 Ausa pati virtus, sed longe tendere nervos,
 Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.*
 385 *Ensis habet vires, et gens quaecumque virorum est,
 Bella gerit gladiis; nam Medos praelia prima
 Exarmant, vacuaeque iubent remeare pharetras.
 Nulla manus illis, fiducia tota veneni est.
 Credis, Magne, viros, quos in discrimina belli*
 390 *Cum ferro venisse parum est? Tentare pudendum
 Auxilium tanti est, toto divisus ut orbe
 A terra moriare tua? tibi barbara tellus
 Incumbat, te parva tegant ac vilia busta,
 Invidiosa tamen, Crasso quaerente sepulchrum?*
 395 *Sed tua sors levior, quoniam mors ultima poena est,
 Nec metuenda viris. At non Cornelia letum
 Infando sub rege timet. Non barbara nobis
 Est ignota Venus, quae ritu caeca ferarum
 Polluit innumeris leges, et foedera tetae*
 400 *Coniugibus, thalamicque patent secreta nefandi
 Inter mille nurus epulis vesana meroque
 Regia non ullos exceptos legibus horret
 Concubitus: tot femineis complexibus unum
 Non lassat nox una matrem. Iacuere sorores*
 405 *In fratrum thalamis, sacrataque pignora matrum.
 Damnatae apud gentes sceleris non sponte peracti
 Oedipodionias infelix fabula Thebas:
 Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
 Nascitur Arsacides? Cui fas implere parentem,*
 410 *Quid rear esse nefas? Proles tam clara Metelli
 Stabit barbarico coniux millesima lecta.*

inquam non ulli plus regia, Magne, vacabit,
 vitia stimulante, Venus, titulisque virorum.
 In quo plura iuvent Parthum portenta, fuisse
 ut sciet et Crassi: ceu pridem debita fatis 415
 iuriis, trahitur cladis captiva vetustae.

Creant Eoae vulnus miserabile sortis;
 et solum auxilium funesto a rege petisse,
 gessisse prius bellum civile pudebit.

Quod quod apud populos crimen socerique tuumque 420
 ius erit, quam quod, nobis miscentibus arma,
 socerum vindicta perit? Incurrere cuncti
 fuerant in Bactra duces, et ne qua vacarent
 terra, vel Arctoum Dacis, Rhénique catervis
 verii nudare latus, dum perfida Susa 425
 gemulos prolapsa virum, Babylonque iacerent.

Thessaliae pacem finem, Fortuna, precamur:
 ubi Thessaliae bellum civile peractum est,
 Parthos, qui vicit, eat. Gens unica mundi est,
 qua Caesareis possim gaudere triumphis. 430
 tibi, cum gelidum primum transibis Araxen,
 bra senis moesti Scythicis confixa sagittis
 eret has voces? Tu, quem post funera nostra
 orem cinerum nudae speravimus umbrae,
 foedus pacemque venis? Tunc plurima cladis 435
 current monimenta tibi: quae moenia trunci
 strarunt cervice duces, ubi nomina tanta
 ruit Euphrates, et nostra cadavera Tigris
 tulit in terras, ac reddidit. Ire per ista
 potes, in media socerum quoque, Magnae, se-
 dentem 440

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

Pharsalia placare potes. Quin respicis orbem
 nanum? Si regna times proiecta sub austro
 dumque Iubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
 tibus hinc Libycis tuta est Aegyptos: at inde
 regite septeno rapidus mare submovet amnis
 ra suis contenta bonis, non indiga mercis.

*Aut Iovis: in sola tanta est fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemaeus habet, tibi debita, Magne,
Tutela commissa tuae. Quis nominis umbram*

450 *Horreat? Innocua est aetas: nec iura fidemque,
Respectumque deum veteris speraveris aulae.*

*Nil pudet adsuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorum sub rege novo. Non plura locutus*

Impulit huc animos. Quantum spes ultima rerum

455 *Libertatis habet! Victa est sententia Magni.*

Tunc Cilicum liquere solum, Cyproque citatas

Immiserunt rates, nullas cui praetulit aras

Undae diva memor Paphiae, si numina nasci

Credimus, aut quemquam fas est coepisse deorum.

460 *Haec ubi deseruit Pompeius litora, totos
Emensus Cyprî scopulos, quibus exit in Austrum,*

Inde maris vasti transversò vertitur aestu:

Nec tenuit gratum nocturno lumine montem,

Infimaeque Aegypti pugnaci litora velo

465 *Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nil*

In vada decurrit Pelusia septimus annis.

Tempus erat, quo Libra pares examinat horas

Non uno plus aequa die, noctique rependit

Lux minor hybernae verni solatia damni.

470 *Comperit ut regem Casio se monte tenere,*

Flectit iter: nec Phoebus adhuc, nec carbasa

languent.

Iam rapido speculator eques per litora cursu

Hospitis adventu pavidam compleverat aulam.

Consilii vix tempus erat: tamen omnia monstra

475 *Pellaeae coiere domus: quos inter Achoreus*

Iam placidus senio, fractisque modestior annis,

(Hunc genuit custos Nili crescentis in arva

Memphis vana sacris; illo cultore deorum

Lustra suae Phoebes non unus vixerat Apis)

480 *Consilii vox prima fuit, meritumque, fidemque,*

Sacraque defuncti iactavit pignora patria.

Sed melior suadere malis, et nosse tyrannos,
Ausus Pompeium leto damnasse Pothinus:

Ius et fas multos faciunt, Ptolemaee, nocentes.

Dat poenas laudata fides, cum sustinet, inquit, 485

Quos fortuna premit. Fatis accede, deisque,

Et cole felices; miseros fuge. Sidera terra

Ut distant, ut flamma mari, sic utile recto.

Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta

Incipit: evertitque arces respectus honesti. 490

Libertas scelerum est, quae regna invisa tuctur,

Sublatusque modus gladiis. Facere omnia saeve

Non impune licet, nisi cum facis. Exeat aula,

Qui vult esse pius. Virtus et summa potestas

*Non coeunt: semper metuet, quem saeva pude-
bunt. 495*

Non impune tuos Magnus contemnerit annos;

Qui te nec victos arcere a litore nostro

Posse putat. Neu te sceptris privaverit hospes,

*Pignora sunt propiora tibi: Nilonque, Pharonque,
Si regnare piget, damnatae redde sorori. 500*

Aegyptum certe Latiis tueamur ab armis.

Quidquid non fuerat Magni, dum bella geruntur,

Nec victoris erit. Toto iam pulsus ab orbe,

Postquam nulla manet rerum fiducia, quaerit,

Cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris. 505

Nec soceri tantum arma fugit: fugit ora senatus,

Cuius Thessalicas saturat pars magna volucres.

Et metuit gentes, quas uno in sanguine mixtas

Deseruit: regesque timet, quorum omnia versit:

Thessaliaeque reus, nulla tellure receptus, 510

Sollicitat nostrum, quem nondum prodidit, orbem.

Iustior in Magnum nobis, Ptolemaee, querelae

*Causa data est. Quid sepositam, semperque quies-
tam*

Crimine bellorum maculas Pharon, armaque nostra

- 515 *Victori suspecta facis? cur sola cadenti
Haec placuit tellus, in quam Pharsalica fata
Conferres, poenasque tuas? Iam crimen habemus
Purgandum gladio, quod nobis sceptrum senatus
Te suadente dedit. Votis tua fovimus arma.*
- 520 *Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paravi
Non tibi, sed victo. Feriam tua viscera, Magni:
Malueram soceri: rapimur, quo cuncta feruntur.
Tene mihi dubitas an sit violare necesse,
Cum liceat? nostri quae te fiducia regni*
- 525 *Huc agit, infelix? Populum non cernis inermem
Arvaeque vix refluo fodientem mollia Nilo?
Metiri sua regna decet, viresque fateri.
Tu, Ptolemaee, potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? bustum, cineresque movere*
- 530 *Thessalicos audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis:
Pompeii nunc castra placent, quae deserit orbis?
Nunc victoris opes, et cognita fata lacessis?
Adversis non deesse decet, sed laeta secutos.*
- 535 *Nulla fides umquam miseros elegit amicos.
Adsensere omnes sceleri. Lactatur honore
Rex puer insueto, quod iam sibi tanta licere
Permittant famuli. Sceleri delectus Achilles.
Perfida qua tellus Casii excurrit arenis,*
- 540 *Et vada testantur iunctas Aegyptia Syrtes,
Exiguam sociis monstri, gladiusque carinam
Instruit. O superi, Nilusne, et barbara Memphis
Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos? Sic fata premunt civilia mundum*
- 545 *Sic Romana iacent? Ullusne in cladibus istis
Est locus Aegypto, Phariusque admittitur ensis?
Hanc certe servate fidem, civilia bella:
Cognatas praestate manus, externaque monstra
Pellite, si meruit tam claro nomine Magnus*
- 550 *Caesaris esse nefas. Tanti, Ptolemaee, ruinam*

Nominis haud metuis? coeloque tonante, profanas
 Inseruisse manus, impure, ac semivir, audes?
 Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
 Invectus, regumque potens, vindexque senatus,
 Victorisque gener: Phario satis esse tyranno 555
 Quod poterat, Romanus erat. Quid viscera nostra
 Scrutaris gladio? Nescis, puer improbe, nescis,
 Quo tua sit Fortuna loco: iam iure sine ullo
 Nili sceptrata tenes: cecidit civilibus armis,
 Qui tibi regna dedit. 560

Iam vento vela negarat
 Magnus, et auxilio remorum infanda petebat
 Litora: quem contra, non longa vecta biremi,
 Adpulerat scelerata manus: Magnoque patere
 Fingens regna Phari, celsae de puppe carinae
 In parvam iubet ire ratem, litusque malignum 565
 Incusat, bimaremque vadis frangentibus aestum,
 Qui vetet externas terris advertere classes.

Quod nisi fatorum leges, intentaque iussu
 Ordinis aeterni miserae vicinia mortis
 Damnatum leto traherent ad litora Magnum; 570
 Non ulli comitum sceleris praesagia deerant.
 Quippe, fides si pura foret, si regia Magno,
 Sceptrorum auctori, vera pietate pateret,
 Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.

Sed cedit fatis, classemque relinquere iussus 575
 Obsequitur, letumque iuvat praeferre timori.
 Ibat in hostilem praiceps Cornelia puppim,
 Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
 Quod metuit clades. *Remane, temeraria coniunx,*
Et tu, nate, precor, longeque e litore casus 580

Expectate meos: et in hac cervice tyranni
Explorate fidem, dixit. Sed dura vetanti
 Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
 Quo sine me, crudelis, abis? Iterumne relinquo
Thessalicis submota malis? Numquam omnino laeto 585

*Distraximur miseri. Poterat manifestare puppibus
 Cum fugeres, alio, latebrius relinquere Locis,
 Omnibus a terris si nos arcere parabas.
 An tantum in fluctus placeo comes? Haec ubi
 frustra*

590 Effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
 Attonitoque metu nec quoquam avertere visus,
 Nec Magnum spectare potest. Stetit anxia clavis
 Ad ducis eventum, metuens non arma, nefasque,
 Sed ne submissis precibus Pompeius adoret.

595 Sceptra sua donata manu. Transire parantem
 Romanus Pharia miles de puppe salutat
 Septimius: qui, pro superum pudor, armis sacellis
 Regia gestabat posito deformis pilo:
 Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum

600 Mittor in caedes. Quis non, Fortuna, passusset
 Parcere te populi, quod bello haec dextra ve-
 casset,

Thessaliaque procul tam noxia tela fugamur?
 Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
 Heu, facinus civile tibi. Victoribus ipsis

605 Dedecus, et numquam superum caritura pudore
 Fabula; Romanus regi sic paruit ensis,
 Pellaeusque puer gladio tibi colla recidit,
 Magne, tuo. Qua posteritas in saecula mittet
 Septimum fama? scelus hoc quo nomine dicam?

610 Qui Bruti dixere nefas? Iam venerat horae
 Terminus extremae, Phariamque ablatas in
 aliam

Perdiderat iam iura sui. Tunc stringere ferrum
 Regia monstra parant. Ut vidit comminus ensis
 Involvit vultus, atque, indignatus apertura

615 Fortunae praestare caput, tunc lumina premit,
 Continuitque animam, ne quas effundere voces
 Posset, et aeternam fletu corrumpere famam.
 At postquam mucrone latus funestas Achillem

Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum,
 Despexitque nefas, servatque immobile corpus, 620
 Seque probat moriens, atque haec in pectore
 volvit:

*Saecula Romanos numquam tacitura labores
 Attendunt, aevumque sequens speculatur ab omni
 Orbe ratem, Phariamque fidem. Nunc consule
 famae.*

Fata tibi longae fluxerunt prospera vitae: 625

*Ignorant populi, si non in morte probaris,
 An scieris adversa pati. Ne cede pudori,
 Auctoremque dole fati. Quacumque feriris,
 Credemanum soceri. Spargant lacerentque licebit,
 Sum tamen, o superi, felix, nullique potestas 630*

*Hoc auferre deo. Mutantur prospera vitae:
 Non fit morte miser. Videt hanc Cornelia caedem,
 Pompeiusque meus. Tanto patientius, oro,
 Claude, dolor, gemitus: natus coniuxque, per-
 emptum*

Si mirantur, amant. Talis custodia Magno 635
 Mentis erat: ius hoc animi morientis habebat.

At non tam patiens Cornelia cernere saevum
 Quam perferre nefas, miserandis aethera complet
 Vocibus: O coniux, ego te scelerata peremi:

Letiferae tibi caussa morae fuit avia Lesbos, 640
 Et prior in Nili pervenit litora Caesar.

*Nam cui ius alii sceleris? Sed, quisquis in istud
 A superis immisise caput, vel Caesaris irae
 Vel tibi prospiciens, neacis crudelis, ubi ipsa
 Viscera sint Magni: properas, atque ingeris ictus, 645*

*Qua votum est victo. Poenas non morte minores
 Pendat, et ante meum videat caput. Haud ego
 culpa*

*Libera bellorum, quae matrum sola per undas,
 Et per castra comes, nullis absterrita fati,
 Victum, quod reges etiam timuere, recepi. 650*

- Hoc merui coniunx, in tuta puppa relinque*
Perfide, parcebas? te fata extrema petere
Vita digna fui? Moriar, nec munere regis.
Aut mihi praecipitem, nautae, permittite saltum,
- 655 *Aut laqueum collo tortosque aptare rudentes:*
Aut aliquis, Magno dignus comes, exigat enses.
Pompeio praestare potest, quod Caesaris armis
Imputet. O saevi, properantem in fata tenetis?
Vivis adhuc, coniunx, et iam Cornelia non est.
- 660 *Iuris, Magne, sui. Prohibent accersere mortem:*
Servor victori. Sic fata, interque suorum
Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
At Magni cum terga sonent, et pectora ferro,
Permansisse decus sacrae venerabile formae,
- 665 *Irataeque deis faciem, nil ultima mortis*
Ex habitu vultuque viri mutasse, fatentur
Qui lacerum videre caput. Nam saevus in ipso
Septimius sceleris maius scelus invenit actu:
Ac retegat sacros, scisso velamine, vultus
- 670 *Semianimis Magni, spirantiaque occupat ora,*
Collaque in obliquo ponit languentia transtro.
Tunc nervos venasque secat, nodosaque frangit
Ossa diu: nondum artis erat, caput ense rotare.
At postquam trunco cervix abscisa recessit,
- 675 *Vendicat hoc Pharius dextra gestare satelles.*
Degener, atque operae, miles Romane, secundas,
Pompeii diro sacrum caput ense recidis,
Ut non ipse feras? Pro summi fata pudoris!
Impius ut Magnum nosset puer, illa verenda
- 680 *Regibus hirta coma, et generosa fronte decora*
Caesaries compressa manu est, Pharioque verenda,
Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulsant
Singultus animae, dum lumina nuda rigescunt,
Suffixum caput est, quo numquam bella iubentis
- 685 *Pax fuit: hoc leges campumque et rostra me-*
vebat;

PHARSALIA. LIB. VIII. 187

acie Fortuna tibi Romana placebas.
 atis infando fuit hoc vidisse tyranno:
 celeri superesse fidem. Tunc arte nefanda;
 sta est capiti tabes: raptoque cerebro
 cata cutis, putrisque effluxit ab alto 690
 r, et infuso facies solidata veneno est.
 tima Lageae stirpis, perituraque proles,
 ier, incestae sceptris cessure sororis,
 ibi sacrato Macedon servetur in antro,
 um cineres exstructo monte quiscant, 695
 'tolemaeorum manes seriemque pudendam
 nides claudant, indignaque Mausolea:
 i Pompeium feriunt, truncusque vadosis.
 luc iactatur aquis. Adeone molesta
 n cura fuit socero servare cadaver? 700
 'ortuna fide Magni tam prospera fata
 lit: hac illum summo de culmine rerum
 petit, cladesque omnes exegit in uno
 die, quibus immunes tot praestitit annos:
 elusque fuit, qui numquam mixta videret 705
 malis: felix nullo turbante deorum,
 llo parcente miser. Semel impulit illum
 i Fortuna manu. Pulsatur arenis,
 tur in scopulis, hausto per vulnera fluctu,
 rium pelagi: nullaque manente figura, 710
 ota est Magno capitis iactura revulsi.
 ite tamen Pharias victor quam tangat arenas,
 eio raptim tumulum Fortuna paravit,
 ceat nullo, vel ne meliore sepulchro.
 hris pavidus decurrit ad aequora Cordus. 715
 stor ab Idalio Cinyraeae litore Cypri
 stus Magni fuerat comes. Ille per umbras
 ferre gradum, victum pietate timorem
 ulit, ut mediis quaesitum corpus in undis
 ret ad terram, traheretque ad litora Magnum. 720
 moesta parum per densas Cynthia nubes

Praebebat; cano sed discolor aequore *truncus*
 Conspicitur. Tenet ille ducem complexibus *arctis*

- 725 Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
 Impellit. Postquam sicco iam litore sedit,
 Incubuit Magno, lacrimasque effudit in omne
 Vulnus, et ad superos, obscuraque sidera fatur:

730 *Non pretiosa petit cumulato ture sepulchra*
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra
Ut ferat e membris Eoos funus odores,
Ut Romana suum gestenti pia colla parentem,
Praeferat ut veteres feralis pompa triumphos,
Ut resonent cantu tristi fora, totus ut ignem

735 *Proiectis moerens exercitus ambiat armis.*
Da vilem Magno plebeii funeris arcam,
Quae lacerum corpus siccos effundat in ignes.
Robora non desint misero, nec sordidus ustor.
Sit satis, o superi, quod non Cornelia fuso

740 *Crine iacet, subicique facem complexa maritum*
Imperat, extremo sed abest a munere busti
Infelix coniunx, nec adhuc a litore longe est.
 Sic fatus, parvos iuvenis procul adspicit ignes,
 Corpus vile suis, nullo custode, cremantes.

745 *Inde rapit flammam, semiustaque robora membris*
Subducens, Quaecumque es, ait, neglecta, nec ulli
Cara tuo, sed Pompeio felicior umbra,
Quod iam compositum violat manus hospita bu-
stum,

750 *Da veniam: si quid sensus post fata relictum est,*
Cedis et ipsa rogo, paterisque haec damna se-
pulchri,

Teque pudet, sparsis Pompeii manibus, uri.
 Sic fatur, plenusque sinus ardente favilla
 Pervolat ad truncum; qui fluctu paene relatus
 Litore pendeat. Summas dimovit arenas,

755 *Et collecta procul lacerae fragmenta carinae*

Exigua trepidus posuit scrobe. Nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla struē membra re-
cumbunt:

Admotus Magnum, non subditus, accipit ignis.
Ille sedens iuxta flammās: *O maxime, dixit,*
Ductor, et Hesperii maiestas nominis una, 760
Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo

Tristior iste rogas; manes animamque potentem
Officiis averte meis: iniuria fati
Hoc fas esse iubet; ne ponti helua quidquam,
Ne fera, ne volucres, ne saevi Caesaris ira 765

Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam,
Romana succense manu. Fortuna recursus
Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
Accipiet, nostraque manu transfundet in urnam. 770

Interea parvo signemus litora saxo,
Ut nota sit busti; si quis placare peremptum
Forte volet, plenos et reddere mortis honores:
Inveniat trunci cineres, et norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat caput. Haec ubi
fatus, 775

Excitat invalidas admoto fomite flammās.
Carpitur, et lentum destillat Magnus in ignem,
Tabē fovens bustum. Sed iam percusserat astra
Aurorae praemissa dies: ille, ordine rupto
Funeris, adtonitus latebras in litore quaerit. 780

Quam metuis, demens, isto pro crimine poenam,
Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
Condita laudabit Magni socer impius ossa:
I modo securus veniae, fassusque sepulchrum
Posce caput. Cogit pietas imponere finem 785
Officio. Semiusta rapit, resolutaque nondum
Ossa satis, nervis, et inustis plena medullis
Aequorea restinguit aqua, congestaque in unum
Parva clausit humo. Tunc, ne levis aura rectora

- 790 Auferreret cineres, saxo compressit arenam:
 Nautaque ne bustum religato fune moveret,
 Inscrispsit sacrum semiusto stípíte nomen:
 HIC SITUS EST MAGNUS. Placet hoc, Fortuna,
 sepulchrum
 Dicere Pompeii, quo condi maluit illum,
- 795 Quam terra caruisse socer? Temeraria dextra,
 Cur obicis Magno tumulum, manesque vagantes
 Includis? Situs est, qua terra extrema refuso
 Pendet in Oceano. Romanum nomen et omne
 Imperium Magno est tumuli modus. Obrue saxa
- 800 Crimine plena deum. Si tota est Herculis Oete,
 Et iuga tota vacant Bromio Nyseia; quare
 Unus in Aegypto Magno lapis? Omnia Lagi
 Arva tenere potest. Si nullo cespíte nomen
 Haeserit, erremus populi, cinerumque tuorum,
- 805 Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
 Quod si tam sacro dignaris nomine saxum:
 Adde actus tantos, monumentaque maxima rerum:
 Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella,
 Armaque Sertori, revocato consule, victa,
- 810 Et currus, quos egit eques: commercia tuta
 Gentibus, et pavidos Cilicas maris. Adde subactam
 Barbariem, gentesque vagas, et quidquid in Euro
 Regnorum, Boreaque iacet. Dic, semper ab armis
 Civilem repetisse togam: ter curribus actis
- 815 Contentum patriae multos donasse triumphos.
 Quis capit haec tumulus? Surgit miserabile
 bustum
 Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
 Fastorum: solitumque legi super alta deorum
 Culmina, et extractos spoliis hostilibus arcus,
- 820 Haud procul est ima Pompeii nomen arena,
 Depressum tumulo, quod non legat advena rectus,
 Quod nisi monstratum Romanus transeat hospes.

- Noxia civili tellus Aegyptia fato,
 Haud equidem immerito Cumanæ carmine vatis
 Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora 825
 Hesperius miles, ripasque aestate tumentes.
 Quid tibi saeva precer pro tanto crimine tellus?
 Vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe, retentus,
 Et steriles ogeant hibernis imbribus agri,
 Totaque in Aethiopum putres solvaris arenas. 830
 Nos in templa tuam Romana accepimus Isin,
 Semicanesque deos, et sinistra iubentia luctus,
 Et quem tu plangens hominem testaris Osirin:
 Tu nostros, Aegypte, tenes in pulvere Manes.
 Tu quoque, cum saevo dederis iam templa ty-
 ranno, 835
- Nondum Pompeii cineres, o Roma, petisti:
 Exsul adhuc iacet umbra ducis. Si saecula prima
 Victoris timuere minas; nunc excipe saltem
 Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
 Invisa tellure sedent. Quis busta timebit? 840
 Quis sacris dignam movisse verebitur umbram?
 Imperet hoc nobis utinam scelus, et velit uti
 Nostro Roma sinu: satis o nimiumque beatus,
 Si mihi contingat manes transferre revulsos
 Ausoniam, si tale ducis violare sepulchrum. 845
 Forsitan aut sulco sterili cum poscere finem
 A superis, aut Roma volet feralibus Austris,
 Ignibus aut nimiis, aut terrae tecta moventi:
 Consilio iussuque deum transibis in urbem,
 Magne, tuam, summusque feret tua busta sa-
 cerdos. 850
- Nunc quis ad exustam Cancro torrente Syenen
 Ibit, et imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
 Spectator Nili: quis rubri stagna profundi,
 Aut Arabum portus mercis mutator Eoae,
 Magne, petet, quem non tumuli venerabile saxum, 855
 Et cinis in summis forsant turbatus arenis

- Advertet, manesque tuos placare iuvabit,
 Et Casio praeferre Iovi? Nil ista nocebunt
 Famae busta tuae, Templis auroque sepulto
 860 Vilior umbra fores: nunc est pro numine sum
 Hoc tumulo Fortuna iacens. Augustus aris
 Victoris Lthbyco pulsatur ab aequore saxum,
 Tarpeius qui saepe deis sua tura negarunt,
 Inclusum fusco venerentur cespite numen.
 865 Proderit hoc olim, quod non mansura sepulc
 Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
 Pulveris exigui sparget non longa vetustas
 Congeriem, bustumque cadet, mortisque perf
 Argumenta tuae. Veniet felicior aetas,
 870 Qua sit nulla fides saxum monstrantibus illuc
 Atque erit Aegyptus populis fortasse nepotus
 Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tona

LIBER NONUS.

ARGUMENTUM.

At anima Pompeii, busto relicto, evolat ad piorum indeque terram despicit, et implet pectora morum, Br Catonis. 1—23. Brutus, iam totus Pompeianus, cum copi reliquiis Corcyram petit. 24—35. Inde Cretam, ac de Africam, ubi classem Pompeiiprehendunt, in qua Cor 36—50. Illa enim viso Pompeii sepulchro lamentata nolueratque Aegypto abire, hortata Sextum ut ipse in h proficisceretur; deinde in imam navis partem se addi 51—116. Ea ad Cyprum appulerat. Deinde ad Africam ad Catonis alteriusque Pompeii filii castra. Ibi Sextus fratrem de nece patris. 117.—145. Illo Aegyptum peteret At Cato retinet. 146—166. Cornelia in litus egressa ibi burit Magni vestes et arma et insignia quae gesserat, ut essent cineris sibi; fumusque instituit. 167—185. L Pompeium egregia oratione Cato. 186—314. Milites de Catonis fremunt, belloque abscedere postulant. Et primus Tarcho; quem carpit Cato. At respondet ei alius ex se Pompeium secutos esse, non civile bellum; velle ad

num. 215—254. Indignatur Cato, et oratione eos retinet. 255—293. Exercentur armis milites, expugnantur Cyrenaeorum oppida. 294—299. Regnum deinde Iubae petitur navibus. Syrtes describuntur. 300—318. Tempestas oritur. Ibi aliae naves alio deferuntur. Pars ad Tritonis paludem. 319—347. Depingitur ea regio fabulosa. Sylva ibi olim aurea Hesperidum, fluviusque Letho. 348—367. Hinc classis, syrtibus liberata, in Libyae ora stationem capit. 368—370. At Cato, morae impatientis, suadet egredi in continentem, terraque per arenas iter facere. 371—410. Describitur Libya, et mala iter facientibus ibi perpetienda. Arena conflantur milites, 411—497. sitim patiuntur. 498—511. Ad Iovis Hammonis veniunt. Describitur eius situs. 512—543. Labienus hortatur ut consulat oraculum. 544—563. At Cato non opus esse ait ei, qui sciat fortiter moriendum esse forti viro. Ita abeunt templo. 564—586. Pergunt, praecedente Catone; deveniunt ad fontem serpentibus plenum, e quo bibunt, hortante illo, illaesi. 587—618. Quaerit poeta unde tanta in Africa serpentum copia? Ergo facit digressionem de Phorcyadibus Medusaque, quae describitur. 619—658. Narratur Perseus Gorgoni caput abscidisse, 659—684. deinde per aëra super Libyam volasse, ubi ex cruore Gorgonis destillant serpentes enati sint; qui describuntur. 685—733. Per ea loca dum Cato iter facit, multi a serpentibus interimuntur, quorum mortes enarrantur. 734—838. Queruntur milites. 839—880. Catonis fortitudo constans. 881—889. Lenitur malum a Pryllis, venenum exsurgentibus. 890—941. Denique Leptin veniunt. 942—949. Caesar interim, Pompeium quaerens, Hellespontum adit, Troiamque, 950—965. cuius regio describitur; 966—999. deinde Aegyptum. Ibi satellites regius ei obviam venit, Pompeii caput offerens. 1000—1033. Lacrymatur Caesar, quamvis laetus, increpatque satellitem, regemque. Pompeii manes placare iubet. 1034—1108.

**At non in Pharia manes iacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compescuit umbram.
Prosiluit busto, semiustaque membra relinquens,
Degeneremque rogam, sequitur convexa To-**

**nantis,
Qua niger astriferis connectitur axibus aer,
Quaque patet terras inter lunaeque meatus;
(Semidei manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vita patientes aetheris imi**

LUCANUS.

N

5

- Fecit) et aeternos animam collegit in orbes.
- 10 Non illuc auro positi, nec ture sepulti
 Perveniunt. Illic postquam se lumine vero
 Implevit, stellasque vagas miratur, et astra
 Fixa polis, vidit quanta sub nocte iaceret
 Nostra dies, risitque sui ludibria trunci.
- 15 Hinc super Emathiae campos, et signa cruenti
 Caesaris, ac sparsas volitavit in aequore classe
 Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
 Sedit, et invicti posuit se mente Catonis.
 Ille, ubi pendebant casus, dubiumque manebat
- 20 Quem mundi dominum facerent civilia bella,
 Oderat et Magnum, quamvis comes isset in aru
 Auspiciis raptus patriae, ductuque senatus:
 At post Thessalicas clades iam pectore toto
 Pompeianus erat. Patriam tutore carentem
- 25 Excepit, populi trepidantia membra refovit,
 Ignavis manibus proiectos reddidit enses:
 Nec regnum cupiens gessit civilia bella,
 Nec servire timens. Nil caussa fecit in armis
 Ipse sua: totae post Magni funera partes
- 30 Libertatis erant: quas ne per litora fusas.
 Colligeret rapido victoria Caesaris actu,
 Corcyrae secreta petit, ac mille carinis
 Abstulit Emathiae secum fragmenta ruinae,
 Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
- 35 Agmina? quis pelagus victas arctasse carinas?
 Dorida tunc Malean, et apertam Tassar
 umbris,
 Ihdè Cythèra petit: Boreaue urgente carinas
 Creta fugit: Dictaea legit, cedentibus undis,
 Litora. Tunc ausum classi praecludere portus
- 40 Impulit, ac saevas meritum Phycunta rapinas
 Sparsit: et hinc placidis alto delabatur auris
 In litus, Palinure, tuum: neque enim aequo
 tantum.

Ausonio monumenta tenes, portusque quietos
 Testatur Libye Phrygio placuisse magistro. 45
 Tum procul ex alto tendentes vela carinae
 Ancipites tenuere animos, sociosne malorum,
 An veherent hostes. Praeceptis facit omne ti-
 mendum

Victor, et in nulla non creditur esse carina.
 Ast illae puppes luctus planctusque ferebant,
 Et mala vel duri lacrimas motura Catonis. 50
 Nam postquam frustra precibus Cornelia
 nautas

Privignique fugam tenuit, ne forte repulsus,
 Litoribus Phariis remearet in aequora truncus,
 Ostenditque rogum non iusti flamma sepulchri:
 Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito 55
 Accendisse rogum, gelidosque effusa per artus:
 Incubuisse viro? laceros exurere crines?

Membraque dispersi pelago componere Magni?
 Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
 Ossibus et tepida vestes implere favilla? 60

Quidquid ab extincto licuisset tollere busto,
 In templis sparsura deum. Sine funeris ullo
 Ardet honore rogas: manus hoc Aegyptia foras
 Obtulit officium grave manibus. O bene nudi
 Crassorum cineres! Pompeio contigit ignis. 65

Invidia maiores deum. Similisne malorum
 Sors mihi semper erit? numquam dare busta licebit:
 Coniugibus: numquam plenas plangemus ad ur-
 nas?

Quid porro tumultis opus est, aut ulla requiris?
 Instrumenta, dolor? Non toto pectore portas: 70
 Impia Pompeium? non imis haeret imago
 Visceribus? Quaerat cineres victura superstes:

Nunc tamen, hinc longe qui fulget luce maligna:
 Ignis, adhuc aliquid, Phario de litore surgens,
 Ostendit mihi, Magne, tui. Iam flamma recessit. 75

*Pompeiumque ferens vanescit solis ad ortus
Fumus, et invisit tendunt mihi carbasa venti.*

*Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumpho
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus*

80 *Gratior: elapsus felix de pectore Magnus;
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraeque
centi*

*Non haerere queror: crimen commendat arena
[Linquere, si qua fides, Pelusia litora nolo.]*

Tu pete bellorum casus, et signa per orbem,

85 *Sexte, paterna move: namque haec mandata
liquit*

Pompeius nobis, in nostra condita cura:

„*Me cum fatalis leto damnaverit hora,*

„*Excipite, o nati, bellum civile, nec umquam,*

„*Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,*

90 „*Caesaribus regnare vacet. Vel sceptrum, vel urli
Libertate sua validas impellite fama*

„*Nominis: has vobis partes, haec arma relinquo*

„*Inveniet classes, quisquis Pompeius in undas*

„*Venerit: et noster nullis non gentibus heres*

95 „*Bella dabit: tantum indomitos, memoresque
terni*

„*Juris habete animos. Uni parere decebit,*

„*Si faciet partes pro libertate, Catoni.*

Exsolvi tibi, Magne, fidem; mandata peregi.

Insidiae valere tuae, deceptaque vixi,

100 *Ne mihi commissas auferrem perfida voces.*

*Iam nunc te per inane chaos, per tartara,
iunx,*

Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita let

Incertum est: poenas animae vivacis ab ips

Ante feram. Potuit cernens tua vulnera, N

105 *Non fugere in mortem: planctu conscissa p*

Effluet in lacrimas; numquam veniemus at

Aut laqueos, aut praecipites per inania ia

Turpe, mori post te solo non posse dolore.
 Sic ubi fata, caput ferali obduxit amictu,
 Decrevitque pati tenebras, puppisque cavernis 110
 Delituit: saevumque arcte complexa dolorem
 Perfruitur lacrimis, et amat pro coniuge luctum.
 Illam non fluctus stridensque rudentibus Euris
 Movit, et exurgens ad summa pericula clamor:
 Votaque sollicitis faciens contraria nautis, 115
 Composita in mortem iacuit, favitque procellis.

Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis:

Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, Euris
 In Libycas egit sedes, et castra Catonis.
 Tristis, ut in multo mens est praesaga timore, 120
 Adspexit patrios comites e litore Magnus,
 Et fratrem: medias praeceps tunc fertur ad undas:

*Dic ubi sit, germane, parens: stat summa caput-
 que*

*Orbis, an occidimus? Romanaque Magnus ad
 umbras*

Abstulit? Haec fatur: quem contra talia frater: 125

*O felix, quem Fors alias dispersit in oras,
 Quique nefas audis: oculos, germane, nocentes
 Spectato genitore fero. Non Caesaris armis
 Occubuit, dignoque perit auctore ruinae:*

Rege sub impuro, Nilotica rura tenente, 130

*Hospitii fretus superis, et munere tanto
 In proavos, cecidit, donati victima regni.*

*Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
 Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,*

Litore Niliaco socerum iam stare putavi. 135

*Sed me nec sanguis, nec tantum vulnera nostri
 Adfecere senis, quantum gestata per urbem*

Ora ducis, quae transfixo sublimia pilo

*Vidimus: haec, fama est, oculis victoris iniqui
 Servari; scelerisque fidem quaesisse tyrannum. 14*

- Nam corpus Phariaene canes, avidaeque volucres
 Distulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
 Solverit, ignoro. Quaecumque iniuria fati
 Abstulit hos artus, superis haec crimina dono:*
- 145** *Servata de parte queror. Cum talia Magnus
 Audisset: non in gemitus lacrimasque dolorem
 Effudit; iustaque furens pietate profatur:
 Praecipitate rates e sicco litore, nautae;
 Classis in adversos erumpat remige ventos:*
- 150** *Ite, duces, mecum: numquam civilibus armis
 Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
 Sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
 Non ego Pellaeas arces, adytisque resectam
 Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam:*
- 155** *Non mihi Pyramidum tumulis evulsus Amasis,
 Atque alii reges Nilo torrente natabunt;
 Omnia dent poenas nudo tibi, Magne, sepulchra:
 Evolvam busto, iam numen gentibus, Isin,
 Et tectum lino spargam per vulgus Osirin,*
- 160** *Et sacer in Magni cineres mactabitur Apia,
 Suppositisque deis uram caput. Has mihi poenas
 Terra dabit: linguam vacuos cultoribus agros,
 Nec, Nilus cui crescat, erit: solusque tenebis
 Aegyptum, populis, genitor, superisque fugatis.*
- 165** *Dixerat, et classem saevas rapiebat in undas.
 Sed Cato laudatam juvenis compescuit iram.
 Interea totis, audito funere Magni,
 Litoribus sonuit percussus planctibus aether:
 Exemploque carens, et nulli cognitus aevo*
- 170** *Luctus erat, mortem populos deslere potentia.
 Sed magis, ut visa est lacrimis exhausta, solutas
 In vultus effusa comas, Cornelia puppi
 Egrediens, russus geminato verbere plangunt
 Ut primum in sociae pervenit litora terrae,*
- 175** *Collegit vestes, miserique insignia Magni,
 Armaque, et impressas auro, quas gesserat olim,*

Exuvias, pictasque togas, velamina summo
 Ter conspecta Iovi, funestoque intulit igni.
 Ille fuit miserae Magni cinis. Accipit omnis
 Exemplum pietas, et toto litore busta 180
 Surgunt, Thessalicis reddentia manibus ignem.
 Sic, ubi depastis submittere gramina campis,
 Et renovare parans hibernas Apulus herbas,
 Igne fovet terras, simul et Garganus, et arva
 Vulturis, et calidi lucent buceta Matini. 185

Non tamen ad Magni pervenit gratius umbras,
 Omne quod in superos audet convicia vulgus,
 Pompeiumque deis obicit, quam pauca Catonis
 Verba, sed a pleno venientia pectore veri.
 Civis obit, inquit, multo maioribus impar 190
 Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis aevo,
 Cui non ulla fuit iusti reverentia: salva
 Libertate potens, et solus plebe parata
 Privatus servire sibi, rectorque senatus,
 Sed regnantis, erat. Nil belli iure poposcit: 195
 Quaeque dari voluit, voluit sibi posse negari.
 Immodicas possedit opes: sed plura retentis
 Intulit: invasit ferrum, sed ponere norat.
 Praetulit arma togae: sed pacem armatus amavit.
 Iuvit sumta ducem, iuvit dimissa potestas. 200
 Casta domus, luxuque carens, corruptaque num-
 quam

Fortuna domini. Clarum et venerabile nomen
 Gentibus, et multum nostrae quod proderat urbi.
 Olim vera fides, Sulla Marioque receptis,
 Libertatis obit: Pompeio rebus adempto, 205
 Nunc et ficta perit. Non iam regnare pudebit:
 Nec color imperii, nec frons erit ulla senatus.
 O felix, cui summa dies fuit obvia victo,
 Et cui quaerendos Pharium scelus obtulit enee!
 Forsitan in soceri potuisset vivere regno. 210
 Scire mori, sors prima viris, sed proxima cogi.

- Et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
Da talem, Fortuna, Iubam. Non deprecor hosti
Servari, dum me servet cervice recisa.*
- 215 Vocibus his maior, quam si Romana sonare
Rostra ducis laudes, generosam venit ad umbra
Mortis honos. Tremit interea discordia vulgi
Castrorum, bellique piget post funera Magni:
Cum Tarcondimotus linquendi signa Catonis
- 220 Sustulit; hunc rapta fugientem classe secutus
Litus in extremum, tali Cato voce notavit:
*O numquam pacate Cilix, iterumne rapinas
Vatis in aequoreas? Magnum Fortuna removi
Iam pelago pirata redis. Tunc respicit omnes*
- 225 In coetu motuque viros: quorum unus, aperta
Mente fugae, tali compellat voce regentem:
*Nos, Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma,
Non belli civilis, amor, partesque favores
Fecimus. Ille iacet, quem paci praelulit orbis,*
- 230 *Causaque nostra perit. Patrios permitte penam
Desertamque domum, dulcesque revisere natos.
Nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugnas,
Nec Pompeius erit? Perierunt tempora vitas,
Mors eat in tutum: iustas sibi nostra senectus*
- 235 *Prospiciat flammis. Bellum civile sepulchra
Vix ducibus praestare potest. Non barbara vic
Regna manent: non Armenium mihi saeva
natur,
Aut Scythicum Fortuna iugum: sub iura toga
Civis eo. Quisquis Magno vivente secundus,*
- 240 *Hic mihi primus erit: sacris praestabitur unum
Summus honor: dominum, quem clades cogit,
bebo:
Nullum, Magne, ducem. Te solum in bella secum
Post te fata sequor: neque enim sperare secum
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentem*
- 245 *Caesaris: Emathium sparsit victoria ferrum.*

*Clausa fides miseris, et tota solus in orbe est,
 Qui velit ac possit victis praestare salutem.
 Pompeio, scelus est bellum civile, perempto,
 Quo fuerat vivente, fides. Si publica iura,
 Si semper patriam sequeris, Cato, signa petamus, 250
 Romanus quae consul habet. Sic ille profatus
 Insiluit puppi, iuvenum comitante tumultu.
 Actum Romanis fuerat de rebus, et omnis
 Indiga servitii fervebat litore plebes.*

Erupere ducis sacro de pectore voces: 255

*Ergo pari voto gessisti bella, iuventus,
 Tu quoque pro dominis, et Pompeiana fuisti,
 Non Romana manus? Quod non in regna laboras,
 Quod tibi, non ducibus, vivis morerisque, quod
 orbem*

Adquiris nulli, quod iam tibi vincere tutum est, 260

*Bella fugis, quaerisque iugum cervice vacante,
 Et nescis sine rege pati. Nunc causa pericli
 Digna viris. Vestro potuit Pompeius abuti
 Sanguine: nunc patriae iugulos ensesque negalis,
 Cum prope libertas? Unum Fortuna reliquit 265*

*Iam tribus e dominis. Pudeat: plus regia Nili
 Contulit in leges, et Parthi militis arcus.*

*Ite, o degeneres, Ptolomaei munus et arma
 Spernite. Quis vestras ulla putet esse nocentes
 Caede manus? Credet faciles sibi terga dedisse, 270
 Credet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
 Vadite securi: meruistis iudice vitam*

*Caesare, non armis, non obsidione subacti.
 O famuli turpes, domini post fata prioris
 Itis ad heredem. Cur non maiora mereri, 275*

*Quam vitam veniamque libet? Rapiatur in undas
 Infelix Magni coniux, prolesque Metelli:
 Ducite Pompeios: Ptolemaei vincite munus.
 Nostra quoque invito quisquis feret ora tyranno,
 Non parva mercede dabit. Sciet ista iuventus 280*

- Cervicia precio bene se mea signa &
 Quin agite, et magna meritum cum
 Ignavum scelus est tantum fuga. D*
 Haud aliter medio revocavit ab ae
- 285 Quam simul effetas linquunt exami
 Atque oblita favi non miscent nexil
 Sed sibi quaeque volat, nec iam de
 Desidiosa thymum: Phrygii sonus:
 Attonitae posuere fugam, studiumq
- 290 Floriferi repetunt, et sparsi mellis:
 Gaudet in Hyblaeo securus gramin
 Divitias servasse casae: sic voce C
 Inculcata viris iusti patientia Marti
 Iamque actu belli non doctas fe
- 295 Constituit mentes, serieque agitare
 Primum litoreis miles lassatur aren
 Proximus in muros, et moenia Cyre
 Est labor: exclusus nulla se vindici
 Poenaeque de victis sola est, vicisse,
- 300 Inde peti placuit Libyci contermini
 Regna Iubae, sed iter mediis naturi
 Syrtibus: has audax sperat sibi ce
 Syrtes, vel primam mundo natura f
 Cum daret, in dubio pelagi terraeq
- 305 (Nam neque subsedit penitus, quost
 Acciperet, nec se defendit ab aequo
 Ambigua sed lege loci iacet invia se
 Aequora fracta vadis, abruptaque te
 Et post multa sonant proiecti litora
- 310 Sic male deseruit, nullosque exegit
 Hanc partem natura sui.) vel plen
 Olim Syrtis erat, pelago penitusque
 Sed rapidus Titan ponto sua lumini
 Aequora subduxit zonae vicina per
- 315 Et nunc pontus adhuc Phoebos alic
 Mox ubi damnosum radios admo

Tellus Syrtis erit: nam iam brevis unda superne
lanatat, et late periturum deficit aequor.

Ut primum remis actum mare propulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster 320

In sua regna furens: tentatum classibus aequor
Turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
Egit, et illato confregit litore pontum.

Tum quarum recto deprendit carbasa malo
Eripuit nautis, frustra que rudentibus ausis 325

Vela negare Noto, spatium vicere carinae,
Atque ultra proram tumuit sinus. Omnia si quis
Providus antennae suffixit lintea summae,
Vincitur, et nudis avertitur armamentis.

Sors melior classi, quae fluctibus incidit altis, 330
Et certo iactata mari. Quaecumque levatae

Arboribus caesis flatum effugere prementem:
Abstulit has ventis liber contraria volvens
Aestus, et obnixum victor detrudit in austrum.

Has vada destituunt, atque interrupta profundo 335
Terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato

Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum brevibus mare, terraque
saevit

Obvia consurgens: quamvis elisus ab Austro,
Saepe tamen cumulos fluctus non vincit arenae. 340

Eminet in tergo pelagi procul omnibus arvis,
Inviolatus aqua, sicci iam pulveris agger;

Stant miseri nautae, terraeque haerente carina,
Litora nulla vident. Sic partem intercipit aequor:

Pars ratiū maior regimen clavumque secuta est, 345
Tuta fuga, nautasque loci sortita peritos,

Torquentem Tritonos adit illaesa paludem.
Hanc, ut fama, deus, quem toto litore pontus

Audit ventosa perflantem marmora concha,
Hanc et Pallas amat, patrio quae vertice nata 350

Terrarum primam Libyen (nam proxima coelo est,

- Ut probat ipse calor) tetigit, stagnique quæta
 Voltus vidit aqua, posuitque in margine plantas,
 Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.
 355 Quam iuxta Lethon tacitus praelabitur amnis,
 Infernis, ut fama, trahens obliviam venis:
 Atque insopiti quondam tutela draconis,
 Hesperidum pauper spoliatus frondat ævo,
 Invidus annoso qui famam derogat ævo,
 360 Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea silva,
 Divitiisque graves et fulvo custodia luci,
 Virgineusque chorus nitidi custodia luci,
 Et numquam somno damnatus lumina serpens,
 365 Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem
 Robora complexus rutilo curvata metallo.
 Alcides: passusque inopes sine pondere ramos
 Retulit Argolico fulgentia poma tyranno.
 His igitur depulsa locis, eiectaque classis
 370 Syrtibus, haud ultra Garamantidas attingit undas
 Sed duce Pompeio Libyæ melioris in oris
 Mansit. At impatiens virtus haerere Catonis
 Audet in ignotas agmen committere gentes,
 Armorum fidens, et terra cingere Syrtim.
 Haec eadem suadebat hiems, quæ clauserat a
 quor,
 375 Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes
 Ut neque sole viam, nec duro frigore saevam
 Inde polo Libyæ, hinc bruma temperet ann
 Atque ingressurus steriles, sic fatur, arenas
 O quibus una salus placuit mea castra i
 380 Indomita cervice mori, componite mentes
 Ad magnum virtutis opus summosque labor
 Vadimus in campos steriles, exustaque mu
 Qua nimius Titan, et raræ in fontibus u
 Siccaque letiferis squalent serpentibus ar
 385 Durum iter ad leges, patriæque ruentis
 Per mediam Libyem veniant, atque inoi

*Si quibus in nullo positum est evadere voto,
Si quibus ire sat est. Neque enim mihi fallere
quemquam*

*Est animus, tectoque metu perducere vulgus.
Hi mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent, 390
Qui, me teste, pati vel quae tristissima, pulchrum
Romanumque putant. At qui sponsore salutis
Miles eget, capiturque animae dulcedine, vadat
Ad dominum meliore via. Dum primus arenas
Ingrediar, primusque gradus in pulvere ponam, 395
Me calor aethereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat serpens; fatoque pericula vestra
Praetentate meo: siliat, quicumque bibentem
Viderit: aut umbras nemorum quicumque po-
tentem,*

*Aestuet: aut equitem peditum praecedere turmas, 400
Deficiat; si quo fuerit discrimine notum,
Dux an miles eam. Serpens, sitis, ardor, arenae,
Dulcia virtuti: gaudet patientia duris.
Laetius est, quoties magno sibi constat, honestum.
Sola potest Libye turbam praestare malorum, 405
Ut deccat fugisse viros. Sic ille paventes
Incendit virtute animos, et amore laborum,
Irreducemque viam deserto limite carpit:
Et sacrum parvo nomen clausura sepulchro
Invasit Libye securi fata Catonis. 410*

*Tertia pars rerum Libye, si credere famae
Cuncta velis: at si ventos coelumque sequaris,
Pars erit Europae. Neque enim plus litora Nili,
Quam Scythicus Tanais primis a Gadibus absunt:
Unde Europa fugit Libyen, et litora flexu 415
Oceano fecere locum: sed maior in unam
Orbis abt̄t Asiam. Nam cum communiter istae
Diffundant Zephyrum, Boreae latus illa sinistrum
Contingens, dextrumque Noti, descendit in ortus,
Kurum sola tenens. Libyae quod fertile terrae est,*

- Vergit in occasus: sed et haec non fontibus ulli
 Solvitur: Arctoes raris Aquilonibus imbres
 Accipit, et nostris reficit sua rura serenis.
 Et penitus vitiatur opes; non aere, neque auro
- 425 Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
 Et penitus terra est. Tantum Maurusia genti
 Robora divitiae, quarum non noverat usum:
 Sed citri contenta comis vivebat, et umbris.
 In nemus ignotum nostrae venere secures,
- 430 Extremoque epulas mensasque petivimus orbe.
 At quaecumque vagam Syrtim complectitur ora
 Sub nimio porrecta die, vicina perusti
 Aetheris, exurit messes, et pulvere Bacchum
 Enecat, et nulla putris radice tenetur.
- 435 Temperies vitalis abest: et nulla sub illa
 Cura Iovis terra est: natura deside torpet
 Orbis, et immotis annum non sentit arenis
 Hoc tam segnes solum raras tamen exserit herba
 Quas Nasamon gens dura legit, qui proxima ponti
- 440 Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
 Syrtis alit. Nam litoreis populator arenis
 Imminet, et, nulla portus tangente carina,
 † Novit opes. Sic cum toto commercia mundo
 Naufragiis Nasamones habent. Hac ire Catone
- 445 Dura iubet virtus. Nil secunda iuventus
 Ventorum, nullasque timens tellure procellas,
 Aequoreos est passa metus. Nam litore sicco,
 Quam pelago, Syrtis violentius accipit Austrum
 Et terrae magis ille nocens. Non montibus illis
- 450 Adversis frangit Lybie, scopulisque repulsum
 Dissipat, et liquidas e turbine solvit in auras:
 Nec ruit in silvas, annosaque robora torquens
 Lassatur: patet omne solum, liberque meatu.
 Aeolliam rabiem totis exercet habenis:
- 455 Et non imbriferam contorto pulvere nubem
 In flexum violentus agit: pars plurima terrae

Tollitur, et numquam resoluta vertice pendet.
 Regna videt pauper Nasamon errantia vento,
 Discussasque domos: volitantque a culmine raptae
 Detecto Garamante casae. Non altius ignis 460
 Rapta vehit: quantumque licet consurgere fumo,
 Et violare diem, tantus tenet aera pulvis.
 Tum quoque Romanum solito violentius agmen
 Adgreditur, nullusque potest consistere miles,
 Instabilis raptis etiam, quas calcat, arenis. 465
 Concuteret terras orbemque a sede moveret,
 Si solida Libye compage et pondere duro
 Clauderet exesis Austrum scopulosa cavernis:
 Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
 Nusquam luctando stabilis manet: imaque tellus 470
 Stat, quia summa fugit. Galeas et scuta virorum
 Pilaque contorsit violento spiritus actu,
 Intentusque tulit magni per inania coeli.
 Illud in externa forsane longaeque remota
 Prodigium tellure fuit: delapsaque coelo 475
 Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
 A superis demissa putant. Sic illa profecto
 Sacrificio cecidere Nymphae, quae lecta iuventus
 Patricia cervicem movet: spoliaverat Auster
 Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes. 480
 Sic orbem torquente Noto Romana iuventus
 Procubuit, metuensque rapi, constrinxit amictus,
 Inseruitque manus terrae: nec pondere solo,
 Sed nisu iacuit, vix sic immobilis Austro:
 Qui super ingentes cumulos involvit arenae, 485
 Atque operit tellure viros. Vix tollere miles
 Membra valet, multo congestu pulveris haerens.
 Adligat et stantes adfusae magnus arenae
 Agger, et immoti terra surgente tenentur.
 Saxa tulit penitus discussis proruta muris, 490
 Effuditque procul, miranda sorte malorum:
 Qui nullas videre domos, videre ruinas.

- Iamque iter omne latet: nec sunt discrimina terrae
 Ulla, nisi aetheriae medio velut aequorè flammae.
- 495 Sideribus novere vias: nec sidera nota
 Ostendit Libycae finitor circulus orae,
 Multaque devexo terrarum margine celat.
 Utque calor solvit, quem torserat aera ventus,
 Incensusque dies, manant sudoribus artus:
- 500 Arent ora siti: | conspecta est parva maligna
 Unda procul vena: quam vix e pulvere miles
 Corripiciens, patulum galeae confudit in orbem,
 Porrexitque duci. Squalebant pulvere fauces
 Cunctorum: minimumque tenens dux ipse liquoris
- 505 Invidiosus erat. *Mene, inquit, degener, unum
 Miles, in hac turba vacuum virtute putasti?
 Usque adeo mollis, primisque caloribus impar
 Sum visus? Quanto poena tu dignior ista es,
 Qui, populo sitiente, bibas!* Sic concitus ira
- 510 Excussit galeam, suffecitque omnibus unda.
 Ventum erat ad templum, Libycis quod gen-
 tibus unum
 Inculti Garamantes habent: stat sortifer istic
 Iupiter, ut memorant, sed non aut fulmina vibrans,
 Aut similis nostro, sed tortis cornibus Hammon.
- 515 Non illic Libycae posuerunt ditia gentes
 Tempa: nec Eois splendent donaria gemmis,
 Quamvis Aethiopum populis, Arabumque heatis
 Gentibus, atque Indis unus sit Iupiter Hammon,
 Pauper adhuc deus est, nullis violata per aevum
- 520 Divitiis delubra tenens: morumque priorum
 Numen Romano templum defendit ab auro.
 Esse locis superos, testatur silva, per omnem
 Sola virens Libyen. Nam quidquid pulvere sicco
 Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
- 525 Ignorat frondes: solus nemus extulit Hammon.
 Silvarum fons caussa loco, qui putria terrae
 Adligat, et domitas unda connectit arenae.

Sic quoque nil obstat Phoebō, cum cardine summo
 Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
 Tam brevis in medium radiis compellitur umbra. 530
 Deprensū est hunc esse locum, qua circulus alti
 Solstitiū medium signorum percutit orbem.

Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
 Rectior, aut Aries donat sua tempora Librae,
 Aut Astraea iubet lentos descendere Pisces. 535
 Par Geminis Chiron, et idem quod Carcinus ar-
 dens

Humidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
 At tibi, quaecumque es Libycogens igne diremta,
 In Noton umbra cadit, quae nobis exit in Arcton.
 Te segnis Cynosura subit: tu sicca profundo 540
 Mergi plaustra putas, nullumque in vertice summo
 Sidus habes immune mari, procul axis uterque est,
 Et fuga signorum medio rapit omnia caelo.

Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,
 Cornigerique Iovis monitu nova fata petebant 545
 Sed Latio cessere duci: comitesque Catonem
 Orant, exploret Libycum memorata per orbem
 Numina, de fama tam longi iudicet aevi.

Maximus hortator scrutandi voce deorum
 Eventus Labienus erat. Sors obtulit, inquit, 550
 Et Fortuna viae tam magni numinis ora
 Consiliumque dei: tanto duce possumus uti
 Per Syrtes, bellique datos cognoscere casus.

Nam cui crediderim superos arcana duros
 Dicturosque magis, quam sancto vera Catoni? 555
 Certe vita tibi semper directa supernas

Ad leges, sequerisque deum. Datur, ecce, loquendi
 Cum Iove libertas: inquire in fata nefandi
 Caesaris, et patriae venturos excute mores:
 Iure suo populis uti, legumque licebit, 560
 An bellum civile perit. Tua pectora sacra
 Voce reple: duræ semper virtutis amator
 LUCANUS. ○

- Quaere quid est virtus, et posce ea*
 Ille deo plenus, tacita quem m
 565 *Effudit dignas adytis e pectore ve*
Quid quaeri, Labiene, iubes? An
Occubuisse velim potius, quam res
An sit vita nihil, et longa? an dis
An noceat vis ulla bono? Fortuna
 570 *Opposita virtute minas? laudano*
Sit satis, et numquam successu er
Scimus, et haec nobis non altius in
Haeremus cuncti superis, temploq
Nil agimus nisi sponte dei: nec vo
 575 *Numen eget: dixitque semel nasc*
Quidquid scire licet: steriles nec
Ut caneret paucis, mersitque hoc
Estque dei sedes, ubi terra, et pon
Et coelum, et virtus. Superas q
 580 *Iuppiter est, quodecumque vides,*
Sortilegis egeant dubii, semperqu
Casibus ancipites: me non orac
Sed mora certa facit: pavido fas
Hoc satis est dixisse Iovem. Sic
 585 *Servataque fide templi discedit a*
Non exploratum populis Hamma
Ipsae manu sua pila gerens, pr
Militis ora pedes: monstrat toler
Non iubet: et nulla vehitur cervi
 590 *Carpentoque sedens. Somni par*
Ultimus haustor aquae. Cum tand
Indiga conatur laticis potare iuv
Stat, dum lixa bibat. Si veris m
Fama bonis, et si successu ruda
 595 *Inspicitur virtus, quidquid laud*

Maiorum, Fortuna fuit. Quis Marte secundo,
 Quis tantum meruit populorum sanguine nomen?
 Hunc ego per Syrtes, Libyaeque extrema tri-
 umphum

Ducere mauerim, quam ter Capitolia curru
 Scandere Pompeii, quam frangere colla Iugur-
 thae. 600

Ecce parens verus patriae, dignissimus aris,
 Roma, tuis; per quem numquam iurare pudebit,
 Et quem, si steteris umquam cervice soluta,
 Tunc olim factura deum. Iam spissior ignis,
 Et plaga, qua nullam superi mortalibus ultra 605

A medio fecere die, calcatur, et unda
 Larior. Inventus mediis fons unus arenis,
 Largus aquae: sed quem serpentum turba tenebat,
 Vix capiente loco. Stabant in margine siccae
 Aspides, in mediis sitiebant Dipsades undis. 610

Ductor, ut adspexit perituros fonte relicto,
 Adloquitur: *Vana specie conterriti leti,
 Ve dubita, miles, tutos haurire liquores:
 Noxia serpentum est admixto sanguine pestis:
 Hic virus habent, et fatum dente minantur:* 615
*Pocula morte carent. Dixit, dubiumque venenum
 Mansit: et in tota Libyae fons unus arena
 He fuit, de quo primus sibi posceret undam.*

Cur Libycus tantis exundet pestibus aer
 Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti 620
 Miscuerit natura solo, non cura laborque
 Voster scire valet: nisi quod vulgata per orbem
 Fabula pro vera decepit saecula caussa.

Quibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
 Accipit Oceanum demisso sole calentem, 625
 Inqualebant late Phorcynidos arva Medusae,
 Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
 Sed dominae vultu conspectis aspera saxa.
 Hoc primum natura nocens in corpore saevas

- 630 **Eduxit pestes: illis e faucibus angues**
Stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
Femineae qui more comae per terga soluti,
Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusae.
Surgunt adversa subrectae fronte colubrae,
- 635 **Vipereumque fluit, depexo crine, venenum.**
Hoc habet infelix, cunctis impune, Medusa,
Quod spectare licet. Nam rictus oraue monstri
Quis timuit? quem, qui recto se lumine vidit,
Passa Medusa mori est? Rapuit dubitantia fata,
- 640 **Praeuenitque metus: anima periere retenta**
Membra, nec emissae riguere sub ossibus umbrae.
Eumenidum crines solos movere furores:
Cerberus Orpheo lenivit sibila cantu:
Amphitryoniades vidit, cum vinceret, Hydram;
- 645 **Hoc monstrum timuit genitor numenque secundum**
Phorcus aquis, Cetoque parens, ipsaeque sorores
Gorgones: hoc potuit coelo pelagoque minari
Torporem insolitum, mundoque abducere terram.
E coelo volucres subito cum pondere lapsae:
- 650 **In scopulis haesere ferae: vicina colentes**
Aethiopum totae riguerunt marmore gentes.
Nullum animal visus patiens, ipsique retrorsum
Effusi faciem vitabant Gorgonis angues.
Illa sub Hesperiiis stantem Titana columnis
- 655 **In cautes Atlanta dedit: coeloque timente**
Olim Phlegraeos, stantes serpente, gigantes,
Erexit montes, bellumque immane deorum
Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
Quo postquam partu Danaes, et divite nimbo
- 660 **Ortum Pharrhasiae vexerunt Persea pennae**
Arcados auctoris citharae, liquidaeque palaestrae
Et subitus praepes Cyllenida sustulit Harpen,
Harpen alterius monstri iam caede rubentem,
[Ab Iove dilectae fuso custode iusencae:]

Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri, 665
 Pacta caput monstri: terraeque in fine Libyssae
 Persea Phoebeos converti iussit ad ortus,
 Gorgonis averso sulcantem regna volatu:
 Et clypeum laevae fulvo dedit acre nitentem,
 In quo saxificam iussit spectare Medusam. 670
 Quam sopor aeternam tracturus morte quietem
 Obruit haud totam: vigilat pars magna comarum,
 Defenduntque caput praetenti crinibus hydri:
 Pars iacet in medios vultus, oculique tenebras.
 Ipsa regit trepidum Pallas, dextraque tremente 675
 Perseos aversi Cyllenida dirigit harper,
 Lata colubriferi rumpens confinia colli.
 Quos habuit vultus hamati vulnere ferri
 Caesa caput Gorgon: quanto spirasse veneno
 Ora rear! quantumque oculos effundere mortis! 680
 Nec Pallas spectare potest: vultusque gelassent
 Perseos adversi, si non Tritonia densos
 Sparsisset crines, texissetque ora colubris.
 Aliger in coelum sic, rapta Gorgone, fugit.
 Ille quidem pensabat iter, propiusque secabat 685
 Aethera, si medias Europae scinderet urbes;
 Pallas frugiferas iussit non laedere terras,
 Et parci populis. Quis enim non praepete tanto
 Aethera respiceret? Zephyro convertitur ales,
 Itque super Libyen, quae, nullo consita cultu, 690
 Sideribus Phoeboque vacat: premit orbita solis,
 Exuritque solum: nec terra celsior ulla
 Nox cadit in coelum, lunaeque meatibus obstat,
 Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
 Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram, 695
 Illa tamen sterilis tellus, fecundaque nulli
 Arva bono, virus stillantis tabe Medusae
 Concipiunt, dirosque fero de sanguine rores,
 Quos calor adjuvit, patrique incoxit arenae.
Hic, quae prima caput movit de pulvere tabes. 700

- Aspida somniferam tumida cervice levavit.
 Plenior huic sanguis, et crassi gutta veneni
 Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
 Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
 705 Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.
 Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
 Huc Libycae mortes, et fecimus Aspida mercem.
 At non stare suum miseris passura cruorem;
 Squamiferos ingens Haemorrhoids explicat orbes:
 710 Natus et ambiguae coleret qui Syrtidos arva
 Chersydros, tractique via fumante Chelydri:
 Et semper recto lapsurus limite Cenchrus:
 Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
 Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites:
 715 Concolor exustis, atque indiscretus arenis
 Ammodytes: spinaque vagi torquente Cerastae:
 Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
 Exuvias positura suas: et torrida Dipsas:
 Et gravis in geminum vergens caput Amphisbaena:
 720 Et Natrix violator aquae, Iaculique volucres,
 Et contentus iter cauda sulcare Parias:
 Oraque distendens avidus spumantia Prester:
 Ossaque dissolvens cum corpore tabificus Seps:
 Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes,
 725 Ante venena nocens, late sibi submovet omne
 Vulgus, et in vacua regnat Basiliscus arena.
 Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
 Serpitis, aurato nitidi fulgore, Dracones,
 Pestiferos ardens facit Africa, ducitis altum
 730 Aera cum pennis, armentaque tota secuti
 Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
 Nec tutus spatium est elephas: datis omnia leto:
 Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.
 Has inter pestes duro Cato milite siccum
 735 Emetitur iter, tot tristia fata suorum,
 Insolitasque videns parvo cum vulnere mortis.

ferum iuvenem Tyrrheni sanguinis Aulum,
 a caput retro, Dipsas calcata momordit.
 lolor aut sensus dentis fuit: ipsaque leti
 caret invidia: nec quidquam plaga minatur. 740
 subit virus tacitum, carpitque medullas
 edax, calidaque incendit viscera tabe.
 it humorem circum vitalia fusum
 s, et in sicco linguam torrere palato
 it; defessos iret qui sudor in artus 745
 fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
 dæcus imperii, non moesti iura Catonis
 ntem tenuere virum, quin spargere signa
 ret, totisque furens exquireret agris,
 : poscebat aquas sitiens in corde venenum. 750
 el in Tanain missus Rhodanumque Padumque,
 ret, Nilumque bibens per rura vagantem.
 ssit morti Libye, fatisque minorem
 am Dipsas habet, terris adiuta perustis.
 tatur venas penitus squalentis arenae: 755
 : redit ad Syrtes, et fluctus accipit ore:
 oreusque placet, sed non sibi sufficit, humor.
 sentit fatique genus, mortemque veneni,
 putat esse sitim, ferroque aperire tumentes
 nuit venas, atque os implere cruore. 760
 t signa rapi propere Cato: discere nulli
 iisum est hoc posse sitim. Sed tristior illa
 : erat ante oculos: miserique in crure Sabelli
 stetit exiguus, quem flexo dente tenacem
 sitque manu, piloque adfixit arenis. 765
 a modo serpens; sed qua non ulla cruentae
 um mortis habet. Nam plagae proxima circum
 t rapta cutis, pallentiaque ossa retexit.
 ue sinu laxo nudum est sine corpore vulnus;
 bra natant sanie: surae fluxere: sine ullo 770
 nine poples erat: femorum quoque musculus
 omnia

- Liquitur, et nigra distillant inguina tabe.
 Dissiluit stringens uterum membrana, fluuntque
 Viscera: nec, quantum toto de corpore debet,
 775 Effluit in terras: saevum sed membra venenum
 Decoquit; in minimum mors contrahit omnia virus.
 Vincula nervorum, et laterum contexta, cavumque
 Pectus, et abstrusum fibris vitalibus, omne
 Quidquid homo est, aperit pestis. Natura profana
 780 Morte patet: manant humeri fortesque lacerti:
 Colla caputque fluunt. Calido non ocius Austro
 Nix resoluta cadit, nec solem cera sequetur.
 Parva loquor, corpus sanie stillasse perustum;
 Hoc et flamma potest: sed quis rogos abstulit
 ossa?
- 785 Haec quoque discedunt, putresque secuta me-
 dallas,
 Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.
 Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:
 Eripiunt omnes animam, tu sola cadaver.
 Ecce subit facies leto diversa fluenti.
- 790 Nasidium Marsi cultorem torridus agri
 Percussit Prester. Illi rubor igneus ora
 Succendit, tenditque cutem, pereunte figura,
 Miscens cuncta tumor toto iam corpore maior:
 Humanumque egressa modum super omnia mem-
 bra
- 795 Efflatur sanies: late pollente veneno,
 Ipse latet penitus congesto corpore mersus:
 Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
 Spumeus accenso non sic exundat aheno
 Undarum cumulus: nec tantos carbasa Coro
- 800 Curvavere sinus. Tumidos iam non capit artus
 Informis globus, et confuso pondere truncus.
 Intactum volucrum rostris, epulasque daturum
 Haud impune feris, non ausi tradere busto,
 Nondum stante modo, crescens fugere cadaver.

PHARSALIA. LIB. IX. 217

- Sed maiora parant Libycae spectacula pestes. 805
 Impressit dentes Haemorrhoids aspera Tullo,
 Magnanimo iuveni, miratorique Catonis.
 Utque solet pariter totis se effundere signis
 Corycii pressura croci, sic omnia membra
 Emisere simul rutilum pro sanguine virus. 810
 Sanguis erant lacrymae: quaecumque foramina
 novit
 Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
 Et patulae nares: sudor rubet: omnia plenis
 Membra fluunt venis: totum est pro vulnere
 corpus.
 At tibi, Leve miser, fixus praecordia pressit 815
 Niliaca serpente cruor: nulloque dolore
 Testatus morsus, subita caligine mortem
 Accipis, et Stygias somno descendis ad umbras.
 Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
 Stipite quae diro virgas mentita Sabinas 820
 Toxica fatilegi carpunt matura Sabaei.
 Ecce procul saevus sterilis se robore trunci
 Torsit, et immisit (iaculum vocat Africa) serpens:
 Perque caput Paulli transactaque tempora fugit.
 Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum. 825
 Repre-
 hensus est, quae funda rodant, quam lenta vo-
 larent,
 iam segnis Scythicae strideret arundinis aer.
 Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
 ansactus? Velox currit per tela venenum,
 aditque manum: quam protinus ille relecto 830
 se ferit, totoque simul demittit ab armo:
 Implarumque sui spectans miserabile leti
 tutus, pereunte manu. Quis fata putaret
 pion, aut vires maturae mortis habere?
 uinax nodis, et recto verbere saevus, 835
 tulit coelo victi decus Orionis.
 calcare tuas metuat, Solpuga, latebras?

Et tibi dant Stygiae ius in sua fila sorores.

Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem:

840 Suspecta est miseris in qua tellure iacebant.

Nam neque congestae struxere cubilia frondes,

Nec culmis crevere tori: sed corpora fatis

Expositi volvuntur humo, calidoque vapore

Adliciunt gelidas nocturno frigore pestes:

845 Innocuosque diu rictus torpente veneno

Inter membra sovent: nec quae mensura viarum,

Quisve modus, norant, coelo duce: saepe que-

rentes,

Reddite, di, clamant, miseris, quae fugimus, arma:

Reddite Thessaliam. Patimur cur segnia fata,

850 *In gladios iurata manus? Pro Caesare pugnant*

Dipsades, et peragunt civilia bella Cerastae.

Ire libet, qua zona rubens atque axis inustus

Solis equis: iuvat aetheriis adscribere caussis,

Quod peream, coeloque mori. Nil, Africa, de te,

855 *Nec de te, natura, queror: tot monstra ferentem,*

Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:

Impatiensque solum Cereris, cultore negato,

Damnasti, atque homines voluisti deesse venenis.

In loca serpentum nos venimus: accipe poenas

860 *Tu, quisquis superum, commercia nostra perosus,*

Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem

Abrumpens, medio posuisti limite mortes.

Per secreta tui bellum civile recessus

Vadit; et arcani miles tibi concius orbis

865 *Claustra petit mundi. Forsan maiora supersunt*

Ingressis. Coeunt ignes stridentibus undis,

Et premitur natura poli. Sed longius ista

Nulla iacet tellus, quam fama cognita nobis

Tristia regna Iubae. Quaeremus forsitan istas

870 *Serpentum terras? habet et solatia coelum:*

Vivit adhuc aliquid. Patriae non arva requiro,

Europamque, alios soles, Asiamque, videntem:

- Qua te parte poli, qua te tellure reliqui,
 Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
 Exiguane via legem convertimus anni?* 875
*Imus in adversos axes: evolvimur orbe:
 Terga damus ferienda Noto. Nunc forsitan ipsa
 est*
*Sub pedibus iam Roma meis. Solatia fati
 Haec petimus: veniant hostes, Caesarque sequatur
 Qua fugimus. Sic dura suos patientia questus* 880
*Exonerat: cogit tantos tolerare labores
 Summa ducis virtus, qui nuda fusus arena
 Excubat, atque omni Fortunam provocat hora.
 Omnibus unus adest fatis: quocumque vocatur,
 Advolat, atque ingens meritum maiusque salute* 885
*Contulit, in letum vires: puduitque gementem
 Illo teste moni. Quod ius habuisset in ipsum
 Ulla lues? Casus alieno pectore vincit,
 Spectatorque docet, magnos nil posse dolores.
 Vix miseris serum tanto lassata periclo* 890
*Auxilium Fortuna dedit. Gens unica terras
 Incolit a saevo serpentum innoxia morsu,
 Marmaridae Psylli: par lingua potentibus herbis:
 Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus,
 Vel cantu cessante, potest. Natura locorum* 895
*Iussit, ut immunes mixti serpentibus essent.
 Profuit, in mediis sedem posuisse venenis.
 Pax illis cum morte data est. Fiducia tanta est
 Sanguinis: in terram parvus cum dēcidit infans,
 Ne qua sit externae Veneris mixtura timentes,* 900
*Letifera dubios explorant aspide partus.
 Utque Iovis volucer, calido cum protulit ovo
 Implumes natos, solis convertit in ortus:
 Qui potuere pati radios, et lumine recto
 Sustinuere diem coeli, servantur in usus;* 905
*Qui Phoebō cessere, iacent: sic pignora gentis
 Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues,*

- Si quis donatis lusit serpentibus infans.
 Nec solum gens illa sua contenta salute :
- 910 Excubat hospitibus, contraque nocentia monstra
 Psyllus adest populis. Qui, tunc Romana secutus
 Signa, simul iussit statui tentoria ductor,
 Primum, quas valli spatium comprehendit, arenas
 Expurgat cantu verbisque fugantibus angues.
- 915 Ultima castrorum medicatus circuit ignis.
 Hic ebulum stridet, peregrinaque galbana sudant,
 Et tamarix non laeta conis, Eoaque costus,
 Et panacea potens, et Thessala centaurea :
 Peucedanumque sonat flammis, Erycinaque tha
 psos,
- 920 Et larices fumoque gravem serpentibus urunt
 Abrotanum, et longe nascentis cornua cervi.
 Sic nox tuta viris. At si quis peste diurna
 Fata trahit, tunc sunt magicae miracula gentis,
 Psyllorumque ingens et rapti pugna veneni.
- 925 Nam primum tacta designat membra saliva,
 Quae cohibet virus, retinetque in vulnere pestem.
 Plurima tum volvit spumanti carmina lingua
 Murmure continuo, nec dant suspiria cursus
 Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
- 930 Saepe quidem pestis nigris inserta medullis
 Excantata fugit: sed si quod tardius audit
 Virus, et elicitum, iussumque exire repugnat;
 Tunc superincumbens pallentia vulnura lambit,
 Ore venena trahens, et siccatur dentibus artus,
- 935 Extractamque tenens gelido de corpore mor-
 tem
 Exspuit: et cuius morsus superaverit anguis,
 Iam promptum Psyllis vel gustu nosse veneni.
 Hoc igitur melior tandem Romana iuventus
 Auxilio, late squalentibus errat in arvis.
- 940 Bis positus Phoebe flammis, bis luce recepta
 Vidit arenivagum surgens fugiensque Catonem

- Hectoreos calcare vetat. Discuss
Saxa, nec ullius faciem servantia
Herceas, monstrator ait, non res]
- 980 O sacer et magnus vatum labo:
Eripis, et populis donas mortalib:
Invidia sacrae, Caesar, ne tanger
Nam si quid Latii fas est promitt
Quantum Smyrnaei durabunt vati
- 985 Venturi me teque legent: Pharsa
Vivet, et a nullo tenebris damnab:
Ut ducis implevit visus venera:
Erexit subitas congestu cespitis a:
Votaque thuricremos non irrita fu
- 990 *Di cinerum, Phrygias colitis quic
Aeneaeque mei, quos nunc Lavini
Servat et Alba lares, et quorum lu
Ignis adhuc Phrygius, nullique ad
Pallas, in abstruso pignus memora*
- 995 *Gentis Iuleae vestris clarissimus a
Dat pia tura nepos, et vos in sede
Rite vocat: date felices in cetera
Restituam populos: grata vice mo
Ausonidae Phrygibus, Romanaque.*
ge:
- 1000 Sic fatus, repetit classes, et tota s
Vela dedit Coris, avidusque urgen
Iliacas pensare moras, Asiamque]
Praevahitur, pelagoque Rhodon
liqu
- Septima nox Zephyro numquam lax
- 1005 Ostendit Phariis Aegyptia litora fl
Sed prius orta dies nocturnam lam
Quam tutas intraret aquas. Ibi ple
Litora, et incerto turbatas murmi
Accipit: ac dubiis veritus se crede
- 1010 Abstiniuit tellure rates. Sed dira s

Regis dona ferens, medium provectus in aequor,
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta,
Ac prius infanda commendat crimina voce:

*Terrarum domitor, Romanae maxime gentis,
Et, quod adhuc nescis, genero secure perempto ; 1015
Rex tibi Pellaeus terrae pelagique labores
Donat, et, Emathiis quod solum defuit armis,
Exhibet: absenti bellum civile peractum est.
Thessalicas Magnus quaerens reparare ruinas,
Ense iacet nostro: tanto te pignore, Caesar, 1020
Eminus: hoc tecum percussum est sanguine foedus.*

*Accipe regna Phari, nullo quaesita cruore:
Accipe Niliaci ius gurgitis: accipe, quidquid
Pro Magni cervice dares; dignumque clientem 1025
Castris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. Nec vile putaris
Hoc meritum, nobis facili quod caede peractum est.
Hospes avitus erat: depulso sceptris parente
Reddiderat. Quid plura feram? tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam consule mundi. 1030
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
Quod scelus hoc non ipse facis. Sic fatus, oper-
tum*

*Detexit tenuitque caput. Iam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Caesar damnavit munera visu, 1035
Avertitque oculos: vultus, dum crederet, haesit:
Utque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Iam bonus esse socer; lacrymas non sponte ca-
dentes*

*Effudit, gemitusque expressit pectore laeto,
Non aliter manifesta putans abscondere mentis 1040
Gaudia, quam lacrymis: meritumque immane
tyranni*

Destruit, et generi mavult lugere revulsam,

- Quam debere caput. Qui duro membri
 Calcarat vultu, qui sicco lumine campo
 1045 Viderat Emathios, uni tibi, Magne, neg
 Non audet gemitus. O sors durissima!
 Hunccine tu, Caesar, scelerato Marte p
 Qui tibi flendus erat? Non mixti foederi
 Te generis, nec nata iubet moerere, n
 1050 Credis apud populos Pompeii nomen ar
 Hoc castris prodesse tuis? Fortasse ty
 Tangeris invidia, captique in viscera M
 Hoc aliis licuisse doles, quererisque pei
 Vindictam belli, raptumque ex iure sui
 1055 Victoris generum. Quisquis te flere co
 Impetus, a vera longe pietate recessit.
 Scilicet hoc animo terras atque aequora
 Necubi suppressus pereat gener. O be
 Arbitrio mors ista tuo! Quam magna r
 1060 Crimina Romano tristis Fortuna pudori
 Quod te non passa est misereri, perfid
 Viventis! Nec non his fallere vocibus a
 Adquiritque fidem simulati fronte dolor
Aufer ab adspectu nostro funesta, sai
 1065 *Regis dona tui: peius de Caesare vestri*
Quam de Pompeio, meruit scelus: unica
Praemia civilis, victis donare salutem,
Perdidimus. Quodsi Phario germana
Non invisae foret, potuissem reddere reg
 1070 *Quod meruit, fratrique tuum pro mun*
Misissem, Cleopatra, caput. Secreta q
Movit, et inseruit nostro sua tela labori
Ergo in Thessalicis Pellaeo fecimus ar
Ius gladio? vestris quaesita licentia reg
 1075 *Non tuleram Magnum mecum Roman*
tem:
Te, Ptolemaee, feram? Frustra civilib
Miscuimus gentes. Si qua est hoc orbi

Altera, quam Caesar: si tellus ulla duorum est.
Vertissem Latias a vestro litore proras:
Famae cura vetat, ne non damnasse cruentam, 1080
Sed videar timuisse Pharon. Nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Litoris hospitium: ne sic mea colla gerantur,
Thessaliae Fortuna facit. Maiore profecto,
Quam metui poterat, discrimine gessimus arma: 1085
Exsiliū, generique minas, Romamque timebam:
Poenā fugae Ptolemaeus erat. Sed parcimus
annis,
Donamusque nefas. Sciat hac pro caedē tyrannus
Nil venia plus posse dari. Vos condite busto
Tanti colla ducis: sed non ut crimina tantum 1090
Vestra tegat tellus; iusto date thura sepulchro,
Et placate caput, cineresque in litore fusos
Colligite, atque unam sparsis date manibus ur-
nam.
Sentiat adventum soceri, vocesque querentis
Audiat umbra piās. Dum nobis omnia praefert, 1095
Dum vitam Phario mavult debere clienti,
Laeta dies rapta est populis: concordia mundo
Nostra perit: caruere deis mea vota secundis,
Ut te complexus, positis felicibus armis,
Adfectus abā te veteres, vitamque rogarem, 1100
Magne, tuam: dignaque satis mercede laborum
Contentus, par esse tibi, tunc pace fideli
Fecissem, ut victus posses ignoscere divīs,
Fecisses, ut Roma mihi. Nec, talia quentī
Invenit fletus comitem, nec turba querenti 1105
Credidit: abscondunt gemitus, et pectora laeta
Fronte tegunt, hilaresque nefas spectare cru-
entum
(O bona libertas!) cum Caesar lugeat, audent.

LIBER DECIMUS.

ARGUMENTUM.

Caesar, inter dubias fidei Aegyptios intrepide versans, Alexandriam oppidum venit, locumque adit, quo Alexandri magni ora dicebantur esse condita. 1—20. De Alexandro Boisque populis declamatio poetae. 21—52. Interim rex puer, Ptolemaeus, sedato populo suo, apud Caesarem erat; ad quem et astu advehitur Cleopatra. 53—60. Declamatio de illa. 61—81. Cleopatra Caesarem adloquitur supplex, rogatque, ut se fratremque contra Pothini satellitis impotentiam tutetur. 82—103. Admit Caesar. Luxuries Aegyptiorum describitur. 104—135. Accumbunt epulis. Depingitur ornatus et forma Cleopatrae, luxusque in convivio. 136—171. Caesar in convivio alloquitur Achorem sacerdotem summum, ab eoque cupit edoceri de diis Aegyptiorum, deque Nili fontibus. 172—192. Ille ergo primum de Sole planetisque et Zodiaco, deinde de Nilo disserit, cuius incrementi causas adhuc latere ait, pariter atque fontes. Cursum edocet. 193—331. Interim Pothinus Achillam excitat ad Caesaris necem. 332—398. Is igitur, collectis militibus, ad regionem accedit. 399—433. Caesar portas claudi iubet, regemque obsidem tenet. 434—467. Adversarii oppugnant aedes. 468—487. Caesar ubique adest. Etiam navibus res geritur. Caesar, res consensum, cum navibus Pharon occupat. 485—509. Dein Pothinum pernit, abscisso eius capite. 510—519. Interea rex regis filius Arsinoe, regia relicta, ad exercitum venit, Achillaque interimit, Ganymedique copias mandat; qui deinde contra Caesarem bellum facit. 520—533. Caesar in summis periculis meminit Scaevae illius fortissimi, pariter quondam in castris ac ipse, obsessi. 534—546. Atque hic carmen desinit imperfectum.

Ut primum terras, Pompeii colla secutus,
 Adtigit, et diras calcavit Caesar arenas:
 Pugnavit Fortuna ducis, fatumque nocentis
 Aegypti, regnum Lagi Romana sub arma
 5 Iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
 Victoris victique caput. Tua profuit umbr
 Magne, tui socerum rapuere a sanguine m
 [Nec populus post te Nilum Romanus hab

inde Paraetioniam fertur securus in urbem
 ignore tam saevi sceleris, sua signa secutus: 10
 ed fremitu vulgi, fasces et iura querentis
 aferrī Romana suis, discordia sensit
 ictora, et ancipites animos, Magnumque perisse
 son sibi. Tum vultu semper celante timorem,
 atrepidus superam sedes, et templa vetusti 15
 luminis, antiquas Macetum testantia vires,
 arcuit: et nulla captus dulcedine rerum,
 son auro cultuque deum, non moenibus urbis,
 fossum tumulis cupide descendit in antrum.
 Illic Pellaei proles vesana Philippi, 20
 delix praedo, iacet, terrarum vindice fato
 captus; sacratis totum spargenda per orbem
 sembra viri posuere adytis: Fortuna pepercit
 sanibus, et regni duravit ad ultima fatum.
 Nam sibi libertas umquam si redderet orbem, 25
 iudibrio servatus erat, non utile mundo
 editus exemplum, terras tot posse sub uno
 esse viro. Macetum fines latebrasque suorum
 deseruit, victasque patri despexit Athenas: 30
 erque Asiae populos fatis urgentibus actus
 regit gentes: ignotos miscuit amnes,
 ersarum Euphraten, Indorum sanguine Gangen:
 errarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
 ercuteret pariter populos, et sidus iniquum 35
 tentibus. Oceano classes inferre parabat
 xteriore mari. Non illi flamma, nec undae,
 lec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Hammon.
 sset in occasus, mundi devexa secutus,
 mbissetque polos, Nilonque a fonte bibisset: 40
 occurrit suprema dies, naturaque solum
 func potuit finem vesano ponere regi;
 tui secum invidia, qua totum ceperat orbem,
 bstulit imperium; nulloque herede relicto

- 45 Totius fati, lacerandas praeiuit urbes.
 Sed cecidit, Babylone sua Parthoque verenda
 Pro pudor! Eoi propius timuere sarissas,
 Quam nunc pila timent, populi. Licet usque
 Arcton
 Regnemus, Zephyrique domos terrasque p
 mamus
- 50 Flagrantis post terga Noti: cedemus in ortus
 Arsacidum domino. Non felix Parthia Crassii
 Exiguæ secunda fuit provincia Pellae.
 Iam Pelusiaco veniens a gurgite Nilii
 Rex puer, imbellis populi sedaverat iras,
- 55 Obside quo pacis Pellaea tutus in aula
 Caesar erat: cum se parva Cleopatra biremi,
 Corrupto custode Phari laxare catenas,
 Intulit Emathiis, ignaro Caesare, tectis;
 Dedecus Aegypti, Latii feralis Erinnyis,
- 60 Romano non casta malo: Quantum impulit An
 Iliacasque domos facie Spartana nocenti,
 Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
 Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,
 Et Romana petit imbelli signa Canopo,
- 65 Caesare captivo Pharios ductura triumphos:
 Leucadioque fuit dubius sub gurgite casus,
 An mundum ne nostra quidem matrona teneri
 Hoc animi nox illa dedit, quae prima cubili
 Miscuit incestam ducibus Ptolemaida nostris.
- 70 Quis tibi vesani veniam non donet amoris,
 Antoni? durum cum Caesaris hauserit ignes.
 Pectus, et in media rabie, medioque furore,
 Et Pompeianis habitata manibus aula,
 Sanguine Thessaliae cladis perfusus adulter
- 75 Admisit Venerem curis, et miscuit armis
 Illicitosque toros, et non ex coniuge partus?
 Pro pudor! oblitus Magni, tibi, Iulia, fratres
 Obscena de matre dedit: partesque fugatas

passus in extremis Libyae coalescere regnis,
 tempora Niliaco turpis dependit amori, 80
 dum donare Pharon, dum non sibi vincere mavult
 quem, formae confisa suae, Cleopatra sine ullis
 ristis adit lacrymis, simulatum comta dolorem,
 qua decuit, veluti laceros dispersa capillos,
 et sic orsa loqui: *Si qua est, o maxime Caesar,* 85
libertas, Pharii proles clarissima Lagi,
exsul in aeternum, sceptris depulsa paternis,
si tua restituat veteri me dextera fato,
complector regina pedes. Tu gentibus aequum
idus ades nostris. Non urbes prima tenebo 90
emina Niliacas: nullo discrimine sexus
reginam scit ferre Pharos. Lege summa perempti
verba patris, qui iura mihi communia regni,
et thalamos cum fratre dedit. Puer ipse sororem,
et modo liber, amat: sed habet sub iure Pothini 95
adfectus ensesque suos. Nil ipsa paterni
uris inire peto: culpa tantoque pudore
olve domum: remove funesta satellitis arma,
et regem regnare iube. Quantosne tumores
lente gerit famulus, Magni cervice revulsa! 100
im tibi (sed procul hoc avertant fata) minatur.
at fuit indignum, Caesar, mundoque tibi que,
ompeium facinus meritumque fuisse Pothini.
 Nequidquam duras tentasset Caesaris aures:
 ultus adest precibus, faciesque incesta perorat. 105
 xigit infandam, corrupto iudice, noctem.
 ax ubi parta duci, donisque ingentibus emta est;
 xcepere epulae tantarum gaudia rerum:
 xplicitque suos magno Cleopatra tumultu
 ondundum translatos Romana in saecula luxus. 110
 ose locus templi, quod vix corruptior aetas
 xstruat, instar erat: laqueataque tecta ferebant
 ivitias, crassumque trabes absconderat aurum
 ec summis crustata domus, sectisque nitabat

- 415** Marmoribus: stabatque sibi non segnis achates,
 Purpureusque lapis, totaque effusus in aula
 Calcabatur onyx: ebenus Mareotica vastos
 Non operit postes, sed stat pro robore vili
 Auxilium, non forma domus. Ebur atria vestit,
420 Et subfixa manu foribus testudinis Indae
 Terga sedent, crebro maculas distincta smaragdo
 Fulget gemma toris, et iaspide fulva supellex:
 Strata micant: Tyrio quorum pars maxima succi
 Cocta diu, virus non uno duxit aheno;
425 Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
 Ut mos est Phariis miscendi licia telis.
 Tum famulae numerus turbae, populusque mi-
 nister,
 Discolor hos sanguis, alios distinxerat aetas:
 Haec Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
430 Ut nullis Caesar Rheni se dicat in arvis
 Tam rutilas vidisse comas. Pars sanguinis uesti
 Torta caput, refugosque gerens a fronte capillos
 Nec non infelix ferro mollita iuventus,
 Atque exsecta virum. Stat contra fortior aetas,
435 Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.
 Discubuere illic reges, maiorque potestas
 Caesar: et immodicè formam fucata nocentem.
 Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
 Plena maris rubri spoliis, colloque comisque
440 Divitias Cleopatra gerit, cultuque laborat.
 Candida Sidonio perlucent pectora filo,
 Quod Nilotis acus compressum pectine Serum
 Solvit, et extenso laxavit stamina velo.
 Dentibus hic niveis sectos Atlantide silva
445 Imposuere orbes; quales ad Caesaris ora
 Nec capto venere Iuba. Pro! caecus et amens
 Ambitione furor, civilia bella gerenti
 Divitias aperire suas, incendere mentem
 Hospitjs armati. Non sit licet ille nefando

- Marte paratus opes mundi quaesisse ruina: 150**
Pone duces priscos et nomina pauperis aevi
Fabricios Curiosque graves: hic ille recumbat
Sordidus Hetruscis abductus Consul aratris,
Optabit patriae talem duxisse triumphum.
Infudere epulas auro, quod terra, quod aer, 155
Quod pelagus Nilusque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quaesivit in orbe,
Non mandante fame: multas volucresque ferasque
Aegypti posuere deos: manibusque ministrat
Niliacas crystallus aquas: gemmaeque capaces 160
Excepere merum, sed non Mareotidos uvae,
Nobile sed paucis senium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens spumare Falernum.
Accipiunt sertas nardo florente coronas,
Et numquam fugiente rosa: multumque madenti 165
Infudere comae, quod nondum evanuit aura
Cinnamon, externa nec perdidit aera terra:
Advectumque recens vicinae messis Amomum.
Discit opes Caesar spoliati perdere mundi,
Et gessisse pudet genero cum paupere bellum, 170
Et caussas Martis Phariis cum gentibus optat.
Postquam epulis Bacchoque modum lassata
voluptas
Imposuit, longis Caesar producere noctem
Inchoat adloquiis: summaque in sede iacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis: 175
O sacris devote senex, quodque arguit aetas,
Non neglecte deis, Phariae primordia gentis,
Terrarumque situs, vulgique edissere mores,
Et ritus formasque deum: quodcumque vetustis
Insculptum est adytis, profer, noscique volentes 180
Prode deos. Si Cecropium sua sacra Platonem
Maiores docuere tui: quis dignior umquam
Hoc fuit auditu, mundique capacios hospes?
Fama quidem generi Phariae me duxit ad urbes,

- 185** *Sed tamen et vestri: media inter proelia semper
 Stellarum coelique plagis superisque vacavi,
 Nec meus Eudoxi vincetur Fastibus annus.
 Sed cum tanta meo vivat sub pectore virtus,
 Tantus amor veri, nihil est quod noscere malim,*
- 190** *Quam fluvii causas per saecula tanta latentes,
 Ignotumque caput: spes sit mihi certa videndi
 Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
 Finierat, contraque sacer sic orsus Achoreus:
 Fas mihi, magnorum, Caesar, secreta parentum*
- 195** *Prodere, ad hoc aevi populis ignota profanis.
 Sit pietas aliis, miracula tanta silere:
 Ast ego coelicolis gratum reor, ire per omnes
 Hoc opus, et sacras populis notescere leges.
 Sideribus, quae sola fugam moderantur Olympi,*
- 200** *Occurruntque polo, diversa potentia prima
 Mundi lege data est. Sol tempora dividit anni,
 Mutat nocte diem, radiisque potentibus astra
 Ire vetat, cursusque vagos statione moratur.
 Luna suis vicibus Tethyn terrenaque miscet.*
- 205** *Frigida Saturno glacies et zona nivalis
 Cessit. Habet ventos incertaque fulmina Mavorum.
 Sub Iove temperies et numquam turbidus aer.
 At fecunda Venus cunctarum semina rerum
 Possidet. Immensae Cyllenius arbiter undae est.*
- 210** *Hæc ubi pars coeli tenuit, quæ mixta Leonis
 Sidera sunt Cancro, rabidos qua Sirius ignes
 Exerit, et variis mutator circulus anni
 Aegoceron Cancrumque tenet, cui subdita Nilus
 Ora latent: quæ cum dominus percussit aquarum*
- 215** *Ignè superiecto, tunc Nilus fonte soluto
 Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
 Iussus adest, auctusque suos non ante coarctat,
 Quam nox aestivas a sole receperit horas.
 Vana fides veterum, Nilo, quo crescat in arce,*
- 220** *Aethiopum prodesse nives. Non Arctos in illis*

Montibus, aut Boreas. Testis tibi sole perustis
Ipse color populi, calidique vaporibus Austri.
Adde, quod omne caput fluvii, quodcumque soluta
Praecipitat glacies, ingresso vere tumescit
Prima tabe nivis: Nilus neque suscitatur undas 225
Ante Canis radios, nec ripis adligat amnem
Ante parem nocti, Libra sub iudice, Phoebum.
Inde etiam leges aliarum nescit aquarum:
Nec tumet hybernus, cum, longe sole remoto,
Officiis caret unda suis: dare iussus iniquo 230
Temperiem coelo, mediis aestatibus exit,
Sub torrente plaga: ne terras dissipet ignis,
Nilus adest mundo, contraque incensa Leonis
Ora tumet: Cancroque suam torrente Syenen,
Imploratus adest: nec campos liberat undis, 235
Donec in autumnum declinet Phoebus, et umbras
Extendat Meroe. Quis causas reddere possit?
Sic iussit natura parens discurrere Nilum:
Sic opus est mundo. Zephyros quoque vana vetu-
stas

His adscribit aquis, quorum stata tempora flatus 240
Continuque dies, et in aera longa potestas:
Vel quod ab occiduo pellunt tot nubila coelo
Trans Noton, et fluvio cogunt incumbere nimbos:
Vel quod aquas toties rumpentis litora Nilii
Adsiduo feriunt, coguntque resistere fluctus. 245
Ille mora cursus, adversique obiice ponti
Aestuat in campos. Sunt, qui spiramina terris
Esse putent, magnosque cavae compagis hiatus.
Commeat hac penitus tacitis discursibus unda
Frigore ab Arctoo medium revocata sub axem: 250
Cum Phoebus pressit Meroen, tellusque perusta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangesque Padusque
Per tacitum mundi; tunc, omnia flumina Nilus
Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
Bumer, ab Oceano, qui terras adligat omnes, 251

*Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Aequoreosque sales longo mitescere tractu.
Nec non Oceano pasci Phoebumque polumque
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Can-
cri,*

260 *Solrapit, atque undae plus, quam quod digerat eer,
Tollitur. Hoc noctes referunt, Niloque refundunt.*

*Ast ego, si tantam ius est mihi solvere litem,
Quasdam, Caesar, aquas post mundi sera peracti
Saecula, concussis terrarum erumpere venis,*

265 *Non id agente deo, quasdam compage sub ipsa
Cum toto coepisse reor, quas ille creator
Atque opifex rerum certo sub iure coercet.*

*Quae tibi noscendi Nilum, Romane, cupido,
Et Phariis Persisque fuit Macetumque tyrannis:*

270 *Nullaque non aetas voluit conferre futuris
Notitiam: sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum, quos Memphis adorat,
Invidit Nilo, misitque per ultima terrae*

Aethiopum lectos: illos rubicunda perusti

275 *Zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
Venit ad occasus mundique extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
Ante tamen, vestros amnes, Rhodanumque Pa-
dumque,*

Quam Nilum, de fonte bibit. Vesanus in ortus

280 *Cambyses longi populos pervenit ad aevi,
Defectusque epulis, et pastus caede suorum,
Ignoto te, Nile, redit. Non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est: ubicumque videris,
Quaeraris; et nulli contingit gloria genti,*

285 *Ut Nilo sit laeta suo. Tua flumina prodam,
Qua deus, undarum celator, Nile, tuarum,
Te mihi nosse dedit. Medio consurgis ab axe,
Ausus in ardentem ripas ad tollere Cancrum:
In Borean is rectus aquis, mediumque Bqaen:*

Cursus in occasum flexus torquetur et ortus, 290
Nunc Arabum populis, Libycis nunc aequus arenis:
Teque vident primi, quaerunt tamen hi quoque,

Seres,

Aethiopumque feris alieno gurgite campos .
Et te terrarum nescit cui debeat orbis. 295
Arcanum natura caput non prodidit ulli,

Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque sinus, et gentes maluit ortus
Mirari, quam nosse, tuos. Consurgere in ipsis
Ius tibi solstitiis, aliena crescere bruma,
Atque hiemes efferre tuas: solique vagari 300
Concessum per utrosque polos. Hic quaeritur

ortus,

Illic finis aquae. Late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
Laeta comis hebene: quae, quamvis arbore multa
Frondeat, aestatem nulla sibi mitigat umbra: 305
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phoebi, damnum non passus aqua-
rum,

Praevehitis, sterilesque diu metiris arenas,
Nunc omnes unum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, et spargens facilem tibi cedere ripam. 310
Rursus multifidas revocat piger aloeus undas,
Qua dirimunt Arabum populis Aegyptia rura
Regni claustra, Philae. Mox te deserta secantem,
Qua dirimunt nostrum rubro commercia pontum,
Mollis lapsus agit. Quis te, tam lene fluentem, 315

Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? Sed cum lapsus abrupta viarum
Exceperet tuos, et praecipites cataractae,
Ac nusquam vetitis ulla obsistere cautes
Indignaris aquis: spuma tunc astra lacessis: 320
Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
Spumens invictis canescit fluctibus aqua.

Hinc, Abaton quam nostra vocat veneranda vetas,

- Terra potens, primos sentit percussa tumultus,*
 325 *Et scopuli, placuit fluvii quos dicere venas,*
Quod manifesta novi primum dant signa tumoris
Hinc montes natura vagis circumdedit undis,
Qui Libyae te, Nile, negent: quos inter in alta
It convalle iacens iam molibus unda receptis.
 330 *Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis*
Rura, modumque vetat crescendi ponere ripas.
Sic velut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediae: sed non vesana Pothini
Mens, imbuta semel sacra caede, vacabat
 335 *A scelerum motu. Magno nihil ille peremto*
Iam putat esse nefas: habitant sub pectore manes,
Ultricesque deae dant in nova monstra furorem.
Dignatur Pharias isto quoque sanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
 340 *Poenaque civilis belli, vindicta senatus*
Paene data est famulo. Procul hoc avertite, fata
Crimen, ut haec Bruto cervix absente secetur.
In scelus it Pharium Romani poena tyranni,
Exemplumque perit. Struit audax irrita fatis,
 345 *Nec parat occultae caedem committere fraudi:*
Invictumque ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Caesaris, et socerum iungi tibi, Magne, iuberet:
Atque haec dicta monet famulos perferre fideles
 350 *Ad Pompeianae socium sibi caedis Achillam,*
Quem puer imbellis cunctis praefecerat armis
Et dederat ferrum, nullo sibi iure retento,
In cunctos, in seque simul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbere toris, et pingues exige somnos:
 355 *Invasit Cleopatra domum. Nec prodita tantum*
est,
Sed donata Pharos. Cessas accurrere volas

*Ad dominae thalamos? Nubit soror impia fratri:
Nam Latio iam nupta duci est: interque maritos
Discurrens Aegypton habet, Romamque meretur.
Expugnare senem potuit Cleopatra venenis:* 360

*Crede, miser, puero: quem nox si iunxerit una,
Et semel amplexus incesto pectore passus
Hauserit obscenum titulo pietatis amorem,
Meque tuumque caput per singula forsitan illi
Oacula donabit. Crucibus flammisque luemus,* 365

*Si fuerit formosa soror. Nil undique restat
Auxilii: rex hinc coniunx, hinc Caesar adulter:
Et sumus, ut fatear, tam saeva iudice sontes.
Quem non ex nobis credet Cleopatra nocentem,
A quo casta fuit? Per te quod fecimus una* 370
*Perdidimusque nefas, perque ictum sanguine
Magni*

*Foedus, ades: subito bellam motre tumultus
Irrue nocturnus: rumpamus funere taedas,
Crudelemque toris domingam mactemus in ipsis
Cum quocumque viro. Nec nos deterreat ausis* 375
*Hesperii Fortuna ducis. Quae sustulit illum
Imposuitque orbi, communis gloria nobis:*

*Nos quoque sublimes Magnus facit. Adspice litus,
Spem nostri sceleris: pollutos consule fluctus,
Quid liceat nobis: tumulumque e pulvere parvo* 380
*Adspice, Pompeii non omnia membra tegentem.
Quem metuis, par huius erat. Non sanguine clari:
Quid refert? nec opes populorum ac regna move-*
mus.

*Ad scelus ingentes facti sumus. Adtrahit illos
In nostras Fortuna manus. En altera venit* 385
*Victima nobilior. Placemus caede secunda
Hesperias gentes. Iugulus mihi Caesaris haustus
Hoc praestare potest, Pompeii caede nocentes
Ut populus Romanus amet. Quid nomina tanta
Horremus, viresque ducis, quibus ille relictis* 390

- Miles erit? Nox haec peraget civilia bella,
 Inferiasque dabit populis, et mittet ad umbras,
 Quod debetur adhuc mundo, caput. Ite feroces
 Caesaris in iugulum: praestet Lagea iuventus*
 395 *Hoc regi, Romana sibi. Tu parce morari:
 Plenum epulis, madidumque mero, Venerique pe-
 ratum*
- Invenies: aude: superi tot vota Catonum
 Brutorumque tibi tribuent. Non segnīs Achilles
 Suadenti parere nefas. Haud clara movendis,*
 400 *Ut mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
 Ullius clangore tubae: temere omnia saevi
 Instrumenta rapit belli. Pars maxima turbae ?
 Plebis erat Latiae: sed tanta oblivio mentes
 Cepit, in externos corrupto milite mores,*
 405 *Ut duce sub famulo, iussuque satellitis irent,
 Quos erat indignum Phario parere tyranno.
 Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur;
 Venalesque manus, ubi fas, ubi maxima merces,
 Aere merent parvo; iugulumque in Caesaris ire*
 410 *Non sibi dant. Pro fas! ubi non civilia bella
 Invenit imperii fatum miserabile nostri?
 Thessaliae subducta acies in litore Nili
 More furit patrio. Quid te plus, Magne, recepto
 Ausa foret Lagea domus? Dat scilicet omnis*
 415 *Dextera, quod debet superis: nullique vacare
 Fas est Romano. Latium sic scindere corpus
 Dis placitum: non in soceri generique favorem
 Discedunt populi. Civilia bella satelles
 Movit, et in partem Romani venit Achilles.*
 420 *Et nisi fata manus a sanguine Caesaris arcent,
 Hae vincent partes. Aderat maturus uterque:
 Et dstricta epulis ad cunctas aula patebat
 Insidias: poteratque cruor per regia fundi
 Pocula Caesareus, mensaeque incumbere cervix.*
 425 *Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,*

Ne caedes confusa manu, permissaque fatis
 Te, Ptolemaee, trahat: tanta est fiducia ferri.
 Non rapuere nefas: summi contenta facultas
 Est operis: visum famulis reparabile damnum,
 Illam mactandi dimittere Caesaris horam. 430
 Servatur poenas in aperta luce daturus.
 Donata est nox una duci, vixitque Pothini
 Munere Phoebæos Caesar dilatus in ortus.

Lucifer a Casia prospexit rupe, diemque
 Misit in Aegyptum primo quoque sole calentem: 435
 Cum procul a muris acies, non sparsa manipulis
 Nec vaga, conspicitur, sed iustos qualis ad hostes
 Recta fronte venit. Passuri comminus arma,
 Laturique ruunt. At Caesar, moenibus urbis
 Diffisus, foribus clausæ se protegit aulae, 440
 Degeneres passus latebras. Nec tota vacabat
 Regia compresso: minima collegerat arma
 Parte domus: tangunt animos iræque metusque:
 Et timet incursus, indignaturque timere.
 Sic fremit in parvis fera nobilis abdita claustris, 445
 Et frangit rabidos praemorso carcere dentes:
 Nec secus in Siculo fureret tua flamma cavernis,
 Obstrueret summam si quis tibi, Mulciber, Aetnam.
 Audax Thessalici nuper qui rupe sub Aemi,
 Hesperiae cunctos proceres, aciemque senatus, 450
 Pompeiumque ducem, caussa spectare vetante,
 Non timuit, fatumque sibi promisit iniquum,
 Expavit servile nefas, intraque penates
 Obruitur telis, quem non violasset Alanus,
 Non Scytha, non fixo qui ludit in hospite Maurus. 455
 Hic, cui Romani spatium non sufficit orbis,
 Parvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
 Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris,
 Quaerit tuta domus: spem vitae in limine clauso
 Ponit, et incerto lustrat vagus atria cursu; 460
 Non sine rege tamen; quem ducit in omnia secum,

- Sumturus poenas et grata piacula morti,
 Missurusque tuum, si non sint tela nec ignes,
 In famulos, Ptolemaee, caput. Sic barbara Colchis,
- 465 Creditur, ultorem metuens regnique fugaeque,
 Ense suo fratrisque simul cervice parata
 Exspectasse patrem. Cogunt tamen ultima rerum
 Spem pacis tentare ducem: missusque satelles
 Regius, ut saevos absentis voce tyranni
- 470 Corriperet famulos, quo bellum auctore moverent
 Sed neque ius mundi valuit, nec foedera sancta
 Gentibus: orator regis pacisque sequester
 Aestimat in numero scelerum ponenda tuorum,
 Tot monstris Aegypte nocens. Non Thessala
 tellus,
- 475 Vastaque regna Iubae, non Pontus, et impia signa
 Pharnacis, et gelido circumfluis orbis Ibero
 Tantum ausus scelerum, non Syrtis barbara,
 quantum
 Deliciae fecere tuae. Premit undique bellum,
 Inque domum iam tela cadunt, quassantque pe-
 nates.
- 480 Non aries uno moturus limina pulsu,
 Fracturusque domum; non ulla est machina belli:
 Nec flammis mandatur opus: sed caeca iuventus
 Consilii, vastos ambit divulsa penates,
 Et nusquam totis incursat viribus agmen.
- 485 Fata vetant, mურიკе vicem Fortuna tuetur.
 Nec non et ratibus tentatur regia, qua se
 Protulit in medios audaci margine fluctus
 Luxuriosa domus. Sed adest defensor ubique
 Caesar, et hos aditu gladiis, hos ignibus arcet:
- 490 Obsessusque gerit (tanta est constantia mentis)
 Expugnantis opus. Piceo iubet unguine tinctas
 Lampadas immitti iunctis in vela carinis.
 Nec piger ignis erat per stuppea vincula, perque
 Manantes cera tabulas: et tempore eodem

Transtraque nautarum summique arsere ceruchi. 495
 Iam prope semustae merguntur in aequore classes,
 Iamque hostes et tela natant. Nec puppibus ignis
 Incubuit solis: sed quae vicina fuere
 Tecta mari, longis rapuere vaporibus ignem:
 Et cladem fovere Noti, percussaue flamma 500
 Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
 Quam solet aetherio lampas discurrere sulco,
 Materiaque carens atque ardens aere solo.
 Illa lues clausa paulum revocavit ab aula
 Urbis in auxilium populos. Nec tempora cladis 505
 Perdidit in somnos, sed caeca nocte carinis
 Insiluit Caesar, semper feliciter usus
 Praecipiti cursu bellorum, et tempore rapto.
 Tunc claustrum pelagi cepit Pharon. Insula
 quondam
 In medio stetit illa mari, sub tempore vatis 510
 Proteos: at nunc est Pellaeis proxima muris.
 Illa duci geminos bellorum praestitit usus:
 Abstulit excursus et fauces aequoris hosti;
 Caesaris auxiliis aditus ac libera ponti
 Ostia permisit. Nec poenas inde Pothini 515
 Distulit ulterius: sed non qua debuit ira,
 Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarum:
 Heu facinus! cervix gladio male caesa pependit:
 Magni morte perit. — Necnon, subrepta paratis
 A famulo Ganymede dolis, pervenit ad hostes 520
 Caesaris Arsinoe: quae castra carentia rege
 Ut proles Lagea tenet, famulumque tyranni
 Terribilem iusto transegit Achillea ferro.
 Altera, Magne, tuis iam victima mittitur umbris:
 Nec satis hoc Fortuna putat. Procul absit, ut ista 525
 Vindictae sit summa tuae. Non ipse tyrannus
 Sufficit in poenas, non omnis regia Lagi.
 Dum patrii veniant in viscera Caesaris enses,
 Magnus inultus erit. Sed non auctore furoris

- 530 Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
 Auspiciis Ganymedis eunt: ac multa secundo
 Proelia Marte gerunt. Potuit, discrimine summo
 Caesaris, illa dies in famam et saecula mitti.
 Mollis in exiguae spatio stipantibus armis,
- 535 Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
 Dux Latius, tota subito formidine belli
 Cingitur: hinc densae praetexunt litora classes,
 Hinc tergo insultant pedites: via nulla salutis,
 Non fuga, non virtus: vix spes quoque mortis
 honestae.
- 540 Non acie fusa, nec magnae stragis acervo
 Vincendus tunc Caesar erat, sed sanguine nullo,
 Captus sorte loci. Pendet, dubiusne timeret,
 Optaretne mori. Respexit in agmine denso
 Scaevam, perpetuae meritum iam nomina famae
- 545 Ad campos, Epidamne, tuos; ubi solus apertis
 Obsedit muris calcantem moenia Magnum.
-

INCERTI AUCTORIS
AD
CALPURNIUM PISONEM
POEMATION

LUCANO VULGO ADSRIPTUM.

Unde prius coepta surgat mihi carminis ordo,
Quosve canam titulos, dubius feror. Hinc tua,
Piso;
Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes:
Hinc tua me virtus rapit, et miranda per omnes: 5
Vita modos: quae, si deesset tibi forte creato
Nobilitas eadem pro nobilitate fuisset.
Nam quid imaginibus, quid avitis fulsa triumphis:
Atria, quid pleni numero consule fasti
Profuerint, si vita labat? Perit omnis in illo: ... 10
Nobilitas, cuius laus est in origine sola.
Felix, qui tantis animum natalibus aequas;
Et partem tituli, non summam ponis in illis:
Ipse canendus eris. Nam quid memorare necesse
est;
Ut domus a Calpo nomen Calpurnia ducat; 15
Claraque Pisonis tulerit cognomina prima;
Humida callosa cum pinseret hordea dextra?
Nec si cuncta velim, breviter decurrere possim:
Et prius aetheriae moles circumvaga flammæ
Annua bis senis revocabit mensibus astra, 20
Quam mihi priscorum titulos operosaque bella

244 CARMEN AD PISONEM.

- Contigerit memorare: manus sed bellica patrum
 Armorumque labor veteres docuere Quirites,
 Atque illos cecinere sui per carmina vates.
- 25 Nos quoque pacata Pisonem laude nitentem
 Exaequamus avis. Tamen etsi bella quierunt,
 Non periit virtus: licet exercere togatae
 Munera militiae: licet et sine sanguinis haustu
 Mitia legitimo sub iudice bella movere.
- 30 Hinc quoque servati contingit gloria civis,
 Altaque victrices intexunt limina palmae.
 Quin age, maiorum, iuvenis facunde, tuorum
 Scande super titulos, et avitae laudis honores
 Armorumque decus praecedere forensibus actis.
- 35 Sic etiam magno iam tunc Cicerone vigente
 Laurea facundis cesserunt arma togati.
 Quaeque patrum claros quondam visura triumphos
 Olim turba vias impleverat agmine denso,
 Ardua nunc eadem stipat fora, cum tua maestos
- 40 Defensura reos vocem facundia mittit:
 Seu trepidos ad iura decem citat hasta virorum,
 Et firmare iubet centeno iudice causas:
 Seu capitale nefas operosa diluis arte,
 Laudibus ipsa tuis resonant fora. Tu quoque, Pise,
- 45 Iudicis affectum possessaque pectora ducis
 Victor; sponte sua sequitur, quocumque vocasti:
 Flet, si flere iubes: gaudet gaudere coactus;
 Et te dante capit iudex, quam non habet, iram.
 Sic auriga solet ferventia Thessalus ora
- 50 Mobilibus frenis in aperto flectere campo,
 Qui modo non solum rapido permittit habenas
 Quadrupedi, sed calce citat, modo torquet in auribus
 Flexibiles rictus, et nunc cervice rotata
 Incipit effusos in gyrum carpere cursus.
- 55 Quis non adtonitus iudex tua respicit ora?
 Quis regit ipse suam, nisi per tua pondera, mentem?

CARMEN AD PISONEM. 245

Nam tu, sive libet pariter cum grandine pimbos,
Densaque vibrata iaculari fulmina lingua,
Seu iuvat adstrictas in modum cogere voces, 60
Et dare subtili vivacia verba catenae,
Vim Laertiadae, brevitatem vincis Atridae.
Dulcia seu mavis, liquidoque fluentia cursu
Verba, nec incluso, sed aperto pingere flore,
Inclyta Nestorei cedit tibi gratia mellis.
Nec te, Piso, tamen populo sub iudice sola 65
Mirantur fora; sed numerosa laude senatus
Excipit, et meritas reddit tibi curia voces.
Quis digne referat, qualis tibi luce sub illa
Gloria contigerit, qua tu, reticente senatu,
Cum tua bis senos numeraret purpura fasces, 70
Caesareum grato cecinisti pectore numen?
Huc etiam tota concurrat ab urbe iuventus,
Auditura virum, si quando, iudice fesso,
Turbida prolatis tacuerunt iurgia rebus:
Tunc etenim levibus veluti proludit in armis, 75
Compositisque suas exercet litibus artes.
Quin etiam facilis Romano profuit ore
Graecia, Cecropiaeque sonat gravis aemulus undae.
Testis, Acidalia quae condidit alite muros.
Euboicam referens secunda Neapolis arcem. 80
Qualis, io superi, qualis nitor oris amoenis
Vocibus? Hinc solido fulgore micantia verba
Implevere locos: hinc exornata figuris
Advolat excusso velox sententia torno.
Magna quidem virtus erat, et, si sola fuisset, 85
Eloquio sanctum modo permulcere senatum,
Exonerare pios modo, nunc onerare nocentes;
Sed super ista movet plenus gravitate serena
Vultus, et insigni praestringit imagine visus.
Talis inest habitus, qualem nec dicere maestum, 90
Nec fluidum, laeta sed tetricitate decorum

248 CARMEN AD PISONEM.

- 165 Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hostem.
 Arma tuis etiam si forte rotare lacertis,
 Inque gradum clausis libuit consistere membris
 Et vitare simul, simul et captare petentem:
 Mobilitate pedum celeres super orbibus orbes
- 170 Flectis, et obliquis fugientem cursibus urges:
 Et nunc vivaci scrutaris pectora dextra,
 Nunc latus adversum nec opino percutis ictu.
 Nec tibi mobilitas minor est, si forte volantem
 Aut geminare pilam iuvat, aut revocare cadentem,
- 175 Et non sperato fugientem reddere gestu.
 Haeret in haec populus spectacula, totaque hinc
 Turba repente suos iam sudabunda relinquit.
 Te si forte iuvat, studiorum pondere fessum,
 Non languere tamen, lususque movere per artes
- 180 Callidior modo tabula variatur aperta
 Calculus, et vitreo peraguntur milite bella,
 Ut niveus nigras, nunc et niger adliget albos.
 Sed tibi quis non terga dedit? quis te duce cecidit
 Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem!
- 185 Mille modis acies tua dimicat: ille petentem
 Dum fugit, ipse rapit: longo venit ille recessu,
 Qui stetit in speculis: hic se committere rixas
 Audet, et in praedam venientem decipit hostem.
 Ancipites subit ille moras, similisque ligato
- 190 Obligat ipse duos: hic ad maiora movetur,
 Ut citus et fracta prorumpat in agmina manda,
 Clausaque deiecto populetur moenia vallo.
 Interea, sectis quamvis acerrima surgant
 Proelia militibus, plena tamen ipse phalange,
- 195 Aut etiam paucis spoliata milite vincis,
 Et tibi captiva resonat manus utraque turba.
 Sed prius emenso Titan versetur Olympo,
 Quam mea tot laudes decurrere carmina possim
 Felix, et longa iuvenis dignissime vita,
- 200 Eximiumque tuae gentis decus, accipe nocta

Certus, et hoc veri complectere pignus amoris.
Quod si digna tua minus est mea pagina laude,
At voluisse sat est: animum, non carmina, iacto.
Tu modo laetus ades, forsitan meliora canemus.
Et vires dabit ipse favor, dabit ipsa feracem 205
Spes animum: dignare tuos aperire Penates.
Hoc solum petimus: nec enim me divitis auri
Imperiosa fames, et habendi saeva libido
Impulerit, sed laudis amor. Iuvat, optime, tecum
Degere, cumque tuis virtutibus omne per aevum 210
Carminibus certare meis. Sublimior ibo,
Si famae mihi pandis iter, si detrahis umbram.
Abdita quid prodest generosi vena metalli,
Si cultore caret? quid inertis condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis 215
Armamenta ferat, teretique fluentia malo
Possit, et excusso dimittere vela rudente?
Ipse per Ausonias Aeneia carmina gentes
Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum,
Maeoniumque senem Romano provocat ore, 220
Forsitan illius nemoris latuisset in umbra,
Quod canit, et sterili tantum cantasset avena,
Ignotus populis, si Maecenate careret:
Qui tamen haud uni patefecit limina vati,
Nec sua Virgilio permisit numina soli. 225
Maecenas Tragico quatientem pulpita gestu
Evexit Varium. Maecenas alta Thoantis
Eruit et populis ostendit nomina Graiis.
Carmina Romanis etiam resonantia chordis,
Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati. 230
O decus, et toto merito venerabilis aevo
Pierii tutela chori, quo praeside tuti
Non umquam vates inopi timuere senectae!
Quod si quis nostris precibus locus, et mea vota
Si mentem subiere tuam, memorabilis olim 235
Tu mihi Maecenas tereti cantabere versu.

250 CARMEN AD PISONEM.

- Possumus aeternae nomen committere famae:
Si tamen hoc ulli de se promittere fas est,
Et deus ultor abest. Superest animosa voluntas,
240 Ipsaque nescio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum: tu, Piso, latentem
Exsere. Nos humilis domus et sincera parentum,
Sed tenuis, Fortuna sua caligine celat.
Possumus impositis caput exonerare tenebris
245 Et lucem spectare novam, si quid modo laetus
Adnuis, et nostris subscribis, candide, votis.
Est mihi, crede, meis animus constantior annis;
Quamvis nunc iuvenile decus mihi pingere malas
Coeperit, et nondum vicesima venerit aestas.
250 Quod si tam validae mihi robor mentis inesset,
Et solidus primos impleret spiritus annos,
Auderem voces per carmina nostra referre,
Piso, tuas. Sed fessa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadunt succiso poplite membra.
255 Sic nec olofinos audet Pandionis ales
Parva referre sonos, nec, si velit improba, possit
Sic et Aedonia superantur voce cicadae,
Stridula cum rapido faciunt convicia Soli.
Quare age, Calliope, posita gravitate forensi,
260 Limina Pisonis mecum pete: plura supersunt,
Quae laudare velis, inventa penetibus ipsis.
-

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

A.

- Abaos**, insula Nili inaccessibilis. 10, 323.
- Abit in' feras** populus discerptus s. discerpitur et devoratur. 7, 842.
- Abit orbis maior in Asiam i. maiorem orbis partem continet.** 9, 417.
- Abrotanus**, herba nota, qua serpentes fugantur. 9, 921.
- Abruptum i. separatum.** 9, 308.
- Absyrtis**, insula maris Adriatici sub Illyrico. 3, 190.
- Accipere exemplum, sequi, imitari.** 9, 179.
- Achaemenius i. Persicus**, ab Achaemenide tribu, e qua reges Persarum. 2, 49. 8, 224.
- Achillas**, praefectus militiae Aegyptiae, designatus occidendo Pompeio. 8, 538. 10, 350. 523.
- Achilles aequoreus**, a matre Thetide dea marina. 6, 350.
- Achoreus**, sacerdos Aegyptius, fautor Pompeii apud Ptolemaeum. 8, 475. Eius oratio Physica. 10, 194.
- Acies ardentes**, nempe percussione solis. 2, 482.
- Aconitum**, herba venenosa, quam Cerberi spuma adpersam fabulantur. 4, 323.
- Actu violento**, ingentis verberis. 3, 469. 9, 472.
- Adclivis gradibus lectus.** 2, 356.
- Addictus fati amor.** 6, 455.
- Adedere' latus montia, de fluctibus.** 6, 267.
- Adfundi pedibus**, submitti supplicem. 7, 71.
- Aditum habere famae.** 8, 74.
- Adponere carinis.** 3, 561.
- Adtollere fluctus in Eurum.** 2, 232.
- Adtrivit herbas eques.** 6, 82.
- Advertere terrae navem i. appellere.** 8, 567.
- Acas**, Thessaliae fluvius. 6, 361.
- Aegae**, oppidum maritimum Ciliciae. 3, 227.
- Aeger omnibus venturis** 6, 424.
- Aegis Palladia**, scutum vel lorica Palladis, in qua caput Medusae. 7, 569.
- Aegoceros**, i. Capricornus, signum coeleste 9, 537. 10, 213.
- Aemus**, mons Thraciae et propter regionis propinquitatem pro monte Thessaliae habetur. 1, 680. 7, 174. 480.
- Aemonius**, Thessalicus. 6, 394. 8, 2.
- Aemonides**, magae Thessalicae. 6, 480. 486.
- Aeolidae**, Thessaliae populi. 6, 384.
- Aequus**. Ex aequo edire alium.

- i. tamquam par parem. 8, 232.
 Aequor notatum amore, np.
 Leandri et Herus, i. Hellespontus. 4, 56.
 Aer sagittae stridens. 9, 827.
 Aere Iovis Dodona sonat. 6, 427.
 Aesonia Iolcos. 3, 192.
 Aether perustus, Zona torrida 9, 433.
 Afranius et Petreius. 4, 4. sqq.
 Africa descriptio. 9, 411. sqq.
 Agamemnon, fraterni ultor amoris. 3, 286.
 Agave Pentheum filium, aprum putans dilaceravit. 1, 547. 6, 359. 7, 780.
 Agger vomit ad ictus. 6, 137.
 Agitare mentes serie laborum, 9, 294.
 Agnoscere superos i. in adversis, etiam deorum favorem deprehendere. 4, 255.
 Alani, Scytharum populi. 8, 223. 10, 454.
 Alba, Latii urbs in monte Albano, ab Iulo sive Ascanio condita, unde Iliaca dicta, 1, 198. 3, 400. 9, 992.
 Alexander M. in quem invehitur poeta. 10, 25.
 Allia, fluvius non longe ab Roma, ad quem Romani caesi a Gallis. 3, 409.
 Alligare terras, de Oceano qui continet terras. 10, 226. 255.
 Almo, fluviolus non longe Roma, 1, 600.
 Alocus, Thessalus, cuius filii Otus et Ephialtes gigantes montes alium alii imponentes coelum subvertere voluerunt. 6, 410.
 Alpheus, Elidis fluvius, per subterraneos i in Siciliam venisse misceri. 3, Altaribus diris 3, 404.
 Altum, intimum
 Amasis, Aegypti gnante xx. mi Aegyptio fuisset 9, 155.
 Ambire pectore 8, 67.
 Ambitiosa domus
 Ambracia ora, nus, ad Ambracia in Epiro. 5, 65.
 Amentare habere 221.
 Ammodytes, se arenis concolor
 Amor, coitus. 2,
 Amphisbaena, i que caput habet nequeat pars anterior
 Amphisa, Phociae
 Ampliare orbem
 Anchisae thalamus
 Anchises cum 9, 971.
 Angi invidia. 9, 1
 Angustare. 4, 32
 Anbelare rabiem monte sulphureo emittente. 6, 92
 Animam telum exiguine. 7, 622.
 Annus, messes et proventus. 3, 45
 Antaeus, terrae filius in Africa Tingitana 593. sqq.
 Antiquus imaginum imaginibus nobis
 Antonius Orator

rees, Tarracina, Cam-
ppidum. 3, 84.
vultus crine remoto.

rbis gentibus, dedu-
sidiis. 1, 465.

s Aegyptiorum, qui et
479.

fluvius in agro Pata-
quo balnea Aponi. 7,

us funebris, vel san-
, 376.

rcurius. 9, 661.

em aditu. 10, 489.

arcum se cogere, de
ate Italiae. 2, 613.

tyrannus, Eurystheus

hae populi Lucano.

roadis urbs. 3, 204.

i et ferre comunius.

armis uri. 4, 578.

Ptolemaei soror in-
521.

rares mare prae mul-
9, 35.

norum habenas. 7, 143.

Aquitaniae populi a
oriundi. 1, 427.

men humani iuris. 7,

rx. 2, 469.

Thessaliae fluvius. 6,

, Aeneae proavus. 9,

Parthicus. 8, 92. 234.

Hispaniae citerioris
, 8. Asturii auri scru-
298.

s, Epiri vel Aetoliae
188.

Atlas mutatus in montem. 9,
655.

Atlantis, sidus Vergiliarum.
Vergiliae Atlantides dictae a
patre Atlante. 5, 4.

Atticae vestes. 2, 357.

Auctor np. vitae, nascendi.
Deus. 9, 575.

Auditu quem horrere. 7, 342.

Auferre. Abstulit nemus Ham-
mon. 9, 525. l. extulit.

Aufidus, Apuliae fluvius. 2, 407.

Aulis, Boeotiae portus. 5, 236.

Aures accidit, pervenit ad au-
res. 2, 274.

Auro impressum, in textum.
9, 176.

Autololes, Mauritaniae populi.
4, 677.

Axis stellati. 3, 455. axem cir-
cumire. 7, 200.

B.

Bacchae, feminae in furorem
actae. 5, 74.

Bactra, Medorum regio: pro
Parthis. 8, 299. 423.

Bactros, Scytharum Asiaticae-
rum fluvius. 3, 267.

Bagrada, flumen Africae. 4, 588.

Bellum, acies. 7, 523. 6, 230.
belli pelagique labores. 9,
1056.

Bessi, Getis vicini populi. 5,
441.

Boebeis, palus in Thessalia,
Ossa, ab Ossa monte. 7, 176.

Briareus, unus gigantum, qui
Iovi bellum intulere. 4, 596.

Buceta, pascua boum. 9, 185.

C.

Cadunt vulnera, i. tela quas
vulnera inferunt. 3, 588. Sic

- Possumus aeternae nomen commit
 Si tamen hoc ulli de se promittere
 Et deus ultor abest. Superest anhi
 240 Ipsaque nescio quid mens excellent
 Tu naanti protende manum: tu, Pis
 Exsere. Nos humilis domus et sinc
 Sed tenuis, Fortuna sua caligine c
 Possumus impositis caput exonerat
 245 Et lucem spectare novam, si quid r
 Adnuis, et nostris subscribis, candi
 Est mihi, crede, meis animus const
 Quamvis nunc iuvenile decus mihi]
 Coeperit, et nondum vicesima vene
 250 Quod si tam validae mihi robur me
 Et solidus primos impleret spiritus
 Auderem voces per carmina nostra
 Piso, tuas. Sed fessa labat mihi pe
 Et tremefacta cadunt succiso popli
 255 Sic nec olofinos audet Pandionis ai
 Parva referre sonos, nec, si velit im
 Sic et Aedonia superantur voce cie
 Stridula cum rapido faciunt convic
 Quare age, Calliope, posita gravita
 260 Limina Pisonis mecum pete: plura
 Quae laudare velis, inventa penatili
-

a Syrtim, circum-
erresti. 9, 373.
prus, a rege Ciny-

ici. 1, 463.

dulum in Argolica
ta Nemaeam sil-
versabatur leo ab
ignis. 4, 612.

, 500. 10, 56. sqq.
didum liberum in
Mercurii in Afri-

e populus, quorum
ilvis plena. 3, 246.
chinum, oppidum
90.

i, 328.

s, collectus, coa-

estumare. 5, 445.

nodicum civem, i.
ituere. 7, 267.

ta saluti. 1, 506.

a, terrae. 1, 607.

i Sarmatorum ad
nbii. 3, 200.

s. 9, 487.

in arces Brundu-

centi Nilo. 1, 20.

dictum, patienter
re. 8, 619.

s cladibus orbi. 2,

. 7, 563. add. 2, 621.
una totum orbem.

e. 9, 947.

us. 2, 335.

erbera puppes. 8,

m Latii non longe
, 392:
2:

Cornu coactum, lunae circulus
plenus. 1, 537.

Corpus, de Romano Imperio
7, 406.

Corycos, in Cilicia oppidum,
mons et specus. 3, 226.

Cos, insula Samo vicina. 8, 246.

Costos, frutex, cuius radix con-
tra venena utilis. 9, 917.

Covinus, currus rostratus Bel-
garum et Britannorum. 1, 426.

Crastinus, evocatus in exer-
citu Caesaris. 7, 471.

Crustumium Flamineae fluvius.
2, 406.

Culmen iuris humani. 7, 594.

Cuppae sustentandis ratibus.
4, 420.

Curata sunt, curae sunt. 7, 455.

Curictum gens. 4, 406.

Cursum servant fulmina. 4, 77.

Custos iustitiae. 2, 389.

Cyanaeae cautes, Symplega-
des. 2, 716.

Cybebe, Cybele: 1, 600.

Cydones, Cretae populi. 7, 229.

Cyniphus, Libycus, a Cyniphe
regionis flumine. 9, 787.

Cyri arva, Persarum regio. 8,
226.

Cythera, orum, insula Pelopon-
nesi, sub Malea promontorio.
9, 37.

D.

Daciae, Scythiae populi. 2, 296.
7, 429.

Damnare, adstringere, addice-
re rei malae et tristi. 1, 249.
7, 452; 9; 87.

Danae; ab Iove in imbrem au-
reum converso stuprata, ma-
ter Persei. 9, 659.

Dare ius sceleris. 1, 2. arcana-
i. declarare. 2, 554.

- Deae scelerum, Furiae, 2, 80.
 Debere fati crimen. 7, 35.
 Decoquere, absumere. 9, 176.
 Decuit fulgens tutela carinas,
 3, 511.
 Defendere, arcere, prohibere.
 9, 306. 322.
 Deformis dolor, turpis. 8, 81.
 deformia ora transfixo pilo.
 9, 138.
 Deiotarus. 5, 55. 3, 209.
 Delmatia. 2, 402. 5, 379.
 Densanturnubes inimbres. 4, 76.
 Depellere hostem. 2, 654.
 Deprensus cantu magico. 6, 505.
 Derigere, dirigere. 3, 613.
 Deripuit iuventus arma tem-
 plis et penetibus. 1, 240.
 Descendere penitus ferro. 1, 31.
 ex regno. 1, 335. descendit
 aequor. 5, 338.
 Desecta hydra. 4, 635.
 Despumare in herbas. 6, 506.
 Destituit fortuna, i. deseruit,
 recessit. 2, 728. 5, 298.
 Destringere ramos. 4, 317. fer-
 rum. 7, 313.
 Devertere cursu. 6, 591. 2, 470.
 Devolvere fractas silvas, de
 fluvio. 2, 409.
 Diana Mycenaea, ab Oreste
 Mycenaeo, qui eam ex Tau-
 rica Ariciam transtulit. 5, 74.
 Dicte, Cretae mons. 2, 610. 4,
 322. 6, 214.
 Diducere, separare, extendere.
 3, 584. 7, 506.
 Diem totum mutare, aliud cli-
 ma subire. 8, 217.
 Differre, diripere. 9, 142.
 Diffusum coelo aequor. 4, 82.
 Dilectus, delectus. 7, 538.
 Dimadere. 6, 479.
Dipsus, Ciliciae fluvijs ex
Tauro monte ortus. 3, 255.
- Dircae, fons in Boeotia
 Dircaea cohors, arma
 tibus serpentis prog
 inter se certantes pe
 cubuerunt. 4, 550.
 Dirimere sastris, a cas
 Dirum virus. 1, 615.
 Discedere, separari,
 347. 2, 121.
 Dispendia silvae. 3, 2
 Distinere. 4, 675.
 Diversum pelage, co
 3, 681.
 Divortia gemini pont
 580.
 Dolopes, Thessaliae
 384.
 Doloris vox. 5, 494.
 Domitius Aenobarbus
 sor Caesari in Gal
 gnatus. 7, 607.
 Donare ratibus flexus
 remittere, officere,
 opus habeant naves
 flexus Maleae. 6, 58.
 Dotion, Thessaliae ci
 qua Musae Thamy
 torem visu et cantu p
 6, 353.
 Dryopes, Epiri popu
 Ducere senectam ma
 tolerare, sustentare.
 sidera, tollere. 1, 41
 pari moderamine de
 nautis. 5, 706.
 Durare viscera coeno.
 rant in altam segete
 surgunt, turgent. 6, 1
 Durus vetanti, i. surdi
 Dyrhachium, Epiri ci
 te Epidamnos dicta.
- E.**
- Echeneis, pisciculus,
 adhaerens eius curv

- gatur, unde dictus Remora. 6, 675.
- Echinades, insulae ante Actoliam. 6, 364.
- Edere. Gemitus edere dolorem; i. consumpsere, oppressere. 7, 43.
- Edonis, Baccha, a parte Thraciae. 1, 675.
- Effundere lumina. 2, 185.
- Eleus sonipes, equus in certamine Olympico, quod in Elide Peloponnesi. 1, 294.
- Emerere. Emtum velle sanguine. 7, 282.
- Emicuit cacama, mors. 5, 76. 7, 599.
- Emissae venae. 7, 625.
- Encheliae, Illyrici populus, apud quos Cadmus in serpentem versus. 3, 189.
- Ephyre, Corinthus, Isthmus Corinthi. 6, 57.
- Ephyraea moenia, pro Dyrrhachio. 6, 17.
- Epidamnus, Dyrrhachium. 10, 545.
- Ereperere in puppim. 3, 600.
- Erichtho, mazarum Thessalicarum maxima. 6, 508. sqq.
- Eridanus, Padus. 2, 479.
- Erigi saxo, acui. 7, 140. erigit Italiam Apenninus. 2, 397. erigit elisum nebulosis aera saxis. 6, 91.
- Erinnys feralis Latio, incitamentum in furores et caedes. 10, 59.
- Eroae turres, Sestus, ab Ero puella, ad quam ex Abydo adnatabat Leander. 9, 955.
- Errat in aere pinna. 1, 588.
- Essedoniae gentes. 3, 280.
- Euboea, insula Euripo a Boecia separata. 2, 710.
- Eudoxus Gnidius, Ephemerides scripsit et annum ad Aegyptiorum rationem reformavit 10, 187.
- Euenus, fluvius Thessaliae, in cuius traiectu Nessus ab Hercule occisus est. 6, 366.
- Euganei colles prope Patavium. 7, 192.
- Eumenis et Eumenides, Furiae. 1, 576. 6, 664. 7, 778.
- Exarsit mucro cautibus. 7, 140.
- Excantare, incantare. 6, 458. 686. 6, 931.
- Excrementa manus, unguis. 9, 543.
- Excussa templis. 5, 209.
- Exhaurit Italiam aquis Padus. 2, 410.
- Exigere ferrum. 2, 149. 10, 30.
- Exire per ferrum. 1, 212.
- Explere unam mortem. 6, 213.
- Explicare virum per membra. 4, 629.
- Exsiccare dentibus artus. 9, 934.
- Exsolvere metus suos. 5, 259.
- Exspuit Tagus aurum. 7, 755.
- Exsudat pestibus aer. 9, 619.
- Exsultat aheni aquae cumulus. 9, 798.
- Extendere serpentem, prosternere. 7, 148.
- Extentus umbo. 3, 476.

F.

Fabricius, auro non corruptus. 3, 160.

Fabula bellorum, confabulationes militum de rebus suis gestis. 4, 200.

Factorum ordo. 8, 818.

Fallere. Fallit aqua, quae admodum leniter ducit. 5, 484.

Famae veteris Athenae. 5, 52.

R

LUCANUS.

- Fastus, i. fasti.** 2, 645. 3, 818.
 10, 187.
Fatalis ambitus urbi. 1, 170. 9,
 980.
Fateri vires, debiles. 8, 527.
Fauces abrasae. 6, 115.
Favori partes facere. 9, 228.
Ferit fluvius pontum. 3, 235.
Ferre poenas, sumere. 4, 806.
 9, 104. vulnera, recipere. 6, 133.
 7, 638.
**Ferri primo motu, primo im-
 petu pugnae.** 7, 278.
**Festa convicia, versus Fesceni-
 nini.** 2, 369. festus septemvir
 epulis. 1, 602.
**Fidens ferro telum, armatum
 ferro.** 8, 303.
Figere oscula. 6, 565.
**Figulus, Astrologiae peritissi-
 mus.** 1, 639.
Fimbria, percussor Crassorum.
 2, 124.
Firmissima pubes. 2, 473.
Flibilis damnis. 7, 691.
Flexa ambage involvere. 637.
 flexi plaustra Bootae. 2, 722.
Fluvida pestis. 6, 89.
Fluunt libamina focis. 4, 199.
Focus gramineus. 4, 199.
Foedera mixti generis, adfinitas.
 9, 1048.
**Formido, venatorum vocabu-
 lum.** 4, 437.
Fors invida. 4, 503.
Fortunae pudor, Ptolemaeus.
 5, 59. Praenestina. 2, 193.
Fraenis conversis. 7, 531.
Frangere aemem nando. 8, 374.
Frenitus agit Pindus. 7, 482.
Fretu torrens. 3, 277.
**Fronte aurae praebent horro-
 rem.** 3, 410.
Frondens campus. 6, 83.
Fucus Tyrius. 10, 123.
- Fuga Sertorius impulit arma.**
 7, 16.
Fulcit gemma toros. 10, 122.
Fultus super titubantia stare.
 5, 251.
Furex in arma. 2, 439. 7, 295.
Furtim tumultum parare. 8, 713.
Furto raptum iter. 6, 121.
Futuris mansura moles. 8, 865.
- G.**
- Gabii, civitas Latii via Prae-
 nestina.** 7, 392.
**Galatae, populus Asiae iuxta
 Paphlagoniam.** 7, 540.
**Galbanum, gummi ex Assyria
 advectum cuius odore ser-
 pentes fugantur.** 9, 916.
**Galli, sacerdotes Cybeles san-
 guinolenti.** 1, 567. 600.
Ganymedes, eunuchus. 10, 520.
 pincerna Iovis raptus in coe-
 lum. 9, 972.
**Garamantides undae, mar-
 Africanarum.** 9, 369.
**Garganus, mons, fluvius et pro-
 montorium Apuliae.** 5, 380. 9,
 184.
Gaurus, Campaniae mons. 2,
 667.
Gaza, Syriae oppidum. 3, 216.
Gehennae, Arvernorum. 1, 435.
Gelidus pavor adligat artus. 1,
 246.
Geloni, Scythiae populi. 3, 288.
Gemere rauca. 5, 218.
Genae flos, prima barba. 6, 562.
Gens virorum, fortis. 8, 385.
Genus, Epiri fluvius. 5, 462.
**Getes, Getae, Sarmatæi populi
 ad ostia Danubii; saepe qui-
 vis populus barbarus.** 2, 54.
 296. 3, 95.
Gladii triste micantes. 1, 320.
 soluti vi fulminis. 7, 512.

Glarea. 4, 302.

Glebam anima fugiente ferire 5, 279.

Gnidos, insula maris Carpathii. 8, 247.

Gorgones, tres sorores, Phorcynos filiae, quarum una Medusa, 6, 746. 9, 647.

Gortyna, Cretae oppidum, sagittariis nobile. 3, 186. 6, 214.

Gravari dominos. 5, 258. 7, 248.

Gymnasia Graecorum. 7, 270.

H.

Habena iaculum amentare. 6, 220. habenis totis rabiem exercere. 9, 454.

Habere nullo discrimine. 4, 218. habet mortalia casus. 2, 13.

Haemoniae terrae, Thessalia ab Aemo monte. 6, 442.

Haemorrhoidis, serpens, a quo icti sanguine toto effluente moriuntur. 9, 709, 806. sqq.

Haeremus cuncti diis. 9, 573.

Harpe, gladius falcatus, quo Mercurius Argi caput abscidit. 9, 662, 676.

Haurire amorem. 10, 363.

Hebenus, arbor in India et Aethiopia (in Merde insula Nili) cuius lignum nigri coloris servit caelaturae aut ornamentis aedium. 10, 111. 304.

Hecates pars ultima, Proserpina. 6, 700.

Helle, filia Nephelae et Athamantis, ariete quo vehebatur delapsa Hellesponto nomen dedit. 4, 57. 9, 946.

Heniochi, Colchorum populi. 2, 591. 3, 270.

Herceae arae, Iovis Hercei ara, ad quam occisus Priamus. 9, 979.

Hermus, Lydiae fluvius aurifer. 3, 210.

Hesionem scopuli, e regione Troiae, in quibus Hesionem Laomedontis filiam monstro marino expositam Hercules liberavit. 4, 970.

Hesperides, filiae Atlantis: earum hortus ab vigili dracone custeditus in Cyrenaeica regione: poma eius aurea abstulit Hercules. 9, 857.

Hesus (Mars) Gallorum deus, cui humanis hostiis litabatur. 1, 443.

Homerus Smyrnaeus. 9, 984.

Honos mortis, laudatio funebri, aut iusta. 9, 217.

Horizon. 9, 496.

Horrens bruma siccis Aquilonibus. 4, 50.

Hortatu suo devertere quem a proposito. 6, 318.

Hospitii superi, dii hospitales. 9, 131.

Hostilis pars in extis. 1, 622.

Hyaena, animal, de quo mira narrantur. Usus eius in magicis. 6, 672.

Hybla, Sicil. mons, ubi florum et apum maxima copia. 9, 191.

Hydaspes, fluvius in Indum illabens, et urbem Nysam praeterfluens. 3, 236.

Hydrus, Hydruntum, oppidum Calabriae ad discrimen maris Ionii et Adriatici. 5, 375.

Hyperborei, populi ultra Aquilonem. 5, 23.

Hyrcania, regio ad mare Caspium silvestris. 2, 268.

I.

Iacere, quidquid ubique iacet
I. occisum est. 2, 162.

- Iactare brachia et lacertos, na-**
re. 3, 651, 662.
Iactura capitis. 8, 711.
Iaculari se praecipiti pondere.
 2, 155.
Iaculum, serpens, qui se ex al-
to, velut missile, vibrat. 6, 677.
 9, 720, 826.
Iadar, Dalmatiae fluvius. 4, 405.
Iapyx, ventus Occidentalis. 6,
 339.
Icaria scopuli, Icaria insula in
mari Icario. 8, 244.
Idalium, litus Cypri ab Idalio
oppido et nemore. 8, 716.
Idalis terra, Troad. regio. 3, 204.
Ieiunia aquae. 4, 332.
Ignibus permittere urbes. 7, 413.
Ignis, amor. 10, 71.
Ignorare frondes, de regione
arenosa. 9, 525.
Illatrare manibus, de maga. 6,
 729.
Ilerda, oppidum Hispaniae
citerioris, haud longe a Sicori
flumine. 4, 13, 144.
Iliacae domus, Troia. 10, 61.
Illisum aequor scopuli revo-
munt. 6, 24.
Illyris, sc. vrbs, i. Epidamnus.
 2, 624.
Impedit primas ad noctem tene-
bras. 4, 447.
Impulsum, primo ictu stratum
et eversum. 3, 389. fere con-
 fectum. 5, 330. Impulit terras
 aequor. 2, 436. Impulsu valli
 turres confringere. 6, 123.
Impendere aera nimbis. 4, 112.
Imperii cruor, i. senatorum. 7,
 579.
Implere se lumine vero, de ani-
ma inter deos recepta. 9, 11.
Impressum auro, intertexum.
 9, 176.
- Inachus, flumen Thessaliae.** ◀
 363.
inachia arva, Argivorum regio,
ab Inacho rege, in qua Lerna
et nota hydra. 4, 634.
Inarime, insula in ora Campa-
niae, sulphureis exhalationi-
bus plena. 5, 101.
Inconcuissa ferens vestigia. 2,
 248.
Incumbens ventus. 3, 409. 5, 718.
Incursu pectoris tela confringe-
re. 6, 161.
Indespectus. 6, 748.
Indigites dii. 1, 556.
Indicunt nefas praesagia et
portenta. 2, 4.
Inducta cymba iuvenco caeso.
 4, 132.
Induere se, repleri, cooperiri.
 7, 835.
Indus. 3, 235.
In ense mori. 2, 264.
Inexpletus. 2, 176.
Infectum dolis bellum. 4, 736.
Inferni dei. 1, 634.
Infernum mare, Tyrrhenum. 2,
 400.
Inferre astra, i. noctem. 7, 452.
Infula, velamenti genus, et re-
ligaculum comae. 5, 144. 2, 355.
Ingesta tartara somnis. 7, 785.
Ingressa, passiva, quae ingressi
sumus. 9, 866.
Inhibere remis naves. 3, 659.
Inmittere aestum. 4, 113.
Inmodicus legibus. 6, 796.
Innoxius a morsu serpentum.
 9, 892.
In numerum, augendo numero.
 2, 111.
Insidere castris collem. 6, 17.
Instincta mens sacro furore. 5,
 150.
Intentus ventus. 9, 473.

- Intermanere. 6, 47.
 Intulit quidquid Corus. 4, 67.
 Intumescens tellus, montosa. 2, 398.
 Invidere igne rogi miseris. 7, 798.
 Invidiosus. 9, 505.
 Invigilare, de rebus per somnium oblati. 7, 766.
 Invitis fluctibus cœrescit amnis. 10, 322.
 Iolcos, Thessaliae urbs, ex qua primum solvit Argo. 3, 193.
 Ira, iram superum quaerere in extis. 1, 617. exire in iram. 3, 112. iras totas erexit mare. 5, 600.
 Ire in casum. 2, 263. sic eat. 2, 304. ire in tutum. 9, 234.
 Irrumpere medias leges milite. 1, 322.
 Isara, fluvius ad Cemenum montem in Rhodanum influens. 1, 399.
 Isaurus, Piceni fluvius. 2, 406.
 Istri, Illyrici populi ab Istro fluvio quem adcolunt. 4, 529.
 Itonas, Thessaliae rex inventor auri argentique conflandi et monetæ percutiendæ, 6, 402.
 Ituraei, Coelesyriæ populi, 7, 230.
 Iudæorum deus incertus. 2, 593.
 Iulea gens a Troianis orta. 1, 197. 9, 995.
 Iulia, Caesaris filia, Pompeii uxor. 8, 104. 10, 77.
 Iunctæ sorores, de Parcis. 3, 18.
 Iuno iniqua Herculi. 4, 637.
 Iupiter Hammon. 9, 545.
 Iurare per numina Caesarum. [7, 459.
 Iurata manus in gladios. 9, 850.
- Ius datum sceleri. 1, 2. sibi in iugulos facere. 4, 821. iuris sui esse et legum. 6, 660. iuri tuo relinquet. 1, 51.
 Iustitium. 2, 18. 5, 116.
 Iusta dare. 9, 67.
 Iuventus; pro corio bubulo. 4, 132.
 Ixion, Centaurorum pater. 6, 386
- L.**
- Labiensus a Caesare ad Catonem transit. 5, 346.
 Labor, cura, sollicitudo. 6, 492. Romanus. 7, 312.
 Laborare in regna, stabiliendo regno. 9, 258.
 Lacinia templa, promontorium Lacinium in Calabria, in quo templum Iunonis. 2, 434.
 Laeta marito uxor. 8, 89. laeta iuventus, Sali. 9, 478.
 Laetificare. 3, 49.
 Lagus Ptolemaei, qui, Alexandre mortuo, Aegyptum occupavit, posterisque suis reliquit: unde pro quocumque Ptolemaeo eorumque posteris. 10, 86. 8, 692. etc.
 Lana funerea. 2, 367.
 Lances, vasa sacrificiis apta extis imponendis. 6, 710.
 Lepithæ, Thessaliae populi; equorum domitores. 6, 399.
 Largus habenæ. 7, 225.
 Laris angusti tuta facultas. 5, 528.
 Larissa, oppidum Thessaliae. 6, 355. 7, 712.
 Larix, arbor resinifera. 9, 920.
 Latinae feriae, quæ quotannis consules cum senatoribus Albae celebrant. 1, 350. 5, 402. 7, 895.

- Latia vitis, Centurionis insignis. 6, 146.
 Laterum textura. 9, 777.
 Laurentum, oppidum Latii, regia Latini. 7, 394.
 Laxa rura extendere. 1, 170.
 Laxare spes suas. 5, 533.
 Lectus feralis. 6, 532.
 Ledaæ sidera, Gemini Castor et Pollux, Ledaæ filii. 4, 526.
 Leleges, Thessaliae populi. 6, 383.
 Lemanus, lacus per quem transit Rhodanus. 1, 396.
 Leniter tegere. 2, 360.
 Lentulus Spinther Asculum describit. 2, 469. consul initio belli civilis. 5, 16. 8, 328.
 Lepidus conatus acta Sullae rescindere, a Pompeio et Catulo in Alpibus victus. 2, 547. 8, 508.
 Leptis minor. 9, 524, 948.
 Lerneæ sagittæ Herculis, quia sanguine Hydrae Lerneæ tinctæ. 6, 392.
 Lesbos, insula maris Aegæi sub Troade, in qua Mitylene urbs. 5, 725. 8, 40, 108.
 Lethæ, flumen inferorum oblivionem inducens. 3, 28. 5, 221. 6, 769.
 Lethon, Africae fluvius. 9, 355.
 Lætum in vulnera sparsum. 3, 591.
 Levat spes mentes trepidas. 1, 523.
 Leuca, Apuliae oppidum. 5, 376.
 Leucas, Leucadius vertex, promontorium Epiri, ubi Actium. 1, 43. 5, 479. 8, 38.
 Leuci, Belgicae populi, boni iaculatores. 1, 424.
 Librare lacertis ferrum. 4, 386. 7, 289.
 Liburni, Illyrici populi. 4, 532.
 Liburnæ, biremes. 3, 534.
 Licuit mihi, potui. 4, 638.
 Ligatae torpore undæ. 5, 494.
 Lilybæum, Siciliae promontorium Africam respiciens. 4, 583.
 Limes vitalis secans, diaphragma. 1, 623.
 Lingones, Galliaë populi, pictis armis insignes. 1, 398.
 Lingua, agger arctus in mare productus. 2, 614.
 Lingier, de sacerdote Aegyptio. 10, 175.
 Liris, fluvius ex agro Vestinae prope Minturnas in mare Tyrrhenum influens. 2, 426.
 Lissum, Epiri oppidum maritimum. 5, 719.
 Longinqua vulnèra, emissæ facta. 3, 568.
 Luctificus. 7, 2.
 Luna, primum Etruriae oppidum cum portu. 2, 427.
 Lunata fronte recedere. 3, 533. lunatum ferrum. 9, 678.
 Lustrales animæ, quæ quæ victimæ ab hostili vi excipitum expiarunt. 6, 786.
 Lycurgus, Thraciæ rex, quibus crura incidit. 1, 575.
 Lynx, cuius viscerum usus in magia. 6, 672.

M.

- Macedo, Alexander M. 3, 694.
 Macra, Liguriaë fluvius inavigabilis. 2, 426.
 Maeander, Phrygiaë fluvius antiquosissimus. 3, 208. 6, 475.
 Maenala, Arcadiaë montes. 2, 177.
 Magiæ descriptio. 6, 638. 99.

- ae linguae, notae hiero-
 tici. 3, 224.
 tes, Thessaliae populi,
 i equites. 6, 385.
 eparat Isthmos geminum
 1.
 Laconiae promontori-
 uam Dorida vocat, quia
 Laconiam incoluere. 6,
 36.
 ae aquae, Maliacus si-
 ub Macedonia. 6, 367.
 , oppidum Ciliciae. 3,
 7.
 te, manus ferreae, seu
 gones. 3, 565. 2, 912.
 ducis, milites. 5, 311.
 Catonis, Hortensio
 ssa. 2, 326. sqq.
 exterius, Oceanus ter-
 ambiens. 10, 37. maris
 o. 2, 726.
 lis, palus Aegypti. 9, 154.
 7.
 te regna, Minturnensium
 et in eo lucus deae Mari-
 ticer. 2, 424.
 t. 2, 69. sqq.
 ius, C. frater. 2, 175. sqq.
 ridae, Africae populi in
 Mareotide. 3, 293. 4, 680.
 populi Italiae. 3, 430. 9,
 1, Phrygiae amnis. 3, 207.
 getae, populus Scythicus
 nubium. 2, 50. 3, 283.
 ia, Phocensium, patria
 gorum colonia in Gallia
 onensi, 3, 307. 4, 257. 5,
 1, Numidarum gens in A-
 4, 682.
 is, mons Apuliae. 9, 185.
 ia robor, arbores Mau-
 as. 9, 426.
- Mazax, Africae populus sagit-
 tandi peritus. 4, 681.
 In Medio orbem tenere. 1, 89.
 Medusa. 9, 624. sqq.
 Meleager, Oenei filius, Calydo-
 nis rex. 6, 365.
 Meliboea, Magnesia in Thes-
 salia civitas, in qua natus
 Philoctetes, donatus ab Her-
 cule sagittis, ob incensam ab
 eo pyram, in qua se Hercules
 combussit. 6, 354.
 Melius. 3, 111. 93.
 Melior cessisse loco, quam pel-
 lere miles. 8, 381.
 Memnonia regna, Orientales
 populi, a Memnone, Aurorae
 filio. 3, 284.
 Memphis, prima urbs planae
 Aegypti, passim pro Aegypto.
 8, 477. 1, 640. 9, 449.
 Menetis rura. 1, 419.
 Mensae lautae gloria. 4, 376. "
 Mergere ferrum in robor. 3,
 435. gladium per viscera, 3,
 749.
 Meroe, insula Nili maxima. 4,
 333. 10, 237.
 Metaurus, Umbriae fluvius. 2,
 405.
 Metari terras oculis. 6, 32.
 Metiri; mensus, homini quid
 fata paterent. 2, 133.
 Metus aequorei, ventorum,
 tempestatis. 9, 447.
 Mevania, Umbriae oppidum in
 agro armentorum feraci. 1, 473.
 Micant gladii triste. 1, 320.
 Milo, reus occisi Clodii. 1, 322.
 2, 480.
 Minimae rerum. 2, 272.
 Minimumque parumque. 5, 741.
 Minoia tecta, Brundisium, quia
 habitatum a Cretonibus. 2,
 406.

bus. 9, 286.
Mithridates. 1, 336. 2, 581.
Mittere comites ruinae. 3, 290.
Mitylene, urbs, Lesbii insulae.
5, 786.
Mola, far tostum sale adspersum. 1, 610.
Molibus receptis, i. e. navibus onerariis. 10, 328.
Monoeci Herculis portus. 1, 405.
Monstra fecit fides. 4, 245.
Monychus Centaurus. 6, 338.
Moriuntur fulgura nimbis. 4, 78.
Mortale genus, homines. 6, 614.
Mortem suam victori rapere. 2, 156. mortes cadunt, tela mortifera. 7, 517. mortis amor. 4, 147.
Moschi, populi Scythici, e quibus oritur Phasis. 3, 270.
Movent rates medium profundum. 3, 2.
Multus Hannibal est in pectore. 8, 285.
Munda, Baeticae urbs, 1, 40. 6, 306. 7, 692.
Mundi arbiter, Pluto. 6, 697. 742.
Murrha, murrhina vasa. 4, 380.
Muta suspiria. 5, 218.
Mutina, Galliae Togatae urbs. 1, 41. 7, 872.
Mycenae, Argiae in Peloponneso oppidum. 1, 544. 5, 74.
Mysia, Asiae ad Hellespontum regio. 3, 203.

Negle
Nemp
4, 80
Nereu
mari
Nervi
Cott
legat
Nessu
quam
reba
cule
Nesis
phur
6, 90
Nilus
Nimbi
Niphs
245.
Niti t
Nobil
Noctu
Nomi
giun
9, 72
Nosse
mine
5, 46
rum.
Notas
Nube
Nuda
550.
Nume
num
405
lea
da

N.

Nabataei, Arabiae populi. 4, 63.

phaeum, Epiri portus ul-
Lyssum. 5, 720.
Nyseia iuga, Indiae mons
rbs, in qua sepultus Bac-
1, 65. 8, 801.

O.

cere mundo terram. 9,

nare. 6, 364.

uus caput. 4, 726. sanguis,
census lateralis, generis li-
transversa. 8, 286.

ssae arces, occupatae. 2,

ius, Pompeianae classis
lyrico praefectus. 4, 433.

in morte natantes. 2, 26.

us, qui Thebis imperavit,
rem uxorem inscius ha-
8, 407.

us, pater Deianirae. 6, 363.
maus, Aethiopiae tyrannus.
15.

ne nympha, Paridis con-
ab ipso derelicta. 9, 973.
coniugii. 5, 725.

, vel Onychites, genus
moris. 10, 117.

rgium, Venetorum urbs.
12.

aeternus, fatum. 8, 569.

es, Pelopis pronepos, ob
sam matrem furii agita-
7, 778.

ae, populi Indiae, Horitae.
19.

n, Epiri urbs, Dardania a
danis populis. 3, 187.

tes, Syriae fluvius. 3, 214.
1.

s. g. 833. 9, 159

, mons Macedoniae vel
ssaliae ad Ortum bruma-
1, 389. 6, 334.

Othrys, mons Thessaliae ad
meridiem, Lapitharum sedes.
6, 338.

Ovilia villa publica in campo
Martio, in qua aliquot millia
deditiorum iussu Sulla cae-
sa. 2, 197.

P.

Pabulum, alimentum. 7, 5.

Pachinus, promontorium Sici-
liae, ad quod victus ab Augusto
Sex. Pompeius. 7, 871.

Pacifero sermone. 3, 305.

Pagasaeum litus, a Pagasa
Thessaliae urbe, ex qua pri-
mum solverunt Argonautae. 6,
400.

Palaestinae arenae, Palaeste,
aut Palaestina, locus in Epiro.
5, 460.

Palinuri promontorium in Lu-
cania, sed etiam aliud in A-
frica 9, 42.

Pallene, oppidum non longe a
campis Phlegraeis. 7, 150.

Pamphilia, Asiae minoris, Ci-
liciae vicina regio. 8, 249.

Pangaenus et Pangaos, mons
Thraciae. 1, 679. 7, 482.

Paphos, urbs Cypri, in cuius vi-
cinitate Venus nata creditur. 8, 458.

Par novum, bellum et vir, i. om-
nes copiae Pompeii et Scao-
va. 6, 191.

Paraetonium, portus et oppi-
dum Aegypti non longe ab A-
lexandria. 10, 9.

Parata verba mentem desti-
tunt. 5, 731. paratum meri-
tum facili caede. 9, 1027.

Paridis antrum, in quo cum
Oenone vixit. 9, 971.

Parrhasium, Arcadiae oppi-
dum. 9, 660.

- Pars, factio, frequentius: partes.** 7, 118. 10, 419, 421.
- Parthorum pedes i. Parthi,** quia fugiendo pugnabant. 8, 335.
- Patet litus.** 1, 409. **patent mundi iura.** 6, 139. **quid homini facta patent.** 2, 133.
- Pati posse sine armis, i. agere, vivere.** 5, 314. 9, 262. **passi mutua vulnera.** 4, 556.
- Pavores celare vultu.** 10, 14.
- Pelethronum, oppidum Thessaliae,** ubi primum domandorum equorum usus inventus est. 6, 386.
- Pelion, Thessaliae ad ortum mons.** 6, 335.
- Pella, urbs Macedoniae, patria Alexandri M.** 10, 52.
- Pellaeum, Aegyptium, aut Alexandrinum,** quia reges Aegypti Ptolomaei oriundi a Macedonibus. 5, 60. 9, 153. 10, 511.
- Pelopis regna, Peloponnesus.** 6, 57.
- Pelorus, Siciliae promontorium** 1, 438. 3, 63. 6, 66.
- Pelusium, Aegypti urbs ad ultimum seu septimum os Nili.** 8, 466, 825.
- Pendentes nautae.** 2, 697.
- Peneus, Thessaliae fluvius, in quem multi alii influunt.** 4, 191. 6, 372.
- Pentheus, Bacchi contemtor, a matre furore Bacchico impulsus discerptus.** 6, 357. 7, 780.
- Percurrit in aequora.** 2, 427.
- Percussum pectine.** 10, 142.
- Perdere, de eo quod frustra facimus.** 3, 706. 8, 53.
- Pergama, arces Troianae,** 9, 969, 999.
- Perire, de eo quod frustratum.** 9, 561, 1058.
- Permittere vires in aliquem.** 4, 651. **ignibus urbes.** 7, 413.
- Permixtus viscere.** 3, 658.
- Persens, Iovis et Danae filius.** 9, 659.
- Persea Tarsos, a talaribus Persei cognominata.** 3, 225.
- Perusium, Tusciae urbs.** 1, 41.
- Pes, funis nauticus, quo tenditur velum.** 5, 428. 8, 185.
- Petra, locus editus prope Dyrhachium.** 6, 16, 70.
- Petreus et Afranius.** 4, 5. **sq.**
- Peuce, insula ad ostium Danubii.** 3, 202.
- Phaeacum litus, Phaeacia insula, sive Corcyra, prope Epirum.** 5, 420.
- Phalarica, telum quod tormento excutiebatur.** 6, 198.
- Pharnaces, Mithridatis fil.** 2, 637. 10, 476.
- Pharos, insula et turris quae claudit portum Alexandrinum.** 10, 57, 509.
- Pharsalos, Thessaliae civitas.** 6, 350.
- Phaselis, Pamphiliae oppidum.** 8, 251.
- Phasis, flumen Colchorum.** 2, 585, 715.
- Phemonoe, Phoebas sive Pythia** 5, 126.
- Philae, urbs inter Aegyptios et Aethiopes.** 10, 313.
- Philippi, urbs Macedoniae.** 1, 680, 694.
- Phlegrae, urbs Macedoniae, e cuius campis gigantes diis bellum intulerunt.** 4, 597. 7, 145. 9, 656.
- Phocis, Aethiopiae regio.** 3, 172.
- Phocaicalaurus, Phociae.** 5, 144.

- is, virgo fatidica Apollina. 5, 128.
 x, Thessaliae fluvius. 6,
 , Arcadiae mons, in quo
 s Centaurus sepultus:
 Capitharum oppidum. 3,
 , 388. 7, 449.
 is, Medusae pater, deus
 us secundus a Neptuno.
 , 646.
 is, Troados in Asia po-
 a quibus orti Romani. 9,
 99.
 i aeris sonus. 9, 288.
 t, oppidum cum promon-
 tyrenicae regionis. 9, 49.
 e, Thessaliae regio, re-
 Protesilai. 6, 351.
 es, Aquitaniae populi. 1,
 , Thessaliae ad Occiden-
 tions 1, 674. 6, 339. 4, 174.
 Elidis Peloponnesi urbs
 pheum amnem. 2, 165. 3,
 urbs Tusciae ad Arnum
 m. 2, 401.
 . civitas Mysiae. 3, 205.
 us aquarum. 6, 691
 Pliades, stellae, quae et
 liae. 2, 722. 5, 4.
 tum et plumarium opus,
 extum auro, aut licis
 itis. 10, 125.
 late venenum. 9, 795.
 signifer. 6, 465.
 ra muralia saxi. 6, 199.
 ae paludes. 3, 85.
 , Asiae regio, regnum
 idatis et Pharnacis. 1,
 0, 475.
 Borea. 3, 523.
 : veri. 5, 199.
 Pothinus, eunuchus, magnae a-
 pud regem Ptolemaeum aucto-
 ritatis, 10, 95.
 Praebere deo sua fata. 5, 536.
 Praecidere lucem. 6, 340.
 Praecipere iter. 6, 15. diem
 suum. 2, 106.
 Praeneste, oppidum Latii, in
 quo fanum fortunae. 2, 193.
 Praepes, alte volans, de avibus,
 item de Perseo. 9, 662, 688.
 Praeponderare. 6, 603.
 Praestare caput fulminibus. 5,
 771. 8, 615. proprie, pro: ante
 stare. 4, 80.
 Praestringere lumina. 1, 154.
 Praetendere moras bello. 7, 338.
 Praevertere metus. 9, 640.
 Premere ensem, telum. 4, 706.
 6, 237.
 Prester, serpentis genus. 9, 722.
 791.
 Probare se morientem. 8, 621.
 626.
 Procumbit in aequora. 3, 616.
 Proeumbunt oculi. 3, 713.
 Prodere, manifestare, edere. 8,
 15. 10, 121. perdere, 8, 511.
 Producere animam. 4, 796.
 Producent nubila Phaebo. 6,
 466.
 Proficiunt pocula, efficiunt. 6,
 455.
 Prohibere fraterna imagine, de
 luna in eclipsi. 6, 503.
 Proicere vitam. 4, 516.
 Promittere manus in bella. 1
 388.
 Promovere hominem limina
 portae. 6, 201.
 Promunt omenta suas latebras
 1, 625.
 Prosecta, exta, quod diis pro-
 secuntur. 6, 709.
 Prospectus coeli. 6, 434.

- Proteus, Aegypti rex, qui et vates.** 10, 511.
Proxima merces. 10, 408.
Psylli. 9, 894.
Pteleos Thessaliae civitas. 9, 352.
Ptolemais, Cleopatra. 10, 69.
Pudoris funera. 4, 231.
Pugnat non stare equus. 4, 753.
Pulsarunt Auximon admotae alae. 2, 466.
Pytho, Delphi, urbs Phocidos. 5, 134.
Python, serpens in Thessalia natus, ab Apolline confixus. 6, 408. 7, 148.
Pythia, certamina in memoriam occisi ab Apolline Pythonis. 6, 409.
- Q.**
- Quantum est, quod fata tenentur?** 3, 392. quantum valet Lesbos. 8, 123.
Quid telamiscent? i. cur. 1, 681.
Quidquid patet Libye. 8, 294.
Quirinus raptus, Romulus in coelum elatus. 1, 197.
- R.**
- Rabies populi Caesar, i. causa rabiei et furoris.** 1, 557.
Radiari ab ictu solis. 7, 214.
Rapere fructum amoris. 7, 32. tempus. 10, 508. quietem, eripere. 6, 781.
Raptus restituit tectum mare. 4, 459.
Rati casus bellorum, i. constituti fati. 9, 553.
Receptare. 7, 810.
Recessus magnus. 3, 477. 6, 40.
Recisos ense pereuntes. 2, 194.
Recursum, reditus. 8, 767. 4, 514.
- Referre. Tulit et retulit a equos.** 3, 552.
Redit post terga sonus. 8, 7.
Refusus in gremium. 8, 105.
Regni sociis nulla fides. 1, 92.
Relegare bellum. 6, 324.
Remoto, excepto. 7, 585.
Repetere sc. ictum, vocabulum gladiatorium. 4, 566.
Resecti vultus a cervicibus. 2, 112.
Resolutus frenis. 2, 145.
Reverunt scopuli aequos. 6, 24.
Rhamnus, pagus Atticae, ubi culta Nemesis. 5, 233.
Rhaseypolis, Rex Thraciae. 5, 55.
Rhemi, Belgicae populi, boni iaculatores. 1, 424.
Riphaei montes Scythiae, a quibus oritur Tanais. 3, 273. 4, 118.
Rhodope, Rhodopeia saxa, mons Thraciae. 7, 450.
Rhodos, insula celebris in mari Carpathio, Apollini sacra, in qua Colossus. 8, 248.
Rhoetion, promontorium, in quo sepulchrum Aiakis Telamonii. 9, 963.
Rhoetus, Centaurus. 6, 390.
Rhombus, instrumentum magicum ex licis tortis ad conciliandum amorem. 6, 460.
Rictus, pro apertione oculorum. 6, 757.
Ripas habuit Sicoris, cessante inundatione. 4, 130.
Rogatae manus ferrum movent. 7, 549.
Romanum est, pati vel quae tristissima. 9, 392.
Rostrum pressum, de cane venatico odorisequo. 4, 442.
Rotare caput ense. 2, 673.

on, Flaminiae fluvius, li-
Galliae et Italiae. 1, 185,
2, 489. 7, 254.

t notam venti. 5, 549.
ere somnum. 6, 769. lito-
le ostio fluminis. 10, 244.
4, 152. solum, terram. 6,

ni, Galliae Narbonensi
i populi. 1, 401.

a, Liguriae fluvius. 2, 422.
ina litora. Rutupla insula
unniac. 6, 67.

S.

a, praefectus copiis regis
e. 4, 722.

i, Arabiae populi. 9, 821.
li, Italiae populi a Sabinis
2, 430.

ri potores Indi. 3, 237.

ortus, locus circa Prae-
s. 2, 134.

es, filius Cotyos regis lau-
s ab senatu. 5, 54.

m sole aut frigore. 9, 376.

is, insula in confinio Ae-
te, Vera dicta respectu al-
urbis cognominis in
o. 3, 183.

ina palus, in Apulia prope
piam. 4, 377.

nam, Picentium oppidum.
5.

ae, colonia Romanorum in
ico. 4, 404.

rerum, Sullae epitheton.
11.

s, Ioniae insula. 8, 246. Sa-
cautes. 8, 195.

inis pignora. 5, 473.

ni, Santes, Aquitaniae
li. 1, 422.

iunctus Isauro. 2, 406.

Sardoae orae, Sardinia. 3, 64.

Sarnus, Campaniae fluvius, ne-
bulosos vapores exhalans. 2,
224.

Sason, Calabriae insula inter
Epirum et Prundusium. 2, 627.
5, 650.

Saturari i. repleri, illini. 6, 682.
8, 304. saturata caedibus ira.
7, 802.

Saturnia templa, ubi aerarium
publicum. 3, 115.

Scaeva, centurio Caesarianus.
6, 141.

Scaevola, pontifex ad aram Ve-
stae caesus. 2, 126.

Scindere urbes, transvolare. 9,
685.

Scipio Africanus. 4, 657. e.

Scruposa saxa. 5, 675.

Scyllaeae undae, mare Siculum.
6, 421.

Scythica ara, Dianae in Cher-
soneso Taurica. 7, 777.

Sector sui favoris populus. 1,
178.

Secundare. 1, 635.

Secundae operae, famulans fa-
mulanti. 8, 676.

Secundum Emathiam Ihs datur.
8, 332.

Sedere. De mari. 5, 643. alta
sedent vulnera. 1, 32.

Seductus ab aequore. 1, se-
ducta legio. 2, 475.

Selinus, Ciliciae fluvius. 8, 260.

Selloe et Selli, Epiri populi,
apud quos Dodona. 3, 180.

Semel omnia iusserat. 2, 147:
repulsum erectumque. 6, 757.

7, 234.

Semidei manes. 9, 5.

Senna, flumen Italiae in mare
Hadriaticum influens. 2, 467.

Septemviri epulis festis. 1, 602.

- Sequani, Belgicae populi, opti-**
mi equites. 1, 425.
Sequi verba ducis, audire et
pendere. 7, 382.
Seres, extremae Asiae sive In-
diae populi. 1, 19, 10, 142, 292.
Sertorius. 2, 549, 7, 14, 8, 809.
Sertum, contextum Adiect. 10,
 164.
Sesostrius, Aegypti rex. 10, 275.
Sibylla. 1, 564, 5, 138.
Sicania, Sicilia. 3, 59, 6, 66.
Sicoris, Hispaniae Tarconen-
sis fluvius. 4, 14, 130, 335.
Sidere in tabem. 7, 791.
Sigeae arenae, litus Troianum
in Sigeo promontorio. 9, 961.
Signa, statuae. 9, 808.
Siler, Lucaniae fluvius. 2, 426.
Simois, Troados flumen. 9, 962.
Sipus, Sipuns et Sipuntum, A-
uliae oppidum. 5, 377.
Smyrnaeus vates, Homerus. 9,
 984.
Solidare. 8, 691.
Sophene, Asiae regio. 2, 593.
Sortifer Iupiter. 9, 512.
Spargi per viscera. 2, 119.
Spartacus a Crasso profligatus.
 2, 554.
Spartana, Helena. 10, 61.
Spectare fugam. 4, 797.
Spercheus, Thessaliae fluvius.
 6, 367.
Spernere catenas. 6, 793.
Sperare vulnera. 2, 138, iugulos.
 7, 183.
Squalor et situs. 3, 417, 6, 643.
Stoichados arva, Stoichades In-
sulae circa ostium Rhodani. 3,
 516.
Stratum cubile regibus. 7, 761.
Strymon, Thraciae fluvius. 3,
 199, 5, 711.
- Subfecta targa costadum.**
 120.
Submovet annis mare. 8, 2.
Submotus cardine Eoo. 8, 7.
Subrepere in actus. 2, 391.
Subsidere, insidiari, *ipso*
••••• 5, 226.
Suessones, Galliae Belgicae
populi. 1, 423.
Suevi, Germani populi. 2, 11.
Sufficit in vocem spiritus. 1, 62.
Sulfur aethereum, fulmen
 160.
Summa belli. 5, 698.
Superat, superest. 2, 667.
Superenatare. 4, 133.
Superevolare. 3, 299.
Superi scelerum, *dii scelerum*
7, 168.
Superos tribuere fortunas
felicem eventum. 10, 397.
Suppara, feminarum ornamen-
tum in humeris, item summae
partes velorum. 3, 364, 5, 421.
Susa et Susae, Mediae urbs, n-
gia vetus Persarum. 2, 49, 3, 421.
Syedri, portus ad ostium Sol-
nuntis fluvii. 8, 259.
Syene, Aegypti urbs sub Tu-
pico Cancri. 2, 587, 6, 851, 8,
 234.
Symplegades, eadem quae
Cyanae insulae. 2, 718.
- T.**
- Tabes nivis, liquefactio.** 10, 260.
Tacet sine murmure pentus.
 260.
Tactae unguine lampades. 1,
 491.
Taenaros, Laconiae mons, e-
pidum et promontorium, e-
singitur esse descensus et
feros. 6, 648, 9, 34.

- Tages, Etruscus, aruspicius** inventor. 1, 637.
Tantus pulvis -- quantum. 9, 462.
Taranis, Gallorum deus, cui homines immolati. 1, 446.
Taras, Tarentum, urbs Calabriae. 5, 376.
Tarbella, Tarbellius Ancon, in Aquitania populi et sinus. 1, 421.
Tarcon in motu, dux Cilicum. 9, 219.
Tarsos, Ciliciae urbs a Perseo condita. 3, 225.
Taulantii, in Liburnia populi, aut, ut Lucanus et alii, Epiri. 9, 16.
Taurominium, Siciliae civitas, cui vicina Charybdis. 4, 461.
Taygeti iuentus, Lacedaemonii, a Taygete monte Laconum. 5, 51.
Telmessos sinus, Cariae, ab oppido Telmesso. 8, 248.
Templa coeli. 1, 155.
Tempus, avidum in tempora foenus. 1, 181.
Tenantur tot fata. 5, 205.
Tenso aere. 1, 531.
Terrenum, obscurum. 6, 502.
Tesqua. 6, 41.
Teutates, Gallorum deus, cui humanis hostiis litibatur. 1, 445.
Textura laterum in corpore humano. 3, 777.
Thapsos, in Ericae Siciliae monte frequens, ferula, vel ferulae semen, omnia venenata abdicans. 9, 919.
Thebae Echioniae proprie in Boeotia (quae et Oedipodioniae a rege Oedipo. 8, 497.) sed cum Phthioticis confusae. 5, 356.
Thebani fratres, Eteocles et Polynices, qui se mutuis ictibus confecerunt. 4, 551.
Themis, Delphici oraculi praeses ante Apollinem. 5, 81.
Thesproti, Epiri populi. 3, 179.
Thessaliam Lucanus cum Macedonia et Thracia confundit. 5, 651. 7, 164.
Thyestae, cui epulandos natos frater Atreus adposuit, caena. 1, 544. 7, 451.
Tigris, Armeniorum et Medorum fluvius rapidissimus. 3, 256. 6, 51. 7, 433.
Timavus, Patavii fluvius, Antenoreus, quia Antenor Patavii conditor. 7, 194.
Tiphoeus, gigas fulmine ab Iove ictus et monte conditus. 5, 101.
Tisiphone, una Furiarum. 6, 730.
Titaresus, Thessaliae fluvius, e Stygia palude oriri creditus. 6, 376.
Titii sodales. 1, 602.
Titubavit nisus in urbem. 6, 482.
Tityos, unus ex gigantibus. 4, 596.
Tori tanrorum. 2, 605.
Torquata nomina, Torquati, nobilis familia Romana. 7, 584.
Torrens Aetna. 6, 295. i. praecipuus, festinus, de fato. 7, 505.
Toxicum, venenum promptissimum, ex saxo, ut volunt, arbore. 9, 821.
Trachin, Thessaliae oppidum. 3, 178. 6, 353.
Tractus terrarum. 8, 336.
Trahere fila, de Parcia. 6, 704.
Transcurrere vallum. 4, 175.
Transigiterga et pectora. 3, 587.

- Transmittere bella.** 6, 582.
Trebia, ad Placentiam fluvius,
 pro clade ibi accepta. 2, 46.
Treviri, Galliae ad Mosellam
 populi. 1, 441.
Trieterica, sacra Bacchi, quae
 tertio quoque anno celebra-
 bantur Delphis. 5, 74.
Tripodes Deli. 6, 425.
Triton, tubicen maris. 9, 348.
Triton, Africae propriae flu-
 vius, et iuxta eam palus Tri-
 tonis. 9, 347.
Truncus cervicis. 8, 436.
Tumuerunt minae. 2, 573.
Tumultus laetus. 3, 102.
Turicremi ignes. 9, 989.
Tusca caespes, terra disciplina
 Etruscorum iniecta prolapsa
 fulmini. 8, 864.
Tutus morsus. 4, 727.
Typhon, unus e gigantibus. 6, 92.
Tyrius succus, purpura. 10, 123.
Tyrrheni sanguinis, Etrusci. 9,
 737. **Tyrrhenus gurgis, Tybe-**
 ris. 2, 210.
- V.**
- Vacat sereno aether.** 1, 59. **va-**
 cant iuga Baccho. 8, 801, 7, 206.
Vado frangere aequor. 2, 401.
 9, 308.
Vallatus omni bello. 6, 185.
Vangiones, Belgicae populi.
 1, 431.
Vaporat saxa Tiphoeus. 5, 100.
Varus, flumen in mare Inferum
 influens, terminus inter Gal-
 liam et Italiam, post Italiae
 adensitam Galliam Cisalpi-
 nam. 1, 404.
Varus Actius Pompeianorum
partium. 2, 466. 4, 666. sqq.
- Varus, pertica inflexa retibus**
 venatorum sustinendis. 3, 439.
Vei, Etruriae oppidum. 5, 28.
 7, 392.
Vellus, in vellera nubes spar-
 sae. 4, 124.
Venerabile nomen Troiae. 9,
 964.
Venire in curas. 2, 347.
Ventis permittit vulnere. 8,
 384.
Ventura mors in ere est. 7, 130.
Verbere conversae hastae ad-
 monere milites. 7, 517. **verbe-**
 ris ingenti actu. 3, 469.
Vergitur polus. 1, 54. **vergere**
astra ponto. 4, 525.
Verrunt mare venti. 5, 572.
Vertunt oculos tenebrae. 7, 616.
Verutum, telum iastat veru. 8,
 681.
Vestini, populi Maris conter-
 mini. 2, 425.
Vetat natura iter Syrtibus. 9,
 301.
Vettones, populi Hispaniae ci-
 terioris. 4, 9.
Vibrat aqua imagine solis. 5,
 446.
Victoria plena. 7, 737.
Videre contra. 9, 947.
Villosum colubris. 6, 664.
Vimen in navem textitur. 4, 132.
Vipera custos unionum in mari
 rubro, usui magis. 6, 676.
Virus, pro quovis humore infi-
 ciente. 10, 124.
Viscera rerum, senatus. 7, 579,
 722.
Vita caret Catone. 6, 311.
Vitis, signum Centurionum. 6,
 146.
Vmbra sacris digna. 8, 841.
Vmbrae ripas arboribus. 2, 411.
Vmbri, Italiae pop. 2, 430, 463.

Vndare fumo. 6, 535.
 Vngere sagittas veneno. 3, 266.
 Vnguen piceum. 10, 491.
 Vogesus, mons Galliae, e quo
 Mosa oritur. 1, 397.
 Volvunt lampades ignem. 6,
 135.
 Vomere, de fonte. 10, 244. de
 aggere discusso. 6, 137.
 Voverunt minae laeva praelia.
 3, 137.
 Vox. Voces belli, clamores et
 tumultus praeliantium. 7, 175.
 Vrere, de frigore. 4, 52.
 Vrget metus. 1, 460. flamma a-
 moris. 5.
 Vrna, Aquarius, signum coe-
 leste. 9, 537.
 Vvidum so'um. 2, 71.
 Vulteius, tribunus Opitergino-

rum, qui in Illyriæ mari ob-
 sessi ab Octavio. 4, 465.
 Vulturinus, Campaniae fluvius.
 2, 428.
 Vultum perdiderat rabies. 6,
 224.

X.

Xanthus, rivulus Troados. 9,
 975.
 Xerxes, aequor constravit, et
 numerat milites. 2, 672. 3, 285.
 2, 677.

Z.

Zeugma, oppidum ad Euphra-
 ten, terminus Romanorum et
 Parthorum, Pellaeum dicitur,
 quia conditum est ab Alexan-
 dro M. 8, 237.
 Zona nivalis. 4, 106.

